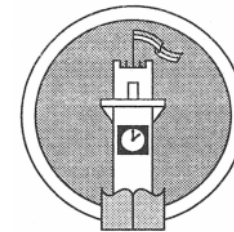

КОЛОМИЙСЬКА БІБЛІОТЕКА
ВИПУСК 12

Микола ВАСИЛЬЧУК

**УКРАЇНСЬКА
ВИДАВНИЧА СПРАВА
В КОЛОМИЇ**
(друга половина XIX – XX ст.)

Видавничо-поліграфічне товариство «Вік»
Коломия 2012

УДК 655.1 (09) (477.8)
ББК М8г (4УкЗ)+4611.63 (29=Ук)-31
В-19

Друкується за рішенням Вченої ради
Прикарпатського університету імені Василя Стефаника
(протокол № 3 від 28 жовтня 2003 р.).

У книзі читач знайде розповідь про історію започаткування та становлення друкарства в Коломиї як першооснови для розбудови національно зорієнтованого інформаційного простору. Показано тісну взаємодію між друкарством, газетярством, книговиданням, літературою. Коломия постає як своєрідний духовний центр Західної України.

У додатку наведено інформацію про друкарні Коломиї ХІХ–ХХ ст., в яких виготовляли україномовну друковану продукцію.

Засновник серії
«Коломийська бібліотека»
Валерій Ковтун

Рецензенти:

д-р філол. наук, проф. **В. В. Лизанчук**
(Львівський національний університет ім. І. Франка),
д-р філол. наук, проф. **С. І. Хороб**
(Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника).

ISBN 966-550-041-4

© Васильчук М.М., 2003, 2012.

ПЕРЕДМОВА ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ

Десятиліття тому (2002 рік) я завершив своє дослідження про українську видавничу справу в Коломиї, яке охоплює період від другої половини ХІХ століття – і до кінця століття ХХ-го. Тоді ж його успішно захистив у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка як дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидат філологічних наук. Вагався чи зацікавить столицю праця про видавничу Коломию. Виявилось, що про видавничий феномен нашого міста там добре знають, отож з великою увагою поставилися до цього дослідження. А кількома місяцями згодом я опублікував свою працю окремою монографією (Українська видавнича справа в Коломиї (друга половина ХІХ – ХХ ст.) : – Коломия : Вік; Вільний голос, 2003. – 240 с.). Книжка знайшла своїх читачів не лише в Коломиї, а й серед фахівців, які викладають студентам в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, на факультеті журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, в Академії друкарства імені Івана Федорова (Львів), на відділенні журналістики і видавничої справи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, у рідному мені Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника... Згодом молодші науковці взялися за дослідження окремих знакових явищ і постатей, пов'язаних з видавничою справою в Коломиї – Української Загальної Енциклопедії, діяльності Якова Оренштайна...

Книжка давно розійшлася. Отож коли засновник серії "Коломийська бібліотека", видавець і краєзнавець Валерій Ковтун запропонував її перевидати, я радо погодився. У другому виданні внесено деякі зміни у текст, зокрема, скорочено огляд літератури і джерел, висновки, а натомість доповнено перелік друкарень Коломиї, у яких виготовляли українські книги. Збагачено книжку й ілюстративним матеріалом.

Оскільки праця завершена, то вважаю недоцільним розширювати її хронологічні рамки за ХХ століття. Тому все те, що з'явилося у видавничій справі в Коломиї у новому тисячолітті – тема для іншого дослідження.

Микола ВАСИЛЬЧУК.
Коломия, 29 січня 2012 р.

ВСТУП

Місто Коломия Івано-Франківської області – унікальний видавничий центр української провінції, де 1864 р. започатковано світське українське книгодрукування, а 1865 р. – газетярство. Тут упродовж другої половини XIX і в XX ст. діяли 33 українські друкарні, які стали базою для українського книговидання (більш як 3 тис. найменувань книг і брошур) та періодики (більш як 140 найменувань українських періодичних видань). У певні періоди історії рівень розвитку друкарства і книговидання в Коломиї стояв на другому місці після Львова. Сучасна поліграфічна база, належний інтелектуальний потенціал спричинили до того, що коломийські періодичні видання розповсюджувались не лише в західноукраїнському регіоні, а й у країнах Західної Європи, Близького Сходу, Америці. Діяльність коломийської періодичної преси та книжкових видавництв привертала увагу авторів з Великої України, сприяла єднанню українського народу, розділеного кордоном. Усе це свідчить про особливе місце Коломиї в історії української видавничої справи. Без осмислення ролі Коломиї в формуванні, розвитку та утвердженні державотворчих устремлінь у регіоні не можна скласти й всебічного уявлення про роль друкованого слова в пропаганді та утвердженні державницьких ідей на рівні загальноукраїнському. Отож, актуальність теми цієї праці зумовлюється недослідженістю проблеми; постійним і тривким інтересом як з боку науковців, журналістів і видавців, так і громадськості, читацького загалу до історії, культури України, зокрема ролі преси і книговидання у процесі національної самоідентифікації українців у Галичині; необхідністю показати феномен Коломиї в розвитку української преси, розбудові національної видавничої справи.

У львівській періодиці коломийське друкарство, книговидання, журналістика відображені з часу їхньої фактичної появи, а в деяких випадках навіть завчасно: наприклад, часопис “Слово” подав інфор-

мацію про наміри видавати в Коломиї газету [17]. Є й численні згадки в періодиці про появу друком у Коломиї тих чи інших книг, нових часописів тощо. Причому, це стосується всього періоду історії видавничої справи, а не лише її початкового етапу. Відомості, дотичні до теми нашого дослідження, знаходимо й у творчій спадщині І. Франка [403; 411], М. Павлика [62], пов’язаних з видавничим процесом у Коломиї, а також у дослідженнях про їхню творчість [353; 367]. Інформацію про книжкові видання, часто критичного характеру, подавали періодичні видання, в яких існували відповідні бібліографічні рубрики, зокрема їх вели часописи “Весна” (1878-80), “Наука” (1873-75) та інші газети й журнали, які виходили в Коломиї пізніше. Позаколомийські видання відзначали окремі книги, видані в Коломиї. Так у пресі з’явилися рецензії на книгу Т. Шевченка “Історичні поеми. Пояснив Дмитро Николишин” (Коломия : Загальна книгозбірня, 1914) (Діло. – 1914. – 15 трав.; Ілюстрована Україна. – 1914. – 15 трав.).

Першість у цілеспрямованому збиранні відомостей про видавничий процес, зокрема й у Коломиї, належить І. Левицькому, який у своїх бібліографічних працях покликався на коломийські періодичні видання [416; 417]; частина цих матеріалів залишилася в його архіві [16–20]. Одним із перших до теми української преси в Коломиї звернувся історик І. Кривецький [356], який порівнював кількість часописів, які виходять у Львові, Чернівцях, Коломиї.

Відомості про 22 коломийські часописи, які побачили світ до 1916 р., подав у праці “Бібліографія української преси. 1816–1916” [412] відомий бібліограф В. Ігнатієнко. Окремі з коломийських видань розглядалися в статтях у часописах, зокрема, публікація С. Р. “Українська жіноча преса в Галичині” (Нова зоря. – 1934. – Ч. 47) та В. Бачинського “Преса ЗУНР в 1918–1919 рр.” (Новий час. – 1936. – 23, 28, 30 лип., 6 серп.). Є.-Ю. Пеленський (1937) у статті про українську пресу до Першої світової війни також торкався питання і про пресу в Коломиї [368]. Про окремих видавців та коломийські періодичні видання подала довідки Українська Загальна Енциклопедія [434]. Однак, усе це були праці, не присвячені безпосередньо коломийській пресі як самостійному явищу.

Про радянофільську коломийську періодику писалося повоєнних років, найчастіше, коли йшлося про події, які передували 1939 р.,

об'єднанню Західної України з УРСР. Торкалися цієї теми в збірниках “Радянське Прикарпаття” (1956) [349; 350] та “Назустріч мрії” (1978) [369]. З фахової пресознавчої літератури слід назвати публікації Я. Дашкевича “Комуністична та радянська преса в Західній Україні у 1919–1920 рр.” в “Українському історичному журналі” (1959) [344], Й. Цюха “Комуністична преса Західної України (Роль друкованої пропаганди в ідеологічній діяльності КПЗУ). 1919–1939 рр.” [319], монографію М. Олексюка про пресу Західної України в боротьбі на захист СРСР [286], в якій ідеться про коломийські часописи “Зеркало”, “Наша праця” та ін.

Про видавничу справу в Коломиї 1971 р. писав І. Білінкевич у статтях, присвячених діяльності братів Білоусів. Він видрукував газетні статті “Теодор Білоус” (Червоний прапор. – 1971. – 2 лип.) та “Михайло Білоус” (Червоний прапор. – 1971. – 14 серп.). Постаті москвофілів братів Білоусів привертати увагу передусім тим, що в часи більшовизму можна було писати про них як про “прогресивних” діячів, орієнтованих на Росію. М. Костів 1988 р. опублікував статтю “Родовід Білоусів” (Зоря Радехівщини. – 1988. – 9 квіт.). Того ж року з'явилася публікація М. Савчука “Прогресивний діяч” (Комсомольський прапор. – 1988. – 17 верес.), присвячена Т. Білоусові, де йшлося й про видавничу діяльність Білоусів. Усе це газетні публікації, в котрих авторам доводилося оперувати низкою загальновідомих фактів, не вдаючись у специфіку видавничої справи, а обмежуючись лише популяризаторством.

До початку 1990-х рр. вивчення видавничої справи в Коломиї було фрагментарним, часто навіть тенденційним, покликаним обґрунтувати певні політичні ситуації.

За межами України також робились спроби подати інформацію про коломийську пресу, видавничу справу загалом у контексті розвитку української періодики. Про видавничу справу в Коломиї пише А. Животко в курсі лекцій “Нариси історії української преси” [246], виданому 1937 р. у Подєбрадах. У повоєнні роки до теми коломийської преси в контексті української періодики 1949 р. зверталась Енциклопедія Українознавства [409; 410].

В історико-статистичному нарисі “Українська преса з перспективи 150-ліття” [309], виданому 1974 р. в Джерсі-Ситі, Ю. Тернопільський подав відомості про десять виставок української преси за

1917–1940 рр., зокрема й у Станіславі (вересень-жовтень 1927 р.), де було представлено й продукцію коломийських видавництв. Дослідження В. Бачинського про пресу ЗУНР, опубліковане в часописі “Новий час” 1936 р., 1975 р. передрукував Д. Микитюк у збірнику матеріалів з історії УГА, виданому в Вінніпезі [50].

Спеціальні праці видавничій справі в Коломиї присвятили А. Курдидик [359] і Б. Романенчук [334] у збірнику статей і споминів “Коломия і Коломийщина”, виданому як черговий том НТШ у Філадельфії. Однак, вони рясніють помилками, зокрема автори відносять до коломийських львівські часописи, допускаються неточностей у датах тощо, на що звернули увагу пізніші дослідники [431, с. 8]. Разом з тим й зарубіжні джерела дають змогу доповнити картину новими виданнями, які не збереглися в архівах: книга А. Животка з історії української преси [245], видана 1990 р. і перевидана в Україні 1999 р. [244] та “Бібліографія української преси в Польщі (1918-39) і Західньо-Українській Народній республіці (1918-19)” [420] Є. Місила (1991).

Новий етап у вивченні видавничої справи в Коломиї розпочався в умовах незалежної української держави. Спричинене це було тим, що вільним став доступ до друкованих видань, які ще донедавна перебували на спецзберіганні.

Першим 1991 р. тему української періодики в Коломиї порушив М. Савчук у брошурі “Часописи Коломиї (1865–1939)” [302]. Тут дано перелік 79 українських часописів, а також газет-додатків та листків-додатків до коломийських часописів. Автор також подає перелік 22 українських, польських, єврейських друкарень Коломиї за період з 1865 до 1939 р., частина з яких забезпечувала друкування українських видань, зокрема й періодичних. М. Савчук декількома штрихами змалював видавничі потуги Коломиї впродовж 1865–1939 рр. й у доповіді на історико-краєзнавчій конференції з нагоди 750-річчя Коломиї [390]. Він першим наголосив на тому, що Коломия – унікальний видавничий центр української провінції.

Дослідник І. Монолатій у каталозі коломийських книжкових видань 1864–1941 рр. [415], виданому 1993 р., описав цілу низку книг і брошур, подав назви друкарень. Тут також розміщено короткі відомості про коломийські видавництва, подані на підставі збірника “Коломия і Коломийщина” [258].

Стислі відомості про братів Білоусів подано в другому випуску (1995 р.) академічного збірника Науково-дослідного центру періодики Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника “Українська журналістика в іменах” [433, Вип. 2, с. 33–35; 35–37]. Автори М. Трегуб та П. Арсенич, попри виклад загальновідомих фактів, підкріпили довідки покликаннями на друковані джерела та архівні матеріали.

Вагомий внесок у вивчення преси на Коломийщині зробили львівські дослідники М. Романюк і М. Галушко, які 1996 р. видали історико-бібліографічне дослідження “Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.)” [431]. Вони розклали крапки над “і” в питаннях про кількість українських часописів Коломиї, роки їх виходу, засновників, редакторів, автуру, тематику, формати тощо. Це ґрунтовне дослідження засвідчило, яким маловартісним був пошук попередніх авторів, їхні спроби писати про те, чого не бачили або бачили фрагментарно.

Про літературно-видавничий процес у Коломиї писав В. Рябий на сторінках журналу “Дзвін” у статті “Таїна коломиїської аури: Два штрихи про літературу і видавничу діяльність у місті над Прутом” [372].

М. Вальо 1994 р. на сторінках газети “Літературний Львів” [335] опублікувала дослідження про видавця Я. Оренштайна; ця ж стаття ввійшла і в каталог видань Я. Оренштайна, який впорядкували О. Канчалаба та І. Гречко (1998 р.) [443]. Їй же належить стаття про Я. Оренштайна в “Українській журналістиці в іменах” (1999) [336].

Друкарням Коломиї присвячено довідки в другому томі “Енциклопедії Коломийщини” (1998): М. Савчук пише про друкарні М. Бойчука, Ф. і М. Білоусів, а також М. Білоуса [383–385]. Автор визначив роки діяльності друкарень, подав переліки виданої тут продукції. Розгорнуту панораму видавничої справи в Коломиї накреслив цей автор у статтях “Видавництво” [387] та “Видання” [389], вміщених у третьому томі “Енциклопедії Коломийщини” (2000), де подано стислі відомості про книжкові та газетно-журнальні видавництва Коломиї, переліки найпомітніших неперіодичних та періодичних видань.

Дослідник В. Глаголюк, розглядаючи історіографію української преси Покуття, у Збірнику праць Науково-дослідного центру періодики [343] подає відомості про стан вивчення коломиїської періодики.

Джерельну базу дослідження українських видань у Коломиї склали матеріали архівів, опубліковані документи, мемуари, періодичні й книжкові коломиїські видання, зразки іншої поліграфічної продукції. Використано збірки коломиїської періодики другої половини ХІХ – ХХ ст., які зберігаються у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника НАН України, Івано-Франківському обласному державному архіві, фондах Коломиїського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського та Музею історії м. Коломиї.

При дослідженні періодики і книговидавання, крім Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, здійснено пошуки й в інших фондах, зокрема у приватних збірках краєзнавців і колекціонерів І. Білинкевича, І. Вишиванюка, В. Гавриленка, В. Ковтуна, В. Михальчука, В. Нагірного, М. Савчука. Вдалося віднайти не лише окремі числа часописів, яких бракує у фондах бібліотек та архівів, а й відкрити декілька книг та брошур, не представлених у бібліотеках та архівах.

Цінне першоджерело – матеріали рукописного відділу Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, зокрема матеріали до біографічного словника І. Левицького [16–20]. Вони дали можливість відповісти на питання про те, як зароджувалось у Коломиї друкарство і книговидавання, відбувалося становлення видавничої справи.

Автор упродовж 1990–2002 рр. здійснив низку польових записів і конспектів привселюдних виступів, а також спогадів старожилів Коломиї, учасників громадсько-політичного руху, людей, які займалися журналістикою, видавничою справою тощо у 1920-х – 1990-х рр. Ці матеріали зберігаються у приватному архіві автора книги.

Багато інформації містять матеріали до енциклопедичного словника “Українська журналістика в іменах” [433] та “Репертуар української книги, 1798–1916” [420].

Різні періоди історії краю відображено в матеріалах Державного архіву Івано-Франківської обл. [1, 2, 3] та Центрального державного історичного архіву у м. Львові [22–29].

Залучено також документи архіву Коломиїської районної друкарні. Окремі з них автор уже ввів у науковий обіг [338], інші вводять у цій праці вперше. Вони дають змогу зрозуміти, в яких умовах

журналістам і поліграфістам доводилось працювати за більшовицького тоталітаризму, особливо, в перші повоєнні роки.

Окрему групу матеріалів, які лягли в основу дослідження, становлять книги, брошури, листівки, аркушева продукція, доволі повно представлені в Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника НАН України, Івано-Франківському обласному державному архіві. Багато дублікатів віднайдено в фондах Музею історії м. Коломиї, який протягом 1990-х рр. цілеспрямовано займався збиранням коломийських друків, з власних фондів та приватних колекцій влаштовував виставки. Окремі видання, а також аркушева продукція (рекламні буклети, оголошення, бланки рахунків видавництв тощо) з приватних колекцій дали змогу істотно доповнити картину розвитку книговидання в Коломиї. Ще одним важливим моментом є те, що, крім друкованої продукції з приватних колекцій згаданих осіб, залучено й інші матеріали – бібліографічні виписки, фотокопії та ксерокопії друкованої продукції, оригінальні спогадові матеріали, які допомагають повніше висвітлити діяльність книжкових видавництв, редакцій газет і журналів, політичні позиції видавців, редакторів тощо, взагалі створюють антураж епохи, яку вивчаємо.

У дослідженні вживаються терміни з історії й теорії поліграфії, книгознавства, пресознавства. “Галузь культури і виробництва, державна, громадська, приватна діяльність, зв’язана з підготовкою, випуском і розповсюдженням друкованої продукції (газет, журналів, книг, плакатів тощо)” [401, с. 37] позначена терміном *видавнича справа*.

**І. УКРАЇНСЬКІ ДРУКАРНІ В КОЛОМІЇ –
ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕСИ
ТА КНИГОВИДАННЯ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ДОБИ
(друга половина ХІХ ст. – 1918 р.)**

**1.1. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ В КОЛОМІЇ
(1860-і – 1890-і рр.)**

Процес виникнення і розвитку в Коломиї друкарства був зумовлений низкою об’єктивних причин і факторів. Передусім, автор вбачає в цьому послідовність культурно-національних традицій, закладених тут ще на поч. ХІХ ст.

1824 р. директором головної окружної школи в Коломиї став випускник Віденського університету Микола Верещинський [224], який обіймав цю посаду до 1865 р. Людина по-європейськи освічена, він добре розумів роль друкованого слова у справі національного відродження. Саме М. Верещинський на початку і в середині 1830-х рр. фінансував придбання книг для членів “Руської трійці”, брав активну участь у формуванні світогляду майбутніх діячів національного пробудження в Галичині [54, с. 248]. Практично за власні заощадження М. Верещинський видав першу в західноукраїнських землях книгу народною мовою “Русалка Дністровая” (Будим, 1837), загадки і приповідки у записах Г. Ількевича (Відень, 1840), перший випуск альманаху “Вінок русинам на обжинки” (Відень, 1846). Під час революції 1848 р., коли владу в краї перебрали українці, керовані Головною Руською Радою у Львові, в Коломиї започатковано музей, читальню, театр. До їх створення доклав багато зусиль голова місцевої Ради М. Верещинський. Він вбачав успіх національного відродження у поширенні знань, освіченості, виданні національної літератури. В час “азбучних воєн” М. Верещинський твердо обстоював принципи правопису і азбуку, задекларовані в “Русалці Дністровій” [57, с. 161].

До революції 1848 р. українці Галичини були поставлені в такі умови, коли прогресивні, національно значимі кириличні видання з великими труднощами могли видавати в Будимі або у Відні. Тому М. Верещинський виступив з пропозицією, щоб у Відні при церкві святої Варвари (т. зв. Барбареум) постійно жив чоловік, який би міг займатися друкуванням українських видань [224, с. 16]. Як бачимо, навіть у час революційних перемін цей передовий діяч, який розумів потребу в друкованому слові, не допускав навіть думки, що друкарні можуть бути в провінційному місті.

Революційне піднесення було нетривалим: першу українську політичну організацію в Галичині, Головну Руську Раду, розпустили 1851 р., склали свої повноваження і т. зв. поменші Ради на місцях, а серед них і коломийська [410, Т. 1, с. 395]. Перша у краї українська газета “Зоря галицька”, орган Головної Руської Ради, ще 1850 р. перейшла на язичіє, а з 1853 р. почала виходити як літературний журнал москвофільського спрямування. Витоки москвофільства у краї слід простежувати ще з часу революції, коли Головна Руська Рада вела боротьбу за розподіл Галичини на польську й українську, аби нарешті вирішити болючу проблему “кресів” – прилеглих до Польщі українських земель. Головна Руська Рада вела завзяті змагання з польською Радою Народовою, котра намагалася перетворити Галичину на польську провінцію. Маючи за приклад хорватів, які в боротьбі з угорськими державницькими планами знайшли підтримку в австрійській владі, українці пішли тим самим шляхом. І цісарський уряд допоміг українцям, виступивши проти небезпеки польської революції. Та разом з тим занепала й українська революція, боротьба за відокремлення Галичини перейшла лише у відвойовування в поляків громадянських прав, продекларованих австрійською конституцією [262, с. 286]. Українську інтелігенцію в краї, як і в попередні роки, творили, головним чином, священники, які вбачали церковну організацію основною силою в боротьбі з польськими впливами. Тому й узялися очищати церкву від чужих нашарувань, яка впродовж років піддавалася латинізації. А за зразок і орієнтир обрали православ’я. Змін зазнали не лише обряди, а й мова. Повернулися до церковнослов’янської мови як до літературної, при цьому вживаючи старий правопис [436, Т. 9, с. 391]. Стався відхід від задекларованого ще М. Шаш-

кевичем у “Русалці Дністровій” принципу “Пиши, як чуєш, а читай, як видиш”, тобто, відбулася переорієнтація з мови народної на штучне язичіє. Політичні спекуляції розпочалися тоді, коли 1866 р. зі сторінок львівської газети “Слово” було проголошено національну єдність з російським народом. Інша частина москвофілів 1869 р. почала шукати порозуміння з поляками, відмовляючись від однієї з головних ідей революції – автономії західноукраїнських земель у складі Австрійської монархії.

Після занепаду революції в Коломиї було відносно затишшя. Найпомітнішою громадською справою стало спорудження Святомихайлівської церкви, пов’язане з іменами коломийських парохів Івана Озаркевича та Луки Данкевича [362], які відзначилися в час революції своєю громадською та культурною діяльністю.

Реальні зміни, з яких розпочався вихід громадсько-культурного життя Коломиї зі стану застою, настали з початком 1860-х рр. У місті з 1811 р. існувала державна школа, але давно назріла потреба закласти гімназію. Про це велася мова ще в час революції, однак аж у листопаді 1861 р. у Коломиї було відкрито цей навчальний заклад. Українською мовою викладали лише релігію, інші предмети – по-німецьки. На той час існувала в Галичині лише єдина українська гімназія – у Львові [410, Т. 1, с. 382]. Директором гімназії призначили Теодора Білоуса. Випускник львівської гімназії, Т. Білоус навчався в духовній семінарії, а водночас на філософському факультеті університету вивчав історію й географію. Захопившись педагогікою, склав учительський іспит, після чого працював учителем у гімназіях Львова і Тернополя [20]. У молоді роки він був прихильником ідей “Руської трійці”, про що свідчить одна з його поезій – “До русалки Дністрової” (1851) [53, с. 37]. У вірші, написаному народною мовою, автор роздумує над тим, чому ще й досі українці стоять на початках свого культурно-національного пробудження. Т. Білоус був людиною, яка не лише декларувала ідеї “Руської трійці”, а й втілювала їх у реальне життя, дбаючи про просвіту рідного народу. Тому одночасно зі створенням гімназії була відкрита коломийська бурса.

З появою в Коломиї Т. Білоуса поживалося не лише освітнє життя, а й літературно-мистецьке. 26 грудня 1863 р. було засновано літературне товариство. Газета “Слово” повідомляла: “зав’язалося в Коломиї працею п. директора Т. Білоуса давно вже

намічуване літературне руське товариство” (1864. – 1 січ.). З “Устава літературного общества Коломийського” бачимо, що головою товариства обрали Т. Білоуса, секретарем М. Кульчицького, касиром М. Левицького (Слово. – 1864. – 29 січ.). Слово “літературне” означало не лише суто красне письменство. Метою товариства було поширення просвіти між українцями в усіх галузях людських знань. У статуті декларувалося видання книг і часописів, які б сприяли піднесенню духовного й матеріального добробуту. Т. Білоус надавав важливого значення друкованому слову. Він також відіграв помітну роль у долі свого молодшого брата – Михайла Білоуса [18].

М. Білоус по закінченні навчання у початковій школі в рідному селі Витків Радехівського р-ну Львівської обл., 1851 р. вступив до Львівської гімназії. Однак, навчання не завершив – не мав матеріальної підтримки. За порадою Теодора він влаштувався у друкарню Ставропігійського інституту у Львові. М. Білоус, учень у друкарні, брак систематичних знань поповнював, простоюючи біля кас зі шрифтами і складаючи різноманітні тексти, водночас прочитуючи їх. 1859 р., набувши професійних знань, він став складачем-друкарем. Якийсь час М. Білоус працював у друкарні М. Поремби у Львові на правах дорослого робітника. У Львові М. Білоус складав “Зоря галицьку”, а також перші числа газети “Слово”. З 1862 р. він був т.зв. мандрівним друкарем, почергово працюючи то у Перемишлі, то в Ряшеві, потім – у Тарнові, Краківі, друкарні державного театру (Відень), великій друкарні Сейфарта (Прага) [393]. Він набув сучасних знань з поліграфії, технології організації й провадження виробництва, в т.ч. газетярства, книговидання.

М. Білоус оселився в Коломиї, де разом з братом Теодором заклав друкарню. Офіційним початком книгодрукування в Коломиї вважається 19 березня 1864 р., оскільки саме тоді Галицьке намісництво у Львові зареєструвало дозвіл на створення і діяльність друкарні [19].

Ми не випадково детально описуємо передумови та історію виникнення в Коломиї друкарні. Зародження в Коломиї друкарства як першооснови національного газетярства й книговидання безпосередньо впливає з діяльності “Руської трійці”, із закладених революцією 1848 р. основ національно-культурного і політичного відродження у Галичині. Від першопочатків націо-

нального пробудження, пов’язаного з іменами М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького, й аж до відкриття в Коломиї друкарні, бачимо неперервний ланцюг імен і подій. Коломийнин М. Верещинський впливав на формування поглядів членів “Руської трійці”; М. Верещинський – субсидатор видання “Русалки Дністрової” та інших книг. Водночас він виступає й як учасник видавничо-редакційного процесу (зауваги М. Верещинського щодо правовисних норм, збереження азбуки). Далі бачимо Т. Білоуса як представника молодшого покоління, яке перейнялося ідеями “Руської трійці” не лише на словах (зі сторінок преси), а й на ділі (у повсякденній громадській праці).

Разом з тим національна преса (“Зоря галицька”), яка постанала на революційній хвилі 1848 р., впливає на формування представника нової генерації діячів національного відродження – М. Білоуса. Водночас тут виявляється закостенілість, обмеженість мислення представників старшого покоління галицької інтелігенції, яка свого часу була основним рушієм революції: М. Верещинський не допускав думки про можливість створення національної видавничої бази на місці, а продовжував звертати погляд на столицю імперії – Відень. Молодше покоління (брати Білоуси) бачить основну причину поразки революції в браку освіченості українців, тому й береться за просвітницьку працю, закладаючи бурсу, літературне товариство, друкарню. Білоуси на практиці здійснили те, про що інші лише говорили. Ще 1854 р. “Зоря галицька” наводила крилатий вислів французького політика і дипломата Ш.-М. Талейрана, який мандрував зі сторінок одного європейського журналу – до іншого: “Талейран сказав Наполеону: “Государь мой, одна типография значит теперь более, нежели одна армия” (1854. – 29 сент.).

Щоб реально оцінити Коломию в минулому столітті, звернемося до статистики. Станом на 1861 р. серед мешканців міста було 4.325 римо-католиків, здебільшого поляків, 2.593 – греко-католиків, українців, 320 – лютеран і 416 кальвіністів, здебільшого німців, а також 8.234 євреїв. Як бачимо, половину населення Коломиї становили євреї, а друга половина поділялася між поляками, українцями та представниками інших націй. Причому, поляків було майже вдвічі більше від українців [330, с. 74]. До 80-х рр. ХІХ ст. центр міста, не говорячи вже про передмістя, мав вигляд великого села: будинки одноповерхові, переважно

дерев'яні. Фактично з початку й аж до 70-80-х рр. XIX ст. Коломия переживала перехідний період, коли з приходом австрійської влади було зруйновано стіни старого, дерев'яного оборонного замку, але ще не сформовано нового, європейського “обличчя” міста. До появи друкарні братів Білоусів у Коломії й промислове виробництво залишалося традиційним – дрібнокустарним.

Коломия мала декілька передмість, найбільшим з яких на той час вважалося Надвірнянське, розташоване на північному заході міста. Новостворену друкарню було розташовано у будинку Т. Білоуса на Надвірнянському передмісті.

Уже 1864 р. “Печатня М. Білоуса і Спілки” дала свою продукцію. Першим коломийським друкованим виданням традиційно вважається брошура Т. Білоуса “О литературномъ русском обществѣ” [219]. У ній автор викладає програмні завдання літературного товариства, акцентує увагу на просвітніх завданнях, потребі, відповідно до нових умов суспільного життя, підносити рівень освіченості краю.

У “Печатні М. Білоуса і Спілки” 1864 р. побачили світ ще декілька брошур різного характеру.

Як видно з репертуару друкарні [415], передусім ішлося про добір таких видань, які були б ліквідними; мали попит у якнайширших верств громадянства (інтелігенції, основою якої було духовенство). Для забезпечення діяльності друкарні її власники взяли на себе не лише складання і друк текстів, а й їхню редакційно-видавничу підготовку.

У виданнях 1864-67 рр. помітні єдині стилістичні особливості, правопис, хоч усталення правописних норм для язичія було проблематичним. Здебільшого, допускалося певне вар'ювання, покладання на смаки того чи іншого редактора. Отож, починаючи з 1864 р., можемо вважати за доведений факт початок у Коломії не лише друкарської, а й видавничої діяльності.

З журналістикою пов'язано декілька імен вихідців з Коломії й Коломийщини (Коломийська округа на той час мала шість повітів – Борщівський, Городенківський, Заліщицький, Коломийський, Надвірнянський і Снятинський) [237, с. 95]. Зокрема, це К. Блонський, І. Озаркевич, Й. Кобринський, Л. Данкевич та інші громадсько-політичні й культурні діячі, які виступали в періодиці з дописами, повідомленнями на господарські теми, ху-

дожніми творами. Поява преси в регіоні стала можливою лише після того, як з'явилася необхідна для цього матеріально-технічна база – друкарня М. Білоуса і Спілки. Створення газети викликане було потребою відображати погляди й інтереси Т. Білоуса як громадсько-політичного діяча.

Початок українській журналістиці на Коломийщині було покладено 7 листопада 1865 р. виходом літературно-політичного часопису з додатком господарської частини “Голосъ народный” (1865. – 26 окт. (7 новембр.)). Хоча планувалося його видавати на початку 1865 р.: “Зъ Коломыи вѣщають намъ, що тамже отъ 1. Стѣчня 1865 г. начне виходити популярна часопись руска зъ типографіи и за содѣйствіемъ М. Бѣлоуса и спѣлки <...>. Редакторомъ сей часописи буде славный наш спѣвакъ І. Федькович” [17]. Та й сам Ю. Федькович “гадав піти до Коломії і там яке белетристичне письмо основати” [314, с. 437]. Однак цьому не судилося збутися. Відповідальним редактором (1865-66), а згодом і видавцем (1867-68) був М. Білоус. “Голосъ народный” виходив двічі на місяць. Складали й друкували його в друкарні М. Білоуса і Спілки. Видання свідчить про технічні можливості друкарні – статті у часописі друкували кирилицею, язичієм, а також латинкою (для текстів польською мовою). З одного боку, це свідчить про неусталеність норм і традицій журналістики, з іншого – про особливу суспільно-політичну ситуацію в краї, коли була потреба публікувати тексти польською мовою.

Історія першого коломийського часопису, котрий водночас був першою галицькою газетою у провінції, збігається з політичною і громадською діяльністю Т. Білоуса, який спочатку фінансував це видання (Галицкая Русь. – 1892. – № 46). Після десятиліття реакції, на початку 1860-х рр., розпочалася реформаторська праця в напрямку демократизації суспільного життя. 1861 р. у Галичині й на Буковині утворили крайові сейми. До законодавчих функцій крайового сейму входили справи адміністрування, місцевого господарювання, народного й фахового шкільництва, суспільної опіки тощо. Діяли тоді курії великих землевласників, торгових і промислових палат, міст і сільських громад. У відповідності із розстановкою політичних сил та економічними реаліями українці практично могли брати участь лише на рівні курії сільських громад, тому й послів від українців у цих виборах було небагато – 49 [410, Т. 1, с. 241]. Послом до галицького сей-

му став і Т. Білоус на термін 1861-66 рр. У сеймі зіткнулися інтереси різних політичних угруповань. Надзвичайно важко доводилося вирішувати справи, бо переважна більшість сейму – польські послы з вищих станових курій – не давала змоги розглядати питання, які суперечили їхнім інтересам.

В умовах політичної нестабільності, провінційної зашореності переважна більшість публікацій “Голосу народного” не мала підписів. Не зважаючи на це, редактор М. Білоус (одноосібно відповідаючи за надруковане) дотримувався задекларованої у першому номері часопису позиції: писати про наболілі проблеми з життя народу. Тут публікували матеріали політичного, релігійного, господарського, літературного характеру.

Діяльність Білоусів і близьких їм за поглядами людей (“народолюбцовъ”), які підтримували ідею першого в галицькій провінції українського часопису, була спрямована на захист національних інтересів українців Галичини. У статтях ідеться про українську історію, мовиться про ідеї революції 1848 р. щодо поділу Галичини на українську і польську частини (територіально-федеративний устрій), про козацькі війни тощо. У колі коломийських краєзнавців 1970-90-х рр. відомі фотокопії “Голосу народного” з розвідками про минуле Коломиї, оскільки статті не втратили свого фактографічного значення і тепер. Приналежність Білоусів до москвофільської, консервативної течії суспільства треба розглядати в контексті їхньої реальної діяльності. А діяльність ця свідчить, що Білоуси належали, за висловом І. Франка, до “чесних москвофілів”. “Коли брали ми їх (москвофілів – М. В.) в оборону, то мали ми на думці людей переважно з провінції, котрі з таких чи інших причин, триваючи при певних поглядах про нашу національність, в практиці являють себе щирими народолюбцями та захисниками конституційних свобод”, – цитував І. Франка дослідник І. Білінкевич, повертаючи імена Білоусів сучасникам (Червоний прапор. – 1971. – 14 серп.). Газета стояла на перешкоді здійсненню далекоюсяжних польських планів у Галичині. Особливий тиск відчував видавець з приводу політичної позиції “Голосу народного”. М. Білоуса 1867 р. притягали до судової відповідальності за публікацію матеріалів “Зъ надъ Прута”, “Доля Руси”, “О выкладовом польскомъ языке”, “Снятынъ”; конфіскували залишки тиражу зі статтею “О знесенію терна”.

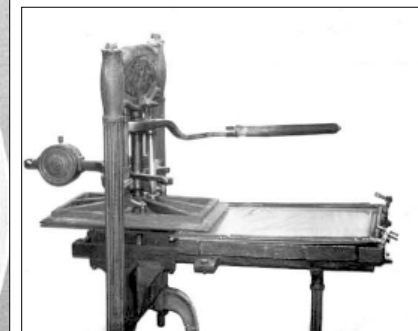
Теодор Білоус.

Титульна сторінка альманаху “Русалка Дністровая” (1837).

Михайло Білоус.

Друкарський верстат з коломийської друкарні (1868).

Газета вже з перших номерів потрапила в ситуацію, в якій згодом не раз опинялися десятки українських часописів, котрі в умовах чужого панування намагалися донести слово правди до читачів, відкрито говорити про громадянські права народу, писати правду про його історію. Хоча законодавство, яке регламентувало діяльність преси, на той час було у стані становлення, однак це не заважало, спираючись на його недосконалість, чинити тиск на газету. Найчастіше ініціатива цензурування йшла не від органів місцевої влади, а з намови пропольськи налаштованих політичних супротивників Т. Білоуса, які тримали його діяльність під постійним контролем, хотіли припинити існування “Голосу народного”. Зважаючи на умови, в яких опинилося видання, починаючи з 1868 р. часопис змінив програму своєї діяльності, відмовившись від політичного аспекту. Часопис став “Литературною газеткою съ прилученіємъ лишень “Новинокъ” (1878. – Ч. 9).

Крім політичних статей, публікацій на теми історії й релігії, в “Голосі народному” відводили місце і для літератури. На сторінках часопису дебютував майбутній письменник й етнограф О. Авдиківський, підтримку знайшов дев’ятинадцятирічний Д. Вінцовський. Друкували твори О. Духновича та І. Озаркевича. На сторінках “Голосу народного” опубліковано байки, коломийки, народні приповідки, народні пісні з Буковини.

У редагованому М. Білоусом “Голосі народному” 25 лютого 1866 р. надруковано перший на Коломийщині шевченківський вірш – “Береза на могилі Тараса Шевченка” Б. Білокерницького (справж. прізвище – Пюрко) (1866. – 25 лют.). Подальшого розвитку українська шевченкіана набула 1867 р. Уродженець с. Назірної, нині Коломийського району, О. Терлецький, тоді учень Станіславської гімназії, згодом знаний літературознавець і політичний діяч соціалістичної орієнтації, власним коштом і коштом товаришів по гімназії замовив у “Печатні М. Б’лоуса и Сп’олки” листівку-буклет з віршем восьмикласника-гімназиста О. Щавинського “Стишокъ в память 6-ой роковины смерти Тараса Шевченка”. Це – одна з перших шевченківських листівок [301].

Друга половина 1860-х рр. виявилася тяжкою і для “Печатні М. Б’лоуса и Сп’олки”, і для братів Білоусів. Активна громадсько-політична діяльність Т. Білоуса, журналістська і видавнича – М. Білоуса, призвели до численних інтриг і наклепів. Як згадував М. Білоус, “численні ревізії нашої редакції і дому <...> при-

несли нам багато жалю і гризот, через що здоров’я наше занепа-ло” (Русская рада. – 1875. – Ч. 18).

У припиненні діяльності газети помітний не лише “цензурний”, а й економічний фактор. “Голосъ народный” був збитковим виданням. Мала кількість передплатників, значні витрати на поштову пересилку спричинили до того, що збитки лягали тягарем на видання. З 1868 р. газета взагалі перестала виходити.

Вирішувалося питання про переведення Т. Білоуса з Коломиї до польського містечка Бохні Краківського воєводства, на краю Карпатського Підгір’я [444, s. 113]. Там упродовж 1868-88 рр. Т. Білоус керував місцевою гімназією. Таким чином було відірвано Т. Білоуса від рідного ґрунту, ослаблено його політичні впливи на Покутті й Гуцульщині. Термін його посольської каденції завершився 1868 р., а на наступний термін він послом не став. Відійшов він і від керування друкарнею. Час завершення діяльності “Печатні М. Б’лоуса и Сп’олки” дають змогу встановити помітки на виданнях. Так, листівку-буклет “На памятку...” підписано “З печатні М. Б’лоуса и Сп’олки”, а вже листок І. Правдишина “Панове громада!” – “В печатні М. Б’лоуса”. Видано їх 1867 р. [222].

Започаткована 1864 р. друкарня відіграла важливу роль в активізації суспільно-політичного життя українців Покуття й Гуцульщини. Друковане слово стало доступним ширшому колу людей. Водночас друкарня стала базою, на якій виник перший у галицькій провінції український часопис “Голосъ народный”. Видання стало першим кроком у формуванні та становленні регіональної журналістики, відіграло певну роль у боротьбі українців Покуття з ополяченням, спробами перетягнути греко-католиків на латинство. Часопис засвідчив слабкі ланки в політичній самоорганізації українців, брак належно вихованої національно свідомої еліти, здатної обстоювати права власного народу, а не сподіватися на допомогу російського самодержавства в боротьбі з австро-польським поневоленням і засиллям. Друкарня була базою для розвитку в Коломиї національного видавничого руху, популяризації в регіоні творчості Т. Шевченка, єдності українського народу, поневоленого Росією та Австро-Угорщиною. На практиці вдалося довести можливість і крайню необхідність децентралізації видавничої справи як одного з важливих факторів для піднесення освіченості народу, його вход-

ження в активне політичне життя. Бо лише через друковане слово загалом і пресу зокрема в умовах австро-угорського панування можна було відстоювати права українців на соціальний та національний розвиток.

Після того, як Т. Білоуса перевели в Бохню, М. Білоус до середини 1870-х рр. приміщення для друкарні орендував. Адреси не збереглося. Є лиш скарга М. Білоуса на тяжкі умови життя: “тепер знову нехристи втрое підняли нам чинш за дві малі й темні кімнати для друкування” (Русская рада. – 1875. – Ч. 18).

Наприкінці 1860-х – у першій половині 1870-х рр. друкарня була не лише єдиною українською, а й взагалі єдиною друкарнею в регіоні. Тут побачила світ низка книг і брошур місцевих авторів москвофільської орієнтації: твори Т. Білоуса, Дмитра ізнад Дністра (Д. Вінцковського), Павла Зарицького. Ці видання заповнювали інформаційний вакуум серед освічених людей регіону, творили своєрідне національне пізнавальне тло, привчали людей до пошуку нової інформації, загалом читання як одного з виявів освіченості.

Помітним фактом у видавничому процесі в Коломиї того періоду стало видання другої поетичної збірки Ю. Федьковича, здійснене в друкарні М. Білоуса. Навесні 1866 р. у поета, який на той час покинув військову службу і жив у Сторонці-Путилові (тепер – смт Путила Чернівецької обл.), виник задум видати другу збірку поезій: “Мій свояк Георг Ганицький, православний богослов у Чернівцях, збирає грошики поміж добрі люде і хоче дати печатати усі мої ще ненапечатані поезії” [55], – писав поет у листі до “тернопільської громади”. Однак, збірка не з’явилася. Ю. Федькович на прохання віденських народоців Н. Вахнянина, Ю. Целевича, І. Пулюя надіслав їм свої поетичні твори для друкування. Збірка пролежала у Відні рік, але так і не була опублікована [283]. Невдоволений поет зажадав повернути рукопис; його було надіслано в Тернопіль О. Партицькому, який спільно з О. Терлецьким, що мав уже досвід співпраці з М. Білоусом, зайнялися друкуванням книги.

Книга “Поезії Юрія Городенчука Федьковича” вийшла в друкарні М. Білоуса трьома випусками; перших два датовано 1867 р., третій – 1868 р. [313]. Ця книга зустріла різні оцінки критиків.

Коломия пореволюційної доби традиційно вважалася центром москвофільства. Однак, згадані вище факти свідчать про те,

що молодь, яка здебільшого складала народовські лави, прагнула змінити ситуацію, котра набувала загрозливих рис. М. Білоус, один з найповажніших представників москвофільської течії в Коломиї, йшов з нею на співпрацю. Звичайно, не останню роль у цьому відігравав економічний фактор і та непроста ситуація, в якій опинився видавець наприкінці 1860-х – у першій половині 1870-х рр.

Нетривалим виявився вік ще одного коломийського часопису – “Кропило” (1869. – 1 січ.). Він, як і “Голось народный”, виходив двічі на місяць. “Властителем”, тобто видавцем, був Ю. Мороз, а відповідальними редакторами – М. Журавський і П. Федусевич. Газету складали і друкували в Коломиї, в друкарні М. Білоуса, але мала вона буковинські витоки. Православні діячі з Буковини, в т.ч. і старовіри, підтримували тісні зв’язки з М. Білоусом, замовляли тут брошури, видавали часописи. Не зайве нагадати, що комунікації між Буковиною і Покуттям сприяла нещодавно прокладена залізниця.

Згідно з повідомленнями Б. Романенчука [333, с. 332] та М. Романюка і М. Глушко [431, с. 36] вийшло шість чисел “Кропила”. Однак, є відомості про сьоме число [45]. Це видання, як і “Голось народный”, не було одномовним – тут подавали тексти польською, німецькою, церковнослов’янською мовами. Народовський часопис “Правда”, очевидно у відповідь на нападки зі сторінок “Кропила” на народовську пресу, зазначав: “Дотепі ми не судимо, а скажемо лише щодо язика, що сей подобає точнісінько на найкращий конгломерат з царства мінерального” (1869, с. 8). “Правда” дотепи часопису “Кропило” оцінювала як маловартісні. Однак, це видання – одне з перших галицьких періодичних видань гумористичного спрямування. Його слід сприймати як реакцію на формальну свободу друку, спробу говорити про серйозні проблеми мовою сатири і гумору: “Вперше з’явилося друком 1864 р. у Львові 1 число газ. “Дуля”, за згодкою ред. А. Кобилянського, далі в Коломиї 1869 “Кропило” [410, Т. 2, с. 460]. І вже з цього погляду це видання можемо вважати виявом поступу в українській журналістиці й суспільному житті, намаганням через нові форми висловлювання досягти бажаного ефекту.

Усе це було важливим з огляду на те, що коли після 1863 р. на Наддніпрянщині дійшло до обмеження українського слова, саме

Галичина давала змогу, не зважаючи на сильні проросійські позиції москвофілів, розвивати українське друковане слово. І саме місячник “Правда”, заснований за допомогою наддніпрянців 1867 р., упродовж тривалого часу був органом всеукраїнського єднання. Таким чином, бачимо в динаміці процес повільного, але впевненого становлення преси на національні позиції, роль у цьому впливів з Великої України. Водночас, галицька преса і сама шукала в місцевих умовах змогу через різні форми, зокрема й через сатиру (як часопис “Кропило”), говорити про наболіле.

Межа між москвофілами й народовцями найвиразніше проходила через пресу. Щоправда, “інтелектуальний та ідеологічний вплив східних українців на західних мав свої межі. Коли наприкінці 1870-х рр. Драгоманов, перебуваючи у вигнанні, спробував прищепити їм свої космополітичні, соціалістичні та антиклерикальні думки, його “безбожний анархізм” викликав у них відразу. Багато народовців були молодими сільськими священиками, які прагнули розширити контакти з селом. Тому вони часом не могли й не бажали вийти поза ці прагнення” [306, с. 282]. Усе ж, у царині самоорганізації українців народовської орієнтації важливу роль відіграло створення 1868 р. товариства “Прогресс”, а також 1873 р. за фінансової та моральної підтримки українців з Наддніпрянщини – товариства ім. Т. Шевченка. Саме їм судилося важливе місце в збереженні національної орієнтації.

Москвофіли ж протистояли молодому поколінню через Народний дім у Львові, Ставропігійський інститут, видавництво “Галицько-руська матиця”, систему своєї преси. Водночас, 1870 р. вони заснували політичну організацію – Руську Раду, котра претендувала на роль основного правонаступника справи Головної Руської Ради, створеної 1848 р. У Коломиї цей крок відізнався створенням двох часописів – “Русская рада” (у різні роки правопис колоннитула змінювався: з одним чи двома “с”) та “Наука”, які почали тут виходити з 1871 р. Назва першого з них прямо засвідчує про його позицію. Редактором і видавцем “Руської ради” був М. Білоус, “головний помічник” І. Наумович, який водночас був і засновником “Науки”. Як і Т. Білоус, І. Наумович був послом до галицького сейму 1861-66 рр., своєю діяльністю, зокрема, й через пресу, готував собі позиції для виборів у віденський парламент, куди він пройшов на термін 1873-79 рр. [398, с. 55-56]. Майже одного віку з Т. Білоусом, також виходець із Львівщини,

Поштова картка з видом “Печатні” Білоуса в Коломиї.

Скоро
и оборотною почтою, всякого рода и формата и на всяких паперахъ, желаемою правописею изготовляетъ

О 50%
ДЕШЕВШЕ ЯКЪ ВСЮДА
оголошення, запрошення и карти вступу на представления театральни, балѣ, фестини, забави, отчити, вѣча, собранія
и прч. и прч.

Печатня М. Бѣлоуса въ Коломѣхъ.
Рукою належителъ прислати выразно написанъ сколько друковать, дальше донести какой форматъ и шайръ, какъ тоже издестъ.
задатокъ 2 коп.

Рекламне оголошення друкарні Михайла Білоуса (кін. XIX ст.).

Ч. 7. РУССКАЯ РАДА г. XXXIII.

Выходитъ два раза на мѣсяцъ: I. и 15. рус. — Предплата выноситъ: на рокъ 4 кор.; на пѣтъ року 2 кор. к. в.

КОЛОМЪИ за 1. рус. пѣтъя 1804.

За редакцію отвѣдае Михайль Бѣлоусъ.

Колоннитул газети “Русская рада” (1904).

священик І. Наумович мав дар слова і дивовижну працездатність. З-під його пера систематично виходили найрізноманітніші твори невеликої цінності.

“Русская рада” виходила двічі на місяць і була найдовговічнішим з коломийських видань підавстрійського періоду. Це була найдовговічніша газета староруського і москвофільського напрямку не лише в Галичині, але й у цілій австро-угорській Русі [431, с. 45]. Проіснувала вона до 1912 р., ставши своєрідним літописом Коломиї й округи за більш як сорокарічний період. Вона, водночас, може служити й джерелом для вивчення суспільно-політичних рухів і їхнього відображення в пресі.

Часопис постійно друкував матеріали про діяльність послів у віденському парламенті і галицькому сеймі, нерідко вміщувались їхні промови, головним чином з проблем правових і національно-культурних інтересів українців. Газета мала цю інформацію з перших рук – і від І. Наумовича, і від Т. Білоуса, якого, хоч він і жив у Бохні, обрали послом до галицького сейму на термін 1871-76 рр., і який продовжував свою громадсько-політичну працю. Т. Білоус добився відкриття в краї майже 30 промислових шкіл, зокрема гончарної школи в Коломиї (1876) [433, Вип. 2, с. 34]. Газета, крім політичної інформації, подавала матеріали з округи і найцікавіші новини з-поза Коломиїщини. У відділі “Дописи” публікувала повідомлення з усієї Галичини. Зокрема, відомості про утворення у селах товариств “Просвіта”, закладання читалень, крамниць, позичкових кас, шпіхлерів, утворення товариств тверезості тощо. Цікаво, що газета робила екскурси в історію, обстоювала рівноправність українців нарівні з іншими народами Австро-Угорщини. Публікувала народознавчі матеріали про різні регіони заходу України, зокрема сусідню Буковину.

У часописі співробітничали Й. Кобринський, Ф. Миськевич, Б. Ружицький, Д. Третяк та ін. Газета вела теми господарсько-економічного характеру. Помітна роль у цьому належить Й. Кобринському, авторові “Букваря” і “Способу борзо виучити читати” (1842), складених живою народною мовою, а також виданої у Відні ще 1848 р. книги про домашнє господарство [10], та численних публікацій на ці теми в галицькій пресі.

За тривалий період існування газета не раз зазнавала цензурних утисків, що призводило до значних матеріальних збитків, навіть порушувалася періодичність. Лише впродовж 1870-х рр. було конфісковано п'ять перших накладів.

Заснований водночас з “Русскою радою” часопис “Наука” припинив своє існування 1903 р.; щоправда, він видавався у Коломиї лише до 1876 р., потім виходив у Львові, Відні, Чернівцях. Коломиїський етап “Науки” – здебільшого просвітницького характеру. Слідуючи задекларованому в перший рік видання підзаголовкові (“Письмо мѣсячное для читающихъ мѣщанъ и селянъ”) (1871, Кн.1, с. титульна), видавець справді дбав про те, щоб часопис передусім був цікавим, читабельним. “Наука” захочувала до письменності, намагалася розширити світогляд селянина, навчала ощадливості і розумного господарювання. Поряд з релігійною проблематикою, тут порушували й питання добробуту народу, чимало писалося про проблеми сільського господарства, торгівлі, економіки. Вміщував часопис і пізнавальні публікації з різних галузей знань. Серед селян часопис здобув популярність завдяки статтям на теми садівництва, городництва, пасічництва.

Часопис “Наука”, який складала й друкували в друкарні М. Білоуса, відіграв помітну роль у діяльності “Общества ім. Михаила Качковского”. В опублікованому тут 1875 р. “Статутѣ” мовилося, що воно ставить собі за мету “розповсюдження науки, обичайності, трудолюбія, трезвості и ощадності, гражданского сознания и всякихъ чеснот” (1875. – Ч. 2).

М. Качковський, суспільний і культурний діяч, народовець-австрофіл, ще 1850 р. працював у Коломиї судовим ад'юнктом. Брав участь у театральному русі (грав роль Петра у п'єсі “Дівка на відданню, або На миловане нема силування” в переробленій І. Озаркевичем виставі І. Котляревського “Наталка Полтавка”) [410, Т. 3, с. 989]. У час реакції дав кошти на заснування газети “Слово” (1861-87), яка стала рупором москвофілів, залишив товариству “Народний дім” у Львові велику суму грошей на нагороди за твори місцевих літераторів, писані українською літературною мовою. Саме іменем цього чоловіка й назвали новостворене товариство. Впродовж багатьох років це товариство мало сильні позиції в Коломиї, головним чином до Першої світової війни воно становило велику протипагу товариству “Просвіта” у справі іде-

ологічної праці серед населення краю, зокрема й через мережу читалень. Товариство ім. М. Качковського здійснювало велику видавничу роботу, зокрема й на базі друкарні М. Білоуса. Здебільшого, це були видання релігійного і моралізаторського змісту, а також пізнавальні книги і брошури. Тогочасні коломийські видання не завжди можна точно ідентифікувати за приналежністю до товариства ім. Качковського, хіба що гіпотетично – через авторів, а також через рекламу їхніх творів у відповідних засобах інформації. Не впорядковано й відповідних бібліографічних покажчиків, як це зроблено з книгами та аркушевою продукцією “Просвіт” Галичини (1868–1938) [399].

Друкарня М. Білоуса стала базою для появи першої освітньої газети на теренах Коломийщини “Народна школа”. Видання було не просвітницьким, як “Наука”, а власне педагогічним, “газетою для вчителів і приятелів школи” (1875. – 1 січ.). Виходила вона двічі на місяць упродовж 1875 р. Газету було задумано як практичний поради́к для вчителя, в якому мали конденсуватися кращі зразки світового педагогічного досвіду. Про те, що газета дотримувалася задекларованого, свідчать публікації статей про життя і діяльність педагогів Коменського, Песталоцці, а також висловлювань Конфуція, Сократа, Соломона, Піфагора та ін. У центрі уваги часопису були проблеми освіти і шкільного життя Галичини, розглядалися роль і завдання вчителя у навчальному і виховному процесах. Часопис відображав реалії навчального процесу в народних і недільних школах, особливості навчання у сільських школах, турботи і потреби вчителів на селі, складний матеріальний стан народного шкільництва, нужденність педагогів. Газета зверталася до методики викладання мови, читання, лічби, історії, малювання тощо. Окрема рубрика “Катехисис педагогический” – у формі запитань-відповідей подавала матеріали з педагогіки, психології, дидактики, методики тощо. Чільне місце в часописі відводилось проблемам виховання як складовій частині навчального процесу, розглядалися методи суспільного і сімейного виховання. Тематичний репертуар газети “Народна школа” змушує по-новому подивитися на історію побутування ідей народної педагогіки в Західній Україні, увиразнених, передусім, О. Духновичем [304]. Детальнішого вивчення потребує діяльність видавців і відповідальних редакторів – І. Шушковського та І. Левицького, а також співробітни-

ків та авторів “Народної школи” – Ф. Миськевича, Д. Вінцковського, І. Глібовицького та ін.

Друкарня М. Білоуса 1870-х рр. активно діяла і як підприємство, де складали і друкували газети та журнали, книги й брошури, і як видавництво. Перейшли до видання книжок великого обсягу, добре ілюстрованих. Побачила світ книга Т. Білоуса “Церкви рускія въ Галиціи и на Буковинѣ...” (1877), в якій автор писав про сучасні йому храми, робив порівняльний аналіз архітектурних особливостей [220]; вона мала 85 ілюстрацій і засвідчила великі можливості друкарні. Тут також опубліковано об’ємисту (238 с.) книгу “Проповѣди церковныи: Недѣльні. Написаль Н. М. Верещинскій” [225].

Друкарня М. Білоуса одноосібним монополістом проіснувала в Коломиї до 1876 р., доки там не з’явилася малопотужна польська друкарня H. Zadembvskiego i Spolki. За підрахунками автора станом на 1877 р. Білоуси опублікували більш як 120 назв українських книг і брошур, а також друкували шість назв українських газет і журналів. Коломия 1870-х рр. стала потужним видавничим центром, який з більшим чи меншим успіхом утримував цю першість і надалі.

1878-80 рр. стали часом видання в Коломиї журналу “Весна”. Спочатку його видавцем був сам М. Білоус (1878-79), далі – І. Трембицький. Складали і друкували часопис у друкарні М. Білоуса. Журнал мав літературно-наукове спрямування. Тут з’являлися матеріали з історії, проблем чистоти мови у книгах для народних шкіл, пізнавальні статті про деякі науки, про тваринний світ тощо. Значну увагу приділяли й літературі. Цьому сприяли й самі видавці. І. Трембицький був драматургом, актором, режисером, до Коломиї він перебрався зі Львова, де працював актором у театрі “Руської бесіди” [360].

І. Трембицькому належать понад сорок драматичних творів та оперет, 32 з яких видано у друкарні М. Білоуса в Коломиї [398, с. 65]. У журналі видрукувано й “Статутъ первого руского литературно-драматического общества в Коломьи”. Не зважаючи на доволі багатий тематичний спектр журналу “Весна”, особливі суспільно-культурні та економічні умови спричинили до його занепаду. “Поява цього видання особливого зацікавлення не викликала. Відгукнувся на його вихід у першому році лише 81

передплатник, у наступному – 100. 1880 р. заборгованість передплатників складала 500 злр.” [431, с. 51–52].

Журнал цікавий своїм авторським колективом. Серед галицьких і буковинських письменників – Данило Млака (псевдонім С. Воробкевича), В. Масляк, Д. Вінцковський – зустрічаємо й К. Білиловського. Виходець з тодішньої Київської губернії, К. Білиловський залишив помітний слід у літературі, його творчість не втратила цінності й нині. Публікації в коломиїській періодиці творів цього автора засвідчують, що в тодішніх умовах коломиїани звертали погляди до Великої України, допомагали українському слову, обмеженому на теренах Російської імперії заборонами, доходили до українського читача і працювати на ідею єдності великого народу, штучно розділеного імперіями, підданого денационалізації. На 1878 р. припав вихід у Коломиї двох окремих видань К. Білиловського: побачив світ у друкарні М. Білоуса його переклад – “Дзвонъ. Пѣснь Фридриха Шильера въ переводѣ” [324], а також мелодрама К. Білиловського “Катерина” [218].

Говорячи про значення коломиїських друкарень у розвитку національної журналістики і видавничої справи, не можна обминути ще декількох часописів. Правонаступником журналу “Весна” став часопис “Пріятель дѣтей” (1881-83), видавцем якого був І. Трембицький. Ще в останньому числі “Весни” редакція, прощаючись з читачами, зазначала, що має надію на скору зустріч на сторінках іншого часопису (1880. – 24 груд.). Нове видання, на відміну від “Весни”, було зорієнтоване на дитячу аудиторію, отож надавало свою площу під твори художньої літератури (оповідання, поезію, повісті) для дітей. Тут вміщували публікації з історії, природознавства. Видавець і редактор І. Трембицький дбав про різнобічність матеріалів, гармонійний розвиток читачів.

У перші десятиліття з часу появи в Коломиї друкарства тут відбувався процес становлення національної журналістики. Суттєво, що не лише зростав рівень провінційних часописів, а й розширився їх тематичний спектр: з’явилися загальнополітичні, гумористичні, літературні, науково-популярні, педагогічні, дитячі періодичні видання. Завершує цей перелік доволі оригінальний часопис “Старообрядець” (1878-85).

Якщо згадані вище періодичні видання з друкарні М. Білоуса здебільшого розповсюджувалися у Галичині й Буковині, то газета “Старообрядець” у силу широкої географічної розкиданості старовірів, а водночас компактного проживання в різних місцевостях, поширювалась у Молдові й Волощині, Болгарії, Туреччині, Франції, Росії, інших країнах Європи. Та основна увага часопису була спрямована на викриття утисків старовірів у Російській імперії. Про популярність часопису свідчать опубліковані тут дописи з Москви, Уралу, Сибіру, Калузької губернії, а також Ізмаїла, Тирасполя тощо. Газета мала явне протіімперське спрямування, виступала проти єдиної державної релігії. Спробою відродити традиції газети “Старообрядець” було видання 1892 р. часопису “Древняя Русь”. Його також видавав інок М. Чернишев, однак, після того, як вийшло число 3/4, газета припинила своє існування, хоч планувалося покласти на неї функції об’єднуючого друкованого органу старовірів Буковини й Румунії. В Коломиї старовіри видавали й іншу друковану продукцію [430, Т. 2], зокрема настінний православний календар (1877).

Починаючи з 1873 р., М. Білоус видав більше десятка щорічних книг-календарів [277], які подавали відомості з господарства, пізнавальну інформацію, твори літератури, афоризми тощо.

Хоча і з запізненням, у Галичині зрозуміли, що крім культурних, у громадсько-політичному житті доведеться звертатися й до економічних питань. Поступово, зі зростанням організаційної структури, нагальнішою ставала потреба координації дій на парламентському рівні. Так виникли передумови для появи політичних партій, які мали змінити порівняно слабко згуртованих москвофілів і народовців [264, с. 58–82]. Ще 1880 р. львівська газета “Діло” поклала край пануванню у журналістиці москвофільства і згодом стала найвпливовішою та найпопулярнішою газетою [321].

У той час у Галичині робились спроби примирення поляків і українців. 1890 р. у галицькому сеймі проголошено угоду, яку називали “новою ерою”. Ю. Романчук заявив про вірність галичан австрійській державі та династії, католицькій церкві і про добру волю до порозуміння з поляками. А К. Бадені від імені уряду пообіцяв вільний розвиток українців на основі конституції в єдності з католицьким світом та західною цивілізацією.

Усвідомлюючи, що преса – це засіб спілкування з народом і виразник певних ідей, народовці та радикали вдалися до ство-

рення власних видань. 1890 р. радикали організаційно оформили політичну єдність. “Під проводом Франка і Павлика та керуючись порадами Драгоманова, вони стали на позиції “наукового соціалізму”, критикуючи греко-католицьке духовенство за його соціальний консерватизм і виступаючи за співпрацю з польськими робітниками і селянами” [306, с. 288]. З початку 1890 р. у Львові почав виходити часопис “Народ”, орган русько-української радикальної партії [421]. Фінансувався він на кошти від передплати, пожертви прихильників, зокрема й з Великої України. Відомо, що до цієї справи була причетна Леся Українка [67, с. 67]. З наступного року існування часопис оголосив себе органом усієї України. З 1892 до 1894 р. двотижневик виходив у Коломиї. Друкували його у друкарні М. Білоуса. Видавцем і відповідальним редактором на той час був М. Павлик, колишній учень Коломийської гімназії і самого Т. Білоуса [30].

Часопис порушував національно-політичні та суспільно-економічні проблеми, торкався ідей соціалістичного руху, питань просвіти народу, селянського і робітничого життя як Галичини, так і Європи загалом. Значну увагу відводилося тут становищу інтелігенції в Галичині, і, що особливо цікаво, писалося про політичне і суспільно-громадське життя на східноукраїнських землях. Публікували свої статті М. Драгоманов, О. Колесса, К. Студинський, М. Павлик, І. Франко, Леся Українка, А. Кримський, надруковано листи П. Куліша, статті В. Будзиновського, С. Даниловича та ін.

Майже водночас з “Народом”, з 1891 р. почало виходити “письмо політичне, літературне і наукове для руских селян і міщан” – “Хлібороб” [442]. Перших сім чисел часопису у Львові редагував І. Франко. Починаючи з восьмого числа за 1891 р. “Хлібороб” друкувався у Коломиї під редакцією І. Герасимовича (1891-92), С. Даниловича (1892-95) та М. Павлика (1893-94).

1891 р. у Коломиї розпочала діяльність друкарня Я. Брука і Спілки, яка проіснувала до 1899 р. Друкарня співпрацювала з представниками різноманітних політичних течій сучасного їй громадсько-політичного руху в Галичині, здійснювала видання книг і періодики. Невеликі потужності підприємства зумовлювали те, що тут друкувалися видання обсягом до двох аркушів.

Починаючи з 1891 р. ця друкарня випускала часопис “Хлібороб”. Виходив він у друкарні Я. Брука і Спілки до 1895 р. Видання на своїх сторінках правдиво відображало тяжкий стан і життєво необхідні потреби простого народу з середовища міщан і селян, роз’яснювало конституційні права українців в Австро-Угорській монархії, спонукало до боротьби за розширення прав та свобод, піднесення життєвого рівня. Крім статей С. Даниловича, І. Франка, М. Павлика, К. Трильовського, інших місцевих авторів, тут видрукувано праці М. Драгоманова “Про брацтва Хрестителів або баптистів на Україні”, “Оповідання про заздрих богів”, “Шотланську легенду” Лесі Українки, твори інших авторів з-поза меж регіону. Цікаво, що ці твори виходили окремими брошурами в тій же друкарні Я. Брука і Спілки. Серед видань друкарні – твори Лесі Українки “Роберт Брюс, король шотланський. Шотланська легенда” (1894) [311], П. Куліша “Товитови словеса, переказані старорусчиною” (1893) [265], книга одного з лідерів німецької соціал-демократії К. Каутського “Основныя положенія эрфуртской программы” (1893) [255], брошура М. Драгоманова “Оповідання про заздрих богів” [242].

У числі авторів “Хлібороба” був і молодий політик К. Трильовський, який з 1896 р. у друкарні Я. Брука і Спілки почав друкувати “часопись для робучого народа” – “Громада” (1896. – 1 черв.). У першому числі газети було задекларовано, що назву їй дано на згадку про “Громаду”, яку видавав М. Драгоманов. Часопис К. Трильовського стояв на радикальних засадах, приділяв особливу увагу поширенню та пропаганді ідей і програми радикалів. Видання широко висвітлювало діяльність політичного товариства “Народна воля” у Коломиї.

1.2. ФАХОВІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАНЬ У КОЛОМИЇ КІНЦЯ 1890-х – 1918 рр.

XIX ст. у Коломиї проходило під знаком діяльності трьох друкарень, які видавали українську продукцію – друкарні М. Білоуса і Спілки, друкарні М. Білоуса, друкарні Я. Брука і Спілки. У XX ст. вступила лише друкарня М. Білоуса. 1901 р. розпочала діяльність друкарня В. Бравнера [31]. Шрифтова база друкарні дозволяла виготовляти продукцію кількома мовами, зокрема мовою ідиш,

німецькою і польською. Тут складали і друкували книги та періодику, виготовляли білову продукцію. Обладнання для високого друку, починаючи з першого десятиліття 1900-х рр., доповнили ще й плоскодрукарським. Відомі монохромні ілюстровані бланки рахунків для коломийських крамниць, виготовлені в друкарні В. Бравнера [44]. В умовах конкурентної боротьби з друкарнею М. Білоуса, друкарня В. Бравнера досягла певних успіхів. Помітний її внесок у подальший розвиток української журналістики і книговидання.

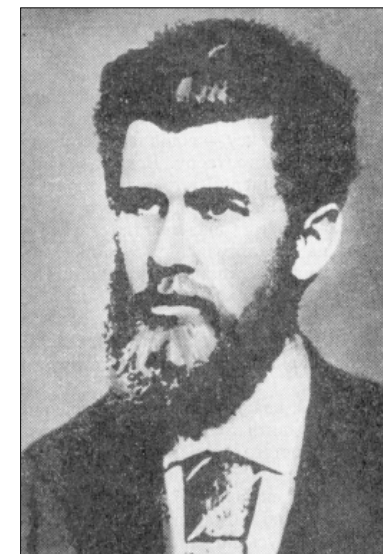
Саме з друкарнею В. Бравнера пов'язано видання популярно-наукового тижневика “Поступ” [410, Т. 6, с. 2276]. Виходив він упродовж 1903–1905 рр. Відповідальним редактором часопису був В. Бачинський, редактором – Я. Весоловський, видавцем – Л. Кульчицький. Часопис чітко витримував основну свою лінію – дбав про піднесення освітнього рівня читачів. Провідна ідея, яку обстоювало видавництво “Поступу”, була: від освіченості, знань про історію – до пізнання вартісності рідного народу, його мови, землі, власних прав народу. Добір матеріалів, які тут друкували, сприяв виконанню цього завдання.

Головну роль у часописі на початках його становлення (1903–1904 рр.) відіграв Я. Весоловський, який формував тематику, дбав про ідейний рівень видання [253, с. 157–164]. Значну увагу тут приділяли проблемам культури і літератури зокрема. Було опубліковано цілу добірку статей про життя і творчість Т. Шевченка, а також його вірші. Серію публікацій присвятив часопис І. Котляревському, В. Стефанику, Б. Лепкому, К. Устияновичу, І. Нечую-Левицькому та іншим письменникам. У полі зору редакції була ціла Україна.

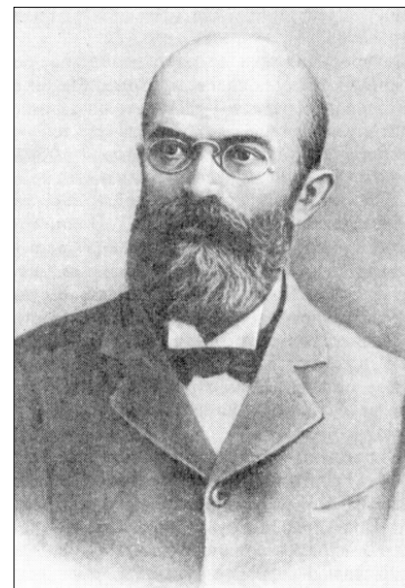
Прикметно, що на сторінках тижневика вперше видрукувано працю І. Франка “Що таке поступ?”, видану окремою брошурою в цій же друкарні [315]. І. Франко, стоячи на радикальних націонал-демократичних позиціях, критично ставився до будь-якого доктринерства. Він не міг погодитися з тим, що соціалізм трактують не як науку, а як релігію для менш освічених його прихильників, яка спирається на культ осіб, непорушних догмах. І. Франко бачив, що німецький соціал-демократизм підходить для російського ґрунту, здобуває там прихильників, яким імпонує обіцяною простотою в розв'язанні складних життєвих питань. Він переймався небезпекою того, що на цю док-

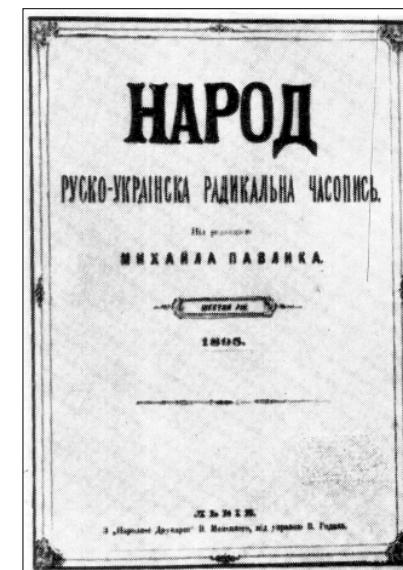
Юрій Федькович.

Остап Терлецький.

Михайло Павлик.

Колонтитул часопису “Народ” (1895).

трину легко ловиться українська молодь, оскільки соціал-демократизм для українства значно гірший ворог, аніж російське самодержавство і російська цензура: він ворожий будь-яким обов'язкам суспільної самодіяльності та децентралізації, противник національного руху.

Цією працею, яка вперше з'явилася в Коломиї, І. Франко дав зрозуміти ту загрозу, яку несе необдумане захоплення приваблими ідеями, експериментування над долями мільйонів людей.

Часопис “Поступ”, на думку дослідника А. Курдидика, “не витримав демагогії конкурентів і, хоч мав таких добрих редакторів, як Ярослав Весоловський, згодом редактор щоденника “Діло” і видань “Просвіти” у Львові і, врешті, референт української і російської преси в австрійському міністерстві заграничних справ у Відні, а теж добрих популярних журналістів, перестав у 1905 році появлятися” [359, с. 315].

1903 р. почав виходити часопис для народу “Хлопська правда” (1903. – 1 січ.). Перший номер вийшов у друкарні В. Бравнера, наступні номери 1903 р. – у друкарні М. Білоуса. Часопис відновив вихід аж 1909 р. Ілюстроване видання, яке виходило двічі на місяць, редагував і видавав К. Трильовський, засновник січового руху. Осередок української радикальної партії заснував “Хлопську правду” як “власну газету, котра має давати образ руху партійного і бути головним средством сполуки всіх товариств, розкинутих по цілому краю” (1903. – 1 січ.). Часопис відкрито виступав проти москвофільства і народоців. “Виступаючи проти москвофільства, часопис одночасно поборював усілякі асиміляційні спроби, звідки б вони не йшли, звертаючи особливу увагу на всі прояви народного життя та організацію просвітницької праці” [431, с. 72]. Починаючи з 1901 р., Коломия стала місцем постійного осідку К. Трильовського, який тут відкрив адвокатську канцелярію [398, с. 67]. Відтоді Коломия стала місцем громадсько-політичної діяльності К. Трильовського, його праці як видавця періодики, календарів, книг.

Так, 1904 р. К. Трильовський редагував і видавав декілька чисел часопису “Зоря”, який виходив 1902–1904 і 1910 рр. [435, Т. 2, с. 280]. К. Трильовський перебрав видання у П. Оларчука. Завершуючи перший етап видання часопису, К. Трильовський зазначав, що “за три роки не менше як 100 тис. зоряних книжочок розойшлося межі нашим народом” (Зоря. – 1904. – Ч. 12). Далі

він писав, що “Зоря” старалася розбудити в читачів любов до свого народу, навчити їх того, що людина не лише про себе повинна дбати, а й про загал; видання прагнуло подати приклади самопожертви за рідний народ.

У перше п'ятиріччя ХХ ст. помітне в Коломиї піднесення політичної активності, передусім, пов'язане з появою тут К. Трильовського. Коломия, найбільше на Покутті місто, яке мало на той час певні видавничі традиції, відіграло помітну роль у громадсько-політичному житті краю, привабило до себе К. Трильовського, який, користуючись доброю поліграфічною базою, разом зі своїми однодумцями, розгорнув тут видання часописів, розрахованих на поширення просвітницьких ідей та ідей січового руху. Все це входило в комплекс інших заходів, які проводила Радикальна партія на Покутті з організації та розбудови “Січей”, котрі згодом зіграли позитивну роль у творенні національного війська. Створене 1900 р. на Снятинщині, перше товариство “Січ” дало буйні паростки: вже напередодні Першої світової війни організація об'єднувала майже 800 тисяч осіб (Літопис коломийський. – 1992. – № 1), тобто, національно свідомих українців, які підтримували ідею української відрубності. Перші осередки “Січей” у Коломиї 1902 р. організували і провели Перше загальне січове свято, в якому участь узяв і громадсько-політичний діяч з Великої України (Канівщина) М. Левитський [213, с. 9]. Як бачимо, йшлося про реальне єднання з Наддніпряниною, усвідомлення українців по обидва боки кордону єдиним народом.

У Коломиї працюю щодо організації національно-визвольного руху українців Галичини проводила Українська національно-демократична партія. Вона ставила собі за завдання через територіально-адміністративне відокремлення українців у складі Австро-Угорщини дійти до соборності, незалежності України. Виданням національно-демократичної орієнтації був тижневик “Поступ”, який складав конкуренцію виданням радикалів передусім у боротьбі за читача, хоча й ті, й інші видавці працювали на українську ідею.

У Коломиї на зламі століть активним було книговидання, пов'язане з іменами Юліана Насальського та Якова Оренштайна. Це сприяло піднесенню національної свідомості населення краю.

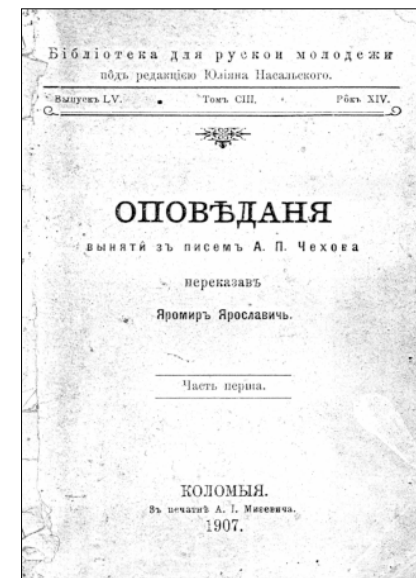
На третій сесії Галицького сейму 1892 р. було внесено офіційне клопотання про українську гімназію в одному з міст

краю – в Чорткові, Бучачі або Коломиї (Червоний прапор. – 1990. – 21 трав.). Клопотання передали в шкільну комісію, яка дала згоду на заснування нової гімназії з руською мовою викладання саме в Коломиї. Справі виховання української молоді поставив на службу видавничу діяльність письменник, перекладач, журналіст, викладач класичної філології Коломийської гімназії Ю. Насальський [410, Т. 5, с. 1705]. Він 1894 р. започаткував і впродовж двох десятиліть редагував і видавав книжкову серію “Бібліотека для рускої молодежи” [377, с. 53]. Упродовж 1894–1913 рр. він видав, за даними дослідника П. Медведика, 170 книжечок цієї серії [433, Вип. 4, с. 181]. Енциклопедія Українознавства подає відомості про 82 випуски в 161 томі [410, Т. 5, с. 1705], а дослідник М. Савчук – про 82 випуски в 164 томах [377]. Останній випуск “Бібліотеки для рускої молодежи” вийшов 1914 р. [45], хоч Ю. Насальський помер 5 жовтня 1913 р. Видання серії друкувались у Коломиї в друкарні М. Білоуса, друкарні і літографії А. Й. Мізевича, друкарні А. Й. Мізевича під управою Ф. Долінського. Більшість книг з цієї серії видруковано у друкарні М. Джулинського в Перемишлі [433, Вип. 4, с. 181].

Закінчивши Львівський університет, Ю. Насальський працював у гімназіях Перемишля, Бродів, Тарнова, Кракова, Нового Санча, Бережан. У Бережанах на Тернопільщині через активну культурно-освітню діяльність потрапив у неласку до пропольськи налаштованої шкільної влади, проти якої виступав у пресі, зокрема газеті “Діло”. Тому 1894 р. Ю. Насальського без його згоди перевели до Коломиї [19]. Впродовж 1889–93 рр. Ю. Насальський за сумісництвом працював редактором однієї з перших на Тернопільщині українських газет – двотижневика “Посланник” [410, Т. 6, с. 2274]. У газеті “Посланник” Ю. Насальський опублікував проспект майбутнього видання, але ідею серії ніхто не підтримав матеріально. Протягом 1895–97 рр. Львівський сейм виділяв для видання серії по 100 з.р. як одноразову дотацію. Згодом Ю. Насальський видання фінансував сам, не погоджуючись друкувати книги фонетичним правописом. Згідно з “Репертуаром української книги 1798–1916” [430, Т. 3] першими виданнями серії “Бібліотека для рускої молодежи” були оповідання Ф. Гофмана “Лянка” [233], “Невислідимі стежки” [234], “Праві люди” [235], В. Бергзея “Дивна ніч” [239], Д. Лепкого “Повінь” [269] та “Чужа кривда не зігр’є” [270]. Як місце видання на них зазначена Коломия.

Іван Франко.

“Оповідання” А. Чехова, опубліковані Юліаном Насальським (1907).

Кирило Трильовський.

Титульна сторінка календаря “Запорожець” (1907).

Видавнича діяльність Ю. Насальського та впливи серії “Бібліотека для рускої молоді” на формування ідейно-естетичних смаків тодішньої молоді потребують окремого вивчення. Однак, що цей вплив був, є незаперечним фактом, як і те, що конкретного втілення ідея видання серії книг для учнівської молоді набула в час життя і праці Ю. Насальського в Коломиї. Багато з випусків серії надруковано в коломийських друкарнях.

На відміну від Ю. Насальського, який передусім працював як педагог, ставлячи на службу вихованню молоді видання серії книг, Я. Оренштайн видавничою справою займався фахово, це було його родинною справою, оскільки він походив з сім’ї книгарів і антикварів. У Коломиї, крім нього, свою інтролегалаторську (палітурну) майстерню мав його брат Мозес Оренштайн [38]. Я. Оренштайн свою видавничу діяльність розпочав у Коломиї 1903 р., згодом він заснував видавництво “Галицька накладня” [410, Т. 6, с. 1869]. Спочатку засноване Я. Оренштайном видавництво випустило першу книгу “Начерку історії української літератури” Б. Лепкого [268]. Далі – “Запорожців” І. Нечуя-Левицького [284], байки Лафонтена [273] у перекладі Л. Селянського, співомовки С. Руданського [299]. До 1916 р. у Коломиї в “Галицькій накладні” Я. Оренштайна вийшло більш як 150 випусків книжкової серії “Загальна бібліотека” [443, с. 9]. Видавнича праця Я. Оренштайна несла освіту і знання у найширші верстви населення; він залучав для перекладів з іноземних мов, редагування та написання передмов знаних учених і письменників. З ним співпрацювали О. Барвінський, Б. Лепкий, А. Крушельницький, В. Сімович. Б. Лепкий про Я. Оренштайна писав: “Це наш майбутній Альтенберг, Гебетнер-Вольф чи який інший Вавельберг. Добре Маковей каже <...> що наше видавниче діло не рушиться з місця, поки не приплентається до нас якийсь видавець-жид... Хто знає, чи ним Оренштайн не стане” [214, с. 9].

Крім згаданої серії “Загальна бібліотека”, Я. Оренштайн здійснив і низку позасерійних видань. Зокрема видав збірник української поезії “Народний декляматор” [280]. У числі інших видань – три “Січові співаники”, видані за домовленістю з К. Трильовським [359, с. 320].

У перші роки своєї діяльності Я. Оренштайн, крім творів українських авторів, а також перекладної художньої та науково-популярної літератури, видавав і естетико-філософські праці. Ви-

давець добре відчував попит на друковану продукцію і прагнув його задовольнити конкурентноспроможними виданнями. Письменник і журналіст Лесь Гринюк для “Галицької накладні” Я. Оренштайна підготував україномовний варіант “Нарису соціології” Т. Ахеліса [215], перекладав твори Бергзона та Шеглера. Та найсерйознішою у цьому плані була праця над перекладом з німецької мови книги Ф. Ніцше “Так мовив Заратустра” [285]. Чотири частини книги, видані в Коломиї, у “Галицькій накладні”, стали доступними широкому читачьому загалові в півдавстрійській Україні. Нині потребує серйозного аналізу праця Л. Гринюка над інтерпретацією німецького тексту по-українськи; переклади початку ХХ ст. є свідченням творення національної філософської термінології.

Значний внесок Я. Оренштайна і в справу видання українських поштових листівок цілими серіями. Ще до заснування власного видавництва, в лютому 1902 р. він випустив у світ серію з 16 листівок із репродукціями О. Сластіона до твору “Гайдамаки” Т. Шевченка. Її протягом року перевидавали ще двічі. Як свідчать дослідники, Я. Оренштайн видав загалом 364 різновиди українських листівок [359, с. 321].

Я. Оренштайн, займаючись книготоргівлею, дійшов висновку, що треба торгувати не чужими виданнями, а здійснювати їх самому згідно з потребами і запитами зростаючої національної свідомості українців. Тому він приступив до справи видавничої. Протягом 1902-13 рр. Я. Оренштайн не мав власної друкарні: він видавав свою продукцію в друкарні М. Білоуса, В. Бравнера, А. В. Кисілевського і Спілки. І лише з початку 1914 р. він став власником друкарні; до цього часу Я. Оренштайн був лише співвласником друкарні А. В. Кисілевського і Спілки. У ході воєнних дій Першої світової війни він перестав бути реальним власником друкарні, хоча вона якийсь час продовжувала діяти навіть у час російської окупації. Російські солдати пограбували друкарню і крамницю Я. Оренштайна, а їх власника було вивезено в Росію. Відомо дуже мало продукції з друкарні Я. Оренштайна: декілька брошур, а також сім номерів тижневика “Коломийське слово”, редактором якого був А. Кисілевський. Видання це підписували “З друкарні Якова Оренштайна (Кисілевського)” (1914. – Ч. 3). Друкарня не встигла уславитися як друкарня власне Оренштайна, а продовжувала бути званою за прізвиськом першого власни-

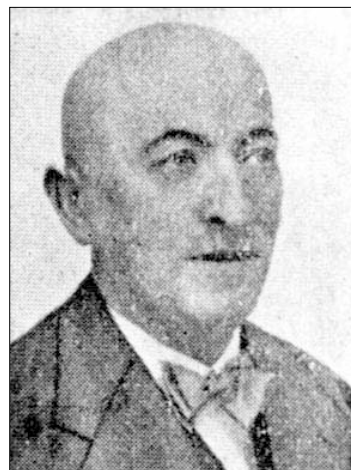
ка. Далі Я. Оренштайн емігрував до Німеччини, де продовжував видавничу справу, видаючи українські книги, передруковуючи й ті, які вже побачили світ у Коломиї.

Періодичній пресі, починаючи від 1905 р. і до початку Першої світової війни, притаманні станово-професійна спеціалізація, започаткування нових органів українського вчителства, поява перших учнівських і молодіжних видань; тоді ж виходять часописи національно-патріотичного спрямування. З'явилися недовговічні видання “Сьвітання” (1908), орган учнів Коломийської гімназії “Надія” (1909-11), орган української молоді “Життя” (1911) (1911. – Ч. 1). Ці видання були малотиражними, мали обмежене коло читачів, друкували їх на гектографі чи літографським способом. Не всі з них доступні нинішнім науковцям. Відомості про “Сьвітання” і “Надію” пізніші дослідники подають на підставі каталогу В. Ігнатієнка.

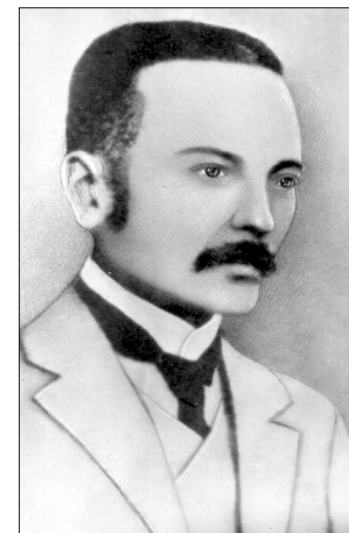
Часопис “Життя” мав на меті “пробуджувати сили, виказувати свої думки, розвивати та скристалізувати їх, з одної сторони, дати спромугу другим розвивати свої здібності, з другої сторони” (1911. – Ч. 1). Ними започатковано серію видань, які з'являлися в молодіжному середовищі в Коломиї впродовж 1930-х, а також у 1990-х – 2000-х рр.

У Коломиї виходили інші періодичні видання, які друкували у декількох друкарнях, більшість з них постали на самому початку ХХ ст. Упродовж 1903-13 рр. діяла друкарня А. В. Кисілевського і спілки [37; 45]. У ній випускали часописи “Зоря” і “Хлопська правда”. Тут виходили нові видання – “Прапор” і “Покутське слово”. Друкував свої видання Я. Оренштайн, побачили світ гуморески Аркадія Аверченка [210]. Це перше україномовне видання А. Аверченка, на нього покликається Українська Літературна Енциклопедія [435, Т. 1, с. 17]. Тут видрукувано також комедію лауреата Нобелівської премії Б. Б'єрнсона “Новоженці” [216] і його драму “Понад наші сили” [217] в перекладі А. Крушельницького.

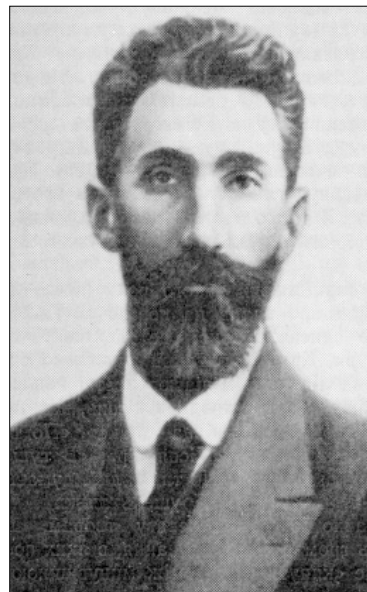
На початку 1912 р. друкарня А. Кисілевського обновила обладнання, збільшився асортимент шрифтів, продуктивнішими стали друкарські машини: “Друкарня А. В. Кисілевського і Ски в Коломиї заосмотрена в поспішні машини і великий вибір черенок по цінах конкурентційних” (Покутське слово. – 1912. – 20 марта), – зазначено у рекламі.

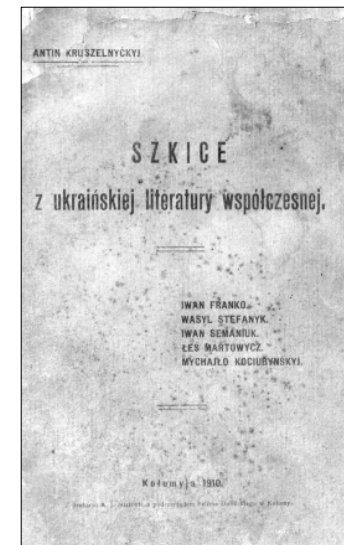
Яків Оренштайн.

Лесь Гринюк.

Антін Крушельницький.

Титульна сторінка книжки Антона Крушельницького “Szkice z ukraińskiej literatury współczesnej” (1910).

1903 р. створено друкарню і літографію А. Й. Мізевича (1903–1909 рр.) [37; 45]. Тут друкували друкосорти, бланки рахунків крамниць, ілюстровані книги й брошури. Продукція виходила польською, українською й іншими мовами. Серед польськомовних видань – статuti товариств [415]. З україномовних видань – п'єса В. Шекспіра “Сон літньої ночі” (1903) [323], книги С. Шоробури “Рахмане” (1905) [325], Й.-Ф. Шіллера “Хинська царівна” [318], оповідання А. Чехова [288]. Друкарня і літографія водночас давала змогу розширити діапазон поліграфічних робіт, крім стандартних елементів оформлення видань, використовувати й оригінальні, залучати до роботи над ними професійних художників. З друкарнею співробітничав згодом знаний у Західній Європі художник Василь Петрук [241, с. 127]. Низку видань з “Бібліотеки для рускої молодежи” тут видрукував Ю. Насальський.

З 1909 р. друкарня змінила свою назву на друкарню А. Й. Мізевича під управою Ф. Долінського. З цього часу відомостей про виготовлення продукції літографським способом нема. Нову друкарню ми розглядаємо як інше підприємство, яке проіснувало до початку грудня 1918 р.

У цій друкарні склали й видрукували низку польських книг і брошур. Серед польськомовних видань – і “Szkice z ukraińskiej literatury współczesnej” (1910) [329] А. Крушельницького. Книга цікава тим, що подавала польському читачеві відомості про літературну працю І. Франка, В. Стефаніка, І. Семанюка (Марка Черемшини), Л. Мартовича, М. Коцюбинського. Тут видрукувано перекладні видання Ф. Гофмана “Під землею” [236], Л. Толстого “Казка про Івана-дурака и его двоих братівъ...” (1913) [310].

Разом з тим, тут склали і друкували періодику. Зокрема тижневик “Коломийське слово” (1914), а також часописи доби ЗУНР і УНР “Покутський вістник” (1918) та “Січовий голос” (1918). На нашу думку, саме ця друкарня в часи української державності стала друкарнею Окружної Військової Команди (ОВК).

Крім згаданих вище вузькоспецифічних часописів “Сьвіттанне”, “Надія”, “Життя”, в Коломиї виходив часопис “Прапор”, а також загальноінформаційні видання – “Покутське слово” і “Коломийське слово”.

Часопис “Прапор” (1908-12) [410, Т. 6, с. 2311], орган українсько-руського народного вчительства (з 1909 р. – українсько-

го народного вчительства Галичини) мав періодичність виходу від двох разів місячно – до щотижневої. Спочатку видавцем і редактором часопису, який виходив у Львові, був Л. Лотоцький. Починаючи з ч. 6, його редагував у Коломиї І. Петришин [398, с. 62], а окремі числа – Є. Кульчицький і М. Баран. Сім номерів “Прапора” склали і друкували в друкарні М. Білоуса. Потім довелося вдаватися до послуг інших друкарень: у липні 1912 р. внаслідок того, що розлилася річка Чорний потік і затопила друкарню М. Білоуса, підприємство зазнало значних матеріальних втрат (близько 20 тис. корон). Ця обставина, а також хвороба М. Білоуса стали причиною припинення діяльності друкарні. Припинила свій вихід і найдовговічніша (41 рік) газета півдавстрійського періоду – “Русская рада” [222, с. 38]. “Прапор” згодом друкували в друкарнях В. Бравнера та А. В. Кисілевського і Спілки.

Незалежна вчительська газета “Прапор”, навіть після того, як було змінено редактора і місце її видання, а також власника (з вересня 1909 р. – Видавнича спілка українського вчительства, а з 1911 р. – самостійний орган), – усе це не вплинуло на мету і завдання часопису. Протягом усього періоду існування “Прапора” тут відображали реальне життя українських учителів, показували чого прагнуть педагоги. Газета писала про українську школу, її становище і завдання, реформу галицького шкільництва, суспільну та економічну організацію вчительства. Все це не лише інформувало педагогів про стан справ в освіті, а й закликала до активної участі в житті суспільства. У часописі розглядалися і такі питання, як права української мови, національного виховання. Без сумніву, це видання мало великий вплив не лише на працівників освіти, а й на виховання цілого покоління молоді.

На відміну від станового часопису “Прапор”, тижневик “Покутське слово” мав ширшу аудиторію. У підзаголовку зазначалося: “Тижневик присвячений справам політичним, господарським і просвітним Покуття” (1912. – 7 марта). Перше число з'явилося у березні 1912 р. Редактором був Є. Кульчицький, який редагував і вчительський часопис “Прапор”. Очевидно, тому в підзаголовку нового часопису було задекларовано висвітлення, крім інших, і просвітних справ. У програмній статті цього видання мовилося: “Маємо на меті прийти в поміч політичній, господарській і просвітній роботі, що ведеться по наших корінно українських селах широкого Покуття і в мурах його столиці, Ко-

ломий” (1912. – 7 марта), щоб вирвати українське населення краю з економічного занепаду і політичного поневолення. Зі сторінок часопису не сходили теми визволення, незалежності та національного відродження в усіх сферах життя народу. З номера в номер у газеті друкували гострі політичні статті, відозви, програмні публікації. В статті “Шануйте свої права!” зазначалося: “Хто своїх прав не шанує, себе не шанує, хто себе не шанує, того і друзі не шанують! Наші вороги хочуть відібрати нам право говорити і писати по руськи по урядах. А ми Русини, маємо право в намісництві, старостві, суді, податковім уряді й усіх державних урядах не тільки говорити з кожним урядником по руськи, не тільки писати до кожного по руськи, але і право жадати, щоби на наше руське слово намісник, судия, комісар, секретар і інші урядники говорили, відповідали і відписували по руськи” (1912. – 11 цвітня).

Останнім з періодичних видань півавстрійського періоду в Коломиї був часопис “Коломийське слово”. Як і “Покутське слово”, газета брала на себе обов’язок репрезентувати інтереси мешканців не лише Коломиї чи повіту, а Покуття загалом. Підзаголовок видання: “Безпартійна часопись присвячена національним, просвітним, політичним і економічним справам Коломиї і Покуття”. Газета виходила щотижня, починаючи з січня 1914 р.

У статті “Від Редакції” пояснюють причини створення нової газети: столичні видання не можуть багато уваги приділяти справам у провінції, хоч і тут життя багате на події. “Дуже добре розуміють се наші сусіди, – мовиться в статті. – І так прим. не маючи тут своєї національної території, Поляки мимо того удержують в Коломиї два польські тижневики, які служать польській справі на Руси. І з свого становища добре роблять. То лиш у нас, Русинів, все брак ініціативи й охоти попрацювати, як і з другого боку у ширших кругів народа брак зрозуміння і попертя змагань. Будемо попірати нашу національну справу на Покуття і доложимо всіх старань, аби кожній добрій справі послужити” (1914. – 14 січ.).

Газета писала про актуальні на той час питання господарського і політичного життя українців, виборчу реформу до Галицького сейму, новий виборчий закон, справи у парламенті. Порувались питання злиденного становища сільського і міського населення в Коломийському і Печеніжинському повітах, безробіття і голод, що спонукали мешканців краю емігрувати за кордон.

Убивство терористами спадкоємця австро-угорського престолу Франца-Фердинанда 28 червня 1914 р. стало офіційним приводом до початку великого переділу світу. 15 вересня 1914 р. перші бойові частини армії російського генерала О. Брусилова оволоділи Коломиєю. Період окупації був позначений ревізціями, особливо, у багатих євреїв, а також грабунками крамниць. Протривала окупація (з триденною перервою у жовтні 1914 р.), аж до 17 лютого 1915 р. Друга інвазія тривала з 12 травня до 10 червня 1915 р. Найдовший період окупації – з червня 1916 по липень 1917 р. У місті, здебільшого, залишилися лише представники москвофільської течії, ті, які не потрапили під репресії з боку австрійських властей як прибічники ворожої Росії. Проукраїнськи налаштовані родини евакуювалися вглиб імперії, бо з приходом російського війська розпочиналися репресії вже проти “австрофілів”. Запідозрених у симпатіях до Австро-Угорщини вивозили на схід. Під час російської окупації з бібліотеки “Просвіти” викинули українські книжки. У цій найбільшій на той час книгозбірні Коломиї не дорахувалися 2.200 книг, не враховуючи періодики (Вісник Коломиї. – 1996. – 10 лют.). В околицях міста позносили уніатські хрести, а в середмісті Коломиї – пам’ятники Т. Шевченку й польському поетові Ф. Карпінському.

Характерною рисою окупації було те, що російська військова адміністрація заборонила в Галичині українську пресу. Дозволено було друкувати проросійські видання, а також польські. У Коломиї з осені 1914 р. і до листопада 1918 р. не виходило жодного українського періодичного видання [431, с. 19]. Провівши паралель з періодом 1939 р., коли в Західну Україну ввійшли радянські війська, побачимо одні й ті ж методи ідеологічного впливу: тоді також не виходила вільна українська преса [307, с. 11].

Зберігся примірник рукописної газети “Перла” (1916. – 4 падолиста), яка виходила в Коломиї, очевидно в середовищі гімназистів. У вступній статті “Від Редакції” мовиться: “З нинішнім днем зачинає виходити газета “Перла”, котра має на цілі якнай-докладніше інформувати читачів о военній ситуації на всіх фронтах” [46]. А в зверненні “До Вп. Читачів” зазначено: “Пускаючи в світ нашу газету “Перлу” маємо надію, що наші дорогі читачі приймуть її щиро і радісно, тим більше, що в теперішніх часах дуже тяжко о добру поважну часопись, брак таких власне спонукав наш чесний комітет видавати нашу газету” [46]. У рубриці

“Телеграми” подано звістки про війсьні події. Є тут і фейлетон, і сторінка оголошень. Усе, як у справжній газеті. Причому, більшість матеріалів просякнута гумором, іронізуванням над війсьними подіями і, особливо, над побутом військового часу. Відчувається, що видавці скучили за справжньою пресою і вдалися до самвидаву.

Восний час, внаслідок економічної нестабільності, постійних змін влади став періодом застою в друкарстві та видавничій справі. Тому справжньою перлиною друкарства стала видана в Коломиї у друкарні В. Бравнера поема Т. Шевченка “Гайдамаки” (1915) [322]. Вийшла вона у серії “Загальна книгозбірня”. Надрукована на доброму папері, якісним друком, з ілюстраціями. Як зазначено в передмові, видання з’явилося в екстремальних умовах у проміжку між двома російськими окупаціями, перед наближенням фронту, тому й не вдалося здійснити всього, що планувалося. Це мало бути коментоване видання. На титульній сторінці зазначено: “Примітки подав Іван Шпитковський”, однак, приміток насправді не надрукували, а лише Шевченків текст.

Фактом у видавничій діяльності того часу, але вже періоду російської окупації, є видана у Коломиї книга В. Саводника “Краткій курсъ истории русской словесности” [300]. Це – друге видання об’ємної (484 с.) книги. Вийшла вона російською мовою. Видання є рідкісним – воно, наприклад, відсутнє у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника НАН України, отож і не подано в каталозі друків Я. Оренштайна [443], укладеному на підставі видань, що зберігаються у цій книгозбірні. Примірник книги зберігається у приватній колекції. Він неповний: відсутня титульна сторінка, однак, місце видання і прізвище видавця зазначені. Цікавим є їхній правопис: “Коломеа. Издательство Я. Оренштайна” [300, с. 1 обкл.]. Факт видання цієї книги викликав звинувачення видавця у пристосуванстві, зокрема І. Вишиванюк опублікував статтю “Такий уже й феномен з Оренштайна” (Коломийський вісник. – 1999. – 7 жовт.).

Коломия тривалий час не мала української періодики. Лише тоді, як на руїнах Австро-Угорщини постала ЗУНР, з 10 листопада 1918 р. почала виходити газета “Покутський вістник” (1918. – 10 падол.).

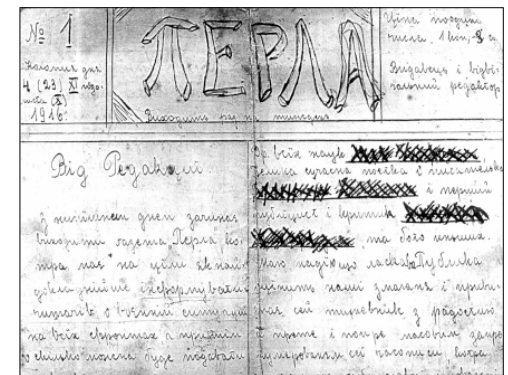
Часопис “Покутське слово” (1912).

Газета “Коломийське слово” (1914).

Титульна сторінка видання “Гайдамаків” Тараса Шевченка (1915).

Фрагмент першої сторінки рукописної газети “Перла” (1916).

Білоуси прагнули вже з перших видань “Голосу народного” створити часопис за всіма правилами газетярської майстерності. Вони мали за приклад низку українських та польських видань, які виходили в Галичині. Доречним був і досвід М. Білоуса, який складав часописи в країнах Європи.

З мовного погляду всі видання чітко позначені впливами москвофільства, що відобразилось у вживанні т. зв. язичія, в якому поєднувались елементи української, церковнослов'янської, російської, польської мов. Вживано графічні знаки “ы”, “ѣ”, “ь”, які використовувались для передачі відповідно українських літер “и”, “і”, позначали твердість попередньої приголосної тощо. Використовувались й інші графічні елементи.

Лексика була наближена до російської, у синонімічному ряду вибирались слова церковнослов'янські, спільнокореневі з російськими. Тут яскраво бачимо, як політика вплинула на писемну мову Галичини.

Порівнюючи мову публікацій львівського часопису “Слово” і коломиїських газет “Голосъ народный”, “Кропило” помітне більше тяжіння в Коломиї до мови народної. На той час, очевидно, це вважалося поганим тоном, ознакою периферійності. Жанрова різноманітність часописів диктувалась суспільно-політичним життям у краї, тематикою порушуваних ними проблем. Так “Голосу народному” були притаманні інформаційні й аналітичні жанри, однак життя продиктувало потребу змінити політичний профіль видання на літературний з додатком новин. Відповідно, жанрова палітра стала вужчою: у цей період виданню були притаманні замітка, звіт. З аналітичних жанрів у “Голосі народному” знаходимо кореспонденцію, статтю. Хоча у них недостатньо використовуються всі можливості жанрів.

У коломиїський період часопис “Наука”, стоячи на москвофільських засадах, писав доволі чистою народною мовою, що сприяло його популярності у середовищі селян. Це його зближує з часописами “Голосъ народный” та “Кропило”. У коломиїський період “Наука” містила багато творів художньої літератури, які виходять за межі поняття журналістських жанрів, а також кореспонденції, науково-популярні статті; кожен з номерів

журналу в коломиїський період завершувався “Современной летописью”, де містили відомості з культурного та політичного життя регіону – це був жанр інформації.

Жанрова і стилева різноманітність газети “Русская рада” за всі 42 роки її існування могла б скласти окреме дослідження, тут лише зазначимо основні моменти. Мовний ареал газети в перше десятиліття її виходу був ближчим до народного. Далі мову навіть давніше опублікованих творів підганяли до загальноприйнятого в часописі стилю. У час, коли в Коломиї з'явилася преса радикальна, мова “Русской ради” знову наблизилася до народної, чому сприяли цитати, полеміка з іншими виданнями. Жанрова різноманітність у цьому часописі представлена повно. З інформаційної групи тут знаходимо замітку, репортаж, звіт, з аналітичних – кореспонденцію, статтю, рецензію, огляд, нарис. Тут яскраво простежується існування сатиричних жанрів (байка, пародія), що в системі публіцистики становлять окрему підгрупу аналітичних жанрів.

Часописам “Народна школа”, “Весна”, “Старообрядець” “Пріятель дѣтей” притаманні ті ж мовно-стилістичні особливості, що й іншим коломиїським виданням, які вийшли з друкарні М. Білоуса. Що ж до жанрової різноманітності, то у них теж були спільні риси, однак, з певними варіаціями, обумовленими призначенням видань, автурою тощо. Так, публіцистичні жанри майже не притаманні журналам “Пріятель дѣтей” і “Весна”.

Наприкінці 1880-х рр. коломиїське друкарство, журналістика і видавнича справа давно вийшли з процесу зародження, про що свідчить кількість і якість виданих тут газет, журналів, книг.

У публікаціях у пресі та окремих виданнях присутні теми історії України, етнографії тощо, які давали змогу читачеві відчути себе приналежними до великого українського народу, штучно розділеного кордонами. Саме одним з елементів, які сприяли побутуванню москвофільства в Галичині, й було усвідомлення того, що значна частина українського народу перебуває під царською владою, а це давало підґрунтя для різноманітних політичних спекуляцій. Однак, противагою цьому стало поширення відомостей про життя і творчість Т. Шевченка, усвідомлення підневільного стану українців під владою Росії, які навіть не мали

тих прав і свобод, що галичани, а тому змушені були звертати свої погляди на захід.

З початком 1890-х рр. у видавничій справі в Коломиї намітилися відчутні зміни. Тут почали вживати не язичіє, а кулішівку, яку прийняли майже всі народовські часописи Галичини. Це був перехідний період, коли запропонований Кулішем правопис зазнавав змін на основі правопису, запровадженого Євгеном Желехівським в “Малорусько-німецькому словарі” (1882-86). Цим і зумовлено деяку неустійненість правописних норм навіть у межах одного й того ж часопису. Однак, усе ж було нанесено значний удар по позиціях москвофілів, які дотримувалися етимологічного правопису, роблячи мову своїх видань мертвою, часто недоступною для розуміння. Запроваджені в цей період зміни мали важливе значення, оскільки давали змогу наблизити багатьох авторів, зокрема й з Великої України, до розуміння місцевими читачами. Власне, і самі видання жваво обговорювали питання правописних норм, зокрема часопис “Народ” опублікував статтю І. Франка “Етимологія і фонетика в южно-руській літературі”.

Жанрова різноманітність періодики цього часу ґрунтується передусім на таких жанрах публіцистики, як стаття, огляд, лист. Значне місце тут відводилось критиці та бібліографії, друкували літературно-критичні та етнографічні матеріали, спомини.

З появою друкарні Я. Брука і Спілки М. Білоус втратив значення монополіста, хоча при цьому й надалі його підприємство було найпотужнішим видавничим центром у регіоні, на який звернули увагу І. Франко й М. Павлик, коли назріла потреба змінити місце видання часописів “Народ” і “Хлібороб”. Разом з тим, поява нової друкарні дала змогу, не змінюючи осідку редакції (м. Коломия), вдатися до іншого поліграфічного підприємства, що й бачимо у випадку з часописом “Хлібороб”.

Ідеї, які поширювали часописи “Народ”, “Хлібороб”, “Громада”, а також їхня мова, автура значно різнилися від промосквофільськи налаштованих видань, котрі гуртувалися довкола друкарні М. Білоуса. Особливої ваги тут набувають ідеї тіснішого єднання з Великою Україною, чому сприяли і публікації на сторінках згаданих часописів, і видрукувані в цей період книги та брошури.

Використання старого правопису сприймалося як данина консерватизму, москвофільству. Передовою в цьому плані була новітня преса – педагогічний часопис “Прапор” (формував смаки великої кількості педагогів, які ці смаки доносили й до своїх вихованців), тижневики “Покутське слово”, “Коломийське слово” та ін., а також видання Я. Оренштайна. Дещо консервативнішими були часопис “Русская рада”, видання М. Білоуса та Ю. Насальського.

Передовим був і часопис “Зоря”, який виходив за новим правописом, демонстрував використання різноманітних журналістських жанрів. Йому притаманні коментар, інформаційно-пізнавальні, а також публіцистичні матеріали, в яких робились спроби аналізу. Значно багатше представлена жанрова палітра в тижневиках передвоєнних років “Покутське слово” та “Коломийське слово”. Для цих видань характерні гострі інформаційно-аналітичні передові статті, в яких аналізувались стан справ у парламенті, урядові дії тощо. Інформаційні жанри чітко виділялись у рубриках новин з життя краю та світу. У цих виданнях помітна тенденція до зменшення обсягів аналітичних матеріалів на користь більшої насиченості видань дрібними поточними інформаціями.

З початком нового століття в Коломиї, крім друкарні М. Білоуса, діяли друкарні В. Бравнера, А. В. Кисілевського і спілки, друкарня і літографія А. Й. Мізевича, друкарня А. Й. Мізевича під управою Ф. Долінського і друкарня Я. Оренштайна (Кисілевського). Ці підприємства стали базою для діяльності видавців Ю. Насальського і Я. Оренштайна, які відіграли помітну роль у видавничій справі регіону і Галичини загалом.

Коломия стала містом, у якому зародилася і набула розквіту радикальна преса, пов’язана з іменем К. Трильовського, політичного діяча, засновника “Січей”, видавця журналу “Зоря”, газети “Хлопська правда”, календарів тощо. У той же час тут виходив тижневик “Поступ”, пов’язаний, передусім, з діяльністю відомого журналіста Я. Весоловського.

Коломийській пресі 1905-14 рр. притаманні рух від вузько-специфічних часописів (видання учнівської молоді і видання станові, як часопис “Прапор”) – до загальнополітичних видань ре-

гіонального типу “Покутське слово” і “Коломийське слово”. Для преси ХХ ст., до початку Першої світової війни, характерні еволюційний поступ від просвітництва загалом аж до постановки конкретних питань соціального і національно-політичного характеру.

Бачимо, як добра поліграфічна база сприяла тому, що Коломия набирала ваги і як центр культури й літератури (в т.ч. і пропагандиста новітньої європейської літератури й філософської думки), і як місто з високим рівнем національно-політичного поступу.

Події Першої світової війни, евакуація частини української інтелігенції вглиб імперії, а також три інвазії російських військ дестабілізували друкарський і видавничий процес. Особливо тяжким явищем стала заборона російською військовою владою української преси в Галичині. Всі ці фактори призвели до того, що населення Коломиї, а загалом і Покуття, протягом чотирьох років не мало національної преси, яку було відновлено лише в часи ЗУНР.

**II. РОЛЬ ДРУКОВАНОГО СЛОВА
В ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ
(1918–1939 рр.)**

**2.1. УКРАЇНСЬКА ПЕРІОДИКА
В ДОБУ ЗУНР-УНР (1918–1920 рр.)**

Після нищівної поразки у Першій світовій війні у жовтні 1918 р. почався розпад Австро-Угорської імперії. На вимогу національно-демократичних сил передати всю повноту влади у Галичині й на Буковині УНРаді, австрійський намісник Галичини генерал К. Гуйн відповів категоричною відмовою, тому 31 жовтня 1918 р. було вирішено взяти владу збройним шляхом. О 4-й год. ранку 1.500 вояків і 60 старшин, керовані Українською Генеральною командою, зайняли у Львові ратушу, намісництво, головну пошту, вокзал, банк. Над ратушею і намісництвом було піднято синьо-жовтий прапор [405, с. 163]. Розпочався період становлення української державності.

Наприкінці вересня 1918 р. у Коломиї створено Військовий Комітет, котрий охопив своєю діяльністю все Покуття і частину Гуцульщини – Коломийський, Печеніжинський, Снятинський, Городенківський, Косівський, Надвірнянський і Делятинський повіти [333, с. 8]. До його складу належали В. Бемко, Б. Білінкевич, С. Сверида, Т. Примак та інші представники військових формувань, які на той час перебували в регіоні [237, с. 118]. Тоді, як встановлення української влади в Галичині загалом відбувалося згодом, то в Коломиї українську владу встановили водночас зі Львовом. Володимир Бемко, керівник Військового Комітету, за сигналом зі Львова організував переворот. На бік української влади перейшли 24 піхотний і 36 стрілецький полки [48]. Коломийський штаб української влади очолив Володимир Паліїв, командантом Коломиї став Степан Галібей, повітовим комісаріатом керував Іван Стрийський [237, с. 119].

У період листопадового чину йшлося не лише про перебирання контролю над транспортом (залізниця), зв'язком (пошта,

телефон, телеграф), банками тощо, а й над засобами для поширення інформації. Є свідчення, що водночас з тим, коли встановлювався контроль над стратегічно важливими пунктами Коломиї, друкували й відозву про те, що влада перейшла до українців. Сотник УГА Володимир Бемко так описував ранок 1 листопада 1918 р. у Коломиї: “А ранок випав на славу – ясний і погідний. На деяких українських установах, на будинках староства, суду, магістрату маяли українські прапори, а на мурах міста розліплено великі чотиримовні відозви до людності з оголошенням про заіснування “Західньо-Української Народної Республіки”. Окремі кур’ери розвезли ці відозви до повітових осередків, містечок а то й деяких сіл Покуття” [333, с. 13–14].

Першим часописом доби ЗУНР став “Покутський вістник” (1918. – Ч. 1), який вийшов 10 листопада.

Газета двічі на тиждень – у четвер і неділю – виходила протягом усього періоду української державності в Коломиї, доки аж 22 травня 1919 р., на ч. 44 її вихід не припинили польські повстанці (Покуття. – 1921. – 19 черв.). Газету, яку видавала Окружна Національна Рада, спочатку редагував Я. Навчук (1918), далі – О. Карашкевич (1918-19) та І. Герасимович (1918, 1919). Про розуміння молоді українською республікою значення преси свідчить те, що “Покутський вістник” повинні були передплачувати всі державні установи, оскільки тут Окружна Національна Рада публікувала офіційні розпорядження, які мали силу законів. З перших чисел часопису окреслились два провідні інформаційно-тематичні струмені спрямованості видання: офіційний та неофіційний. Їх репрезентували рубрики “Урядова часть” і “Неурядова часть”. Видання було покликане заповнити інформаційний вакуум у регіоні, тому з наступних чисел газети, залежно від того, хто був редактором і якими були конкретні можливості, більшою чи меншою мірою в ній подавалась інформація не лише про події регіональні, а й загальноукраїнські та міжнародні.

Лише історико-видавничим фактом залишився разовий випуск часопису “Послідні вісті”, який з’явився 1918 р., причому нинішнім дослідникам не доступний жоден його примірник. Єдиним джерелом про нього є бібліографія української преси Є. Місила [420, п. 186]. Саме на це видання і покликаються автори найгрунтовнішого дослідження про коломийську пресу М. Романюк і М. Галушко [431, с. 86]. Ні друкарні, ні точної дати видання

немає. Традиційно це видання у дослідженнях ставлять після “Покутського вістника” і перед часописом “Січковий голос”, який почав виходити декількома днями згодом після появи “Покутського вістника” (1918. – 20 падолиста). Проаналізувавши стан з періодикою в Коломиї бачимо, що часопис-одноденка міг з’явитися ще до заснування “Покутського вістника” як віддзеркалення подій листопадового зриву. Пізніше ж не було потреби вдаватися до такого кроку, оскільки виходили офіційні часописи.

Є відомості про діяльність у період ЗУНР друкарні Вільгельма Бравнера: 9 грудня 1918 р. тут було зроблено передруки на австрійських поштових марках. Ці марки забезпечували поштовий зв’язок; їхній продаж, щоби не було спекуляцій, взяла під свій контроль Окружна військова команда [328, с. 22].

Упродовж 1918 р. і півтора місяця 1919 р. виходив щотижневик “Січковий голос”, потім він через фінансові труднощі появлявся лише двічі на місяць. Редактором цього часопису став Я. Навчук, згодом – К. Трильовський. Газета була виданням Українського Січового Союзу і пропагувала ідеї державності і незалежності України. Часопис наполегливо обстоював творення і розвиток українського війська, оскільки це було послідовним продовженням ідей січового руху. Саме тому й бачимо в числі авторів видання, крім “січового батька” К. Трильовського, ще й січових організаторів І. Чупрея, П. Шекерика-Дониківа, поета В. Пачовського, І. Кульчицького та ін. Про серйозність ставлення до ідеї розбудови українського війська засвідчує хоча б те, що Іван Чупрей не лише виступав у пресі, а був секретарем Боевої Управи УСС, у числі вояків-галичан пройшов з УГА нелегкий шлях Великою Україною, брав участь у роботі делегації від УГА на переговорах у Вінниці, а потім розділив нелегку участь стрільців-галичан з ЧУГА [48, с. 385].

Потреба поставити на службу розбудові української державності слово зумовила не лише появу преси, а й друкарні, в якій би цю пресу друкували. Вже з початку грудня 1918 р., тобто, через місяць після встановлення української державності, в Коломиї розпочала роботу друкарня Окружної військової команди (ОВК). У друкарні ОВК друкували часописи доби ЗУНР і УНР, а також іншу поліграфічну продукцію. Зважаючи на суто формальний бік (відмінності у назві), автор виділив три етапи існування друкарні ОВК в окремі періоди, в кожному з яких друкар-

ня розглядається як окреме підприємство. Спочатку (поч. грудня 1918 – 1919) існувала друкарня ОВК. Обладнання для високого і плоского друку давало змогу видавати ілюстровані книги, картографічну продукцію. Тут друкували часописи “Січовий голос” (1918) і “Покутський вістник” (1919). Складали і друкували книги, брошури, буклети: “Запорожець : Календар” (1918), “Ручний американський скоростріл “Льоіс” (1918), “Стінний календар з картою України” (1918), “Ключ до читання жидівського друку” (1919), “Січова зоря : Ілюстрований український часослов на 1919 рік до вжитку і науки української молоді і старших” (1919), “Що треба кожному з нас знати про угорських українців : Короткий історичний нарис” (1919), відбитку з газети “Покутський вістник” праці Захара Скварка “Земельна справа” (1919), брошуру Ореста Кузьми “Український правопис” (1919) [45; 415].

З середини грудня 1918 р. на друкованій продукції почали з’являтися підписи “З друк. ОВК під управою О. Кузьми”. Нині важко сказати, чи керував він друкарнею ОВК з самого початку, чи перебрав керівництво дещо згодом, оскільки й після того, як Орест Кузьма став керівником друкарні, не на всіх виданнях ставили його ім’я. Очевидно, періоди друкарні ОВК і друкарні ОВК під управою О. Кузьми слід вважати тотожними, аж до квітня 1919 р. В друкарні ОВК під управою О. Кузьми вийшли газети “Покутський вістник” (1918, 1919), “Січовий голос” (1919), “Громадський голос” (1919), інформаційний щоденник “Новини” (1919), педагогічна газета “Учительський голос” (1919).

Чітко окресленим етапом в діяльності коломийського друкарства була друкарня Окружної військової Команди під управою Антона Гринцишина. Діяла вона з квітня по травень 1919 р. А. Гринцишин у квітні 1919 р. перебрав управління друкарнею ОВК від О. Кузьми і керував нею до двадцятих чисел травня, доки місцеві польські повстанці силою не припинили друк чергового номера “Покутського вістника”, що сталося внаслідок захоплення влади в місті перед приходом румунського війська.

Слідів діяльності інших друкарень, крім згаданих вище, в період української державності в Коломиї не виявлено. Наявної поліграфічної бази цілком вистачило, щоби в умовах військової нестабільності, творення нової держави забезпечити людність регіону українським друкованим словом, яке несло правду про

мету і стан побудови української держави. Передусім, ідеться про періодичну пресу, яка в Коломиї або відроджувалася (як “Громадський голос”), або започатковувалася на голому місці.

Коломийська періодична преса впродовж 1918 р. була дзеркалом тих подій, які супроводжували творення української державності. Газети відображали процес становлення органів місцевого самоврядування, писали про гарантії нових виборчих прав усім громадянам держави, зокрема й національним меншинам. Преса показала й історичний момент у долі українського народу – проголошення у Києві 22 січня 1919 р. Акту злуки ЗУНР і УНР в єдину державу, яким, однак, Західній Україні гарантувалася цілковита автономія.

Після Акту злуки бачимо вияв нового політичного мислення, відчуття того, що перший етап боротьби за державність виграно, зроблено великий крок уперед – народ об’єднано в єдину державу, яка має всі підстави, не зважаючи на непросту військово-політичну ситуацію, стати гарантом самостійності, національних і соціальних прав українського народу по оба боки кордону. Це, передусім, розуміли ті, хто мав тривалий досвід політичної праці, хто на своїх власних поглядах відчував еволюцію, пов’язану з об’єктивним ходом історії. У Коломиї такою людиною був К. Трильовський, який з 15 лютого 1919 р. тут відновив видання часопису “Громадський голос” (1919. – 15 лют.) як органу Української радикальної партії (1919), а далі – органу Селянської радикальної партії (1919). Редагував часопис сам К. Трильовський.

У коломийський період вийшло 13 номерів “Громадського голосу”, які приходили до читача аж до середини травня 1919 р. Для багатьох цей факт упродовж тривалого відтинку часу залишався непоміченим. Нічого про це не пише Енциклопедія Українознавства [410, Т. 2, с. 445], в якій є аж два гасла “Громадський голос”. Насправді, в той час, коли Львів перебував у руках поляків, а урядовці республіки опинились у Станіславі, Коломия взяла на себе відповідальність за цей партійний часопис. Видання не стало вузькопартійним, а жваво цікавилось життям в Україні, становищем на фронтах. Для видання було дуже важливим тримати руку на пульсі подій в Україні загалом, а не лише замикатися на західноукраїнському регіоні, оскільки кінцева мета боротьби – соборна Українська держава. Цьому й була підпорядкована більшість матеріалів кожного номера “Громадського голосу”.

Після об'єднання ЗУНР з УНР в єдину державу, вже 1 березня 1919 р. було створено Філію центрального інформаційного бюро при Директорії УНР, яка почала видавати бюлетені та популярні інформаційні видання, присвячені “гарячим” темам [312]. У той же час створено й Коломийську філію інформаційного бюро УНР. Її завданням було ширити серед мешканців Покуття, Угорської України, а також Буковини офіційну інформацію про стан справ в Україні та щодо політики міжнародної. Новостворена держава прагнула підпорядкувати єдиній ідеологічній опіці потоки інформації, які поширювалися в той час різноманітними виданнями з певними партійними ухилами. Органом Коломийської філії Центрального інформаційного бюро при Директорії УНР став інформаційний щоденник “Новини” [410, Т. 5, с. 1784]. Виходив він, починаючи з 13 березня 1919 р. Вихід газети припинився 8 квітня того ж року після появи 23 випусків. На заваді випуску газети стали не об'єктивні воєнні перепони, а технічні причини. Було вирішено збільшити до триразового на тиждень вихід газети “Покутський вістник” (Покутський вістник. – 1919. – 8 квіт.), оскільки, як бачиться з віддалі часу і досвіду в оцінці подібних ситуацій, видання не мало мережі збуту, бо інформаційний простір був уже заповнений іншими виданнями.

Щоденник “Новини” (1919), редагований Миколою Бобикевичем та Корнилом Заклинським, мав доволі багате інформаційне насичення, що можна пояснити, передусім, мережею інформаційного бюро, надходженням офіційної інформації. Постійно друкували відомості Українського пресового бюро про події в суспільному й політичному житті як України, так і світу. Тут не було засилля офіційних матеріалів з-поза меж регіону; привертає увагу рубрика “Літературно-просвітне життя Покуття” (1919. – 18 марта).

Свідченням активності вчителів як провідної верстви нації, розуміння свого місця в боротьбі за українську державність був часопис “Учительський голос” (1919. – Ч. 1), перше число якого вийшло в Коломиї 26 лютого. Побачили світ чотири випуски цього видання, органу українського народного вчителства.

На відміну від “Покутського вістника” чи “Січового голосу”, які були виданнями регіонального типу, вчительський часопис представляв українських педагогів Західної України. Коломию обрали місцем видання газети з двох причин – перша та, що

Іван Чупрей.

Орест Кузьма.

Колонтитул газети “Січовий голос” (1919).

Онуфрій Власійчук.

Колонтитул газети “Покутський вістник” (1919).

Львів був окупований поляками, і про це мовилося у передовій статті першого номера видання (1919. – 26 лют.). Друга причина, що вибрали Коломию, а не Станіслав, де містився уряд, та, що відповідальним редактором часопису став Онуфрій Власійчук, уродженець Нижнього Вербіжа, приколомийського села [59, с. 102]. У часі ЗУНР він працював у шкільному комісаріаті в Коломиї та державному секретаріаті. О. Власійчук, знаний освітній діяч, був одним з основоположників організації “Взаїмна Поміч Українського Вчителства”, заснованої 1905 р., редактором часопису “Наше слово” у Львові (1907) [410, Т. 1, с. 292].

“Учительський голос” виник як наслідок з’їзду представників народного вчителства в Станіславі 3–4 лютого 1919 р. Там було обрано виконавчий комітет народного вчителства, доручено йому видавати часопис. Прикметною рисою видання було усвідомлення ролі освіти в системі суспільних і державних цінностей. Тому й подавав часопис розпорядження державного секретаріату освіти, повідомлення, які стосувалися вчителів. Увагу приділяли у ньому і проблемі підручників, і принципам та засадам позашкільної освіти, спрямованої на те, аби виховувати національно свідомих громадян.

У січні-травні 1919 р. Українська Галицька Армія контролювала ситуацію на українсько-польському фронті і поступово витісняла польську армію з Галичини. Однак, невдалі спроби врегулювати українсько-польські відносини в краї виявилися не на користь української державності. Особливо складною ситуація стала тоді, як 15 травня 1919 р. на український фронт у Галичині та Волині ввели сформовану й озброєну у Франції 80-тисячну польську армію під керівництвом генерала Юзефа Галлера, яка змусила УГА в середині липня 1919 р. відійти за Збруч [426, с. 213]. Що ж до Коломиї, то українська державність тут була припинена у середині двадцятих чисел травня 1919 р. Перед наступом румунів, які окупували Покуття, польські повстанці захопили важливі об’єкти міста, в т.ч. й друкарню ОВК [339, с. 431]. 24 травня 1919 р. місто покинуло українське військо, а через два дні, 26 травня, Коломию і Покуття загалом зайняли румуни.

У період румунської окупації Покуття з 26 травня до 21 серпня 1919 р. друкарні в Коломиї не діяли, періодична преса не виходила. Люди були позбавлені українського друкованого слова,

яке б несло об’єктивну інформацію про становище на фронтах, долю Української держави, її уряду, війська.

У липні-листопаді 1919 р. Є. Петрушевич, Рада уповноважених Диктатора і Начальна команда УГА перебували в Кам’янці-Подільському. Ще наприкінці червня 1919 р., побоюючись можливого вступу Червоної армії на територію Західної області Української Народної Республіки (так після Акту злуки називалась Галичина), Найвища Рада держав Антанти дала згоду на тимчасове зайняття Східної Галичини польськими частинами до ріки Збруч, зберігаючи за собою юридичні права на цю територію. 21 серпня 1919 р. румунські війська залишили Коломию, а на їхнє місце вступили польські військові частини, які взяли під свій контроль Покуття [278, с. 41].

Військово-політична ситуація склалася так, що українська делегація, яка з листопада 1919 р. вела у Варшаві переговори з польською стороною про створення єдиного протибільшовицького фронту, 21 квітня 1920 р. підписала політичну і торговельно-економічну конвенцію. Згідно з нею польський уряд визнавав незалежність УНР та Директорію УНР [426, с. 80]. Цією угодою було передбачено й спільні польсько-українські дії проти Червоної армії на території України. 25 квітня 1920 р. об’єднані польсько-українські війська форсували Збруч і за тиждень вибили червоноармійські підрозділи з Житомира, Бердичева, а 7 травня 1920 р. вступили в Київ. Однак, у червні 1920 р. у ході наступу військ Південно-Західного фронту ініціативу перебрала Червона армія, яка 14–16 липня дійшла до Збруча. Протягом місяця Червона армія зайняла 17 повітових міст, 48 містечок і більше тисячі сіл Галичини [405, с. 397]. 1 серпня 1920 р. у Тернополі було проголошено утворення Галицької Соціалістичної Республіки, яка займала територію сучасних Тернопільської і частину Львівської областей, і проіснувала до кінця вересня 1920 р. [426, с. 125].

Саме в цей складний період української історії в Коломиї опинилася редакція щоденної газети “Україна” (1919. – Ч. 1). Газета, започаткована 9 серпня 1919 р. у Кам’янці-Подільському, виходила впродовж 1920 р. у Вінниці, Станіславі, а також Коломиї.

Видання наполегливо і методично відображало реалії непростого процесу українського державотворення, писало про події

на фронтах, у політиці, культурі тощо. Часопис не лише користувався дописами кореспондентів, виступами громадських і політичних діячів, інформацією, отриманою телефоном і телеграфом. “Для широкого інформування про хід воєнних дій на фронті редакція намагається підтримувати зв’язок безпосередньо з учасниками фронту, друкуючи постійно оголошення-прохання до осіб, які прибувають з фронту, завітати до неї “з ціллю інформації” [431, с. 94]. Видання прагнуло не лише інформувати про події мирне населення, а й військових. Часто друкував часопис прохання до тих, хто відбуває на фронт, звертатися в експедицію газети за одержанням газет та агітаційних матеріалів.

На коломийський період видання щоденної газети “Україна” припали найдраматичніші часи існування. У Коломиї вийшли чотири числа (1920). На цьому газета припинила існування. Драматизм цього періоду історії полягав у тому, що доводилося переорієнтовувати своє ставлення до поляків. Нещодавні вороги, які душили українську державність, нині вже були формальними союзниками у боротьбі з Червоною армією. І якщо в кам’янець-подільський, вінницький, навіть станіславський періоди існування часопису редакція мала більш-менш нормальні умови праці, подавала сталу адресу, то в коломийський період, який тривав декілька днів двадцятих чисел липня 1920 р., редакція “України” містилася на залізничній станції Коломия, у вагоні ч. 19-605. Часопис друкували у друкарні А. Кисілевського в Коломиї, яка на той час поновила свою роботу.

Газета “Україна” була останнім у Коломиї часописом доби української державності; “в перші роки польської окупації було заборонено видання української преси” [431, с. 21]. Чотири числа “України”, що з’явилися в Коломиї після 14-місячної перерви у виданні української преси, не могли серйозно вплинути на погамування інформаційного голоду.

Преса цього періоду прозначена багатою жанровою наповненістю, де сусідять аналітичні й інформаційні жанри, відбувається розподіл матеріалів на офіційні та неофіційні. На першу сторінку (“Покутський вістник”) виносяться поліграфічно виділений перелік найактуальніших подій. “Гарячі” інформації в газетах були зумовлені загальною зацікавленістю подіями, пов’язаними зі встановленням, побудовою української державності, загрозою її існуванню. Слід відзначити телеграфний характер по-

відомлень українського генштабу про актуальні воєнні події. Прикметною рисою цього періоду є виступи в пресі відомих письменників, причому, не лише з прозою малих жанрів чи поезіями, а й публіцистикою. Оперативно відображаючи складний процес боротьби за незалежність держави, преса також публікувала етнографічні матеріали, бібліографічні огляди, театральні рецензії.

2.2. ВИДАННЯ ПЕРІОДУ СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧИНИ (1920–1926 рр.)

Перша половина 1920-х рр. у Галичині позначена осмисленням уроків недавніх національно-визвольних змагань, підрахунками втрат і болісними пошуками шляхів та методів не лише виживання українців як нації, а й реалізації їх державотворчих устремлінь [320]. Після Першої світової війни на місці колись могутніх імперських держав формувалися національні держави, встановлювався новий політичний порядок. Загального визнання набув принцип самовизначення націй, однак, дотримувалися його не у всій Східній Європі. Попраними виявилися права українців, зокрема й у Галичині та на Буковині.

Правління Польщі в Східній Галичині з точки зору міжнародних правових відносин залишалося спірним. Остаточне рішення долі Галичини відкладалося аж до 1923 р., коли західні держави нарешті погодилися, щоб краєм правила Польща; обумовлювалося надання українцям автономії та відповідного ставлення до їхніх національних прав.

Українсько-польські стосунки того періоду були далекими від ідеальних [391]. Чи не найтяжчим гріхом окупаційного режиму було позбавлення українців вільно висловлювати громадську думку, зокрема й через засоби інформації. Це – одна з прикметних рис наднаціональних політичних режимів, які здебільшого й реалізовували себе через заборону українського друкованого слова [60]. Так чинився спротив національній самоідентифікації народу в умовах бездержавності корінної нації. Внаслідок заборон Покуття без преси було аж до червня 1921 р.

У квітні 1920 р. на Гуцульщині піднялося антипольське повстання. Після його придушення у коломийській в'язниці більш як півроку перебували 350 заарештованих, над якими жорстоко знущалися (Верховинські вісті. – 1993. – 22 черв.). 21 серпня того ж року розпочалося збройне повстання проти польських окупантів у Сколівському повіті на Львівщині, його підтримали мешканці низки сіл Долинщини [395, с. 20]. Всі ці події свідчили про реальне ставлення українців Галичини до окупаційної влади. Позбавлення народу друкованого слова, а отже, й правдивої інформації про стан справ, було на користь новому режимові. Стосунки, які існували у Східній Галичині між українцями як етнічною більшістю, і новою польською адміністрацією до 1923 р., історики називають “взаємним невизнанням”. Галицькі українці відмовлялися визнавати польську державу своїм законним урядом: українці бойкотували призов до польського війська, перепис населення. В таких умовах 1921 р. у Коломиї вийшов перший номер українського тижневика “Покуття” (1921. – 17 черв.). Одразу ж тираж було конфісковано. У повторному тиражі місця вилученого тексту зяють пустотою. Конфіскованими також були ще два числа з усіх 11 випусків газети. Видавці взяли на себе подвійний тягар – першими пробити стіну інформаційної блокади в регіоні під пильним наглядом нового режиму. Журналісти, які працювали над створенням “Покуття”, вже з перших номерів зуміли перетворити газету у виразника найзаповітніших думок державницьки налаштованого населення краю. Автор передової статті “Наш привіт” засвідчує, що “Покуття” – це не щось нове, а видання, яке продовжує традиції преси доби української державності: “22 мая 1919 появилось останне число “Покутського вістника”, органа окружної Національної Ради. Слідуюче число вже було на друкарській машині, але місцеві польські повстанці не допустили його до рук населення <...> сама думка про вільне слово нашого громадянства була занадто смілива. Щойно останній піврік приніс покутянам деякі сподівання, що не треба жаяхатися власної тіни, але треба говорити голосно українською мовою” (1921. – 19 черв.).

Газета демонструє зразки публіцистики, просякнутої аналізом причин невдач і поразок, виявляє добру поінформованість про хід подій в Україні та за її межами. Прикметна риса “Покуття” – вміння в хвилини найпекучішого болю говорити нації прав-

ду у вічі, підмічати об'єктивні обставини тих чи інших подій: “Досвід виказує, що нема для українства гірших ворогів за самих українців”. Розгортаючи свою тезу, публіцист, очевидно, Євген Яворівський, зазначає: “ми замало освічені, щоб уміти вихіснувати скарби цієї землі, створити сякі-такі промисли і торгівлю та згуртуватися в різних національних, класових, економічних, культурних, обласних організаціях, які об'єднували б у собі верству громадянства, після найкращих всесвітніх зразків будували свою власну хату, оживляли б доцільною невпинною працею кожную закутину нашої землі, заступали б інтереси всіх верств зокрема та спільними зусиллями творили б осередок, що кермував би нацією для добра громадянства” (1921. – 19 черв.). І тут же знову гірке зізнання: “Уміємо тільки терпіти, але не жити”.

У процесі кристалізації державницьких устремлінь преса нового періоду в історії України, як і на зламі століття, “стояла на вістрі вимог часу, була важливим чинником творення нації та її розвою” [358].

Тижневик “Покуття” засвідчує серйозні наміри українців не здаватися в тих умовах, у яких вони опинилися, бере на себе функцію ідеолога, який мав би в умовах бездержавності виконувати ту роботу, яку здійснюють органи державної влади. Часопис прагнув висловлювати думки і прагнення всіх українських організацій на Покутті, бути стимулом до відновлення старих і творення нових національних економічних і культурних інституцій. Газета окреслювала напрями діяльності в конкретних суспільно-історичних умовах, які згодом справді прижилися в краї, даючи, передусім, заряд до економіко-політичної організації українців.

Постійні цькування, загроза конфіскації тиражу, штрафних санкцій змусили тижневик обмежуватися лише поданням фактів, відмовившись від редакційних коментарів. Та навіть за таких умов газета доносила слово правди до читацького загалу.

Про витоки тижневика “Покуття” з періодики доби ЗУНР свідчить не лише ідеологічна спрямованість. Традиційним для української журналістики, зокрема й коломийської, стало відроджувати заборонене видання під іншою, часто подібною назвою, з тими ж стилістичними ознаками [338, с. 142]. “Покуття” – продовження традицій “Покутського вістника”. Засвідчує це не тільки

близька назва, а й те, що редактором газети був Омелян Карашкевич [398, с. 22, 45]. Після того, як Я. Навчук відредагував 1918 р. перші числа “Покутського вістника”, відповідальним редактором був О. Карашкевич (1918, після І. Герасимовича – 1919 р.) [50, с. 129].

Тижневик “Покуття” мав фінансуватися з декількох джерел – оплати за надання рекламних послуг, прибутку від передплати й роздрібного продажу газети, а також за рахунок добровільних пожертв прихильників української ідеї. Саме тут бачимо, хто реально, крім редактора О. Карашкевича, стояв біля витоків першої в Коломиї газети міжвоєнного періоду. Зокрема, це люди, які дали гроші на видання першого номера: Євстахій Лісовий (1.000 марок), Микола Турянський (500 марок). Є тут люди, які сховалися за криптонімами: М. Б. (200 марок). 800 марок дали коломийські залізничники. Тисячу аркушів друкарського паперу для газети передав народний учитель Осип Кузьма (Покуття. – 1921. – 19 черв.), який започаткував тоді своє видавництво ОКА.

Перший номер “Покуття”, порівняно з іншими, має найбільше експресії, публіцистичного запалу, а також матеріалу до пізнання тодішньої ситуації. Газета засвідчила прорив зі стану тривалого мовчання до хоча б часткової свободи слова. Цікавим для історії журналістики, оцінки професійної майстерності, володіння стилем є матеріал “До живих і чуйних покутян”, написаний у формі напівжартівливої оповідки про те, як народжувалася газета. Автор заховався за характерним псевдонімом, який цілком відповідає стилеві публікації, – Наум Молотило: “Був я, бачите, на хрестинах нашого народнього часопису. Зійшлося там кількох незаспаних Українців і назвали малого “Покуття”. Хотіли зразу назвати його “Наука” або “Українська рада”, так як колись Наумович і Білоус охрестили свої часописи. Та я кажу їм: “Наука” дуже вчене слово, а “Радою” часопис не слід звати, бо ми самі безрадні, а й зачнемо дуже всім радити, то й з нами собі порадять. Кажу: назвімо малого по батькові. Може це йому на добре вийде. Може він, як і батько його, українське Покуття, перебуде всяку біду й довго ще не схоче вмирати”. Далі йде оповідка про те, як один з кумів дав трохи паперу, інший – грошей. Однак, “маречки тепер дуже високо літають, що вітер повіє, то вони все вище”, – пише автор про інфляцію. “А він (часопис, – М. В.) здорова дитина, їсти хоче, а кричить, як Довбушева трем-

біта. А пани не люблять, як із гір гуде гуцульський струмент. От. От і зачнуть на малого накладати кари за порушення гробової тишини “кресового загуменка” (Покуття. – 1921. – 19 черв.), – уже з першого номера передбачав автор долю новоствореного часопису.

Тижневик “Покуття” прорвав блокаду українського друкованого слова в регіоні, засвідчив, що життя зі зміною влади не припинилося, що треба гуртуватися, реально оцінювати свої сили, не займатися самоїдством, очікувати слушного часу для боротьби за здобуття втраченої незалежності. Газета стала прикладом для багатьох інших українських видань, які з’явилися в Коломиї.

У першій половині 1920-х рр. українська видавнича справа в Коломиї базувалася на двох друкарнях. З 1920 р. працювала друкарня А. Кисілевського, у якій склали і друкували останню газету доби УНР “Україна”, а також друкарня Михайла Бойчука (діяла з червня 1921 р.) [32], в якій видрукували перший український часопис міжвоєнного періоду в Коломиї – “Покуття”. М. Бойчук (новий власник колишньої друкарні М. Білоуса) придбав також і великий склад (“магазин”) друкарської продукції, видрукуваної попереднім власником, в т.ч. й ранніх видань ще з 1870-80-х рр. М. Бойчук розпродавав за безцінь неліквідну поліграфічну продукцію (Коломийські вісти. – 1927. – 20 серп.). Саме на ці дві друкарні припали складання і друк часопису “Молода громада” (1922. – 16 квіт.). Перші сім чисел друкували в друкарні А. Кисілевського, решту – в друкарні М. Бойчука. Це видання було спеціально присвячене справам української молоді. Часопис, починаючи з 16 квітня 1922 р. виходив раз на два тижні. Він ставив собі за мету життєво важливе завдання: піклуватися про долю нації на рівні молодіжному, займатися вихованням і просвітою української молоді, плекати надійну зміну тим, хто боровся за українську державність у часі національно-визвольних змагань 1918-20 рр. Газета, редагована Степаном Ткачуком, вдавалася до довірливої розмови з молоддю на теми літератури, освіти, не оминала й проблем становлення кооперативного руху серед українців і ролі в цьому молодих, а також мовила про об’єднання молоді в організації. Редакція запрошувала до співпраці в часописі людей, які добре розуміли поточний момент, могли дохідливо викласти на папері свої думки, погляди: публіцист Євген

Яворівський та відомий письменник-повістяр Андрій Чайковський, який на той час мешкав у Коломиї. “Молода громада” писала про політичну ситуацію в Україні й світі. І хоча інформаційну блокаду в регіоні пробив ще часопис “Покуття”, але не можна сказати, що ослабили цензурні утиски, що польські власті менше уваги приділяли контролю за діяльністю преси. Навпаки: набули в цьому досвіду, навиків. Третя частина з сімнадцяти номерів “Молодої громади” була конфіскована і мусила виходити другими накладками, з купюрами.

На 1922-й р. припав вихід ще двох часописів: “Українська праця = Ukrainiska Pracia” та “Радикальний голос”. Видавцем і редактором першого з них був Осип Ванкевич. Це видання цікаве вже з огляду на те, що було розраховане не лише на поширення в краї, а й за його межами. Тому й розцінки на передплату було подано з розрахунку на читачів в Англії, Франції, Америці, Італії, Австрії, Швейцарії, Фінляндії, Німеччині, Латвії, Сербії, Туреччині, Болгарії, на Радянській Україні. Редакція була переконана в необхідності мати в межах Польщі друкований орган, щоб “поставити на сторожі прав нашої Батьківщини наше вільне слово” [431, с. 102]. Газета детально обговорювала і коментувала проблеми української державності у світлі рішень Генуезької конференції, вела мову про консолідацію сил української еміграції в справі створення політичного осередку, який міг би бути центром активізації діяльності українців за межами українських земель у боротьбі за державність. Видання було насиченим інформаційно, відчувається добра поінформованість редакції щодо подій у світі і діяльності української еміграції. Серед авторів часопису – П. Кривда-Соколенко, І. Борщак та ін.

У ході складних суспільно-політичних процесів виникали різноманітні політичні угруповання і течії, особливості діяльності яких з віддалі часу оцінити складно. Однак і нині помітно, що певні видання, як і в пізніші роки, не були тривалими в часі не тому, що цьому заважали економічні або цензурні чинники, просто їх було задумано як тимчасові засоби передвиборної боротьби. Судячи з відгуків у пресі, зокрема й газети “Діло” (1922. – Ч. 34.), таким часописом був тижневик “Радикальний голос”. Відомо шість чисел “Радикального голосу” (1922. – Ч. 1), який виходив з 8 жовтня 1922 р. Видання, яке друкували в друкарні А. Кисілевського, було власне не коломийським, а мало адміністрацію і ре-

дакцію в с. Іспасі (тепер – с. Спас Коломийського району), де жив колишній посол Павло Лаврук, який і видавав та редагував газету (422, с. 67). Часопис писав про життя і програмні цілі Селянсько-радикальної партії, висвітлював проблеми взаємин між різними партіями, а також ситуацію з підготовкою до виборів до польського сейму. Судячи з реплік сучасної цьому виданню преси, піддавалася критиці угодовська позиція видавця і редактора у ставленні до польської влади.

У друкарні А. Кисілевського з другої декади 1923 р. виходив часопис “Право народу” (1923. – 10 черв.), орган Української народної партії. Видавцем часопису був А. Кисілевський, власник друкарні, який опікувався ним включно до дванадцятого числа. Очевидно, в умовах польської окупації йшлося про те, щоб підприємці не лише міцно стояли економічно, а й мали певні політичні впливи. А. Кисілевський видавцем часопису був лише номінально, оскільки безпосередньо виданням газети займалися начальні редактори – Яким Христин (1923) та Ізидор Пігуляк (1923). Наступні після А. Кисілевського номери видавали Модест Вільховий, Микола Кавацюк. Газета засвідчує настійливе бажання українців брати реальну участь в управлінні державою, відображає дії українського представництва від Галичини у польському сеймі. На той час уже діяв Український селянський сеймовий клуб, члени якого представляли політичні, економічні, культурні, освітні й просвітницькі потреби українців, які внаслідок відомих геополітичних причин потрапили під владу польської держави. Газета інформувала читачів про події на теренах Польщі, подавала багато зарубіжної інформації. І якщо газета в показі та оцінці певних сторін політичного життя Польщі була затиснута у цензурні рамки, то відображати життя на Радянській Україні, яка ввійшла до складу Радянського Союзу, їй не заважало ніщо.

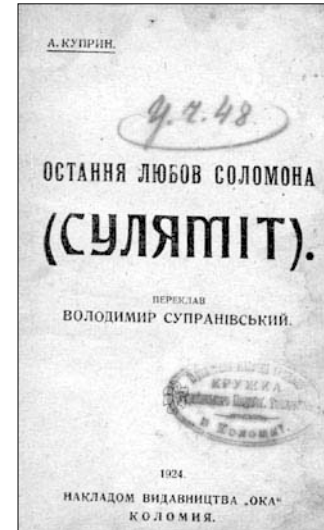
Цікавим був період невизначеності міжнародного правового статусу Галичини і з погляду книговидавничого. Тоді вже не так гостро, як у часи воєнних дій, відчувалося розмежування на свій-чужий, вільнішою стала міграція населення. Галичина поповнилася творчими людьми, які пройшли горнило воєн, побували на Великій Україні, на окупованих Польщею територіях осіли вихідці з Наддніпрянщини. Реальність була такою, що людям, які брали участь у боротьбі з більшовиками, не було змоги потрапити в Радянську Україну. Їм залишалася еміграція. Ви-

гнання на теренах заходу України, навіть зайнятих поляками, для них було не таким болісним, як життя взагалі поза українськими землями.

Ідея малого підприємництва, кооперативного руху як економічної організації за національними принципами, які мали протистояти полякам, організованим на державному рівні, спричинили до появи цілої низки малих видавництв. Вони у вирі економічної нестабільності найчастіше зникали після появи декількох видань. Це видавництва ім. М. Драгоманова (1921), “Бистриця” (1921-23), “Дрібна книгозбірня” (1923) [387, с. 104]. У цей період було багато видавців, які найчастіше на аматорському рівні, бралися за видавничу справу. Серед них – Орест Кузьма (1921), О. Карашкевич (1921), С. Ткачук (1922), О. Ванкевич (1922), А. Кисілевський (1923). Однак, вони не могли скласти серйозної конкуренції тим видавцям і видавництвам, які мали ще передвоєнний досвід роботи. Серед них – “Загальна книгозбірня” Д. Николишина [342], відновлена 1920 р., а також колективне видавництво – “Видавнича спілка українського вчителства” (з 1921). До потужніших видавництв належали й “Трембіта” (1922-29) З. Кириловича, в якому видавали календарі, книги для дітей, популярну літературу [397, с. 77]; ОКА (1920-39) Осипа та Олени Кузьмів, яке видавало книги, зокрема і серію “Ряст” [359, с. 323]. У середині 1920-х – у 1930-х рр. книговидавнича справа в Коломиї набрала подальшого розвитку. Що ж стосується видань цього періоду, то на початку 1920-х рр. з’явилися такі книги, як “Загальні основи музики” (1921) С. Людкевича, “Зимовий похід 1919–1920” (1923) Ю. Тютюнника, “Недостачі української письменницької мови” (1923) Д. Николишина [415] та ін.

Активність розвитку періодики в першій половині 1920-х рр. була великою. Попри різні підходи до оцінки дійсності і бачення шляхів подальшого розвитку суспільства, всі видання мали одну спільну рису: обстоювали право українців на свою самостійність. Ця ідея витала в повітрі, нею були пройняті суспільно-політичні події останнього десятиліття. Преса того періоду засвідчує, що на Коломиї не розчарувалися в ідеалах і прагненнях, якими жили в час боротьби за державність, а продовжували працю згідно з новими умовами.

Тижневик “Нове діло” (1924. – 7 груд.), який виходив 1924-25 рр., був партійним часописом, органом Української народної партії.

Титульна сторінка українського перекладу книги О. Купріна “Остання любов Соломона (Суляміт)” (1924).

Часопис “Голос дяків” (1925).

лі виконанням прашає Дарарменка. Фільма виконаний мові, перероблена ує український побут.

Антія Варваода, б. дполноник, командант УГА, померу вДні 12. осиротив дружину і трое

Говаришу! члени своєї становой Краєвої Організації греко-католицьких Дяків.

Членська вкладка річно — 3. зол. Гроші слати звичайним переказом (почтовим) на адресу релакції Дяківський Прапор" з допискою "членська вкладка". Коломия, вул. Холонівських, ч. 38.

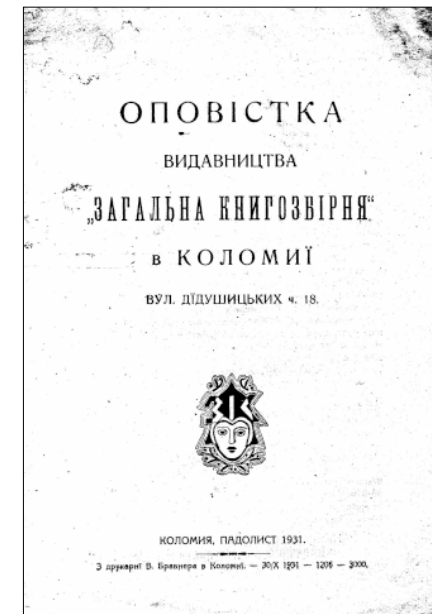
ДРУКАРНЯ
М. Бойчука
Коломия Собіського 48.

Виконує всякі роботи входячі в обов'язок друкарства і поручає свій багато заросмотрений склад друки.

ко-католицьких Дяків. Адреса Редакції і Адміністрації: Коломия, вул. Холонівських 4, вул. Чвертарічно — 2. вел. місячно — 0.80. гр. окреме число 0.20. гр. — 80. вел.; 1/2 — стер. 40. вел.; 1/4 — 20. вел.; 1/8 — 10. вел.; 1/16 — 5. вел.; дорожче. **Видавець і Начальний редактор Михайло Волошакович.**

З друкарні М. Бойчука в Коломиї. (4. 4. 1936 — 75).

Рекламне оголошення в пресі друкарні Михайла Бойчука (1936).

Титульна сторінка рекламного буклету видавництва “Загальна книгозбірня” (1931).

Це видання мало замінити газету “Право народу”. За редакцію часопису відповідав Іван Марусик, а начальним редактором був Модест Ольховий (він редагував і декілька чисел “Права народу”, щоправда, правопис прізвища був дещо іншим – Модест Вільховий). Газета пропагувала ідею національної й територіальної автономії українців на теренах сучасної їй польської держави. Нерегулярність виходу часопису заважала виданню тримати руку на пульсі життя, вести діалог з читачем, тому вона не набула постійної читачької аудиторії, не мала реального впливу на громадську думку.

У квітня 1925 р. побачив світ часопис “Голос дяків”, який виходив двічі на місяць і мав у підзаголовку: “Незалежний, аполітичний, безпартійний, становий часопис” (1925. – 21 цвітня). Спочатку газету редагував Нестор Волчук, далі – аж до 1928 р. – Іван Волошин. Газету, яку видавало видавництво “Запорожець”, було призначено для дяків. Знову бачимо, що коломиїські видавці орієнтувалися не лише на цю чисельно незначну групу фахівців у повіті чи Галичині загалом, а розраховували на загальнодержавний резонанс свого видання: “видавництво “Запорожець” звернулося до всіх дяків у межах польської держави із закликом до організації у “новій і рішучій боротьбі за повне забезпечення своєї екзистенції” [431, с. 112]. Газета витримувала покладені на неї завдання – згуртування дяків, обстоювання їхніх соціальних та професійних інтересів.

Діяльність часопису викликала спротив у єпископського ординаріату в Станіславі, який 1927 р. видав розпорядження “Заборона часопису “Голос дяків”. У ньому зазначено: “Заборонюється всім дякам станіславської єпархії читати часопис “Голос дяків”, який виходить в Коломиї і є редагований в антицерковнім і антирелігійнім дусі. Якщо дяк дальше пренумерував би або читав би той часопис, буде усунений з посади” [63, с. 45].

У середині 1920-х рр. у Коломиї, на відміну від згаданих вище періодичних видань, з’явилося декілька часописів, які проіснували тривалі відтинки часу і перестали виходити аж з приходом Червоної армії 1939 р., тобто, їх закрили примусово, а не з якихось інших, у тому числі й економічних причин. Це видання “Віра і наука=Wira i nauka” та “Жіноча доля”. Обидва часописи започатковано 1925 р. Щоправда, суто коломиїським часопис “Віра і наука” став з 1926 р., а до цього він виходив у Станіславі.

Поява в Коломиї часопису “Жіноча доля” викликана цілою низкою суспільно-політичних чинників. Потреба в часописі такого типу зумовила його популярність і життєспроможність упродовж тривалого відтинку часу.

Газету створювала ціла група людей. У вересні 1926 р. “Жіноча доля” опублікувала фотознімок і текстівку: “Ці, що започаткували й ведуть видавництво “Жіноча доля”. Сидять – редакційно-видавничий комітет “Ж. Д.” <...> Настя Микитчукова, Марія Ставнича (відповідальна редакторка), Олена Кисілевська (начальна редакторка), Мілія Дороцька (секретарка). Стоять – члени Жіночого Кружка в Коломиї, що започаткували видавництво “Ж. Д.” <...>: Марія Мельникова, Олена Витвицька, Марія Кічурова, Наталя Чайковська і Наталя Шипайлова. З огляду на вакаційний час не всі пані-ініціаторки могли взяти участь у знімці. Бракує пань: Тимкевичевої, Калини, Левицької й інших” (1926. – Ч. 9). Не знати, наскільки живучою виявилася б ідея часопису, якби не Олена Кисілевська, пов’язана з жіночим рухом ще з передвоєнних часів.

Жіночий рух у нинішньому його розумінні бере початок з 1860-х рр. До 1920-х він уже набув окреслених форм, мав свою історію, провідних діячок. У період існування “Жіночої долі” помітне тяжіння не стільки до емансипації жінки, скільки до піднесення її загального рівня, світогляду, спрямованих на плекання національно свідомого покоління, здатного зробити внесок у боротьбу за втрачену державність. О. Кисілевська провела в Коломиї міжвоєнний період. Вона займалася видавничою справою, була організаційним референтом Союзу Українок (1923-28), з 1928 – сенаторкою до польського парламенту у Варшаві від Українського національно-демократичного об’єднання (УНДО), а з 1935 р. – головою секції Господинь при Товаристві “Сільський господар”.

Упродовж першого року існування часопис набув широкого розголосу. У добірці листів “Що пишуть до нас і про нас?” (Жіноча доля. – 1929. – Ч. 9) видруковано відгуки Софії Русової, Уляни Кравченко, Катрі Гриневичевої, Костянтини Малицької, Кирила Трильовського, Зенона Кузелі, Олени Кульчицької та цілої низки інших відомих митців та громадсько-політичних діячів. Судячи з них, географія розповсюдження часопису в перший рік існування – Станіслав, Ходорів, Перемишль, Рогатин, Борщів,

Львів – у межах України, а також Прага, Берлін, Канада, США – за кордоном.

У редакційній статті “Перша річниця” зазначено: “Без грошевих засобів, без гучної реклами, без ширшої допомоги, а лише з теплою любов’ю до справи, зі свідомістю конечности тієї роботи, з вірою, що загал нашої цілої суспільности, не тільки нашого жіноцтва, піддержить нас у цій важкій роботі – приступили ми до діла” (1929. – Ч. 9). Йдеться у статті й про фінансово-економічний бік справи: “Мимо цього, що злотий упав на половину, ми не піднесли ціни часопису, навпаки: з 8, 12 карточок поширили його до 16, поліпшили папір, додаємо ілюстраційки. Тепер приступаємо до видання календаря. Проектується започаткування видання найконечніших книжечок по хазяйству, вихованню й других конечних жіноцтву питаннях” (1929. – Ч. 9).

Уже на початку існування часопису “Жіноча доля” ставилися значно ширші видавничі завдання, які згодом успішно здійснювались. Це – тематичні періодичні додатки до часопису, щорічні ілюстровані календарі, пізнавальні та публіцистичні видання. “Жіноча доля” стала не лише редакцією часопису, а видавництвом. Розмаїта видавнича діяльність не заважала виконанню основного призначення “Жіночої долі” як часопису, який мав значну кількість читачів, вважався “авторитетним, глибоко змістовним універсальним ілюстрованим виданням, на сторінках котрого читачі різних вікових груп та художніх уподобань знаходили необхідну інформацію через різножанрові публікації – від політики та громадсько-культурного життя, просвітництва та порад у господарстві” [253, с. 144]. За весь період існування часопис дотримувався лінії, задекларованої у першому своєму числі. Робилося все, щоб жіноцтво “любило свою неньку Україну, щоб були добрими й зразковими жінками своїм чоловікам, а матерями своїм дітям” (Жіноча доля. – 1925. – Ч. 1).

Часопис не замикався у вузьких рамках фемінізму, а широко охоплював цілу низку проблем суспільного й політичного життя. В умовах польської денационалізаційної політики він наполегливо виступав за збереження викладання у школах предметів українською мовою, підтримував товариство “Рідна школа”, писав про тяжке матеріальне становище українського шкільництва, випадки переслідування українських педагогів. “Жіноча доля” писала про фахове шкільництво, створення господарсь-

ких шкіл і курсів для сільських дівчат, обговорювала проблему створення дитячих садків – захоронок. У “Просвіті” вбачала реальну силу у вихованні нації, тому звертала увагу на висвітлення її діяльності. Часопис приділяв увагу і проблемі національної економіки: кооперативний рух мав сприяти українцям в умовах польської окупації залишатися незалежними, принаймні, економічно. “Жіноча доля” до висвітлення цих проблем підходила через показ практичного досвіду в тій чи іншій галузі, звертала ся до зарубіжного досвіду.

Першою серйозною заявкою “Жіночої долі” як видавництва стала поява “Ілюстрованого календаря-альманаху “Жіночої долі” на звичайний рік 1927 : На нових шляхах” [249]. Альманах виділявся гарним оформленням – кольоровою обкладинкою, яку виконала Олена Кульчицька. Крім суто календарних відомостей, у виданні представлено поезії Лесі Українки, Дніпрові Чайки, Уляни Кравченко, Марійки Підгірянки, Агатангела Кримського, Марії Загірньої, баладу Віри Лебедової, прозу Ольги Дучимінської, Івана Зубенка, Д. Федоренка, документалістику Олени Кисілевської. Видрукувано огляд Н. Слобожанки про життя і діяльність більш як півсотні українок, які відзначились в УСС, УГА, на ниві літератури, мистецтва. Ціла низка матеріалів торкається питань жіночого руху, діяльності “Союзу українок”, опубліковано кореспонденції з питань етики, педагогіки, господарювання. В одному з перших відгуків на появу календаря-альманаху читачка зі Станіслава Т. Федів-Соколовська писала: “Вітаю тебе, Новино “Жіночої долі”, що розбудила в мені надії на крашу долю жіноцтва українського” (Жіноча доля. – 1926. – Ч. 9).

Наступних років побачили світ інші випуски альманахів “Жіночої долі”: “Наш світ” (1927) [281], “Наша книга” (1928) [282], “Для неї – все!” (1929) [240], “Жіноча доля, 1931” (1930) [248], “Ілюстрований календар-альманах “Жіночої долі” на рік 1937” (1936) [250]. Тут, як і в першому календарі-альманасі, представлено твори художньої літератури. Зокрема, поезії Уляни Кравченко, Марійки Підгірянки, Климентини Попович-Боярської, Володимира Сосюри, Віри Лебедової, прозові твори Ольги Кобилянської, Катрі Гриневичевої, Андрія Чайковського, Сидора Воробкевича, Олени Кисілевської, В. О’Коннор-Вілінської, Наталени Королевої. Значну увагу в альманахах приділено проблемам жіно-

чого руху. Зі статтями на цю тему виступали М. Бачинська-Донцова, О. Федак-Шепарович, М. Крушельницька, М. Струтинська, С. Кабаровська, З. Мірна та інші авторки. Серія цих видань відіграла позитивну роль у вихованні в українського жіноцтва почуття патріотизму, усвідомлення власної ролі у справі збереження національних традицій тощо. Вони знайомили читачів з творами сучасної літератури, пропагували українське слово, в т.ч. й з Радянської України.

Через сім років з часу появи часопису “Жіноча доля” видавництво, очолюване Оленою Кисілевською, почало видавати періодичні додатки – “Жіноча воля” та “Світ молоді”.

“Жіноча воля” (1932-39) у підзаголовку мала: “Часопис для сільського жіноцтва” або “Часопис для сільських господинь”. Видання відстоювало інтереси сільського жіноцтва, формувало національну свідомість у читачок, почуття громадянського обов’язку і власної гідності, наводило на роздуми про роль жінки в родині й суспільстві. “Початково це було дуже скромне видання, в якому піднімалося обмежене коло тем, що могли зацікавити обтяжену роботою сільську жінку. Популярний виклад матеріалу та своєрідна, запозичена з народних традицій, підкреслено шаноблива форма спілкування з читачем сприяли тому, що видання стало популярним серед селянок” [440, с. 49]. Вдавшись до аналізу змісту часопису за декілька років побачимо, що з часом розширилось тематичне розмаїття видання, зменшилась стилізація мови публікацій під народну. Свідчить це про реальне збагачення світогляду читачок часопису. “Жіноча воля”, продовжуючи сільськогосподарську тематику, містила на своїх сторінках і матеріали з історії України, популярні нариси про княжий період, а також розповіді про письменників, здебільшого, до ювілеїв, та зразки їхньої творчості. Знайомив часопис своїх читачок не лише з творчістю українських класиків та сучасних письменників, а й зарубіжних: творами чи уривками з творів Віктора Гюго, Гі де Мопасана, Михайла Зошенка. До співпраці у виданні було залучено цілу низку жінок-літераторів, які писали безпосередньо для “Жіночої волі”, серед них і О. Дучимінська (Рідна земля. – 1995. – 13 жовт.).

Часопис спонукав сільське жіноцтво не замикатися лише у колі сімейних і господарських проблем, а брати участь у громадському житті. Видно це з серії публікацій, у яких ідеться про конкретну діяльність жіночих гуртків на селі, господарських курсів,

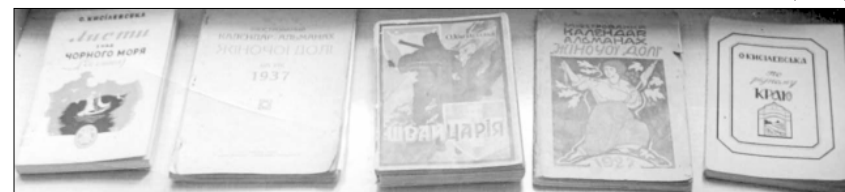
Ці, що започаткували й ведуть видавництво “Жіноча доля” (1926).

Колонтитули часописів “Жіноча доля” і “Для сільського жіноцтва”.

Обкладинка книжки Софії Русової “Наші визначні жінки” (1934).

Книжкові видання “Жіночої долі”.

дитячих садків тощо. Начальним редактором і видавцем часопису була О. Кисілевська, відповідальним редактором – М. Ставнича.

Ідея тематичних часописів для жінок подальшого втілення набула в ще одному виданні, яким опікувалося видавництво “Жіноча доля”, – додатку “Світ молоді = Swit molodi” (1932. – Ч. 1). Видавцем його була Олена Кисілевська, за редакцію відповідала Марія Ставнича, начальним редактором упродовж 1934-38 рр. була молода письменниця і журналістка Ірина Вільде [408, Зш. 2, с. 173]. Вона на сторінках часопису друкувала публіцистику, новели та оповідання. Крім тем, пов’язаних з правилами хорошого тону, правилами ведення дискусій тощо часопис торкався і таких насущних питань, як місце молоді в сучасному суспільно-політичному житті українців. На закид редакції, що, мовляв, мало уваги приділяє ідеології, у передовій статті січневого номера зазначено: “Будемо писати на теми національної ідеології, а в першу чергу на теми патріотичного виховання і наших обов’язків відносно Батьківщини. Але ви, наші читачки й товаришки, будете не тільки читати написане, але й виконувати” (Світ молоді. – 1934. – Ч. 1). Часопис навчав молодь не на словах, а на ділі бути патріотами: “ви самі не раз, не два з щирого серця співали: “Душу й тіло ми положим за нашу свободу”, і на тім же святі виходили задніми дверима, щоб не кинути добровільного датка на тих, що за ту свободу життя своє віддали <...> Тому не говорім ніколи, що нас не виховувано в національному дусі. Нас досить виховувано, але ми самі не зробили нічого в напрямі національної самоосвіти. Тому тепер видвигаємо новий клич: тільки той може мати право зватися українцем, хто ділом доказав свою любов до України” (Світ молоді. – 1934. – Ч. 1). Помітно, що часопис з суто феміністичного на початках свого існування, перетворився на молодіжний, а 1939 р. узагалі змінив свою орієнтацію, зазначаючи у підзаголовку: “Культура, життя, мистецтво = Miesięcznik kultura-zycie-sztuka”. Щоправда, внаслідок відомих історичних подій 1939 р. цей часопис не встиг розкрити себе як видання культурологічне.

Діяльність видавництва “Жіноча доля” стала помітним явищем у видавничому процесі не лише регіону, а й українській видавничій справі загалом. “Жіноча доля” та додатки до неї, а також календарі-альманахи вводили читача у світ ідей не стільки

теоретичного фемінізму, як пропагували ідеї участі української жінки у суспільних процесах, її відповідальності за виховання національно свідомих нащадків. “Жіночій долі” український національно-визвольний рух 1940-х–1950-х рр. певною мірою завдячує поколінням українських патріотів, зокрема молоді, яка перебувала в ОУН, воювала в УПА, а потім витримала з честю поневіряння сибірськими таборами [36; 41; 352].

Запорукою успіху видавництва було те, що тут підібрався справді творчий колектив. Крім Олени Кисілевської, над виданням працювали Мирослава Ставнича, Ірина Вільде, а також виходець з Великої України письменник Іван Зубенко. За роки існування “Жіночої долі” видано більш як півсотні різноманітних книг і брошур, що стало помітним внеском у національно-культурний розвиток українців регіону в умовах польської окупації [341].

1925 р. у Станіславі (нині – Івано-Франківськ) почав виходити часопис “Віра і наука = Wira i nauka” (1925. – Ч. 1). У його підзаголовку було зазначено: “Євангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу”. Починаючи з ч. 6 за 1926 р. редакцію часопису перенесли до Коломиї, її очолив Володимир Федів. Друкували часопис у друкарнях Михайла Бойчука (1926-27), Вільгельма Бравнера (1927-38), “СО-ВА” (окремі номери 1933, 1934, 1935), “Джерело” (1938), а також три номери 1938 р. – у м. Станіславі. Крім видавця В. Федіва, над часописом працювали відповідальні редактори Василь Червінський (1927-30), М. Костів (1937, 1938), М. Жураковський (1938). Поява газети не була спонтанною. 1925 р. починається в Західній Україні церковно-реформаційний рух між українцями [410, Т. 2, с. 649]. Як свідчить Енциклопедія Українознавства, 1930 р. на українських землях під Польщею налічувалось близько 100 тисяч євангеліків. Часопис призначався для вірних, які мешкали не лише в Західній Україні, а й тих, хто жив у сусідніх з тодішньою Польщею країнах. Читали його на Радянській Україні, у Франції; оголошуючи умови передплати, редакція виокремлювала серед інших зарубіжних країн Чехословаччину, США, Канаду.

Часопис проповідував оновлення особистого, родинного, громадського, церковного, економічного, господарського і політичного життя народу духом святої Євангелії. Тут опублікова-

но серію матеріалів з історії Євангельської Церкви, євангельської віри, устрою євангельських громад. Багато уваги приділено євангельському руху на українських землях та серед українців світу.

Загально визнано, що на початках значна частина українських євангеліків “не відзначалася нац. свідомістю, як і маси з яких вони походили, згодом укр. євангельський рух набрав виразно нац. характеру і таким себе декларує у своїх головних визнаннях” [410, Т. 2, с. 649]. На сторінках часопису це відобразилося таким чином. З кінця 1920-х рр. часопис писав про церковну реформу як запоруку самостійності українського євангельського руху, обстоював ідею об’єднання різних напрямів євангелізму в єдину церкву. Тут “роз’яснювалася необхідність церковної реформи як крок до розвитку національної культури. Українська євангельсько-реформована церква характеризувалася як інституція “цілком аполітична”, однак “широ народна і національна” [431, с. 124].

Серед тем і проблем, які порушував часопис, такі: захист української мови в молитві, церкві, школі, потреба відродити народні традиції, вивчати і знати історію рідного народу.

У публікаціях про Григорія Сковороду, Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Івана Вагилевича, Івана Франка, Михайла Драгоманова, Михайла Грушевського автори розглядають життя і творчість цих людей з точки зору християнства та євангелізму зокрема. Часопис мав яскраво виражене релігійне обличчя, інколи друкував різкі матеріали, однак спрямовував свою діяльність на виховання у читачів толерантного ставлення до людей з іншими релігійними переконаннями.

У журналі увагу приділяли проблемам виховання дітей та молоді, вели відповідні рубрики. 1928 р. започатковано видання спеціального додатку до “Віри і науки” – євангельського часопису для релігійного виховання української молоді “Приятель дітей” (1928. – 1 січ.). Виходив він 1928, 1934, 1935 рр. Головним редактором 1928 р. був Симон Білінський, далі видавцем значиться редакційний комітет. Відповідальний редактор 1928 р. – Василь Червінський. Це видання поширювалося за кордоном. Воно пропагувало Біблію, у доступній формі тлумачило її основні положення: у рубриці “Дитяча біблійна школа”. Часопис

Титульна сторінка історичної повісті Андрія Чайковського “Сагайдачний” (1927).

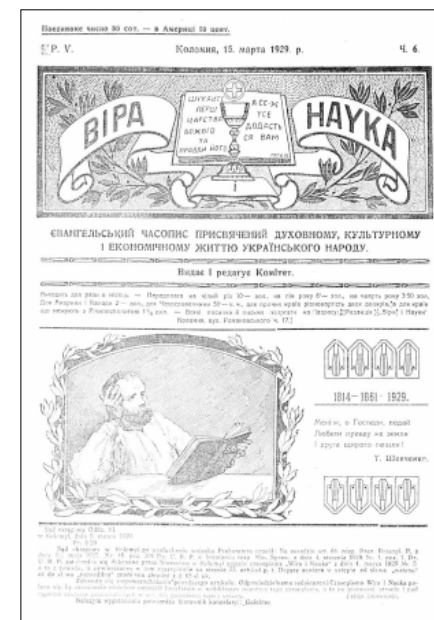
Іван Зубенко.

Ірина Вільде в Коломії (1932).

Тижневик “Коломийські вісти”

Перша сторінка часопису “Віра і наука” (1929).

пропагував знання: в серії публікацій про дитину в сім'ї, ставлення до батьків, інших членів сім'ї, особисту гігієну тощо.

“Віра і наука” – ще один з феноменів видавничої справи в Коломиї. З цього міста в галицькій провінції друковане слово розходилося не лише країнами Європи, а навіть на інший континент. Тут ще з др. полов. ХІХ ст. виходили різноманітні релігійні часописи, в т. ч. й нечисленної гілки християнства – старовірів. Щодо “Віри і науки”, то часопис мав багато прихильників у світі, говорив до них рідною українською мовою, згуртував їх не лише за релігійним принципом, а, що особливо суттєво, за національним. У тому, що Коломия стала осідком редакції часопису відіграли роль декілька факторів, серед яких добра поліграфічна база, давні видавничі традиції, належний інтелектуальний потенціал міста. Хоча доля журналу не була безхмарною: він знавався цензурних утисків. Кілька чисел було видано другим накладом, деякі матеріали конфісковано.

Як додаток до часопису “Віра і наука” виходив місячник для української євангельської молоді “На провесні” (1934. – Ч. 1).

Видання часопису “Віра і наука” було припинено 1939 р. У Брукгейвені, США, 1948 р. з'явився часопис, який “перебрав цю традиційну назву свого далекого попередника з Коломиї “Віра й наука” та під справною редакцією виходить до сьогодні” [359, с. 318].

Упродовж 1926-27 рр. виходив часопис “Покутське слово” [410, Т. 6, с. 2152]. Першого року він мав періодичність двічі на тиждень, наступного – був щотижневиком. Газета “Покутське слово” 1927 р. стала спільною для Коломиї і Станіслава, хоча спочатку призначалася лише для коломийських теренів. Вона декларувала постійний зв'язок міста і села, громадську працю для відродження культурно-освітнього і національно-політичного життя в регіоні, однак, відмежовувалась від будь-якої партійної приналежності (1926. – 1 жовт.). Відповідальним редактором був Я. Могильницький, а чотирнадцять номерів (1927) редагував І. Новодворський. Обстоюючи принципи демократії, часопис надавав свої сторінки для виступів на найрізноманітніші теми, які хвилювали громадськість. При цьому він залишався виданням з яскраво вираженим національним курсом, обстоював ідею національного та соціального відродження Покуття. 1927 р., крім коломийської адреси, газета почала подавати й ад-

ресу станіславського корпункту, створеного для покращення зв'язку редакції з читачами.

Книговидання у другій половині 1920-х рр. характеризувалося доволі непоганим розвитком українського друкованого слова, оскільки, попри дискримінаційну політику, українці в Польщі були в кращому становищі, ніж їхні співвітчизники в СРСР [306, с. 371].

Друкарні А. Кисілевського, М. Бойчука, Ф. Долінського, крім періодики, друкували й книги. Станом на 1925 р. у Коломиї діяли чотири видавництва: “ОКА”, “Трембіта”, “Загальна книгозбірня”, “Видавнича Спілка Українського Народнього Учителства” [387, с. 104]. В наступні роки їх кількість зросла. Видавництво “Віра і наука”, крім часопису, видавало й книги на релігійну тематику. Видавництвом була й редакція “Жіночої долі”, де видано багато книжкової продукції. В середині 1920-х діяли видавництва “Дружність”, “Прут”. Видавництво “Чорногора” (1929-39) видавало літературу і періодику соціалістичного спрямування. Серед книг того періоду, виданих у Коломиї – “Великий ілюстрований календар “Прут” на рік 1926-й” (Коломия : Прут, 1925), книга Миколи Дерлиці “Військовий дідич” (Коломия : ОКА, 1928), книги письменника Івана Зубенка, видані у видавництві “ОКА” – “Зірка” (1925; другий наклад – 1927), “Горе баб'ям : Фарс-мозаїка на 3 дії із співами і танцями” (1926), “Ганжа Андибер” (1928), “Справжній марксист” (1928) та ін. [415]. Багатим був творчий доробок письменника та громадського діяча Андрія Чайковського, який у Коломиї 1920-х – середині 1930-х рр. створив і видав переважну більшість своїх творів. Перелік коломийських видань творів Андрія Чайковського має 30 позицій [223, с. 23]. У другій половині 1920-х рр. вийшла майже сотня найрізноманітніших книг і брошур, причому, не лише з коломийських видавництв; відомі факти про друкування книг з Косівщини, а також спільні коломийсько-станіславські видання [45; 38].

2.3. ВИДАВНИЧА СПРАВА В ПЕРІОД ЗАГОСТРЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН (1927–1939 рр.)

Влітку 1927 р. у Коломиї почав виходити тижневик “Коломийські вісти” (1927. – 25 черв.). Редагували його Петро Стефанович, Стефан Ласійчук. У програмній статті зазначено, що він має на меті згуртувати громадськість Покуття, об’єднувати й солідаризувати її для боротьби за загальнонаціональні ідеали. Цьому були підпорядковані добір та форма подачі матеріалів. Майже кожне число відкривала вступна політична стаття, постійно подавалися огляди світових подій та відомості про політично-суспільне життя краю й України. Часопис містив також відомості з господарського й кооперативного життя, різноманітні цікавинки про винаходи й досягнення технічного прогресу. Оживлювали це видання невеликі злободенні фейлетони.

Від суто просвітницьких проблем газета часто переходила до проблем політичних. Видання займало активну позицію, обстоювало свою думку, зокрема у полеміці з часописами “Віра і наука” (1927. – Ч. 13) та “Покутське слово” (1927. – Ч. 30). На появу “Коломийських вістей” відгукнулися львівські газети “Діло” (1927. – Ч. 12) та “Новий час” (1927. – Ч. 72).

Видання широко розкривало тактику Українського національно-демократичного об’єднання (УНДО): з січня 1928 р. часопис “Коломийські вісти” почав виходити під назвою “Вісти Покуття” (1928. – 28 січ.). Читачам повідомлялось, що “Коломийські вісти” були органом локальним, а є нагальна потреба мати видання для всього Покуття, яким і буде часопис “Вісти Покуття”. Редакція заявила, що переіменованій тижневик буде офіційним органом Українського національно-демократичного об’єднання на Покутті.

Видавав і редагував “Вісти Покуття” Антін Каратницький. Видання було недовговічним: відомо про чотири числа тижневика, два з яких вийшли після конфіскації повторним тиражем. Очевидно, занепаду газети, крім інших факторів, сприяли й цензурні утиски, а також те, що вона не здобула очікуваної підтримки поза Коломиїщиною, на Покутті.

Коломия була містом, яке приваблювало до себе погляди творчих людей з усього регіону. Тому й не дивно, що тут з’явля-

лися часописи, які мали на меті слугувати широким колам читачів. Серед них – щомісячник “Український верховинець”. Цей “ілюстрований безпартійний часопис, присвячений господарським і культурно-освітнім справам гуцулів, бойків, лемків і підгірян”, вийшов 1927 р. (1927. – 1 січ.). Редагували його Іван Волошин та Василь Костинюк. Перший з них заявив про себе як редактор (1925-28) газети “Голос дяків”; другий – Василь Костинюк – відомий гуцульський педагог, фольклорист, письменник, який на той час жив у віддаленому від Коломиї селі Красноїлля [397, с. 91]. Василеві Костинюку належить ідея створення видання, яке мало в суто новому, етнографічному ключі, єднати українців регіону, нести їм інформацію про події в краї та за кордоном. Газету друкували в друкарні Ф. Долінського в Коломиї, редакція та адміністрація часопису знаходились у Коломиї. Нове видання розповсюджували і за кордоном. Вийшло лише сім номерів газети, отож, вона не змогла повною мірою реалізувати задекларовані в першому номері завдання. Часопис мав на меті, крім соціальних та економічних питань, розповідей про політичні події в світі, подавати й культурно-освітні нариси, знайомити широкі кола громадськості з чудовими й багатими звичаями, способом життя, культурою, домашнім промислом верховинців. Опубліковано тут пізнавальні матеріали з історії регіону, розвідки про крашанки та писанки, культурно-освітню працю на Гуцульщині, кореспонденції про стан справ у Закарпатті тощо. Газета не відіграла помітної ролі у розбудові українського інформаційного простору, однак вона засвідчила можливість постановки питання щодо видання газет і журналів з етнографічним спрямуванням.

1928 р. вийшло два номери газети “Селянська правда” (1928. – Ч. 1). Видавець і редактор Антін Морозовіцький. Часопис належав до тих видань, які створюють напередодні виборів, аби мати право на легальну агітацію. Видання агітувало українців підтримати Юзефа Пілсудського на виборах до сейму. Вихід газети припинили після другого числа, яке вийшло у день виборів, 4 березня 1928 р.

У січні 1929 р. почав виходити часопис “Дяківський шлях” (1926. – 6 січ.), який був не лише тематичним, а й юридичним правонаступником часопису “Голос дяків”. Нагадаю, що “Голос дяків” єпископський ординаріат у Станіславові заборонив перед-

плачувати дякам як антицерковний під загрозою втрати роботи [63, с. 45]. Цей часопис, як і його попередника, редагував Іван Волошин, а видавало видавництво “Запорожець”. Фактично редакція змушена була відмовитися від здискредитованого церковною забороною станowego часопису і вдатися до поширеного тоді кроку – змінити назву видання. Про це свідчить те, що кошти з передплати “Голосу дяків” редакція компенсувала читачам новим виданням – “Дяківський шлях”. Новий тижневик існував упродовж двох років (1929-30), його можна було передплатувати й за кордоном.

Як і в “Голосі дяків”, у “Дяківському шляху” багато місця відводилося захисту професійних інтересів греко-католицьких дяків, писалося про їхні права. Багато уваги приділялося піднесенню їхнього професійного рівня, подавалися матеріали з церковного життя, загальнополітичні відомості, звістки про цікаві події в світі.

Місячник “Українська реформація” (1929. – 29 черв.) спочатку виходив як орган Української євангельської церкви (1929-30), далі як “євангельський часопис, присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу” (1931). Перший номер часопису за 1929 р. відредагував Володимир Федів. Починаючи з ч. 2 за 1929 р. місячник виходив у Львові. І лише 1931 р. часопис знову перебрався до Коломиї, де й вийшло його двадцять номерів. На конференції уповноважених українських євангельських громад Покуття, яка відбулася в Коломиї у травні 1929 р., ухвалено перейменувати часопис “Віра і наука” на тижневик “Українська реформація” та змінити формат часопису з газетного на книжковий, при цьому збільшивши кількість сторінок з 16 до 48. Після першого коломийського номера часопис перебрався до Львова. При цьому, не припинила своєї діяльності й “Віра і наука”, яка мала свою аудиторію, завоювала прихильність у читачів. Таким чином існували два видання, які мали одні й ті самі завдання.

В “Українській реформації” друкували матеріали з історії реформації, багато уваги відводили реформації українській. Часопис приділяв увагу й таким питанням, як цивілізаторська місія євангельської культури, розв’язання проблеми ставлення людини до Бога тощо. Привертала увагу читача, мали певне місіонерське значення порівняльні матеріали про католицьке та євангельсько-реформоване віровчення. В полі зору журналу були

проблеми молоді, часопис пропагував знання і працю як передумови розвитку культурної нації. Виховне значення мали публікації на теми християнської моралі, дотримання здорового способу життя. Тут позиції часопису, як, власне, й у багатьох інших моментах, збігались із поширюваними в Галичині ідеями тверезості, моральності тощо, які відігравали важливе значення у вихованні молоді.

Як додаток до “Української реформації” виходив “зразковий показник для релігійних недільних шкіл” – “Недільна шкілька” (1931. – Ч. 1). Редагував це видання В. Федів, видавало його Міжнародне товариство недільних шкілок у Польщі. Часопис був призначений для дітей, доступною їм мовою, часто за допомогою віршів, пояснював основні моменти Євангелії.

Крім загальнополітичних часописів, а також видань релігійного спрямування, про які йшлося вище, наприкінці 1920-х рр. у Коломиї з’явилися ще й видання торгово-економічного спрямування. Це засвідчує певний поступ українців не лише в справах духовних чи культурних, а й економічних. 1929 р. у Коломиї почав виходити часопис, присвячений справам української торгівлі і промислу – “Торгівля і промисл” (1929. – 15 січ.). Його заснував член “Союзу українських купців” П. Курилович, а відповідальним редактором видання став колишній січовий стрілець Зенон Кирилович, який ще 1922 р. заснував видавництво “Трембіта” [48, с. 162]. Планувалося часопис зробити базою для інформаційного обміну між українськими торговельними та промисловими фірмами, експортерами продукції, зарубіжними партнерами. Тому остання сторінка кожного з чисел видання була призначена під торговельні оголошення, на обкладинках друкували каталоги книг видавництва “Трембіта”, а також бюлетені книг з Радянської України, які розповсюджувало представництво Державного видавництва України на Покутті й Поділлі (згодом співпраця З. Кириловича з цим видавництвом призвела до краху його книгарні).

Часопис писав про торговельно-промислову палату у Львові, висвітлював стан кооперативного руху, давав повідомлення про кооперативні з’їзди, кадрові зміни тощо. Інформував читачів щодо поточного стану справ у торгівлі і на ринку, показував взаємини між кооперацією і приватними купцями. Маючи утилітарне призначення, журнал “Торгівля і промисл” також показував, як іде торгівля в світі загалом, писав про винаходи й новинки,

подавав біржеві відомості. Видавців часопис не задовольнив, бо життєві реалії вимагали дещо інших підходів до справи, а видання, здійснюване в Коломиї, не мало ні належного штату, ні потрібної кількості оперативної інформації. Після перших п'яти випусків часопису вже позначилися на ньому згадані фактори, бо об'єднане 6/8 число складається лише з обкладинки та каталогу книг видавництва “Трембіта”. Однак, є й інші причини за-непаду “Торгівлі і промислу”.

Коли лише вийшли два номери “Торгівлі і промислу”, в Коломиї з'явився ще один часопис, присвячений тій самій темі – “Український купець” (1929. – Ч. 1). З першого числа він був місячником українських купців і промисловців, далі став органом “Союзу українських купців”. Редагував це видання Микола Ковалюк, а видавало видавництво “Рекорд”. Існування двох часописів, які видавали два різні видавництва, і які представляли одну організацію – “Союз українських купців”, було зумовлено якимось внутрішнім протиставленням у самій купецькій організації чи звичайною конкурентною боротьбою. Про це можемо судити хоча б з того, що М. Ковалюк заклав своє видання на власні кошти, а потім воно вже стало органом “Союзу українських купців”. Як зазначалось у програмній статті “Українського купця”, його поява зумовлена потребою “створення моральної бази для розвитку українського купецтва, себто до вироблення відповідної тривкої ідеології, а в першу чергу – до об'єднання всіх поодиноких українських купців і промисловців в “Союзі українських купців” (Український купець. – 1929. – Ч. 1). Новий часопис мав дещо вищий фаховий рівень, аніж його конкурент, однак і він витримав лише вісім чисел, оскільки “видавництво “Рекорд” і його власник не змогли порозумітися з центром Союзу українських купців і промисловців у Львові” [431, с. 137].

У Коломиї виходили часописи “Віра і наука”, “Жіноча доля” та деякі інші видання, які подолали рубіж між 1920-ми і 1930-ми рр., і про які мовилося вище. 1930 р., позначеного ускладненням українсько-польських стосунків, підготовкою до виборів та пацифікацією нових часописів не створювали. Аж 1931 р., крім згаданої вже “Недільної шкільки”, яка була додатком до часопису “Українська реформація”, з'явився журнал молоді державної гімназії з українською мовою навчання в Коломиї “Плай” (1931. – Ч. 1). Це не перше видання такого типу. Ще 1909-11 рр. виходив

орган учнів Коломийської гімназії “Надія”, а 1911 р. – орган української молоді “Життя”. Як і його попередники, журнал “Плай” спочатку тиражували гектографом (1931), потім – у друкарні М. Бойчука (з 1932). 1931-34 рр. вийшло 15 номерів. Опікуном, відповідальним редактором часопису був викладач гімназії Юліан Ковалів. За спогадами колишнього гімназиста Богдана Мигалія, який разом з І. Майданським та Р. Курбановичем редагував це видання, поява журналу припала на складний момент в історії: “Впровадження “наглих” судів, пацифікація, безконечна черга політичних процесів, активізація шкільної молоді (дехто називав це втягуванням шкільної молоді в політику), були на порядку дня <...> сконцентрування тиску на середніх школах – розв'язання одних, позбавлення прав “прилюдности” інших, звільнення з праці чи, щонайменше, переведення багатьох учителів куди інде” (Наша слава. – 1992. – Ч. 2). У цих умовах голос самої молоді був важливим, бо засвідчував її небайдужість до того, що діялося в суспільстві. Журнал не був лише для внутрішкільного обігу, відомо, що його надсилали до Львова у “Вісник” [366], де на нього з'являлися відгуки. Головний редактор часопису Дмитро Донцов критикував позицію молодих гімназистів щодо бачення постаті Лесі Українки як такої, що вміє лише сумувати над долею “українського народу та інших народів” [345, с. 579]. “Плай” висвітлював гімназійне життя (розділ “Хроніка”), містив учнівські проби пера, переклади творів, передбачених шкільною програмою. Оцінюючи перші номери журналу, розмножені на гектографі, дослідники відзначають їх невисокий фаховий рівень [431, с. 138]. Однак часопис мав певне виховне значення, прилучав молодь до участі в суспільно-політичному житті, привчав її до відповідальності. Теплі спогади про це видання залишилися у колишніх гімназистів. 1991 р. журнал “Плай” у відродженій Коломийській гімназії видавали під назвою “Гімназійна ватра” [396, с. 1].

Ще одним молодіжним часописом став журнал шкільної громади гімназії “Рідна школа” в Коломиї – “Проблески” (1933. – Ч. 1). Друкували його у друкарні М. Бойчука, де виходив і журнал “Плай”. Займалися ним українські дівчата. Очевидно, “Проблески” видавали за прикладом “хлопчачого” журналу “Плай”. Журнал “Проблески” не знайшов гарячої підтримки, тому й вийшли 1933 р. лише три числа. Спроба відродити його 1936 р. теж не

була вдалою – вийшло лише одне число. З кола учениць, які гуртувалися навколо журналу, вийшли згодом знані українські патріотки, митці: художниця Маргіта Крупська (Сельська) та активна учасниця ОУН-УПА Стефанія Кадоб'янська.

На зламі 1920-х і 1930-х рр. у видавничій справі в Коломиї сталася важлива подія, яка мала загальнонаціональне значення: видання Української Загальної Енциклопедії (УЗЕ) [434]. 1960-90-х рр. з'явилася серія публікацій про це видання, в яких доведено, що й ідея УЗЕ, й організаційні витoki – коломийські [364; 365].

УЗЕ пов'язана передусім з іменем громадсько-культурного діяча Василя Микитчука. Колишній педагог на Буковині, згодом – вояк УГА, В. Микитчук 1920 р. оселився в Коломиї. Працював як організатор гуртків “Рідної школи” по селах Коломийщини, читав лекції. Учасник наради (1925), на якій вирішено видавати журнал “Жіноча доля”. Йому ж належить ідея видати першу українську енциклопедію (1928), з якою він звернувся до голови НТШ Кирила Студинського та голови “Просвіти” Михайла Галушинського. Однак у них ідея не знайшла підтримки. Тому В. Микитчук сам заснував видавництво “Українська Загальна Енциклопедія” (УЗЕ, 1929). До складу видавництва ввійшли головний редактор професор Іван Раковський з товариства “Рідна школа” у Львові, продавець Іван Чепига зі Станіслава, директор кооперативного банку “Покутський Союз у Коломиї” Іван Пашкевич [25]. Для початку видання потрібно було декілька тисяч доларів. Перші внески зробили В. Микитчук, учитель з Тернополя С. Кордуба, кооператор з Коломиї М. Берлад. Але сума виявилася замалою, тому для забезпечення видавничих потреб необхідними коштами В. Микитчук продав власну хату у Коломиї, а з дружиною і дітьми винаймали помешкання [364]. В середині липня 1929 р. у Коломиї, в Народному домі відбулася перша нарада видавничого комітету, тут же згодом містилася й адміністрація УЗЕ.

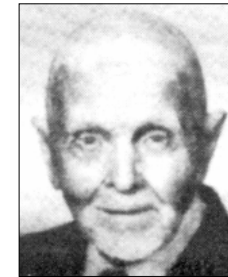
В. Микитчук провів велику організаторську працю з реклами і пропаганди УЗЕ. Видавці розіслали 30 тис. проспектів майбутнього видання й отримали лише 34 замовлення на книгу. Справу поправити допомогли студенти, які в повітах зібрали 5 тис. замовлень. Вартість трьох зброшурованих томів у різних варіантах палітурок – від 216 до 270 злотих. Реалізація цього видавничого

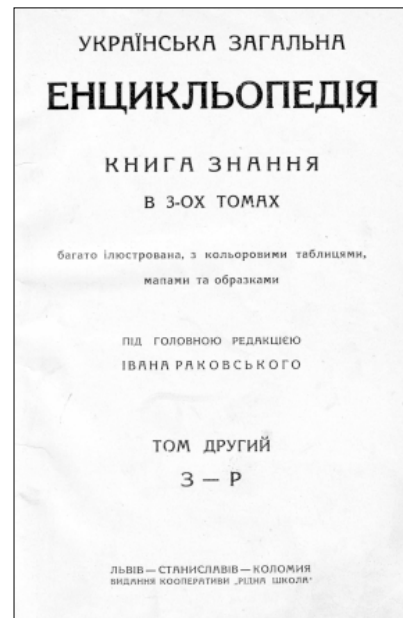
Перша сторінка часопису “Українська реформація” (1931).

Бланк рахунку видавництва “Українська Загальна Енциклопедія”.

Василь Микитчук.

Титульна сторінка та обгортка одного зі зшитків УЗЕ.

проекту коштувала більш як 40 тис. злотих. Для друку книги заготовили чотири залізничні вагони паперу. Друкували УЗЕ в Станіславі, в друкарні Окружного Союзу кооперативи “Рідна школа”, хоч на титульній сторінці зазначено “Союзна друкарня у Станіславі”. Видання кооперативи “Рідна школа”. Таблиці з ілюстраціями виготовлено у фірмі Ф. Брокгауза в німецькому місті Лейпціг, кольорові карти – у П. Наймана у Львові. У львівській фірмі “Фото-тип” виготовлено кліше. Видання містило 5.630 кліше, 5 тис. таблиць і географічних карт [364].

Літературним редактором книги був Володимир Дорошенко, згодом – Василь Сімович. Навколо видання УЗЕ згуртувалися більш як двадцятьох українських учених, численні письменники, громадсько-політичні діячі, журналісти. Перший зшиток першого тому УЗЕ вийшов 1930 р. Друк усього видання було завершено 1935 р. Серед задекларованих 5 тис. передплатників реальними передплатниками були 2,5 тис. осіб, а передплатниками всіх зшитків стали лише 2 тис. осіб, – відзначає дослідник М. Савчук (Вісник Коломиї. – 1992. – 10, 14 квіт.). Щоб заохотити передплатників викупувати інші зшитки тритомника, редакція вдалася до такого кроку, як затримка насамкінець спеціального узагальнюючого зшитка “Україна” (Неділя. – 1934. – 9 верес.).

Видання УЗЕ має етапне значення не лише для Коломиї як міста, де зародилася ідея його створення, а й для української видавничої справи загалом, оскільки до цього часу в Україні не існувало повноцінної енциклопедії. Поширена думка, що народ стає нацією лише тоді, коли спроможеться в енциклопедії узагальнити свій досвід, відомості про власний розвиток. Важливість цього видання ще й у тому, що його створено не у вільній державі, а на території, окупованій Польщею. У передмові до УЗЕ зазначалось: “Складення першої енциклопедії скрізь зв’язане з великими труднощами; у нас ці труднощі були не менші, коли не більші. Досі не маємо повного енциклопедичного словника нашої мови, ані спеціальних енциклопедій поодиноких наук <...> Численні співробітники нашої Енциклопедії, приневолені заробляти на прожиток фаховою працею, не могли присвятити їй увесь свій час, а проти жертвувати ним із чисто громадянського обов’язку. Видання Енциклопедії зв’язане з великими коштами; в інших культурних народів таке діло беруть на себе державні установи або великі зосібні

накладні. У нас таке видання взяв на себе невеликий гурток людей, що жертвували все своє майно для здійснення культурної ідеї” [434, Т. 1, с. 5]. Як бачимо, й самі видавці усвідомлювали важливість своєї праці. Доречно нагадати, що загальну частину Енциклопедії Українознавства видано 1949-52 рр. [409], словникову частину – 1955-84 рр. [410]; Українську Радянську Енциклопедію в 17 томах [436] закінчено видавати аж 1965 р.

Велика депресія 1929-33 рр. давала себе знати й на політичному підґрунті: погіршилися українсько-польські стосунки, терпіло українське село через зниження попиту на сільськогосподарську продукцію, зростало невдоволення і серед української безробітної інтелігенції, яка не могла отримати державної роботи. Говорячи про видавничу справу, треба враховувати й ці фактори, бо вони певною мірою впливали на появу нових періодичних видань, які прагнули представляти український народ, захищати його права; впливали ці фактори й на економічний стан видань, які здебільшого не могли вижити без нормальної підтримки зuboжілих читачів, на яких вони й були розраховані.

Багатим на появу нових видань був 1932 р. Двоптижневик “Життя Покуття” (1932. – 19 черв.) мав висвітлювати стан справ у регіоні, зокрема на селі, стоячи на позапартійних, але загальнонаціональних позиціях; часопис обіцяв стати для селян порадиником у переборенні життєвих труднощів. Щоправда, газета й сама зазнала багато труднощів, тому й виходила несистематично: 1932 р. – дев’ять номерів, 1933-го – два. Видавцями і відповідальними редакторами цього видання були Павло Вельган (1932) та Зенон Стефанів (1933).

Позапартійність була декларативною, бо газета йшла у руслі радикальних ідей, до яких особливо прислужився Зенон Стефанів, колишній підхорунжий УГА, згодом – активний організатор нових руханково-спортивних товариств “Каменярі”. Повітовий союз “Каменярів” у Коломиї постав у грудні 1931 р., з жовтня 1932-го його головою був Зенон Стефанів [48, с. 342-343]. Газета обстоювала національні інтереси українців краю, відгукувалася на всі сучасні події в регіоні. Часопис не був лише інформаційним, а й аналітичним. Це засвідчують редакційні статті, які, здебільшого, відкривали кожен номер газети. Тут видруковано цикл статей про засади більшовизму, національну незалежність, причини кризових явищ в економіці.

Тематично новим для видавничої справи в Коломиї був часопис “Правні поради” (1932. – Ч. 1). Його задумали як видання для піднесення рівня юридичної освіченості громадськості. У підзаголовку значилося: “Популярний, правничий місячний часопис для народу”. Виходив він з другої половини 1932 р. Діяльність видання йшла в руслі тих ідей, які культивувалися в суспільстві щодо поведінки українців під польською займанщиною. Передусім це економічна незалежність, правовий всеобуч як протипага заасиллю польських властей у всіх сферах життєдіяльності. Актуальним заснування такого часопису видавалося в контексті загострення українсько-польських стосунків у краї на початку 1930-х рр. Газета прагнула вселяти читачам віру в себе, можливість законним шляхом вирішувати ті чи інші проблеми. Тут подавались статті про конституцію Речі Посполитої, вводилось читача у світ юридичних понять, історію законодавства. Важливе місце приділялось і викладу нових законодавчих актів, статтям цивільного і кримінального кодексів. Прикметною рисою видання є те, що добір матеріалів розраховувався на практичне використання читачами, йшлося про ті законодавчі моменти й ситуації, які виникали чи найчастіше могли виникнути в реальному житті читачів.

Захист прав селян ставив перед собою й журнал “Плуг” (1932. – 15 груд.). Він обстоював ідею “визволення працюючих мас українського селянства із кігтів соціальної та національної неволі і заведення нового соціалістичного ладу” (Плуг. – 1932. – 15 груд.). Видавав його Іван Михайлюк [425]. Часопис мав виразно соціалістичне спрямування, хоча згодом писалося про нього як про “антифашистський”, “комуністичний” [349; 350] тощо. Цей часопис був спробою заповнити інформаційний вакуум, який виник у середовищі прорадянськи налаштованих письменників, які донедавна гуртувалися навколо львівського журналу “Вікна”, закритого 1932 р. [438, Т. 1, с. 345]. Вік часопису був нетривалим, після першого номера 1932 р., вийшли наступного року ще вісім; окремі з них були подвійними.

У виданні багато писалось про поширення освіти серед селян, вироблення у них певних світоглядних позицій у всіх ділянках культурно-освітнього й економічного життя. Серед публікацій на політичні теми – статті про взаємостосунки радикалів та УНДО. Друкували тут свої твори Дмитро Осічний, Петро

Козланюк, Йосип Чорненький, Юрій Боршош-Кум’ятський. Видання зазнавало постійних цензурних утисків, відповідальний редактор часопису був заарештований польською поліцією.

Релігійний часопис “Сіяч” (1932. – Ч. 1) поповнив спектр видань релігійного і станового спрямування міжвоєнного періоду. Він обстоював і пропагував ті ж ідеї, що й “Віра і наука” та “Українська реформація”. Очевидно, причини появи видання слід шукати у внутрішніх стосунках прихильників евангелізму. Часопис видавав і редагував Роман Діденко, який перед цим заявив про себе як редактор “Української реформації” (1931). “Сіяч” виходив протягом 1932-34 рр. Тут опубліковано низку гострих матеріалів, зокрема й “Християнство а комунізм”. Традиційною для таких видань була пропаганда здорового способу життя. Оживляли часопис подорожні описи, релігійні белетризовані оповідки, вірші.

Яскраво виражену національну позицію мав тижневик “Батьківщина” [245, с. 244]. Він започаткував серію періодичних видань, які з’явилися в Коломиї 1933 р. Видавало газету однойменне видавництво, редагував Павло Карач.

Недовговічним виявився часопис “Нове життя” (1933. – Ч. 3), який виходив двічі на місяць упродовж 1933 р. Видання було правонаступником ідей часопису “Життя Покуття”, про що офіційно заявлено у програмній статті. Відповідальні редактори “Нового життя” – Павло Вельган та Зенон Стефанів. Видавці намагались розширити читачську аудиторію – залучити передплатників з Покуття і Поділля, тому й мали корпункт у містечку Тлусте (тепер – смт Товсте Заліщицького р-ну Тернопільської обл.).

Серед інших видань, які з’явилися 1933 р., згадувані вже додатки до часопису “Жіноча доля” – “Для сільського жіноцтва”, “Для українських дівчат”, а також гімназійний часопис “Проблески”. Варто також згадати і тематично нове для Коломиї періодичне видання – городно-садівничий часопис “Ренета”, який виходив двічі на місяць [420, с. 104].

Преса і книговидавництво перших років десятиліття і в тематичному плані, і в своєму економічному становищі так чи інакше відображали складні процеси, пов’язані з Великою депресією. Преса і ставлення до неї з боку влади віддзеркалювали складні суспільно-політичні стосунки між поляками й українцями. Зде-

більшого, коломийські видання не бралися до глибинного аналізу, а відбувалися інформацією про конкретні факти, які мали позитивне чи негативне забарвлення. З іншого ж боку, судячи з тону і тематики виступів, а також з того, хто безпосередньо займався виданням тих чи інших часописів, можемо зробити висновки про приналежність видань до українського руху спротиву, який активізувався після того, як 1929 р. з Української військової організації постала ОУН [410. Т. 5, с. 1863]. І в 1920-х, і на поч. 1930-х рр. неодноразово робились спроби налагодити діалог між поляками й українцями, особливо це необхідним стало після загострення стосунків у ході пацифікації. На цьому наполягала й найчисельніша українська політична партія – УНДО, яку непокоїли насильницькі акти ОУН і спровоковані ними репресії проти українців, а також наполягання представників української кооперації, оскільки в умовах нестабільності кооперативний рух не міг існувати. З польського боку також робились неодноразові спроби замирення, про що свідчили виступи в пресі, в т.ч. й у спеціально заснованому 1932 р. виданні – “*Biuletyn Polsko-Ukraiński*” [391, А. 213]. Спроба діалогу не могла узгодитись з тим, що поляки влаштували концтабір у Березі Картузькій (1934 р.), а українці вбили польського міністра внутрішніх справ Броніслава Перацького (1934 р.). Та все ж 1935 р. було укладено обмежену угоду між урядом та УНДО, названу згодом “нормалізацією”.

У такій суспільно-політичній атмосфері розвивалося друкарство, книговидання, журналістика в Галичині. Непорозуміння, розколи траплялися і в українському політичному середовищі, і в пресі, яка його представляла. Так з лютого 1934 р. з періодичністю двічі на місяць почав виходити національний часопис Покуття “Народня трибуна” (1934. – 4 лют.). Редагував газету Степан Ласійчук. “Народня трибуна” вийшла напередодні громадських виборів. Відомі два числа газети. І те, що обидва номери редагували й друкували за різними адресами, і те, яка тематика домінує в обох номерах, дає підстави віднести це видання до газет, яким наперед було визначено бути одноденками. Обставини політичного життя, умови національного розвитку залежали значною мірою від того, якою кількістю послів українців Галичини буде представлено в органах законодавчої та виконавчої влади Польщі. Цій меті підпорядковувалися зусилля свідомих

українців краю, які здебільшого на вибори йшли об’єднаними силами, в т.ч. й УНДО. У добірці інформацій “Народня трибуна” повідомляла: “розвивають у Коломийському повіті інтензивну підготовчу працю до майбутніх громадських виборів до сільських і збірних рад, пропагуючи одноцілий національний виборчий фронт” (1934. – 15 берез.). Однак, закликаючи до єдності часопис зазнав розколу.

Від редакції “Народньої трибуни” відділилася група соціалістів-радикалів, які були колишніми членами радикальної партії, створеної для підриву діяльності Української соціалістично-радикальної партії і внесення розколу в її лави. З квітня 1934 р. ця група почала видавати свій часопис – “Голос Покуття” (1934. – 15 квіт.). Видавцем був Діонізій Івантишин, згодом – Микола Березовський (1934-35), Василь Павлюк (1935), Микола Жолобайло (1935-36). Часопис виходив двічі на місяць і проіснував до 1936 р. Було задекларовано, що газета вестиме громадську роботу виключно серед селян Покуття під соціальним та національним оглядом.

Газета подавала багато політичної інформації: про повстання селян проти окупаційного чеського режиму в Закарпатті, страйки робітників на лісорозробках і переробних підприємствах. Писав часопис про злиденне життя килимарів на Покутті. Тут показували проблеми, відкрито пропагували соціалістичні ідеї, виступали проти політики ОУН та УНДО. У березні 1936 р. на редакцію було вчинено нічний напад, знищено адресну картотеку, повибивано вікна [431, с. 160]. Часопис мав багато передплатників – у межах трьох тисяч.

Двотижневий часопис організації українців міста Коломиї “Гуцульське слово” (1934. – 3 черв.) виглядає дещо дивно з нинішнього погляду: він має назву “Гуцульське слово”, хоч Коломия вже поза етнографічними межами Гуцульщини. Водночас, газета прагнула “навітлювати з загально українського строго національного, надпартійного становища всі сторінки громадського життя так самого міста Коломиї, як і цілого Покуття з Гуцульщиною вкупі” [1934. – 3 черв.]. Газета мала понадпартійне спрямування, обіцяла “кермувати прилюдною опінією у всіх національно-політичних, культурно-освітніх та економічно-господарських питаннях” (1934. – 3 черв.). Як і часопис “Український верховинець” (1927), двотижневик “Гуцульське слово” писав про

Карпати. Але тут реальніше дивилися на проблему і вели бесіду лише про гуцулів, тоді як видавці “Українського верховинця” обіцяли вести мову і про бойків, і про лемків. Найпомітнішим серед публікацій “Гуцульського слова” є репортаж Емба з Гуцульщини “Під загрозою повільної зглади”, в якому порушено еколого-економічні проблеми регіону. Серед інших публікацій – інформації про визнання гуцульського мистецтва в Швейцарії та Італії; контрастують з ними повідомлення про допомогивий комітет голодуючим гуцулам. Тут порушуються ті проблеми, про які не надто багато писала преса в Галичині. Значно більше уваги цим питанням приділяли в Закарпатті, яке перебувало під чеською окупацією [227]. Газета писала про становище на Радянській Україні, про репресії та виселення українців на Сибір. Стоячи понад партіями, часопис дотримувався думки: “Партія для нації, а не народ для партії”.

Для 1930-х рр. характерна присутність преси радянофільського спрямування, яка якщо й не вела відкритої агітації, то з симпатією писала про Країну Рад, переваги соціалістичного будівництва, індустріалізації. В тодішніх умовах ці ідеї часто сприймалися на віру, без аналізу реальних подій в Радянській Україні. Пацифікація, Береза Картузька, економічна нестабільність, відсутність власної держави часто спричинювали до того, що люди з цікавістю позирали на Схід, ловили кожную звістку з Радянської України. Були в той час видання діаметрально протилежні, які ставили своїм завданням відкрити боротьбу з комуністичними ідеями, пропагованим безбожництвом тощо. Зразком такого видання є часопис “Антикомуніст” (1935), “місячник присвячений боротьбі з комунізмом, марксизмом та скептицизмом” [375]. Редактором був Микола Ковалюк, який ще 1929 р. редагував місячник “Український купець”; видавало цей часопис видавництво “Рекорд”. Вийшли два числа “Антикомуніста”. У першому номері окреслено ідейні засади та позицію видання, яке ставило собі за мету “на завжди зліквідувати чад комуно-марксистського безвілля та анемії” (1935. – 25 трав.). Редакція мала на меті зібрати відомості і матеріали, які стосуються комунізму, висвітлювати реальне обличчя і суть цього руху. На противагу комуністичній ідеології часопис пропагував націоналізм, націоналізм, вважаючи, що лише націоналізм здатний вивести країни світу з економічної кризи. “Антикомуніст” видрукував низку

популярних пропагандистських матеріалів про суть марксизму, розповіді про реальний стан речей на Радянській Україні. Крім Миколи Ковалюка, тут активно виступав Андрій Красовський [424], згодом розстріляний більшовиками.

Протилежним “Антикомуністу” за своїм ідейним спрямуванням був журнал молоді літератури “Зеркало” [286, с. 221–223]. Він виступав за “соціалізм, за знесення всякого визиску робочого народу, за єдність всіх трудящих, за Україну робітників та селян”. Часопис було задумано як журнал, “який би служив лівому крилові мас та віддзеркалював його життя і побут” (1936. – Ч. 1/2). Він оперував лексикою і термінологією, притаманною пресі Радянської України, що засвідчує ідейні впливи на це видання.

Видавцем і редактором журналу був І. Михайлюк, який 1932–33 рр. видавав селянський двотижневик “Плуг”. У першому ж номері журналу він пише, що часопис тимчасовий, доки не з’явиться журнал вишого рівня. “Зеркало” міститиме картини з селянського і робітничо-пролетарського життя, що ілюструватимуть його побут і даватимуть товчок до якнайсильнішого поширення й поглиблення всіх виявів життя працюючих людей” (1935. – Ч. 1). Автор веде мову про безоглядну боротьбу з західноукраїнською реакцією, літературною загумінковістю. У виданні друкували свої твори молоді письменники Покуття, часопис вів своєрідну літературну консультацію. Він, разом з іншими прорадянськими виданнями в Галичині, певною мірою спричинився до переорієнтації світогляду творчої молоді.

Часописом лівої орієнтації був і місячник, присвячений професійним, господарським і культурним справам “Наша праця” (1935–36). Виходив він у Львові та Коломиї. Започаткований 1935 р., у Коломиї вийшов єдиний, останній номер часопису (1936). Судячи з джерел [286; 431], газета, яку редагувала Марія Перцович, була яскраво вираженого прорадянського спрямування, значну увагу приділяла пропаганді успіхів колективного господарювання, його перевагам над індивідуальним. Часопис також виступав проти загрози фашизму в Європі, японського імперіалізму, за боротьбу міжнародного пролетаріату за мир. Майже кожен номер газети зазнавав конфіскації, доводилося друкувати потворні тиражі.

1935 р. вийшла одноднівка “Голос праці” [431, с. 168]; вона не збереглася. Тривалішою виявилася доля двотижневика

“Рідний ґрунт” [245, с. 243], який, починаючи з другого числа змінив підзаголовок на “Інформаційно-політичний тижневик”. Газета виходила з лютого 1935 р.; з’явилися 11 чисел. Відповідальними редакторами були Володимир Марчук та Іван Шавель. Це видання створили в Коломиї, а починаючи з другого числа воно виходило у Львові. Гаслами організаторів видання були: “Нація в найкращім розумінні цього поняття”, “Просвіта, наука й організація”.

У першій половині 1930-х рр. у Коломиї діяли видавництва, які займалися випуском книжкової продукції. Видавництво “Чорногора” 1929-31 рр. видало серію книг Івана Франка, Ольги Франко та Петра Франка. Певною мірою тут були реалізовані попередні видавничі проекти Петра Франка, які він не встиг втілити в життя у створенім ним у Відні 1921 р. українським видавництві “Франко Син і Спілка” [316] та в ході видавничої діяльності у Львові 1923 р. [317]. “Чорногора” видала книги І. Франка “Мойсей: Четверте видання з передмовою” (1930), “Захар Беркут”; О. Франко “Перша українська загально-практична кухня” (1929). Та найбільше у цьому видавництві своїх книг і брошур видав П. Франко (відомо 17 назв) [415]. Видавництво не припинило свою діяльність після того, як 1931 р. П. Франко з групою польських інженерів виїхав до Харкова – очевидно, він мав компаньйонів. Серед видань інших авторів, здійснених тут, – “Зимовий похід 1919–1920 рр. : Політичний огляд” [37] Юрія Тютюнника, “Мир у хаті” [46] Кирила Грильовського.

Потужним було видавництво Миколи Ковалюка “Рекорд”, яке проіснувало 12 років і припинило свою діяльність 1935 р. [359]. Воно видавало книжкову серію “Бібліотечка “Ріжнومانітність”, у якій друкували пригодницькі книги (відомо 16 випусків серії) [381]. Співпрацював з “Рекордом” драматург, актор Олекса Скалозуб, який тут видавав твори для сцени; помітною книгою був “Словник чужих слів, виразів і приповідок, що вживаються в українській мові” [432], впорядкований О. Скалозубом.

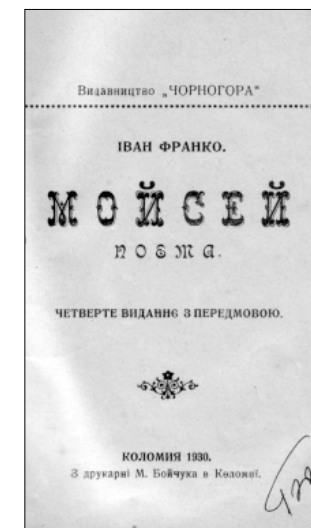
Продовжувало діяльність видавництво “Жіноча доля”, яке 1930-х рр. видало низку книг, зокрема “Холодний яр : Спогади з визвольної боротьби” Ю. Горліс-Горського [232], “В зворах Бескиду” [266] Р. Купчинського, декілька книг К. Поліщука: “Отаман Зелений”, “Жертва”, “Манівцями”, “Світ червоний”, “Гуляйпільський батько” [291–295].

Шевченківський номер газети
“Народня трибуна” (1931).

Петро Франко.

Титульна сторінка поеми
Івана Франка “Мойсей” (1930).

Іван Михайлюк.

Колонтитул газети
“Гуцувльське слово” (1935).

Невисока продуктивність була у видавництва Д. Николишина “Загальна книгозбірня” (1914-42). У першій половині 1930-х рр. воно видало книгу “Королівна : Драматична поема” (1931) самого Д. Николишина. За всю історію цього видавництва тут видано 36 книг [61, с. 16–27].

Друга половина 1930-х рр. у суспільній свідомості була наповнена тривогою, передчуттями нового переділу світу. Значну роль у цьому відіграло друковане слово, яке залишалося головним носієм інформації. У цей час у Коломії виходили “Віра і наука” та додаток до нього “Приятель дітей”, часопис “Жіноча доля” та додатки “Жіноча воля”, “Світ молоді”. 1936 р. припинили виходити “Проблески”, “Голос Покуття”, “Зеркало”. Але читачі отримали два нові часописи – “Вільна трибуна” та “Дяківський прапор”.

Тижневик “Вільна трибуна” писав про грікі реалії сучасного життя – поглиблення безробіття; наголошував на потребі, незалежно від партійної, класової приналежності об’єднатися в конкретній справі (допомозі робітникам і селянам перебути зиму). Видання мало чітку позицію у ставленні до подій на Радянській Україні: надрукувало звернення до мешканців регіону “На поміч політичним іммігрантам і їх родинам з Великої України” (1936. – 1 листоп.), в якому йдеться про потребу підтримати вигнанців.

Традиційним шляхом пішли організатори часопису “Дяківський прапор” (1936. – 12 квіт.), створюючи тижневик Крайової організації греко-католицьких дяків: у Коломії вже виходили станові часописи “Голос дяків” (1925-28) та “Дяківський шлях” (1929-30). Нове видання редагував Михайло Волощакевич. Попередні дяківські часописи декларували свою незалежність та аполітичність, а “Дяківський прапор” представляв офіційну організацію. Однак це не стало гарантією економічної стабільності та довговічності видання: як і “Голос дяків”, часопис спеціальним розпорядженням Єпископського ординаріату у Станіславі було заборонено на невизначений час.

Після заборони “Дяківського прапора” не всі надіслані на передплату кошти було погашено. М. Волощакевич, колишній редактор газети, з 1 квітня 1937 р. почав редагувати громадський двотижневик “Трембіта” [289], який видавало видавництво “Основа”. У першому випуску нового видання зазначалося, що до відновлення виходу “Дяківського прапора” передплатники

отримуватимуть “Трембіту” (1937. – 1 квіт.). Як свідчать випуски “Трембіти”, часопис не став ще однією варіацією станової дяківської газети. Це нове видання, яке виправдовувало назву громадського двотижневика Покуття.

Порівняно тривалий час (1937-38) виходив тижневик “Авангард” [373], про який Енциклопедія Українознавства пише як про націоналістичний [410, Т. 1, с. 13]. Відповідальним редактором його був Микола Жураковський, який 1934-36 рр. працював відповідальним редактором “Віри і науки”. Часопис доволі різко писав про своїх політичних опонентів, причому, не лише відсторонених (зривав “маску облуди й брехні, що її вбирають всі заприсяжені і незаприсяжені агенти Москви і жидівства”), а й реальних (випади проти часописів “Діло”, “Громадський голос”, “Українські вісті”). Впродовж усього періоду існування газети провідними ідеями були теми соборності, самостійності. Через призму цих ідей часопис вів мову про потребу створення українського війська як одного з важливих факторів державності. Щоправда, видання не завжди дотримувалося виваженості в цих питаннях. Тому, на думку дослідників, “висока ідея боротьби за національну незалежність часто трансформувалася у типову шовіністичну ідею <...> Стоячи на захисті української державної незалежності, газета у той же час опублікувала низку статей, спрямованих проти ідей і позицій Михайла Драгоманова і В’ячеслава Липинського, назвавши їх “гробокопателем українського самостійництва”, а також Володимира Винниченка, Скоропадського, Дорошенка” [431, с. 176, 177]. Коментуючи події в Італії, Німеччині, Румунії часопис обстоював думку, що можлива майбутня війна буде тим моментом, який допоможе втілити ідею державного будівництва.

Національно-патріотичне спрямування було і в інформаційного бюлетеня “Веселка” [302]. Він відзначався виваженістю. Видавало його видавництво “Веселка”, відповідальним редактором був Володимир Шокалюк. Вийшли три числа 1937-го і стільки ж – 1938 р. Видання відстоювало ідеї незалежності України, розгортало перед читачами широку панораму суспільно-політичних подій на українських землях, в т.ч. й у Радянській Україні. У рубриці “Контракомінтерн” показували реалії з життя СРСР. Не оминали у виданні і місцевих громадсько-політичних подій, новин спорту. З третього числа більше уваги приділялось

не поточній інформації, а матеріалам з української історії. Повідомлялось, що “Веселкою” опікуватиметься власник друкарні М. Бойчук, зросте періодичність – видання стане тижневиком. Однак, ці плани не здійснилися. Можливо, що довелося вибирати між двома виданнями – “Веселкою” та політико-громадським двотижневиком “Дніпро = Dnipro”, який виходив одночасно з “Веселкою” і відповідальним редактором якого також був В. Шокалюк. Видавцем “Дніпра” було видавництво “Веселка”. Вже сама назва часопису “Дніпро” засвідчувала його загальнонаціональні орієнтири. У програмній статті писалося про вірність ідеалам Української Народної Республіки, мовилося про потребу об’єднання на державницькому ґрунті всіх партій і груп для досягнення єдиної мети – державної незалежності України (1937. – Ч. 1). Перший номер видання спричинив до непорозуміння: львівські газети “Діло” (1937. – Ч. 238) і “Голос” (1937. – Ч. 43), судячи, передусім з назви, а також з тематики, повідомили, що двотижневик у Коломиї видають емігранти, прихильники УНР. Редакція в другому номері “Дніпра” не без гордоців писала: “Таке враження могло скластися тому, що “Дніпро” своїм ідеологічним наставленням і концепцією далеко відбігає від усієї української галицької преси” (1937. – Ч. 1). Часопис з симпатією писав про УНР, прагнув до співпраці з емігрантами з Великої України, виступав за відхід від Москви. У “Дніпрі” йшлося про діяльність українського уряду на еміграції, подавали відгуки зарубіжної преси про Україну та українців, надавалось ваги справам на Закарпатті. Вели мову про виховання молоді в патріотичному дусі: через молодіжні військово-спортивні та скаутські організації. Щоб підкреслити позицію видання, починаючи з 1938 р. було змінено підзаголовок колонтитула: “Орган державницької думки”. Двічі на місяць 1937 р. виходив додаток до “Дніпра” [420, с. 38], який також редагував Володимир Шокалюк.

У Коломиї в останні роки міжвоєнного періоду з’явилися декілька нових видань, які писали для молоді і про молодь, або представляли молодіжне середовище. Журнал шкільної громади коєдукаційної гімназії “Рідна школа” в Коломиї “Ми йдемо вперед...” (1937. – Ч. 1) був продовженням видавничих традицій у цьому навчальному закладі, започаткованих часописом “Проблески” (1933, 1936). Відповідальний редактор – Марія Білинська [394]. Видання не було комерційним, виходило нерегулярно

(відомо три номери журналу). Тут пробували свої творчі сили учениці гімназії. Журнал публікував пізнавальні статті про визначних діячів української історії та культури.

Ілюстрований щомісячний часопис для дітей українського працюючого люду “Юні борці” (1938. – Ч. 1) у другій половині 1930-х рр. був одним із трьох періодичних видань видавництва “Чорногора”. Відомо лише два числа цього часопису, який виходив з лютого 1938 р. Містили тут твори для дітей відомих українських письменників: Івана Франка, Уляни Кравченко. Журнал був призначений не лише для того, аби дати дітям знання про лічбу, навчити читати, а й виховати патріотами свого народу. Епіграфом видання стали рядки з вірша Тараса Шевченка: “Учітєся, брати мої...”. На останній сторінці журналу подавали малюнки саморобок з інструкціями як їх зробити. Однак цей часопис не був основним серед видань “Чорногори”.

Видавництво робило ставку на часопис “Селянські вісти” та додатки до нього – “Боротьба”, а також “Селянську літературну сторінку”. “Селянські вісти = Selanski wisty” (1937. – 29 серп.) редагували А. Яремчук та Іван Голуб [392]. Видання було соціалістичного спрямування, подавало матеріали про Українську партію незалежних соціалістів, інформувало читачів про життя партії. Часопис дотримувався центристської позиції, проповідуючи мирну боротьбу за піднесення рівня освіченості селян та власного добробуту. “Селянські вісти” виступали проти національного шовінізму, радикальних дій оунівців та ендеків. Редакція прагнула постійного зв’язку з читачем, друкувала багато листів. Газета вдавалась до полеміки з іншими виданнями, в т.ч. з коломиїським часописом “Авангард”.

Додаток до “Селянських вістей” – “Боротьба” (1938) (1938. – 15 лип.) мав чітко визначену партійну приналежність – орган Української партії незалежних соціалістів. Вийшло п’ять номерів часопису, який видавало видавництво “Чорногора”, а редагував А. Яремчук. Тут висвітлювали життя новоствореної партії, пропагували її ідеї, публікували партійні документи, розповідались про партійні осередки на місцях. Газета містила здебільшого теоретичні статті, дискутувала з опонентами: “Ці публікації засвідчують спробу творців нової партії одягнути в український одяг соціалістичні теорії та ще й змусити “говорити” їх місцевим діалектом” [431, с. 190].

У цьому ключі треба оцінювати й літературний додаток до “Селянських вістей” – “Селянську літературну сторінку” (1937-38) (1938. – 30 верес.). Вартість цього щомісячного літературного додатку входила у передплату на “Селянські вісти”. Друкували тут здебільшого початкуючих авторів, а також письменників, які виступали в часописах “Плуг” та “Зеркало” – І. Михайлюка, М. Зоряного, Й. Чорненського.

1937-38 рр. у Коломиї видавали побутовий і літературний квартальний додаток до альманаху “Сонце землі” – “Наш світ села” [420, с. 38]. Редагував його П. Зайчук.

Короткочасно в Коломиї виходив демократичний тижневик “Де правда? = De prawda?”. Він одразу зазнав прискіпливої уваги влади, хоча декларував свою безпартійність: перший номер було конфісковано і його видрукували повторним тиражем. Газета мала на меті детально “інформувати українські трудові народні маси про події у світі і в краю та про їхній вплив на інтереси українського народного колектива” (Де правда? – 1939. – 9 квіт.). Часопис багато уваги приділяв подіям в Україні та світі, виступав з осудом дій фашистів у країнах Європи, тримав читачів у курсі подій, пов’язаних з постанням та ліквідацією Карпатської України, які нинішні історики вважають початком Другої світової війни.

Перед Другою світовою війною в Коломиї активним було і книговидання, хоча порівняно з другою половиною 1920-х – першою половиною 1930-х рр. кількість виданих тут книг менша [340; 389]. Діяли видавництва “Жіноча доля”, “Віра і наука”, “ОКА”, “Загальна книгозбірня”, “Чорногора” [398; 37; 45]. Прикметною рисою видань, які з’явилися в Коломиї у 1930-х рр., було те, що своїм загальним рівнем вони стояли значно вище, аніж у попередні роки. Передусім це стосується художнього оформлення, якості друку. Ідейно-тематичне спрямування видань було іншим, аніж у попереднє десятиліття. Тут виявилось ідеологічне розшарування, пов’язане з сучасними процесами і розподілом сил. Помітними стали видання релігійного плану, в т.ч. реформаційні (“Віра і наука”). Їм на противагу з’явилися книги і брошури контрпропагандистського спрямування [305]. Те ж саме бачимо й у плані політичної орієнтації суспільства, де виразнювалися, протиставлялися ідеї соціалістичні та їхня критика.

Практикували видання книжкових серій з творами художньої літератури (“ОКА”, “Чорногора”) [376; 378–381]. Рівень і якість

цих творів була значно вищою, аніж попередніх років. Помітне місце серед них посідали книги про недавні національно-визвольні змагання в Галичині, події революції в Україні (твори Ю. Горліс-Горського, Р. Купчинського) [415]. Багато місця у книговидавничому потоці займали подорожні нариси (О. Кисілевська) [256; 257], пізнавальні видання.

Розвиток газетярства і книговидання в Коломиї був можливий завдяки існуванню тут давніх традицій, які створили Коломиї славу видавничого центру, сприяли подальшій розбудові новітніх поліграфічних підприємств, оснащених сучасною технікою й технологіями.

Наприкінці 1930-х рр. у Коломиї діяли друкарні А. Кисілевського (1920-39), М. Бойчука (1921-39), Ф. Долінського (1925-37), Ш. Тайхера (1912-39), “Джерело” (1937-39). Рушійною силою і в роботі друкарень, і в діяльності видавництв та редакцій газет була приватна власність, яка зумовлювала видання конкурентноспроможної продукції. Все це насильно перервано з початком Другої світової війни, коли на зміну польському окупаційному режиму внаслідок пакту Молотова-Ріббентропа в Галичину у вересні 1939 р. увійшла Червона армія.

Підсумовуючи цей етап розвитку друкарства, журналістики, видавничої справи в Коломиї, бачимо декілька провідних моментів. Друковане слово виявилось одним з основних чинників, завдяки яким стала можливою взагалі постановка питання про українську державність. Як засіб комунікації друковане слово дало можливість створити необхідні умови для формування громадської думки про те, що українська нація – нація державна. Преса, книги вводили українців, сучасників великих суспільно-політичних перемін, у контекст історії: події Першої світової війни, січове стрілецтво, національно-визвольний рух народів, донедавна підвладних двом великим імперіям, українська революція на Великій Україні.

Значна роль української преси в державному будівництві ЗУНР і УНР. Вражає оперативність, з якою було проінформовано мешканців Коломиї й Покуття загалом про щойно здійснений листопадовий чин: практично водночас з військовими, які перебирали в Коломиї життєво важливі об’єкти під свою опіку,

в друкарні складала і друкували чотиримовне повідомлення про те, що влада належить українцям.

Логічним є крок щодо створення друкарень ОВК, які незадовго після постанови ЗУНР забезпечували складання і друк декількох газет, необхідної агітаційної продукції, книг, брошур на військово-політичну і державницьку тематику.

Давні коломийські видавничі традиції, фахові кадри дали змогу в період української державності створити низку періодичних видань, які всебічно відображали військово-політичні події, процеси державотворення, внутрішню й зовнішню політику українського уряду. Коломийська періодика того часу – яскравий документ боротьби українського народу за створення власної національної держави, соборність усіх українських земель. Преса відобразила весь трагізм ситуації, коли внаслідок цілої низки причин було втрачено незалежність. Однак це не був цілковитий програш, бо український народ по обидва боки Збруча побачив, що, врахувавши всі помилки й упущення, за власну державу слід боротися й надалі. Тому й бачимо в наступні роки, що українська преса, зокрема й коломийські періодичні видання міжвоєнного періоду, вбачали себе продовжувачами славних традицій доби української державності.

У другій половині 1920-х рр. помітне невпинне зростання ролі друкованого слова у наповненні інформаційного простору в регіоні. Прикметними рисами є те, що періодична преса та книговидання відображали весь спектр суспільно-політичних поглядів українського суспільства, яке хоча й було доволі диференційованим та політично різноманітним, однак не втратило провідної ідеї: прагнення мати власну державу. Про суспільну значимість того чи іншого періодичного видання можемо судити по тому, наскільки воно мало реальну підтримку в широких читацьких верствах. Видання, які вселяли віру в те, що українці нарешті мають стати народом державним, знаходили громадську підтримку. Натомість видання пропольські чи прокомуністичні після номера-двох вичерпували свій ресурс. Преса була тим “лакмусовим папірцем”, яким політики перевіряли життєздатність власних ідей, перспективність своїх політичних намірів.

Коломия була й потужним книговидавничим центром, який мав сучасну поліграфічну базу. Тут виходили книги, брошури, аркушева продукція різними мовами. В тодішніх умовах, коли

інформаційний простір творили здебільшого друковані видання (радіо займало порівняно незначний відсоток медіапростору), рівень і поліграфічна якість друкованої продукції відповідали запитам та вимогам читацького загалу як різноплановістю тематики, так і належним поліграфічним виконанням. Коломийські видавці намагалися йти в ногу з часом: тут, починаючи з першого десятиліття 1900-х рр. і до кінця 1930-х рр. видруковано твори практично всіх лауреатів Нобелівської премії чи дослідження про них [340]. У ці роки книговидання і книготоргівля були прибутковими, про що свідчить кількість видавництва, а також крамниць, які спеціалізувалися на реалізації друкованої продукції. До Коломиї надходили видання з Радянської України, а також з Лейпціга, де книги з поміткою “Київ; Ляйпціг : Українська накладня; Коломия : Галицька накладня; Winnipeg Man. : Ukrainian Publishing” видавав Я. Оренштайн [443]. Ці видання слід класифікувати як умовно коломийські.

Говорячи загалом про періодику і книговидання періоду польської займанщини, варто відзначити, що з незначними розходженнями, мова преси і книг була наближена до мови видань Радянської України. Сприяло цьому те, що українці Галичини не лише усвідомили себе часткою великого українського народу, а й у ході військових дій Першої світової війни, національно-визвольних змагань перебували в безпосередньому контакті з українцями з-за Збруча, самі бували на Великій Україні. Ще одним фактором цього стало й те, що у виданні газет і книг брали безпосередню участь емігранти з теренів Радянської України, в Коломиї видавали твори авторів з Радянської України, які не були яскраво позначені більшовицькими ідеологічними впливами.

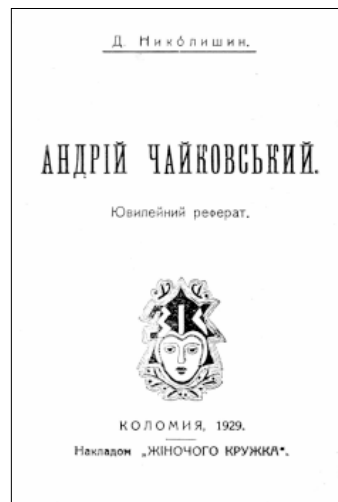
Жанрова палітра у різних коломийських періодичних видань була різною. Загальноінформаційні національно-патріотичні видання більше публікували поточної інформації без її політичного осмислення, оскільки цьому заважали цензурні умови. При цьому редакції вдавалися до фейлетону, якому притаманні злободенність теми та сатиричний характер. Використовуючи гумор, гротеск, пародіювання автори мовили про недосконалість виборчої системи, засилля польських властей. До цього жанру вдавалися часописи “Покуття”, “Нове діло”, “Жіноча доля” та ін. Водночас, майже відсутній фейлетон у релігійних виданнях, які, вдаючись у полеміку, могли висловлюватися вільніше, оскільки їх специфіка рідко коли торкалась справ політичних.

Цей етап друкарства в Коломиї припав на складний період української історії, коли після втрачених надій і сподівань українців на власну державу доводилося переживати гіркоту поразки у державному будівництві. Україна, об'єднана на нетривалий термін в окреме державне формування, внаслідок цілої низки причин знову була роздроблена. Галичина потрапила головним чином під польське правління. У краї витворилися нові суспільно-політичні умови, на яких позначилися особливості геополітичної розстановки сил в ході Першої світової війни та змін декількох наступних років після неї. Преса, книговидання були безпосередньо залежними від цієї ситуації. Вони її відображали, за допомогою друкованого слова формувалася громадська думка, визначалися тенденції суспільного розвитку, ідеологія. Провідною ідеєю, яка знайшла відображення у галицькій пресі міжвоєнного періоду, було усвідомлення поразки у національно-визвольних змаганнях 1918-20 рр., а також пошук, вироблення, ідеологічне обґрунтування та пропаганда ідеї збереження української нації в умовах чужої окупації для того, щоб через економічну організацію, фінансову незалежність творити сприятливий ґрунт для подальшої боротьби за соборність і незалежність України. У пресі та книжковій продукції міжвоєнного періоду відобразилося ідеологічне, тематичне, естетичне розмаїття, яке панувало в думках різних верств галицького суспільства. Книги і періодика, які творили інформаційний простір, відображали суспільно-політичну ситуацію не лише в Галичині, Речі Посполитій загалом, а й на Радянській Україні та країнах Європи. Видно це з інформації про події в цих країнах, які публікували у коломиїській пресі, з орієнтації преси та її власної оцінки тих подій. Помітний розподіл періодики на три основні категорії: перша – національно-патріотична, друга – соціалістична, третя – станова-релігійна. В кожній з цих категорій відбувалася своя градація.

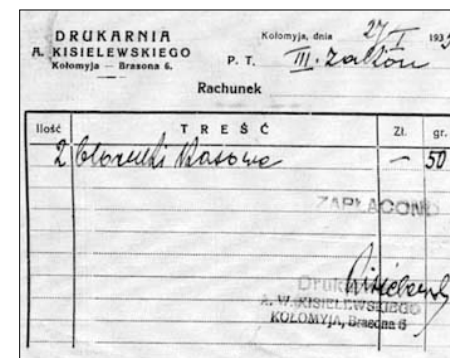
У книговиданні теж помітні певні особливості. В міжвоєнний період у Коломиї з'явилися декілька видавництв, окремі з них були книжково-журнальними чи книжково-газетними. Помітна тематична різноманітність видань, своєрідна спеціалізація видавництв; простежуються особливості співпраці видавництв з певними авторами. Позитивним явищем було і видання книжкових серій чи бібліотек літератури, об'єднаних спільним

Титульна сторінка другого тому "Історії українського письменства" Сергія Єфремова (Київ; Ляйпціг; Коломия; Вінніпег, 1919).

Титульна сторінка праці Дмитра Николішина про Андрія Чайковського (1929 р.).

Рекламне оголошення та бланк рахунку друкарні А. Кисілевського і Спілки.

Бланк "Покутської книгозбірні".

оформленням, нумерацією видань. Прерогатива видавничої праці більшою мірою належала видавництвам чи редакціям, а не друкарням, як це помітно в попередні десятиліття. Друкарні займалися складанням і тиражуванням продукції, тобто, її технічним виконанням; ідея видання, підготовка текстів, реклама і збут належали видавництвам, які часто мали власні книжкові крамниці. Виняток становили замовні видання – статуту товариств, банків тощо.

Тематика творів, які видавали в Коломиї, різноманітна. З художньої літератури – це найкращі зразки українського та зарубіжного красного письменства. В цей період стали популярними книги про недавні події революції та війни на Великій Україні, спогади та документи про них. Зарубіжна література була представлена низкою різножанрових творів, у полі зору видавці тримали лауреатів Нобелівської премії.

Художнє оформлення видань набувало модерного характеру, їхнє ілюстрування здійснювали талановиті художники, добре знайомі з напрямками в сучасному їм європейському мистецтві. Якості продукції сприяло новітнє обладнання друкарень, які діяли в умовах конкуренції і прагнули до постійного вдосконалення рівня продукції.

Не зважаючи на складне становище в суспільстві, політичні та економічні утиски українців у межах польської держави, міжвоєнний період у видавничій справі в Коломиї був багатим на нові події, факти, явища, які ми окреслили вгорі. Цей період став логічним продовженням тривалого процесу друкарства і видавничої справи, започаткованих у Коломиї в 60-х рр. ХІХ ст.

З початком Другої світової війни завершився цілий етап, хронологічні рамки якого об'єднують обидва періоди, нерозривно пов'язані між собою – добу ЗУНР та УНР і добу польської окупації регіону.

III. ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ В КОЛОМИЇ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА В РАДЯНСЬКУ ДОБУ (1939 – кінець 1980-х рр.)

23 серпня 1939 р. було підписано німецько-радянський пакт про ненапад і нейтралітет; у таємному протоколі Гітлер і Сталін домовилися про розподіл Європи на сфери впливу та окупації, Радянський Союз претендував на західноукраїнські землі [306]. 1 вересня 1939 р. Гітлер напав на Польщу; 17 вересня радянські війська вступили на територію тодішньої Східної Польщі – зайняли землі, заселені українцями і білорусами. Відбувся поквалітивний відхід представників органів польської влади, евакуація установ, організацій. В умовах перехідного періоду, нестабільності призупинила вихід преса; згодом офіційна влада закрила видання (навіть прорадянські), які виходили в час польського правління. На територію Станіславського воєводства Червона армія увійшла 17–18 вересня 1939 р., до Коломиї – 18 вересня [369]. 19 вересня в Коломиї відбувся мітинг, у якому взяли участь танкісти передових частин Червоної армії. У місті було створено тимчасове управління, до складу якого ввійшли колишній член КПЗУ В. Баб'юк, учитель І. Михалевський [363]. 3 22 вересня 1939 р. розпочалося активне створення нової газети, яким займався Микола Котенко. У магістраті, на другому поверсі, було відведено три кімнати під редакцію газети. До роботи в редакції було залучено Якова Куника [397, с. 99], який у Коломиї як уповноважений ЦК КПЗУ видавав газету “Наша праця” (1936), а також друкарку М. Бійовську. Газета мала виходити з 1 жовтня 1939 р. Я. Кунику було доручено вибрати друкарню, провести переговори з її власником про умови співпраці, наявність фахівців, забезпечення папером. На той час друкарні та склади з товарами (папером) ще не були націоналізовані, редакція все купувала за готівку. Було домовлено про друк газети в друкарні М. Бойчу-

ка. Газету складав один складач вручну, друкували на машині з ручним приводом (Червоний прапор. – 1979. – 30 верес.).

Органом тимчасового управління міста Коломиї стала газета “Червоний прапор” (1939. – 1 жовт.), яка виходила з початку жовтня. Опубліковані нею матеріали мали на меті пояснити читачам причини входження Червоної армії на територію Галичини й Білорусії, підготувати громадську думку про узаконення цього акту, “значне місце займали вітальні телеграми керівникам Радянського уряду, надіслані зборами трудящих Коломиї, присвячені визволенню; в них висловлювалась вдячність за визволення та спільне бажання: “Просимо злучити нас з Радянською Україною та Радянським Союзом” (Червоний прапор. – 1979. – 30 верес.). Газета також активно висвітлювала підготовку до Народних Зборів Західної України 22 жовтня 1939 р., які демонстрували народне волевиявлення щодо входження до складу УРСР.

У листопаді-грудні на підставі декрету Верховної Ради СРСР було націоналізовано низку підприємств; створено державну друкарню поліграфтресту м. Коломиї [431, с. 197]. У грудні 1939 р. редакцію газети було перенесено у приміщення на вул. Леніна, 43. У грудні 1939 р. почала діяти друкарня “Червоний прапор”, розташована в одному з редакцією приміщенні. Було забезпечено високий поліграфічний рівень газети; сприяли цьому сучасна поліграфічна техніка з націоналізованих друкарень, запаси паперу. Однак уже з серпня 1940 р. газету друкували на товстому, низькоякісному папері. Постала проблема і з ремонтом поліграфічного обладнання: “В місцевій друкарні багато складних друк. машин. Кожний механізм, кожна машина, попрацювавши деякий час, вимагають налагодження, очищення. Проте немає в нашому місті майстерні” (Червоний прапор. – 1940. – 8 серп.).

1939 р. вийшло 69 номерів “Червоного прапора” як органу тимчасового управління міста Коломиї, останній в цьому році номер був уже органом Коломийського повітового комітету КП(б)У та повітвиконкому. Протягом 1940-41 рр. вносились незначні зміни в підзаголовок газети, пов’язані зі змінами в назвах органів державного та партійного управління, які перебували в стадії формування. Однак, вони не змінювали суті – газета представляла організацію КП(б)У на Коломийщині та органи радянської влади в Коломиї і районі. Так, 1941 р. газета була органом Коломийського міськкому і райкому КП(б)У, міської і ра-

йонної Рад депутатів трудящих (1941. – 11 трав.). Газета перебувала під контролем цензури, про що свідчать помітки “Упов. Облліту НГ 89”.

Газета 1939-41 рр. здебільшого висвітлювала події в СРСР, подавала багато міжнародної інформації; місцевої інформації було порівняно мало. З весни 1940 р. почали друкувати фотознімки на місцеву тематику. “Червоний прапор” був щоденною газетою на двох сторінках, інколи часопис виходив на чотирьох сторінках, якщо треба було подати важливу політичну інформацію. З місцевих повідомлень – інформація про перший мітинг, присвячений справі скликання Українських Народних Зборів (1939. – 8 жовт.), який відбувся 5 жовтня, про урочисте засідання до річниці Жовтневої революції у Підгайчиках (1939. – 11 листоп.), про націоналізацію механічно-ливарного заводу братів Біскупських (1939. – 2 груд.) та ін.

Газета була одним з елементів радянської пропагандистської системи, тому діяла за тими законами, за якими діяла преса СРСР. Однією з прикметних рис газети була її участь у масових агітаційних кампаніях. Крім виборів, помітною масовою акцією була внутрішня позика. Так 2 липня “Червоний прапор” вийшов з передовою статтею “Дамо соціалістичній державі нові кошти” (1940. – 2 лип.). Газета діяла оперативно, повідомляючи, що “вчора о 6 годині вечора по радіо передали указ уряду про випуск з 1 липня внутрішньої позики третьої П’ятирічки (випуск 3 року). З великою увагою і інтересом тисячі робітників слухали цю звістку. Узнавши про це трудящі доказують свою відданість ділом” (1940. – 2 лип.). Крім передової статті тут опубліковано низку офіційних матеріалів та відгуків читачів. У наступному номері газета розкручувала ідею позики, пишучи про мітинги, друкуючи нові відгуки читачів про потребу підтримати позику, створюючи ажіотаж, але при цьому не вносячи нічого нового в інформаційне насичення газети, бо, практично, повторюється одне і те саме. Нарешті, газета подає матеріал інформгентства РАТАУ “Велокрос на честь позики” (1940. – 4 лип.), цим самим показуючи, що в такій кампанійщині беруть участь не лише журналісти.

Багато уваги “Червоний прапор” приділяв політичним подіям. 1940 р. повторився сценарій подій, які нещодавно відбувалися в Галичині: Червона армія вступила на територію Бессарабії

і Північної Буковини. Газета друкувала як офіційні матеріали інформагенств ТАРС та РАТАУ, так і місцевих авторів. Уже самі заголовки свідчать про спрямування публікацій: “Радісна зустріч визволителів” (1940. – 2 лип.), “Перші радянські газети...” (1940. – 3 лип.), “Парад незламної могутності” (військовий парад у Чернівцях) (1940. – 4 лип.). Місцеві автори писали на ці ж теми: на нараді сільського активу у Коломийському райкомі партії прийняли резолюцію на підтримку приєднання Бессарабії і Північної Буковини (1940. – 4 лип.), 29 червня 1940 р. з Коломиї на Радянську Буковину виїхав перший після приєднання український театр з п’єсою Л. Юхвіда “Весілля в Малинівці” (1940. – 7 лип.). Газета надрукувала нариси з історії Буковини та про творчість Юрія Федьковича (1940. – 11, 12 лип.). Уже з перших номерів новостворена газета набирала тих рис, які були притаманні радянській пресі. Пересічні читачі, виховані на традиціях преси попередніх років, не завжди розуміли суть нововведень, кампаній. Люди входили в світ інших реалій: примусового здириства на державні позики, відсутність нормальної системи торгівлі та обслуговування, виконання і перевиконання виробничих планів на підприємствах. І все це відображала газета, щоправда, під різними кутами зору (1940. – 9, 23, 27 лип.; 5 серп.). Багато робилося, аби створити нову систему господарювання на селі (1940. – 18 лип.), показувалося життя селян у колгоспах.

Прилучала газета читачів до радянських свят – Дня залізничника, роковин встановлення Радянської влади в краї, Жовтневої революції, Дня радянської преси тощо. Показовим є те, як у Коломиї з давніми видавничими традиціями запроваджувалася стінна преса. 5 травня 1941 р. газета повідомляла, що в Коломиї і районі створено 54 стінгазети, відзначалося кращі з них – газети залізничників “Вагонник” (редактор Жаров) та “За тяжеловесные поезда” (Семенкін), “Зірка свободи” (с. Тростянка, редактор – Калиняк), “Радянське село” (с. Турка, Яковенко) (Червоний прапор. – 1941. – 5 трав.). При редакції “Червоного прапора” було влаштовано курси робсількорів, проводилось навчання [35]. Серед авторів газети в той період були К. Копелова, Н. Денер, П. Шварко, Д. Жук, Я. Грунверг. Штатним працівником у редакції був Юрій Мельничук [397 с. 113–114], згодом знаний радянський публіцист, редактор журналу “Жовтень”, депутат Верховної Ради СРСР. Він відзначився боротьбою з т.зв. українсь-

ким буржуазним націоналізмом, створивши низку памфлетів. Однак у добу хрущовських перемін Ю. Мельничук опублікував серію статей про галицьких письменників, багатьох з яких (зокрема А. Чайковського) повернув з-під заборони.

З початком війни Німеччини проти СРСР газета “Червоний прапор” виходила нетривалий час. Червона армія залишила Коломию вночі проти 3 липня 1941 р. (Вісник Коломиї. – 1996. – 10 верес.), останній номер “Червоного прапора” вийшов з даєю 2 липня 1941 р. (Червоний прапор. – 1989. – 1 жовт.).

30 червня 1941 р. на зборах представників українських партій та громадськості в приміщенні товариства “Просвіта” в перший день окупації Львова німецькими військами провід Організації українських націоналістів урочисто проголосив відродження незалежної української держави [47]. Звістку про це коломиїський провід ОУН одержав того самого дня від зв’язкового. Впродовж ночі перестала існувати окупаційна влада; окружний провід ОУН узявся налагоджувати життя в місті. Керівником Окружної управи став Антон Княжинський. Друкарню очолив поліграфіст Осип Кічак [397, с. 79–80]. Масовим тиражем було видруковано звернення Проводу ОУН на матірних українських землях, у якому зазначалося: “Український народ! Знай: твоєю метою є Українська Самостійна Соборна Держава! Твоім вождем є Степан Бандера!” (Воля нації. – 1996. – 24 лют.).

Чотири дні згодом після останнього номера “Червоного прапора”, але вже за іншої влади, в Коломиї почала виходити газета “Воля Покуття” (1941. – 6 лип.). Літературним редактором новоствореної газети став письменник і видавець Дмитро Николишин, відповідальним редактором – Ярослав Христинч [414]. Перше число органу повітового Українського революційного проводу й Організації українських націоналістів мало витиснений золотом колонтитул.

Часопис “Воля Покуття” спочатку був органом повітового Українського революційного проводу і ОУН, далі – Окружної управи і організації ОУН. Та вже з ч.10 газета змінила підзаголовок на нейтральний – “Орган української громадської думки = Organ der ukrainischen öffentlichen Meinung”. А до української назви “Воля Покуття” було додано ще й німецький відповідник – “Pokutiens Wille”. З 14 числа газета стала “Вістником Коломиїської округи”. Тут упродовж нетривалого періоду 1941 р.

відобразилися метаморфози у ставленні окупаційної влади до українців та до ідеї української незалежності.

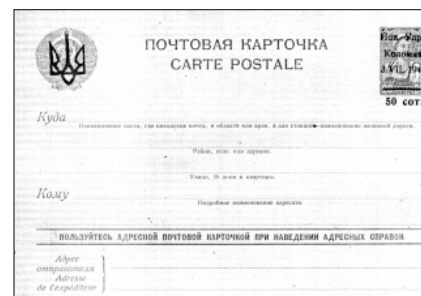
Уночі, з 2 на 3 липня 1941 року, коли відійшла Червона армія, на ратуші було піднято синьо-жовтий прапор. До Коломиї “підійшли сотні молодих хлопців з сіл для оборони міста. Того ж дня була утворена Українська повітова управа” (Воля нації. – 1996. – 24 лют.). Коли до Коломиї підійшли угорські війська, відбулася збройна сутичка, угорців затримали. Після переговорів мадяри вступили до Коломиї з синьо-жовтим прапором, який розвівався над першим мотоциклістом. Угорські фронтові частини не втручалися в місцеву політику. Але німці, як і більшовики, мали свої плани щодо України, тож невдовзі Державне правління було розігнано, його голову Ярослава Стецька, Степана Бандеру та інших політичних діячів заарештовано. “Останнім святковим днем вільної Коломиї було врочисте відзначення Свята зброї 31 серпня 1941 р.” (Вісник Коломиї. – 1996. – 10 верес.), – констатував І. Кічак. У серпні-вересні угорці поступово владу передали німцям, із 1942 р. почалися арешти серед ОУН. Як згадував Д. Николишин, “німці, що прийшли до Коломиї на місце мадярів у серпні того ж року, зразу ж наклали на часопис свою важку руку” (Літопис коломийський. – 1991. – Ч.2). По суті, вільною, справді демократичною національною газетою “Воля Покуття” була впродовж місяця-півтора свого існування. Далі часопис став рупором офіційної німецької влади, друкуючи розпорядження і накази [414].

Часопис “Воля Покуття” 1941 р. на своїх сторінках багато уваги приділяв висвітленню наслідків перебування при владі більшовиків – показу методів терору, описам їхніх жертв. Окрему літературну сторінку часопис присвятив пам’яті письменника і журналіста Івана Зубенка (1941. – 24 серп.), який покінчив життя самогубством, не витримавши “обробки” в НКВС. Газета тримала в полі зору формування і діяльність нової української влади, відновлення діяльності громадських організацій і товариств, економіки, освітньої системи. Для показу життя поза Коломиєю була призначена рубрика “В селах”. Звертала газета увагу на відновлення культурного життя в краї.

На відміну від “Червоного прапора”, який лакував дійсність, не показував діяльності репресивної машини, “Воля Покуття” друкувала офіційні розпорядження угорсько-німецьких властей,

Перший наказ нової влади (Коломия, 16 жовтня 1939 р.).

Радянська поштова картка з надруком атрибутів української державності (1941).

Осип Кічак.

Титульна сторінка драми Дмитра Николишина “На становищі” (1941).

вироки військових судів тощо. Характерними є оголошення і розпорядження щодо здачі населенням картоплі, молока та ін. продуктів харчування.

Газету друкували в Державній українській друкарні (липень – поч. серпня 1941 р.), яка в серпні-вересні 1941 р. була перейменована на друкарню видавництва “Воля Покуття”. Саме тоді й була спроба реанімувати видавничу славу Коломиї, припинену у вересні 1939 р.: накладом “Волі Покуття” як ч. 36 “Загальної книгозбірні” видано книги Д. Николишина “На становищі” та “Поминальна (листопадна) симфонія” [414]. Це були останні коломийські книги, оскільки в ході німецьких господарсько-управлінських реформ було передбачено централізацію видавничої справи: з центром у Кракові і філією у Львові. Вже з вересня 1941 р. друкарня стала друкарнею редакції “Волі Покуття”, а з 1942 до 1944 р. – “Поліграф-Тресту”; очолював її старший лейтенант СС Віллі Зетцер [332, с. 77].

1943 р. редакцію “Волі Покуття” перебрав до Львова, газета отримала підзаголовок “Український популярний тижневик для Коломиїщини”. Відірваність від місцевих справ, складне становище на фронтах були причиною того, що газета втратила оригінальність і стала ще одним рупором німецької пропагандивної машини.

Нетривалий час у Коломиї виходили додатки до “Волі Покуття” – “Останні вісти” (1941. – 17 верес.) та “Українська школа” (1942. – Ч. 1). В “Останніх вістях” подавали найновіші відомості про події на фронтах, висвітлювались успіхи німецької зброї, робились огляди преси. Містили тут і публікації, в яких висвітлювались позиції націонал-соціалізму щодо держави і господарювання, нові організаційні форми життя в дистрикті Галичина. Помітна спроба сепарації тематики “Волі Покуття” й “Останніх вістей” на неофіційну і офіційну.

Інформацію про додаток до “Волі Покуття” “Українська школа” дослідники подають на основі каталогу ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України [431, с. 195], оскільки оригіналу єдиного числа цього видання не знайдено.

Щоденна червоноармійська газета “Армейская правда” наприкінці березня 1944 р. вийшла із шапкою над колонтитулом: “Наши войска овладели городом Коломыя” (1944. – 30 марта).

Однак як свідчать очевидці, військо ввійшло в місто без бою, бо німці відступили звідси кількома днями раніше [43].

У перші повоєнні роки в Коломиї діяла друкарня № 2 [338] (єдина в Коломиї, друга за порядком нумерації в Станіславській області).

З листопада 1944 р. відновили видання газети “Червоний прапор”, яка, як і до війни, була органом Коломиїського міськкому і райкому КП(б)У, міської і районної рад депутатів трудящих. Поліграфічна якість видання була невисокою, інформаційна насиченість зорієнтована на показ центральних подій. Якість і оперативність довоєнних і повоєнних номерів газети дуже різняться: газета попередніх років, якщо не вдаватися в її ідеологічні особливості, була якіснішою, технічно й естетично досконалішою. До кінця 1940-х рр. газета залишалася на низькому рівні. І лише з часом “Червоний прапор” почав поліпшувати свою якість, більше уваги звертати на події місцеві, передусім, партійно-політичного характеру. Зумовлено це було складною суспільно-політичною ситуацією в країні: недавньою війною, сталінським терором. В Західній Україні становище ускладнювали дії УПА.

У травні 1945 р. вийшов перший номер газети “Червоний промінь” (1945. – 22 трав.), яка була органом Коломиїського РК КП(б)У та районної ради депутатів трудящих Станіславської області. Газета виходила двічі (1945-57) і тричі (1958-59) на тиждень. Перший редактор – Д. Полянця. Газета була типовим представником радянської преси, створювала ілюзію кипучої діяльності, безкомпромісності. “Газета вчила доїти корів, стригти овець, косити зернові, в’язати снопи, вирощувати кролів, сапати буряки, пасинкувати кукурудзу... Ніби селянина спроваджено з іншої планети, він ніколи не газдував на своїй землі. Зайди навчало його, як жити, позбавляли права думати, самому щось вирішувати” [271, с. 63], – згадує академік Василь Лизанчук, який у редакції цієї газети починав свій шлях у журналістиці.

До 1940-х рр. у Галичині кожен, хто мав гроші, міг видати книжку, взятися за редагування журналу чи газети. Учні другого-третього класів гімназії замовляли собі візитні картки, різноманітні програмки і запрошення. У радянський час існувала повна монополія на слово, апробована на теренах Радянського Союзу в міжвоєнний період. Ситуація ускладнювалася ще й тим,

що тривала боротьба між офіційною владою й українськими партизанами. Контроль за діяльністю друкарні був особливий. З липня 1946 р. на підприємстві було введено цілодобову охорону, запроваджено іменні перепустки. Без документа, підписаного директором, завіреного печаткою, ніхто не мав права переступати поріг приміщення [4]. Згодом запроваджено “Журнал реєстрації явки і покидання роботи”, в якому кожен працівник розписувався.

У друкарні в Коломиї виготовляли бланки різноманітних бухгалтерських документів, газети. Через газети було запроваджено таку таємничість. Влада демонструвала недовіру до творчих працівників. Перед тим, як друкувати черговий номер, його прочитував цензор [5], йшлося передусім про відображення подій і явищ у потрібному ідеологічному забарвленні.

В умовах польської окупації краю цензура читала здебільшого періодику вже після виходу номера, частина тиражу, розіслана ще до конфіскації, доходила до читачів. Часто редакції свідомо йшли на порушення, знаючи, що друкування антиурядових матеріалів спричинить до штрафу, але від цього зростає авторитет газети в очах громадськості. Однак, навіть тоді, коли цензура вилучала частини тексту і газета виходила у світ з білими плямами на місці вилучених рядків, це теж було свідченням позиції видання. Коли непокірне видання примусово закривали, видавці його знову відновлювали, змінивши, по суті, лише назву. У повоєнні роки ініціатива видання періодики могла йти лише від державних або підконтрольних державі структур.

Трудова дисципліна й збереження таємниць – одні з головних проблем у діяльності друкарні й газети наприкінці 1940-х – поч. 1950-х рр. У час, коли активно діяло українське підпілля, а органи радянської влади та безпеки проводили каральні операції, газета писала про мирне життя. Таким чином давалося зрозуміти, що такого факту, як збройний опір новій владі, не існує взагалі. Тому історики, пишучи про діяльність УПА, змушені були передусім доводити, що боротьба взагалі існувала. Однак підставою для цього були не публікації у тогочасній радянській пресі, а розсекречені циркуляри [252, с. 4, 5].

Ще в жовтні 1944 р., у період, коли бойові дії перейшли за межі Радянського Союзу, міністерство СРСР з охорони військо-

вих таємниць у пресі видало розпорядження про порядок друкування газет. Згідно з ним, відбиток зверстаної і виправленої коректором і редактором газети повинен був подаватися уповноваженому Головліту (цензоріві) для контролю. Друкарня мала право розмножувати газету тільки після підпису цензора. Після того, як газету було підписано, ніхто, навіть редактор, не мав права вносити якихось змін, виправляти помічені помилки, змінювати заголовки і кліше. На відбитку кожної зі сторінок газети мали бути штамп, підпис уповноваженого, номер дозволу. Аби вже віддрукована газета потрапила до читача, на це також потрібно було отримати дозвіл уповноваженого з написом: “Випуск в світ разрешаю”. Разом з тим, жорсткішим стало ставлення й до випуску іншої друкованої продукції: будь-яке замовлення друкарні дозволялося приймати лише після отримання дозволу місцевого органу Головліту. Після трьох місяців невикористаний дозвіл втрачав силу [6].

Поліграфісти, серед яких було багато фахівців з довоєнним стажем, сприймали такі заходи перестороги як щось далеке від реального поліграфічного процесу, при якому навіть наприкінці друкування тиражу виправляли помічену помилку, аби хоч частина примірників газети вийшла без похибок. Траплялося, що під час друкування газети високим способом друку від вібрації розламувалися кліше фотознімків чи малюнків. Тоді їх терміново замінювали, в кращому випадку на ідентичні, в гіршому – на близькі за темою. Інколи такі зміни вимагали і виправлень тексту. Іноді через необережність друкарів або недосконалість обладнання газетну сторінку розсилали. Бували спроби порушити цензурний тиск. Так, № 37 “Червоного прапора” за 27 березня 1947 р. віддрукували й випустили в світ без візи міського літу. Всіх було попереджено: якщо хтось ще таке допустить, “винні будуть передані слідчим органам” [7]. Фрази зі словами “саботаж”, “важливі політичні заходи” тощо часто з’являлися у наказах.

З вересня 1947 р. Коломийська друкарня № 2 почала відсилати обов’язкові контрольні примірники, в т.ч. у Книжкову палату Української РСР. Такий наказ на підставі Головліту було видано й у січні 1949 р.; газету відсилали у Всесоюзну Книжкову палату [8]. Ці вказівки були чи не єдиними (в нашому розумінні) явищами, які були спрямовані на підтримку видавничої справи, а не на її руйнування. Контрольні примірники є добрим підгрун-

тям для вивчення історії поліграфії, періодики в умовах тоталітаризму.

1950 р. до діючих у Коломиї газет “Червоний промінь” і “Червоний прапор” додалася газета “Більшовик” (1950. – 18 квіт.). Була вона органом політвідділу Коломийської МТС. Редагував газету Олександр Бартош. Редакція містилася в селі П’ядики Коломийського району. Газета виходила тричі на тиждень. Фіксований тираж (1.000 примірн.) упродовж усього періоду її видання свідчить про те, що газета була на партійному утриманні і розповсюджувалася за рознарядкою. Переважна більшість матеріалів була присвячена питанням партійного життя, господарського будівництва в самій машинно-тракторній станції, колгоспах і радгоспах, які вона обслуговувала. На другому році видання газети було змінено назву: з грудня 1952 р. часопис виходив під назвою “Перемога” (1952. – 2 груд.), однак це не вплинуло на стиль і тематику видання, яке після О. Бартоша редагував В. Бобух.

Зі смертю Сталіна почалася політична відлига, десталінізація. Намічено кроки для реформ в економіці, сільському господарстві. В Україні було ініційовано відмовитися від МТС, які постійно входили в суперечки з колгоспами, а належну їм техніку продати колгоспам [306, с. 437]. Газета “Перемога” припинила виходити 1953 р.

Районна газета “Червоний промінь” і міська – “Червоний прапор” відображали загальний стан у суспільстві, причому не лише тим, що висвітлювали діяльність партії та уряду, органів місцевої влади. На сторінки преси почали повертатися імена тих, хто недавно вважався ворогами народу. До Коломиї після перебування у таборах за Полярним колом 1955 р. повернувся знайний письменник і журналіст Юрій Шкрумеляк [397, с. 186–187]. На сторінках “Червоного прапора” після тривалого мовчання влітку 1956 р. з’явилися його вірші і кореспонденції – він повертався у літературний процес, а Коломия була ніби пересильним пунктом перед переїздом 1957 р. до Львова, виданням книжок після тривалої мовчанки. 1959 р. документальну книгу про Василя Стефаника “Володар дум селянських” [260] написав і видав у Львові педагог з Коломиї Василь Костащук. Поступово наприкінці 1950-х рр. у Коломиї почало формуватися літературне середовище, поруйноване в ході Другої світової війни. Певною

Офіційний бланк Коломийської друкарні № 2 (поч. 1950-х рр.).

Юрій Шкрумеляк та Михайло Хромей (1950-і рр.).

Петро Василець. Друк на американці (1966 р.).

Іван Сенюк за лінотипом (1950-і рр.).

Колонтитул газети “Червоний прапор” (1959).

мірою цьому сприяло те, що 1950-х рр. з'явилося по декілька випусків альманахів літературних об'єднань Закарпатської і Чернівецької областей – “Радянське Закарпаття” і “Радянська Буковина”. А в Станіславі 1954, 1956, 1957 рр. вийшли альманахи “Радянське Прикарпаття” [297; 298]. Зроблені в різних областях за одним стилем, в одному ключі добору матеріалів, ідеологічного трактування явищ і подій, вони все ж були певним кроком в активізації художньої творчості. У кожному зі станіславських збірників представлено творчість авторів з Коломиї та Коломиїщини.

У березні 1959 р. вийшов останній номер газети “Червоний промінь” (1959. – 20 берез.). Видання було припинено, об'єднано з газетою “Червоний прапор”. Читачі газети почали отримувати “Червоний прапор”, який став міськрайонною газетою. Інформаційний простір у Коломиї, підконтрольний єдиній ідеології, було звужено до одного видання.

Книговидання в Коломиї було припинено ще 1941 р., у часи німецької окупації. Першого повоєнного десятиліття друкарня перебувала під посиленням контролем. Поліграфічних потужностей вистачало лише на друкування газет, бланкової продукції. Однак у другій половині 1950-х рр. Коломиїська міська друкарня Станіславського управління культури почала виконувати замовлення на виготовлення книг і брошур. Це було викликано деяким послабленням ідеологічного тиску, вірою людей у можливість реформування суспільства: 1956 р. на XX з'їзді компартії Микита Хрущов виступив із критикою Сталіна та його злочинів, що стало сигналом для початку десталінізації.

У Коломиї друкували наукові записки Станіславського педагогічного та Львівського лісотехнічного інститутів (1957), Чернівецького державного університету (1959) та ін. Тут навіть друкували книги київського видавництва “Радянська школа” [9]. Нарешті, після тривалої перерви появилася брошура, на якій Коломию було зазначено не лише як місто, де її надруковано, а й де видано. Тобто, маємо факт книговидання. Йдеться про каталог “Виставка творів художника Ярослава Васильовича Пстрака” (1959) [52]. Це каталог першої радянської виставки цього художника, на нього покликаються в УРЕ.

У видавничій справі в Україні намітилася ціла низка змін. Ще 1955 р. було видано наказ міністра культури УРСР, згідно з яким при

Василь Костащук під час виступу на ювілеї Василя Стефаника (Коломия, 1971 р.).

Коломиїські книги і брошури (1960-80-і рр.).

У редакції газети “Червоний прапор” (1970-і рр.).

Місцеві літератори і композитори біля редакції газети “Червоний прапор” у Коломиї (1962 р.).

обласних управліннях культури створювались Облвидави – обласні видавництва [404]. “В нашій країні все ширшого розмаху набуває робота на громадських засадах. У видавництвах створюються громадські редакції з числа науковців, партійних працівників, передовиків виробництва” [404, с. 4], – констатували упорядники спеціального довідника для працівників редакцій газет, місцевих видавництв і друкарень (1962); зібрані тут документи свідчать про те, що робились реальні кроки, аби відійти від тоталітаризму, позбутися непотрібних перешкод у сфері видавничій. Однак, усе це не виходило за межі компартійної ідеології, розмов про побудову комунізму.

На початку 1960-х рр. відбувалася адміністративно-територіальна реформа. У Коломиї це виявилось в тому, що газету “Червоний прапор” було реорганізовано у міжрайонну газету Станіславського обкому компартії України і облвиконкому при Коломийському територіальному виробничому колгоспнорадгоспному управлінні “Радянська Гуцульщина” (1962. – 1 черв.). Вона почала виходити з 1 червня 1962 р. Газета була обласною, охоплювала Коломийський, Заболотівський, Косівський, Верховинський, Яблунівський райони, що зумовило зростання тиражу з 4.000–5.500 примірників – до 19.476 примірників. Проіснувала вона до 27 лютого 1963 р. Наступний номер газети вже називався “Червоний прапор” і розповсюджувався лише в межах Коломийського району.

Протягом 1962–66 р. діяла Коломийська міжрайонна друкарня Івано-Франківського обласного книжково-газетного видавництва. Якщо попередніх років у Коломиї в друкарні працювали 15–18 людей, то в ці роки кількість працівників було збільшено вдвічі; оновлено й поповнено виробниче обладнання, у т. ч. за рахунок ліквідованих друкарень у смт Яблунів і Заболотів. Розширено кількість лінотипів, запроваджено електронно-гравірувальні верстати для нарізання кліше. Новим кроком у розширенні потужностей став запуск у березні 1964 р. ротативної друкарської машини для друкування зі стереотипів.

У Коломиї перестали видавати обласну газету, однак місто вабило до себе літературні сили з Косівщини, Снятинщини, Івано-Франківська. Тут гуртувалися літератори Тарас Мельничук, Григорій Гришко та ін. “У 1962–1964 роках О. Г. Мілько був ініціатором літературно-мистецьких вечорів, творчих зустрічей, на які до Коломиї приїжджали Ірина Вільде, Юрій Шкрумеляк,

Тарас Мигаль, Петро Козланюк, Юрій Мельничук, Роман Іванічук, Роман Федорів, Ольга Стрілець, Микола Карпенко, Микола Кубик, Ярослав Дорошенко... У редакціях “Радянської Гуцульщини” і “Червоного прапора” гуртувалися літературно-мистецькі сили краю” [271, с. 52]. Процес творчого спілкування у Коломиї був особливо інтенсивним упродовж 1960-х рр., доки тривала епоха хрущовських перемін і не почався процес “затягування гайок”.

Відчутною політична реакція стала тоді, як багато творчих людей змушені були жити з тавром неблагонадійних, а письменника і журналіста Тараса Мельничука за рукопис збірки “Чага” заарештували і засудили [346].

Упродовж 1970–80-х рр. газета “Червоний прапор” була заідеологізованою. Постійно писала про господарсько-економічні справи, висвітлювала хід чергових політичних та економічних кампаній. Друкували тут і твори місцевих літераторів. Однак відчувається, що їхня творчість була під неослабним ідеологічним контролем, щоб не повторити “помилки” попередніх років.

У 1970-х рр. було згорнуто книгодрукування в Коломиї. Друкували тут лише брошури – рекомендації для колгоспів з рослинництва, автореферати дисертацій технічного профілю тощо. Якість поліграфічного виконання цих видань значно нижча, аніж наприкінці 1950-х – у середині 1960-х рр. Застійні явища, характерні для суспільства загалом, притаманні були і газеті “Червоний прапор”, і діяльності друкарні.

У Коломиї діяла єдина друкарня – Коломийська міська друкарня Івано-Франківського обласного управління по пресі. Крім газет, друкували в ній бланкову продукцію, документацію бухгалтерської звітності. Виходили буклети і брошури агітаційно-пропагандистського спрямування, замовниками яких виступав найчастіше Коломийський міськком Компартії України, а видавцем – Облполіграфвидав. Агітаційна література часто була російськомовною.

Не маючи змоги відкрито випускати газети й книги, політичні противники існуючого тоді ладу взяли за самвидав. 1984–89 рр. вийшли в Коломиї шість випусків підпільного історико-літературного альманаху “Карби гір” та два номери журналу “Досвітні вогні”. Над їх виданням працювали Дмитро Гриньків, Тарас Мельничук, Ігор Кічак, Остап Качур [396, с.4], – колишні політв'язні,

репресовані. Кожен із випусків цих видань розмножували на друкарській машинці.

Ці видання передували або були наслідком тих змін, які відбувалися в суспільній свідомості. У другій половині 1980-х рр., коли генеральним секретарем ЦК КПРС обрали Михайла Горбачова, намітилися тенденції до змін, реформ, передусім, у сфері економіки. Для їх досягнення було проголошено перебудову, новий стиль керівництва, гласність в державному управлінні, плюралізм думок у рамках соціалістичного вибору. У пресі, передусім, московській, почали з'являтися матеріали, у яких викривались негаразди в економіці, критикувався стиль тоталітарного керівництва, зокрема сталінщини. Розкривалась правда про репресії в Радянському Союзі в 1930-і рр. тощо. В Україні внаслідок консервативності партійного керівництва такі зміни у пресі відчувалися слабше. Хоча з часом було відкрито донедавна заборонені теми – голодомору, визвольних змагань 1918-20-х рр. Усіх тривожили наслідки катастрофи на Чорнобильській АЕС, що зіграло важливу роль у поширенні гласності в Україні.

Преса залишалася в партійних руках, як і друкарня. У Коломиї в другій половині 1980-х рр. виходили дві газети – орган коломийського міськкому КПУ, міської та районної рад народних депутатів “Червоний прапор” та орган парткому, профкому, комітету комсомолу та дирекції заводу “Коломиясільмаш” – “Робітниче слово” [396].

Виданням нового типу стала рекламно-інформаційна газета агрофірми “Прут” – “Агро” (1988). З неї в Коломиї розпочався відлік новітньої демократичної преси. Після виборів 1990 р. до Верховної Ради УРСР постали радівські газети “Вісник Коломиї” (1990) та “Вільний голос” (1991), газета осередку Української республіканської партії “На переломі” (1990).

Підсумовуючи цей історично складний і неоднозначний етап слід зазначити, що вузькі географічні та часові межі, репресивний характер більшовицької та німецької систем правління, їхнє ставлення до ідеї незалежності України дозволили авторові розглядати в єдиному контексті особливості видавничої справи в Коломиї періоду Другої світової війни та повоєнних років.

Найпомітнішою рисою цього періоду розвитку видавничої справи в Коломиї є те, що з приходом Червоної армії у Галичину у вересні 1939 р. сталася докорінна зміна видавничої ситуації. До цього часу в Коломиї існували приватні друкарні, газети, які представляли партії, громадські організації, творчі угруповання. Після вересня 1939 р. видавнича справа була виключно державною (компартійні видання, органи правлячої партії, були водночас і виданнями органів місцевої влади). Вже з самого початку видавничу справу в регіоні, в т.ч. й у Коломиї, було поставлено в умови, у яких вона діяла на теренах Радянської України і Радянського Союзу загалом. Люди отримували одноманітну, проціджену через цензурне сито інформацію; було втрачено одну з основних функцій преси – доносити різнобічну інформацію до читача, оскільки єдина коломийська газета “Червоний прапор” не допускала плюралізму думок. Друкарство було монополізоване державою. Натомість, громадськості, яка ще донедавна могла читати й аналізувати різноманітну періодику, було запропоновано стінну пресу, часто російськомовну, яка також не могла відображати реального стану життя.

Проголошене відновлення української держави 1941 р. не дало очікуваної свободи у видавничій справі. Газета “Воля Покуття” засвідчила прагнення українського народу мати власну державу, пресу. Газета реально відображала життя регіону впродовж першого місяця-півтора. Далі перетворилася на рупор, через який німецька влада у наказовому тоні розмовляла з читачами: повідомляла про каральні заходи, вимагала здавати продукти харчування тощо. 1943-44 рр. газету для Коломиї видавали взагалі у Львові, поставивши на службу окупаційному режимові.

Не стала кращою видавнича ситуація і після того, як 1944 р. у Коломиї встановили Радянську владу. Як і німці, так і більшовицький режим винищував усе національне, сутністю якого була незалежна держава. Фашисти і більшовики знищили навіть те, що було напрацьовано в часи польської окупації. Невисокий рівень поліграфії, вкрай заідеологізовані видання – компартійно-радянські газети “Червоний прапор” і “Червоний промінь”, які у спотвореному світлі відображали життя в регіоні, країні, світі. Ці ж риси притаманні газеті “Більшовик” (згодом – “Перемога”), яка виходила на початку 1950-х рр. Лише після смерті

Сталіна, з послабленням ідеологічного тиску, в другій половині 1950-х – 1960-х рр. намітилися зміни до демократизації у сфері видавничій. Однак, після завершення хрущовської відлиги, з 1970-х рр. видавнича справа в Коломиї знову була поставлена в жорсткі ідеологічні й цензурні рамки. Хоча було істотно оновлено поліграфічну базу в Коломиї, однак це не вплинуло на зміст газети. Преса продовжувала виконувати функції колективного організатора і пропагандиста компартійної ідеології, борця з “українським буржуазним націоналізмом”.

Коломийській пресі періоду німецької окупації притаманні здебільшого інформаційні жанри, які часто зводили газету до рівня інформаційного бюлетеня. Натомість радянська преса чітко дотримувалася жанрової градації матеріалів. Однак, за незначними винятками, у цей період найчастіше преса була задля преси. Тобто, йшлося не про реальне відображення суспільного життя (чому й мали в ідеалі слугувати різноманітні жанри), а про творення газети, яка б не порушувала реальних проблем і була тільки агітаційним рупором. Тому й фейлетони того періоду найчастіше були про завмага, який приховує товар (а треба б про ситуацію загального дефіциту, яка до цього призводить) чи про голову колгоспу, який не вивіз вчасно гній у поле (а треба б писати про роль колгоспної системи у закріпаченні селян).

Періодика радянської доби оперувала низкою зачовганих фраз та штампів, якими приховувалась неможливість писати про реальні проблеми. Своя лексика і фразеологія була для оспівування досягнень радянського ладу та для “викриття” націоналістів чи просто злодіїв, яких називали несунами. У лексиці помітне зросійщення, інколи газети друкували російськомовні тексти, зокрема вірші.

IV. НОВІТНЯ ПРЕСА І КНИГОВИДАННЯ В КОЛОМІЇ (серпень 1991 р. – 2000 р.)

До 24 серпня 1991 р., коли український парламент прийняв Акт проголошення незалежності України, в Коломиї було вже сформовано українську періодику, яка стояла на державницьких позиціях. Процес зародження і становлення демократичної преси був складним, оскільки компартійна система наполегливо протидіяла демократичним перетворенням у краї.

Ознакою нового часу, реальних, а не декларативних перемін стала комерційна газета об'єднаного профкому і правління агрофірми “Прут” – “Агро” (1988. – 6 лют.), яка виходила з лютого 1988 р. Газета була тижневиком. Перший її номер підписала редколегія. З наступного, здвоєного номера (1988. – 20 лют.), газету підписував редактор Дмитро Захарук; водночас, було змінено підзаголовок газети. Перший крок часопису був надто сміливим і його спробували вбрати в партійні рамки: “Кремлівські чиновники одразу ж наклали заборону на вихід комерційної газети і друге число вийшло 20 лютого 1988 вже як газета ради секретарів первинних партійних організацій, об'єднаного профкому і правління агрофірми “Прут” [331]. З таким статусом вона проіснувала аж до листопада 1988 р. [396, с.6].

Засновником газети була агрофірма “Прут”, якою керував Герой Соціалістичної Праці, депутат Верховної Ради СРСР Василь Ткачук. У редакційній статті “Добрідень читачу!” зазначалося: “Закликаємо бути не лише передплатником, а й співавтором нашого часопису: заперечуй, ділися думками, висловлюй свою точку зору. Одне слово, працюймо обопільно, щоб у розумному, аргументованому діалозі народжувалась істина” (1998. – 6 лют.). Перші кроки газети “Агро” при всій нетрадиційності її появи були в руслі тодішнього офіційного газетярства. Разом з тим, своїм оформленням газета вже з першого номера свідчила

про те, що це серйозне видання, яке претендує на власний голос в інформаційному світі.

Газета “Агро” на першій сторінці першого номера подала карту Коломийського району з позначеними на ній землями, які входять до складу агрофірми “Прут”. Традиційним для газети стало вікно анонсів “Сьогодні в номері”, розташоване в колонититулі; воно певною мірою було виправдане, оскільки газета була тижневиком, виходила на восьми сторінках. У номері вміщено розповідь про Василя Ткачука “Голова колгоспу”, матеріали про бригадний підряд у колгоспі, пізнавальний матеріал про японський економічний феномен та ін. Дві сторінки газети відведено під рекламу “Союзторгу”. Вже з першого номера “Агро” помітне тяжіння до матеріалів, які з часом стануть у виданні провідними: література, культура. Так, видрукувано першу подачу оповідання Богдана Бойка “Дідів клопіт”, статтю мистецтвознавця і письменника Мирослава Аронця “Поки є майстри”. Започатковано сторінку для дітей “Плугатарик”, де подано добірку віршів Марійки Підгірянки. Починаючи з № 2–3 газету редагував Дмитро Захарук.

Наступні номери газети були багатші на інформацію про життя на селі; газета показувала працю трудових колективів агрофірми, подавала рекламні сторінки. Часопис був ілюстрованим, при дотриманні стилю, цілісної концепції оформлення “Агро” кожен номер видання виходив з щоразу іншим кольоровим оформленням; чергування кольорів створювало у читача ілюзію свіжості, новизни.

У березні 1988 р. з’явилася перша подача рубрики “Бібліотечка “Агро” (1988. – 12 берез.): опубліковано поезії Ольги Слоновьовської. Звідси бере початок книговидавнича діяльність “Агро”, рубрика згодом переросла у книжкову серію з однойменною назвою. У перші місяці існування часопису закладено низку рубрик, які стали традиційними – “Перезва віків”, “Заповіт берегині”, “Столітник”, “Повниця”. Вони згодом були одними з провідних, опубліковані під ними матеріали виявилися визначальними для творчого обличчя газети.

“Агро”, “перша в Україні легальна національно-демократична газета доби соціалізму” [331], балансувала на межі допустимого, поволі рухаючись до свободи слова, відкритості. Тут сусідять матеріали ідеологічного спрямування (до дня народження

Леніна, присвячені ХІХ партійній конференції) з публікаціями на теми української культури, мистецтва, літератури, фольклору. Газета запровадила рубрику “Публіцистика: на перехресті думок”. Першим під нею друкують великий матеріал Миколи Шмельова “Нові тривоги” (1988. – 30 черв.).

Тему національно-визвольних змагань, діяльності УПА газета зачепила в середині липня 1988 р., опублікувавши новелу письменника Павла Федюка “Мама сушила сухарі” (1988. – 14 лип.). Газета звертається до афганської теми, оповідаючи не про радянський патріотизм, а про трагедію: загибель на чужій землі двадцятирічного солдата з Коломийщини (1988. – 4 серп.).

З листопада 1988 р. “Агро” – рекламно-інформаційна газета агрофірми “Прут”. Часопис отримує багато листів, у т.ч. й з-за меж Коломийщини; витяги з окремих листів подано під рубрикою “Читачі про “Агро””. Серед них – позитивний відгук головного редактора журналу “Жовтень” Романа Федоріва (1988. – 3 листоп.).

Оцінюючи газету “Агро” першого року видання можна констатувати, що вона була новим для свого часу виданням, у якому попри данину часу, чітко простежується культуротворча лінія; газета зайняла позицію показу правдивої минувшини нашого народу. Все це при тому, що офіційно “Агро” була газетою агроформування, яке об’єднувало декілька колгоспів і переробних підприємств.

Видання відійшло від іміджу рекламної сільськогосподарської газети. До теми репресій 1937 р. на прикладі долі галичан зверталися івано-франківський науковець Володимир Полек та коломиянин Іван Романюк. Тут опублікували “Статут товариства рідної мови імені Т. Г. Шевченка”. Надруковано низку матеріалів про заборонених колись осіб, події, організації. Зокрема, про Наукове товариство ім. Шевченка, голодомор в Україні, художника Опанаса Заливаху.

На новий рівень переосмислення історії вийшла газета “Агро”, опублікувавши статтю “Тасмниця Дем’янового Лазу” (1989. – 29 верес.) та велике дослідження Михайла Миронюка “Щоб їм так легко було конати...” (1989. – 1 жовт. – 1 груд.). Перша з них – розповідь про розкопки поховань жертв НКВС в урочищі Дем’янів Лаз біля Івано-Франківська, друга – про депортацію українського населення на Покутті. Все це відбувалося в контексті підготовки до виборів депутатів Верховної Ради СРСР, зростання популярності Народного руху України, гучної

слави першого фестивалю “Червона Рута” у Чернівцях. Під завісу 1989 р. газета опублікувала статтю Степана Шулепи “Українська Республіка” (1989. – 17, 24 листоп., 1 груд.), чим започаткувала повернення до теми національно-визвольних змагань 1918-20 рр., стрілецької тематики.

Сучасне і минуле України переплелось в спеціальному випуску “Агро”, присвяченому Дню злуки: розповідь про живий ланцюг єднання від Івано-Франківська (колись Станіслава, столиці ЗУНР) до Києва (1990. – 27 січ.). У цьому ж номері – передрук матеріалів з газети “Республіка” за 1919 р., присвячених ЗУНР і УНР, з розповіддю про події в Києві.

У ході підготовки до виборів у народні депутати УРСР та місцевих рад пропагувалась ідея, що в час демократії і гласності в Україні мають керувати українські патріоти. Газета “Агро” 1990 р. публікувала розповіді про кандидатів у депутати до рад. Було оприлюднено не лише офіційні програми, а й твори кандидатів (Степан Пушик, Віктор Терен) чи розповіді про їхній мистецький доробок (Володимир Шлемко).

Демократичність “Агро”, прагнення відкрити читачам правду про минуле України, турбота про майбутнє українського народу викликали увагу до часопису. Про це свідчать і тиражі видання. Упродовж 1988 р. тираж газети був у межах 5.000–5.400 примірників. Другого року існування часопису він був 5.400 – 6.000 примірників. Відтоді, як газета перестала бути лише рекламно-інформаційною та культурницькою, а звернулася до проблем національного відродження, проблем влади тираж невпинно зростав. 1990 р. розпочався з тиражу 12.000, який до кінця року виріс до 14.700 примірників. Публікуючи здебільшого великі за обсягом матеріали, часто на декілька подач, часопис знаходив місце і для відгуків читачів, особливо, з-поза меж Коломийщини (родина Юрашуків з Надвірнянщини, К. Журавінський з Київщини): “Тільки з “Агро” довідуємось, як живе нині наш народ, чим дихає...” (1990. – 24 берез.). Газета публікувала відгуки людей про недавній Пленум ЦК Компартії України (1990. – 24 берез.), торкалась проблеми національної символіки: “Останнім часом ведеться мова про узаконення Тризуба як герба УРСР. Люди України, не можна допуститись ще однієї помилки – заплямити й очорнити тризуб! Тризуб – символ незалежної України. Він може і мусить бути узаконений тільки тоді,

коли Україна стане вільною” (1990. – 24 берез.), – мовилось в одному з читацьких листів.

Наприкінці березня і на початку квітня 1990 р., після виборів до рад, відбулися сесії Коломийських районної та міської рад народних депутатів. У звіті про першу сесію міськради ХХІ скликання “Червоний прапор” повідомив: “Коли вже сесія завершувалась, депутат Т. А. Дерен підняв питання про пресу та радіо. Оскільки таке питання виникло стихійно, вирішено створити комісію, яка дасть пропозиції наступного разу” (Червоний прапор. – 1990. – 7 квіт.).

Після виборів 1990 р. в Україні, особливо на її заході, до влади прийшли демократичні сили. Тоді ж розпочалася боротьба за пресу. З квітня газета “Червоний прапор” почала виходити з підзаголовком: “Орган Коломийського міського комітету Комуністичної партії України Івано-Франківської області” (1990. – 18 квіт.). У зверненні до читачів бюро обкому Компартії України зазначалося, що “з метою послідовного проведення в життя політики КПРС, посилення ідейно-політичного впливу на всі верстви населення бюро обкому Компартії України прийняло рішення про видання “Прикарпатської правди” як органу Івано-Франківського обкому і міськкому партії, а міськрайонних і районних газет – як органів відповідних міськкомів і райкомів партії” (Червоний прапор. – 1990. – 18 квіт.).

20 квітня відбулася друга сесія Коломийської міськради: “Гаряча дискусія розгорнулася навколо питання про пресу, зокрема газету “Червоний прапор”, яка рішенням бюро обкому партії стала лише партійним органом. <...> Депутати звинувачували обком у тому, що він забрав пресу, що є порушенням закону, інша сторона, зокрема перший секретар міськкому партії, твердив: у час, коли створюється багатопартійність, Комуністичній партії, а саме вона є засновником газет, потрібна своя преса” (Червоний прапор. – 1990. – 7 квіт.).

Після тривалого обговорення ця ж сесія прийняла рішення “Про місцеву пресу”, в якому констатовалося: “Без згоди Коломийської міської і районної рад народних депутатів зроблено грубий тиск на газету “Червоний прапор”: вольовим рішенням обкому партії припинено її як спільний друкований орган МК КПУ, міської та районної рад народних депутатів і перетворено в орган міського комітету партії. Практично, відбулося захоп-

лення газети, яка 1 жовтня 1939 року була заснована і видавалася не партійним комітетом, а тимчасовим управлінням міста. Сьогодні Радянська влада у Коломиї позбавлена можливості інформувати населення про діяльність органів народовладдя” (Агро. – 1990. – 26 квіт.).

Цим рішенням передбачалося “створити при міській раді народних депутатів інформаційний центр, якому підпорядкувати всі видання ради, радіо, телебачення, що діють на території міста”. Тут же зверталась увага прокуратури на порушення статей Конституції СРСР і Конституції УРСР, оскільки рішенням бюро обкому Компартії органи влади було позбавлено преси. “Виходячи з рішення бюро обкому партії про зміну статусу Коломийської міськрайгазети, здійснити перерозподіл матеріальних фондів, що забезпечують видання газети, залишивши 1/3 МК КПУ та 2/3 – міській і районній Радам”. Третім пунктом рішення “Про місцеву пресу” було: “Турбуючись про стабілізацію становища в місті та забезпечуючи виконання ст. 50 Конституції СРСР і ст. 48 Конституції УРСР заснувати й у травні розпочати видання міської газети, оголосивши конкурс на її назву” (Агро. – 1990. – 26 квіт.).

Нову газету Коломийської міської ради народних депутатів назвали “Вісник Коломиї”, вона виходила під гаслом “За честь, за славу, за народ!”. Кожний з номерів “Вісника Коломиї”, що виходив двічі на тиждень за поточним графіком, мав окрему нумерацію і вважався продовженням “Червоного прапора”, заснованого 1939 р. При цьому наявні запаси паперу “Червоного прапора” було поділено між обома газетами, як і передбачало рішення міськради.

Основою нового редакційного колективу стали четверо журналістів та коректор з “Червоного прапора”. Газета надходила всім передплатникам “Червоного прапора” до кінця 1990 р. Далі на неї оголосили звичайну передплату, як і на “Червоний прапор”. У редакційній статті “До наших прихильників”, опублікованій у першому номері “Вісника Коломиї”, зазначалося: “нам багато залежить на тому, щоби читач підтримав нову газету, охоче ділився з нею своїми радощами і турботами <...> усі працівники редакції позапартійні. Ніхто з нас і раніше не належав до Комуністичної партії, не плануємо вступати до будь-якої політичної організації й тепер <...> ми надаватимемо можливість виступати репрезентантам різних політичних течій, турбуючись одночасно про повагу до розпоряджень і ухвал, виданих міським

Перший номер газети “Агро”
(Коломия, 1988 р.).

Ірина МIRONЮК верстає газету.

Друк газети “Вільний голос”; робітники
Михайло Мосійчук та Іван Гритчук (1998).

Передплата на “Вісник Коломиї”
(1990).

Спорудження нової коломиїської друкарні (1991).

урядом <...> приємно і почесно залежати від влади, обраної народом” (Вісник Коломиї. – 1990. – 18 трав.).

Газета виходила з емблемою інформцентру, який очолювала депутат міськради Ольга Бабій; на той час вона була т.в.о. головного редактора газети “Агро”, а з червня – головним редактором.

“Вісник Коломиї” у першому номері опублікував виступ голови міської ради Володимира Машталера про перші кроки нової влади у місті, інтерв’ю з головою міськрайонної організації Української республіканської партії Дмитром Гриньковим. Привертав увагу читачів блок офіційних документів Івано-Франківської обласної Ради народних депутатів – про святкування національних та основних релігійних свят на території області, про встановлення поясного часу на Івано-Франківщині, про українську національну символіку та національний гімн на території області тощо. Газета друкувала з продовженням “Історію України” Івана Крип’якевича.

“Вісник Коломиї” впродовж 1990 р. опублікував серію гострих матеріалів, які стосувалися суспільно-політичної ситуації в краї. Так у другому номері провідним матеріалом є інтерв’ю народного депутата СРСР, Героя Соціалістичної Праці Василя Ткачука “Не бачу себе в КПРС” (1990. – 22 трав.). Матеріал став своєрідним орієнтиром для масового виходу з лав Компартії. Публікація викликала багато відгуків у пресі. Відповідно, відгуки “за” друкувались у “Віснику Коломиї”, відгуки “проти” – у “Червоному прапорі”.

Гостроти й актуальності в той час набрало питання про форми звертання “пан” і “товариш”. У статті Зиновія Карася на цю тему іронізувалося над звертанням “товариш”: “Кажуть, що з появою купецьких валок у Росії, які перевозили товари з міста до міста, на великих дорогах появлялися розбійники, що нападали на валки, грабували. І коли розбійникам вдавалось перемогти охорону, отаман прикрикував на своїх ребят-хлопців: “Товар ищи! Товар ищи!” (1990. – 25 трав.).

Газета стежила за подіями не лише на Коломийщині, а й в Україні, прагнула тримати в полі зору діяльність депутатів у Верховній Раді УРСР.

1990 р. склалася ситуація, коли читачі отримували два видання, які полемізували одне з одним. То були водночас “отрута” і “протиотрута”. І “Вісник Коломиї”, і “Червоний прапор” друкували добірки листів, які породжували нові відгуки.

Першою великою громадською акцією новообраної влади став Всесвітній собор духовної України в Коломиї 3–7 липня 1990 р. Ця подія привернула увагу до Коломиї не лише громадськості України, а й з-поза її меж. Заходи Собору духовної України стали святом свободи, єднання навколо ідеї відродження духовності. Численні мистецькі виставки, театральні вистави за творами Ліни Костенко, Василя Стуса, концерти і театралізовані дійства. Все це діялося за участю духовенства. Участь у роботі Собору взяли відомі письменники, політичні діячі, науковці.

“Вісник Коломиї” висвітлював інші важливі події, передусім, політичного характеру. Зокрема, демонтаж пам’ятника Леніну в центрі Коломиї та скандал у зв’язку з тим, що його підмурівок було складено з надмогильних стел із польського та єврейського цвинтарів (1990. – 22, 25 серп.). Цю ж тему вів часопис “Агро” (1990. – 25 серп.),

У полі зору газет у другій половині 1990 р. було ще одне важливе питання. 16 липня 1990 р. Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України. Було проголошено “державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах” (Червоний прапор. – 1990. – 18 лип.). Однак, нав’язувалась ідея Союзного договору. Вона активно дискутувалась, причому, “Червоний прапор” з прихильністю ставився до цієї ідеї, “Агро” і “Вісник Коломиї”, обстоюючи точку зору демократичної частини громадськості, категорично виступали проти будь-яких союзів.

На таких самих позиціях стояла і газета Коломийської організації Української республіканської партії “На переломі” (1990. – 1 листоп.), яка почала виходити в листопаді 1990 р. Її вихід було приурочено черговій річниці ЗУНР; часопис планувалося видавати щомісяця. Газету підписувала редколегія, а з квітня 1991 р. – “Редакційний гурт”. У “Слові до краян”, опублікованому в першому номері газети, зазначалося: “Завдання нового часопису незрадливо служити рідному народові, ідеалам гуманності і демократії, ідеалам Правди, Єдності і Духовності” (1990. – 1 листоп.). У першому номері газети вміщено виступ голови Коломийської організації УРП Дмитра Гринькова про партію загалом та її коломийську організацію, матеріали про

вшанування січового стрілецтва на горі Лисоні, розповідь про другі Всеукраїнські збори НРУ, партійні документи. У наступних номерах газети увагу привертають публіцистика Миколи Чорнокниша, розповіді про національно-визвольні змагання ОУН-УПА, спогади тощо.

1990 р. відроджено в Коломиї книговидання. Наприкінці 1980-х рр. у Коломиї розпочали спорудження нового приміщення друкарні, яка мала стати куцтовим комбінатом друку для декількох районів області. Тут мала міститися й редакція коломийської газети “Червоний прапор”. Спорудження приміщення велося за рахунок відрахувань з друкарень і редакцій газет області через централізовану систему Облполіграфвидаву, що був куратором технічного боку видання періодики. Однак, пуск друкарні в дію відклали [39]. На сторінках преси з’являлися повідомлення про давні книговидавничі традиції Коломиї, пропонувалось відродити їх тепер. “Багато коломиян і прикарпатців сходяться на тому, що стару друкарню закривати зайве. Таке рішення передчасне і не найкраще. А чому б не відродити давню славу Коломиї – видавничого і друкарського центру Галицької землі? <...> Справді, чому б не відновити у Коломиї видавництво (хоч одне) на базі потужностей старої друкарні” (Червоний прапор. – 1990. – 5 трав.). Хоч насправді не йшлося про закриття старої друкарні, цю ж ідею підтримали інші представники творчої інтелігенції (Червоний прапор. – 1990. – 9 черв.).

Реальні кроки у справі книговидання зробила редакція газети “Агро”. 7 липня 1990 р. вона видала здвоєний номер газети. Додатком до неї була брошура “Біблія для дітей” [396, с. 24], видана в рубриці “Поетична бібліотечка “Агро””. Надруковано її 25-тисячним тиражем. Лише незначну частину брошури було зшити й обрізано в друкарні, загалом же читачі мали самі завершити брошурування.

14 листопада 1990 р. президія Коломийської міської ради народних депутатів видала ухвалу “Про створення видавництва у м. Коломиї”. В цьому документі зазначено: “Відновити видавництво в місті Коломиї, ліквідоване у 1939 році <...> Інформцентру міської ради народних депутатів укомплектувати штат і розпочати видавничу діяльність до 15 грудня 1990 року <...> Відповідальність за виконання цієї ухвали покласти на голову інформцентру Бабій О. М.” [42].

1990 р. з’явилося ще одне видання “Поетичної бібліотеки “Агро” – “Колядки та щедрівки : Дітвора краю з торбою Святого Миколая” [259]. У двох грудневих номерах “Агро” вмістили колядки і щедрівки (Агро. – 1990. – 15, 22 груд.). Окремо ж було видрукувано 32-сторінкову брошуру тиражем 14.700 примірників, де подано 25 давніх у сучасних фольклорних текстів.

Коломийська міська рада мала газету “Вісник Коломиї” (редактор В. Дем’янів). Районна рада також робила кроки до створення власного видання. На другій сесії Коломийської райради ХХІ скликання 27 липня 1990 р. йшлося про визначення статусу газети “Червоний прапор”, однак, питання не вдалося розв’язати [11]. На третій сесії вирішено припинити з 26 жовтня 1990 р. спільне з міськкомом КПУ видання газети “Червоний прапор” [12]. Натомість прийнято рішення: “утворити новий друкований орган Коломийської райради – газету районної ради з 1.01.1991 року” [13]. Також було створено депутатську комісію для підготовки видання нової газети. На четвертій сесії райради 17 грудня 1990 р. затверджено редактора газети, якій дали назву “Вільний голос”; ним став Ярослав Нарган [14].

Перший номер “Вільного голосу” вийшов у січні 1991 р. (1991. – 15 січ.) з шапкою над колонтитулом “Доброго дня!”, нижче – “Слава Ісусу Христу!”. Вже цим звертанням газета декларувала свою позицію щодо такої важливої ділянки суспільної свідомості, як релігія. У програмній статті зазначено, що головне завдання газети – відродження рідного краю, єднання людей, поліпшення життя (1990. – 15 січ.). Помітне прагнення нового колективу сформувати обличчя газети, завоювати довір’я читачів. Тут намагалися відійти від загальноприйнятих політизованих стереотипів, тяжіли до розважальності, пошуку нескладних форм подачі матеріалів, цікавинок. Уже з першого номера з’явилася тематична сторінка “Василь і Василина”. Часопис відображав життя рад, публікував інтерв’ю з керівниками, депутатами, зокрема й народним депутатом України Степаном Пушиком. Виразно бачимо тенденцію до створення в першій половині 1990-х рр. газети – домашнього порадирика, щось на зразок селянських господарських календарів, але з вкрапленнями живої, свіжої інформації, здебільшого, господарсько-виробничого чи владно-управлінського характеру. Видання балансувало, шукало центристську по-

зицію в ставленні до старого й нового, прагнуло набути прихильників і серед демократично налаштованих кіл населення, і серед консерваторів.

Особливістю цього видання є чітке дотримання системи тематичних сторінок, які газета видавала за поточним графіком. Поступово тут започаткували сторінки “Я, Ти, Ми = Сім-Я”, “Родина – це вся Україна”, “Академія Гіппократа” “Благовіст”, “Животоки”, “Коломийка”, “Сторінка для газдів”, “Правничі поради”, “Справи військові” (Вільний голос. – 2000. – 14 жовт.).

Газета одразу ж завоювала прихильників, про що свідчить динаміка тиражу першого року видання – він зріс з 3.618 примірників на початку року до 8.580 примірників наприкінці.

Поступово від газети культурницької орієнтації “Агро” перейшла на видання, яке показувало своїм читачам злочинну суть тоталітаризму. Газета формувала громадську свідомість не лише на Коломийщині, Івано-Франківщині, а й навіть за межами західноукраїнського регіону, про що свідчать листи, опубліковані тут. Це видання відіграло помітну роль у тому, що на виборах 1990 р. до влади прийшли демократично налаштовані люди, які працювали над реалізацією ідеї державності України. Саме завдяки “Агро”, яка створила прецедент, у Коломії стало можливим видання інших газет демократичної орієнтації – “Вісника Коломий” та “Вільного голосу”, які представляли органи офіційної влади. Ці три видання в подальші роки і були основними місцевими носіями інформації в Коломії і на Коломийщині. Новітні процеси в краї дали змогу для створення нового партійного видання – газети УРП “На переломі”, яка була альтернативою компартійній газеті “Червоний прапор”. На демократичні позиції стала і газета заводу “Коломиясільмаш” – “Робітниче слово”.

Газетна рубрика “Поетична бібліотечка “Агро” дала перші паростки книговидання. Книгодрукування на базі Коломийської міськрайонної друкарні здійснювали і в попередні десятиліття, однак, тут виконували суто поліграфічну роботу, здебільшого, з подання Облполіграфвидаву. Поява “Біблії для дітей” та “Колядок і щедрівок”, виданих газетою “Агро”, відродили в Коломії книговидання. Узаконено цей процес було відповідним рішенням президії Коломийської міської ради народних депутатів. Після здобуття Україною державної незалежності започатковані в Коломії видавничі процеси, не зважаючи на складні матері-

альні обставини, невпинно розвивалися. На практиці в сфері інформації вкорінилися децентралізація, демократизація, відкритість.

1991 р. зросла кількість новітніх періодичних видань у Коломії. По чотири рази на тиждень виходили “Вісник Коломий” та “Червоний прапор”, тричі – “Вільний голос”, раз на тиждень на восьми сторінках виходила газета “Агро”. По разові на тиждень – “Робітниче слово”, щомісяця – “На переломі”. Однак, уже з 20 лютого 1991 р. з’явилися проблеми з постачанням паперу та фотополімерних пластин для офсетного друку. З початку лютого 1991 р. розпочалася лихоманка у діяльності всіх періодичних видань, бо за браком паперу потягнулися зростання цін на нього, піднесення тарифів і послуг поліграфістів та поштового відомства тощо. Коли криза на матеріали затягнулася до остаточної межі, газети на якийсь час з офсетного повернулися до високого способу друку.

Усі ці фактори спричинили до того, що газети або не виходили взагалі (тиждень у кінці лютого – на початку березня 1991 р.), або переходили на тимчасовий графік. Наступних років газети зберегли такий графік, виходячи по два-три рази на тиждень. Це оптимальні варіанти періодичності видань такого типу.

Рік 1991-й на Коломийщині проходив під знаком підготовки до відзначення 750-річчя першої писемної згадки про Коломию. Як і Собор духовної України, це свято було задумане масовим. До святкування, яке відбувалося 17–19 серпня 1991 р., готувалися впродовж року. Розроблено і видано серію книг, плакатів, листівок, запрошень тощо [32; 33].

Відновлено давню традицію – видано “Звіт Коломийської гімназії за 1991-92 н.р.” [58]. Ще одним “шкільним” виданням був журнал “Наша слава” (1991. – Ч. 1), започаткований у травні 1991 р.; видавали його учні 7Д класу Коломийської СШ № 1 ім. В. Стефаніка. Головним редактором був Іван Монолатій. Другий номер, присвячений 750-річчю Коломії, позначений червнем-серпнем 1991 р. Друкували учнівські твори – проби в поезії, прозі, публіцистиці. “Від “Нашої слави” багато хто чекав чогось незвичного, забуваючи, що його робили не журналісти-професіонали, а школярі. Вони відважилися на цей журнал, може, не стільки для того, аби виховувати когось, а щоб піднятися самим, зробити його сходиною, з котрої й розпочалась їхня до-

рога в самостійне життя. То було випробування відповідальності за якусь конкретну справу” (Вісник Коломиї. – 1996. – 8 трав.).

У червні 1991 р. почав виходити науково-популярний бюлетень музею історії міста Коломиї “Літопис коломийський” (1991. – Ч. 1). У ньому подано низку передруків. Відповідальним за випуск був Михайло Арсак, а виданням першого номера займалися фахівці з обласного видавництва “Галичина”, що й забезпечило першому номеру високий технічний рівень. На жаль, подальші номери цього видання були слабшими з поліграфічного погляду. У серпневі дні 1991 р., які збіглися у часі з московським путчем, під час відзначення 750-річчя Коломиї було представлено і перший номер коломийського журналу нової доби – “Чорногора” (1991. – № 1). Це був літературно-мистецький кварталний часопис, який мав представляти творчі сили Покуття та Гуцульщини. Видано його накладом редакції газети “Агро”. У зверненні до читачів писалося: “Як пролісок після студеної зими, як промінь після довгої ночі, як дощ після засухи йде до Вас “Чорногора” – часопис, що з’явою своєю відкриває двері журнальній періодиці Прикарпаття, кличе до себе людей пристрасних, небайдужих, закоханих у красне письменство. Прагнемо розповісти світові про незліченні скарби та велич духу нашого підгірського краю” (1991. – № 1). Журнал мав рубрики “Перезва”, “Кривда”, “Моє слово”, “Автографи століть”, “Розгуки”, “Спадок”, “Незборимі”, “Фототорговиця”, “Терлиця”, сторінка для дітей “Кладка”. Другий номер журналу, підписаний до друку, так і не було розтиражовано.

Останній номер газети міськкому Компартії України “Червоний прапор” вийшов 21 серпня 1991 р. Опозиційної місцевої преси не було аж до кінця року. 19 грудня 1991 р. тиражем 21.000 примірників (їх розкидали у поштові скриньки мешканців Коломиї) вийшов випуск газети “ПІКА” (1991. – Пробний спецвип.), яку видавала Коломийська регіональна асоціація незалежних профспілок. Це видання викликало бурхливу реакцію громадськості, критику на сторінках інших видань (Вісник Коломиї. – 1991. – 24, 27 груд.). Уже сама назва “ПІКА” (скорочено від “Праця і капітал”) викликала метафору: “Піка в серце демократії”, хоч газета виступала проти конкретних людей при владі. Газета виходила несистематично, окремі номери довелося друкувати поза межами Коломиї.

Перша половина 1990-х рр. була багатою на нові періодичні видання. Систематично почав виходити інформаційно-реклам-

Брошура “Кольодки та щедрівки” із серії “Поетична бібліотечка “Агро” (1990).

Колонтитул газети “Вільний голос” (1991).

Томи “Енциклопедії Коломийщини”.

Обкладинка журналу “Чорногора” (1991).

В одному із цехів ВАТ “Друкарня ім. Шухевича” (2001).

ний додаток до газети “Вісник Коломиї” – “Всевідо” (1992. – 14 січ.), в якому подавалася різноманітна інформація, в т.ч. рекламна, що давало змогу розвантажити “Вісник Коломиї”. Ще одним додатком до “Вісника Коломиї” був часопис “Комар” (1992. – 1 квіт.). Як зазначалося на колонтитулі, “Комар” – сатирично-гумористичний додаток до “Вісника Коломиї” і постійно діючий орган Коломийської Об’єднаної Межипартійної Асоціації Реготунів”. Газета виходила несистематично, впродовж 1991-92 рр. Матеріали для “Комаря” готував журналіст-вісниківець, гуморист Микола Савчук. “Комар” продовжував традиції галицьких гумористичних часописів дорадянського періоду. При виданні “Комаря” зародилася ідея іншого гумористичного часопису М. Савчука – “Патилько” [397, с.147], який почав виходити 1995 р.

Відродженням традиції коломийських гімназійних часописів стало видання щоквартального літературного часопису “Гімназійна ватра” (1992. – Ч. 1), який вважався продовженням журналу “Плай”: у вихідних даних зазначалося, що видання засновано 1932 р. (“Плай”), відновлено 1992 р. (1992. – Ч. 1). Головним редактором була вчителька і літератор Алла Кох.

Активізація книговидавничої діяльності в Коломиї розпочалася 1992 р. Пов’язана вона передусім з тим, що редакція газети “Агро” офіційно зареєструвала “Бібліотеку “Агро”. З цією маркою впродовж 1992 р. було видано серію поетичних та документальних книг [396, с. 5, 15–36].

1992 р. Коломийський міськвиконком зареєстрував видавництво “Світ”. У газетній інформації було зазначено: “Певно, перше в Україні периферійне видавництво нової доби вирішив створити колектив часопису “Агро”. Причини зрозумілі. По-перше, нове комп’ютерне обладнання має давати прибуток, а це – додаткові кошти на видання газети “Агро”. А по-друге, і це теж суттєво, у місті зібралось чимало людей, які пишуть і прагнуть написане видати, то чому б їм не допомогти. Навіть черга утворилася з івано-франківських та київських письменників” (Вісник Коломиї. – 1992. – 27 листоп.).

Видавництво “Світ” упродовж листопада 1992 – листопада 1994 рр. відредагувало і виготовило форми-оригінали 47 книг [34]. Директорами видавництва були Ольга Бабій, Василь Рябий. Особливістю видавництва було те, що воно гарантувало виконання лише половини роботи, далі виготовлення книг з готових форм

автор замовляв у друкарнях. Книги тиражували в Коломиї, Снятині, Надвірній, Хмельницькому. Тут видавали свої книги не лише місцеві автори. Вийшла збірка поезій київського поета Андрія Охримовича “Замкнутий простір”, збірник творчості городенківчан “Вертеп”, “Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею”, дослідження Б. Тищика та О. Вівчаренка “Західноукраїнська Народна Республіка. 1918–1923 рр.”, Володимира Грабовецького “Гуцульщина в історії України” [396, с. 15–36].

З 1992 р. нова коломийська друкарня стала міською, отримала ім’я Шухевича. Очолив її Михайло Андрусак, який з новоствореним колективом досягнув того, що вже 1993 р. вона дала свою першу продукцію (Вісник Коломиї. – 1994. – 6 лип.). На відміну від старої друкарні, друкарські форми тут виготовляють за допомогою новітньої комп’ютерної техніки, друк, в т.ч. й багатоколірний, здійснюють на офсетних друкарських машинах. Друкарня активно співпрацює з видавничо-поліграфічним товариством “Вік”.

Видавництво “Вік” здійснило цілу серію різноманітних видань, серед яких книга поезій Тараса Мельничука “Чага” (1994), монографія Володимира Грабовецького “Історія Коломиї” (1996), двотомне видання творів письменників Івано-Франківщини – “Яворове листя” (1996) [327] та “Жито на камені” (1996) [247], багато книг авторів з-поза меж Івано-Франківщини.

Після встановлення української державності в Коломиї мали змогу виходити різноманітні періодичні видання. З’явилася група видань релігійного змісту. 1993-94 рр. виходив вісник греко-католицької церкви св. Йосафата “До істини” (1993. – 25 листоп.). З вересня 1993 р. до читачів надходив двомовний (польсько-український) “Informatore duszpasterski Parafii rzymsko-kat. w Kolomyi” [396, с. 9]; побачили світ дванадцять випусків, видрукованих на друкарській машинці, розмножених за допомогою ксерокса в декількох десятках примірників. 1998 р. вийшов єдиний номер інформатора канонічної Української Православної церкви Миколаєво-успенського собору м. Коломиї “Дорогою спасіння” (1998. – Ч. 1). Усе це – видання, які не мали особливого резонансу тому, що виходили нетривалий період, невеликим тиражем.

Починаючи з 1994 р. у Коломиї виходить часопис Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ “Християнський вісник” (1994. – Ч. 4). Перших п’ять номерів вийшли в Івано-Франківську. Газе-

та публікує матеріали про життя церкви, свята, активно показує роль греко-калицьких священників у боротьбі за незалежність України. Редактор газети – Зиновій Карась [429, с. 131]. Ще однією єпархіальною газетою є православний часопис Гуцульщини та Покуття “Лоза виноградна” (1998. – № 1), який виходить з квітня 1998 р. Видає його Коломийська єпархія УПЦ КП, редагує Іван Рибарук. Видання умовно коломийське, оскільки редакція знаходиться у смт Верховина, а друкують її в Івано-Франківську. Часописові, який після декількох газетних номерів, виходить у формі журналу, притаманні висока якість добору матеріалів, оригінальне оформлення.

1993 р. вийшло перше число науково-теоретичного журналу Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського “Народний дім” (Вісник Коломиї. – 1993. – 2 берез.). Практично, це видавництво, оскільки поряд з журнальними випусками тут виходили книги, наукові збірники [419]. Книжкову серію “Літопис коломийський” видавав і музей історії м. Коломиї – брошури про церковне товариство і товариство взаємної помочи українського вчителства (1993, 1994), поезії Уляни Кравченко, Дмитра Николишина (всі – 1993), матеріали з історії Пласту (1994) (Галичина. – 1993. – 18 груд.).

У ході державотворчих процесів, які викликали розмаїття думок про шляхи та напрями роботи, у Коломиї виникла група партійних видань, або видань, призначених відіграти свою роль під час виборів до органів влади. Стабільнішими серед них є газети “Воля нації” та “Людина і екологія”. “Воля нації” (1994. – 1 груд.) виходила з 1994 р. як видання Коломийської міськрайонної організації Конгресу Українських Націоналістів. Газета містила передруки загальнополітичних матеріалів з інших видань, офіційні документи Ради демократичних сил Коломийщини, звіти з віч, пластові матеріали, статті про С. Бандеру, Я. Стецька, Р. Шухевича, українське націоналістичне підпілля тощо.

Систематично виходить видання Коломийської територіальної організації “Зелений світ” – “Людина і екологія” (1995. – 19 серп.). Гаслом газети є: “Вживання, демократія, гуманізм”. Часопис, який редагує Василь Герула, тримає в полі зору проблеми чистоти довкілля, висвітлює діяльність українських та міжнародних екологічних організацій.

У Коломиї в другій половині 1990-х рр. несистематично виходили газети коломийської районної ради профспілки праців-

ників агропромислового комплексу “За справедливість” (1996. – Ч. 1), видання фонду “Безпека руху” при відділі державтоінспекції УМВС м. Івано-Франківська “Безпека руху” (1996. – № 1), інформаційно-рекламний тижневик “Час водоля” (1998. – 30 січ.). Їх редагував В. Рябий.

Газета “ЗР-інформ”, започаткована 21 жовтня 1995 р. як безкоштовний прайс-лист, виходить щотижня. Ще одним коломийським рекламно-інформаційним тижневиком був “Юрікс-Інформ”, його з 1998 р. видавав Юрій Романюк. Газета активно виходила 1998-99 рр., її 20-тисячний тираж безкоштовно розповсюджувався на Коломийщині та в сусідніх районах. У презентаційному листі газети, теж розмноженому 20-тисячним тиражем, зазначалося: “Мета створення нової газети полягає в тотальному доведенні інформації та реклами до кожного потенційного споживача” (1998. – 29 черв.). Ю. Романюк видавав газету “Альтернатива” (1999. – 21 трав.), яка була спробою створення в Коломиї нового суспільно-політичного видання, яке б подавало аналітичну інформацію; газета представляла організацію “Україна в НАТО”.

Нетривалий час виходила газета Коломийської міської організації Ліберальної партії України “Ліберальний погляд” (1999. – 27 берез.), яка висвітлювала діяльність партії, зокрема її коломийської організації.

У Коломиї існувала низка видань, які виходили від випадку до випадку, не мали чіткої концепції, стабільності у веденні тематики, поліграфічно-стилевого оформлення. Основна причина цього полягає в тому, що такі видання не мали стабільного, факхового, належно оплачуваного колективу. Видавці часто розцінювали газету не як засіб постійного спілкування з читачем, а можливість у потрібний час (до якоїсь історичної дати чи сучасної політичної події, наприклад, виборів) мати офіційно зареєстровану агітку.

У цей же час в Коломиї з’явилися видання, які представляли інтереси творчої інтелігенції, школярів, студентства тощо. Гумористична газета-одноденка “Кляштор” (1993. – 1 квіт.) у “Бібліотеці “Агро” вийшла 1 квітня 1993 р. У підзаголовку зазначено, що це – “Чотири сторінки для коломиян. І для всіх”. Засновник і редактор – В. Рябий. Характеризуючи тип видання, один з героїв “Кляштора” зазначає, що “то є пошуковець дивної думки і

художнього образу, почасти, а то й цілком, обрамленого у форму буденного гумору, пародії, а комусь здається, що і легкої глупоти. То є задерикувата іскорка іронії, покликана підсвітити, скрасити побут: нате вам краплину сонця, усміхніться й розрядіться” (1993. – 1 квіт.).

Газету “Плин” (1994. – 27 січ.) видавало однойменне літературне товариство. Представлено в ній оригінальні і перекладні твори, літературно-мистецьку хроніку. Прикметною особливістю видання є те, що номери редагували різні редактори – М. Васильчук, В. Рябий, А. Малащук, втілюючи в життя власні мистецькі концепції.

Приватну газету “Коломийський спорт” (1997. – 22 берез.) редагував Василь Буджак. Часопис висвітлював спортивні новини Коломийщини й України; подавав інформацію про діяльність Коломийської міськрайонної організації СДПУ(О).

Декілька видань у Коломії були призначені для дітей. Тижневик для школярів “Від А до Я” (1995. – Ч. 1) видавав відділ освіти Коломийської районної ради народних депутатів. Редагувала газету Лідія Вількос. Майже 95% матеріалів були передруками з інших видань. А листок-часопис літературної студії ім. Т. Мельничука “Журавлик” (1997. – № 1) представляв творчість учнів Коломийської ЗОШ № 1 ім. В. Стефаніка.

Якщо попередні видання були розмножені друкарським способом, то з появою комп’ютерної техніки стало можливим виготовляти видання тиражами по декілька десятків примірників. У Коломийській гімназії ім. М. Грушевського 1997 р. вийшло чотири випуски гумористичної газети “Зелепупа”. Редактор – І. І. Бездітний, заступник редактора І. І. Багатодітний, відповідальний за абзаци – І. І. Недоездатний (Всевідо. – 1997. – 1 берез.). Вийшло два номери газети “Студентська драбина” (1998. – Ч. 1), яку видавали студенти Коломийського економіко-правового коледжу. Представлено літературну творчість студентів, гумор, оголошення.

Англомовну газету “Your English Club” (“Твій англійський клуб”) (1996. – Вересень) видавало методичне об’єднання вчителів англійської мови Коломийської ЗОШ № 4; редактор – Степан Федорак. Газета призначена для практичного навчання дітей англійської мови. Як додатки до газети видано низку навчально-методичних брошур.

Явищем у видавничій справі в Коломії стало створення 1992 р. Редакційно-видавничого комітету “Енциклопедія Коломийщи-

ни” (голова Микола Савчук, секретар-упорядник Микола Васильчук, члени комітету – понад півтора десятка осіб). Видавництво “Вік” уже опублікувало томи-зшитки “Енциклопедії Коломийщини” на літери А (1996), Б (1998), В (2000), Г, Ґ (2006), Д (2007), Ч (2001), Ш (2003), Щ, Ю, Я (2002). Видання очікує завершення у ХХІ столітті.

Підсумовуючи, слід зазначити, що цей етап видавничої справи в Коломії збігся з новочасними переломними подіями в українській історії. Друковане слово в суспільних перемінах зайняло одне з чільних місць. До другої половини 1980-х рр. преса і видавничі справи були строго підконтрольними партійно-державному апарату, відповідно, мали однобоке ідеологічне спрямування. Першими виявами альтернативних поглядів став самвидав, творцями якого були, здебільшого, колишні політ’язні. Щоправда, він був не стільки противагою потужній ідеологічній системі, як сигналом, який давав підстави вважати, що в суспільстві визріває інша, неофіційна думка. І лише з кінця 1980-х рр., спочатку як видання для пропаганди ідей перебудови, постало повноцінне періодичне видання “Агро”. Спроби підпорядкувати газету компартійній ідеології зазнали невдачі, оскільки видання все наполегливіше висвітлювало українську історію, показувало засилля сталінщини. Газета з видання сільськогосподарського агроформування стала виданням національно-патріотичним, яке читали в багатьох областях України. Цей часопис підготував ґрунт для появи в Коломії новітньої демократичної преси, відновлення книговидавничої справи.

Важлива роль “Агро” й у тому, що на зміну компартійному режиму в ході демократичних виборів прийшли до влади демократичні сили. Новообрані міська та районна ради створили власні друковані видання – газети “Вісник Коломиї” та “Вільний голос”, які показували реальні кроки нової влади щодо демократизації суспільства. Важливим моментом є те, що ці видання, які стояли на демократичних позиціях, після серпня 1991 р. одразу ж активно включилися в державотворчі процеси, оскільки мали свою читацьку аудиторію, сформовані колективи, належну базу (це не завжди спостерігалось в інших місцевостях України). Суттєво, що ще 1990 р. у Коломії було створено альтерна-

тивне компартійній газеті “Червоний прапор” видання – газету УРП “На переломі”.

Давні видавничі традиції, сучасна поліграфічна база, відповідне інтелектуальне середовище сприяли потужному видавничому “вибуху”. Протягом 1991–2000 рр. у Коломій виходили 23 різноманітні періодичні видання, які відображали багатство партій, релігійних конфесій, творчих угруповань. У наступні роки нового тисячоліття розмаїття періодичних видань у Коломій зросло. Продовжено й книговидавничі традиції.

Ще 1990 р. вийшло перше позацензурне видання – “Біблія для дітей”, видана редакцією “Агро”; цим розпочався злет книговидавничої справи в Коломій. Видавництва “Світ”, “Вік”, книговидавнича діяльність журналів та газет сприяли утвердженню ідей демократії, свободи слова. Одне з найпотужніших на Івано-Франківщині поліграфічних підприємств – ВАТ “Друкарня ім. Шухевича” – стало базою для книговидання не лише на рівні регіональному, а й загальноукраїнському. Коломия посідає помітне місце у новітній видавничій справі.

Характерними для преси цього періоду є публіцистичні жанри, які межують з творами художньої літератури та народознавчими й історичними статтями (газета “Агро”), а також інформаційно-аналітичні жанри (газети “Вісник Коломій”, “Вільний голос”). У цей час відпала потреба в іносказанні, про проблеми можна було говорити відкритим текстом, тому й нема, наприклад, фейлетону. Іншим коломиїським виданням, які, здебільшого, були вузькоспецифічними і не мали внаслідок низки об’єктивних причин відлагодженого ритму виходу, притаманні відсутність чіткої жанрової градації, а тим більше її означення за допомогою рубрик. Домінують тут статті, зрідка – поточні інформації. Багато офіційних документів – звернень з публіцистичним забарвленням, політичних заяв тощо.

ВИСНОВКИ

У ході вивчення українських видань Коломій нагромаджено певний масив наукових праць, які торкаються різних аспектів проблеми нашого дослідження. Однак у них не відтворено в історичній послідовності передумов виникнення, особливостей розвитку і функціонування української видавничої справи в Коломій як явища, не показано його місця в процесах національно-культурного відродження, формування державницьких устремлень, боротьбі за здобуття та побудову власної держави.

Обмежена джерельна база більшості праць, автори яких торкалися питання українських видань у Коломій, призвела до різноманітних суперечливих суджень, фактичних помилок. Дослідники, здебільшого на краєзнавчому рівні, говорячи про видавців, редакторів періодики, авторів книг, а також видавничий процес загалом, виривали їх з контексту, що призвело до не завжди правильної розстановки акцентів.

Автор проаналізував прорахунки й упущення попередників, які вивчали окремі аспекти проблеми і здійснив комплексне дослідження українських видань Коломій. При цьому розглянуто друкарні як базу для розвитку газетярства і книговидання.

Поєднання різних способів аналізу українських видань Коломій, інших джерел дозволило робити обґрунтовані наукові узагальнення. Враховано специфічність становлення і розвитку друкарень, преси, книговидання в умовах, коли українці не мали своєї держави. Відтворено в хронологічній послідовності процес зародження і становлення книговидання і газетярства в Коломій. Виявлено характерні особливості преси як масового джерела, яке з певною мірою об’єктивності та суб’єктивності відображало дійсність. Суб’єктивний характер викликаний сприйняттям сучасних їм суспільно-політичних процесів тими, хто видавав періодіку і книги. Об’єктивний характер зумовлений суспільно-політичними умовами, в яких перебувала Коломия у досліджуваній період. Лише декілька років

розвиток українських видань Коломиї відбувався в умовах української державності, а більш ніж 120 років українські видання Коломиї розвивались у політично несприятливих умовах.

З'ясовано суспільно-політичну значимість коломийських видань у національному відродженні та державному будівництві. Поява в Коломиї друкарні братів Білоусів пов'язана з ідеями революції 1848 р. Зі створенням друкарні братів Білоусів на практиці було доведено можливість і крайню необхідність децентралізації видавничої справи як одного з важливих факторів для піднесення освіченості народу, політичної структуризації українського суспільства. Преса і книговидання в Коломиї, тісно пов'язані з москвофільством, відобразили складний шлях формування у мешканців регіону державотворчих устремлінь. З поступовим відходом від панування москвофільства в ідеології Коломия стала базою для розвитку радикальної, січової, національно-демократичної преси, чим було засвідчено новий етап у суспільно-політичному житті. Періодика початку ХХ ст. демонструвала широкий спектр ідей – від просвітництва загалом і до постановки питань соціального і національно-політичного характеру. Завдяки розвиненій поліграфічній базі Коломия набрала ваги як центр культури та літератури, пропаганди новітньої європейської літератури й філософської думки. Важлива роль видавничої справи в Коломиї у пропаганді ідей січового стрілецтва, в побудові Української держави в роки ЗУНР-УНР. Друковане слово як засіб комунікації дало змогу створити необхідні умови для формування громадської думки про те, що українська нація – нація державна. Преса та книговидання після програних національно-визвольних змагань згуртовували українців, осмислювали уроки і ставили завдання – економічну самостійність в умовах польської окупації. У радянський час кардинально змінилися підходи до видавничої справи, яка стала виключно державною прерогативою, друковане слово перестало об'єктивно відображати життя. В роки Другої світової війни українцям не вдалося налагодити національної видавничої справи; преса цього періоду була засобом тиску окупаційної німецької влади на населення. Більшовицький та німецько-фашистський режими звели нанівець національну видавничу справу, яка мала позитивні тенденції розвитку навіть за україноненависницького польського окупаційного режиму.

Новітня преса, викликана перебудовою, була фактором національно-патріотичного відродження в регіоні. Преса рад першого демократичного скликання в Коломиї стала базою для державотворчої праці після серпня 1991 р., оскільки вона за своєю суттю на той час була власне державницькою.

В умовах української державності всебічного розвитку набули національне книговидання та журналістика, які в Коломиї ґрунтувались на добрій поліграфічній базі.

Аналізуючи жанрові особливості періодики, автор дійшов висновку, що в Коломиї з самого початку прагнули мати видання, які б відповідали правилам газетярської майстерності. Жанрова різноманітність коломийської періодики постійно зростала, помітна градація за суто журналістськими жанрами.

Радикальній, січовій, національно-демократичній пресі притаманні були статті, огляди, листи. Значне місце тут відводилось критиці та бібліографії, літературно-критичним та етнографічним матеріалам, споминам. Відчутна більша динаміка, прагнення досягти зворотного зв'язку. Викликано це передусім тим, що преса порушувала нові, актуальні проблеми, які не входили в коло питань москвофільської періодики, отож, до цього не мали належного резонансу.

Поступ у володінні журналістською майстерністю відчувається при оцінці періодики першого десятиліття ХХ ст. Гострі інформаційно-аналітичні передові статті, виділення інформаційних жанрів спеціальними рубриками. Виданням цього періоду притаманна тенденція до зменшення обсягів аналітичних матеріалів на користь більшої насиченості видань дрібними поточними інформаціями.

Багата жанрова наповненість, сусідство аналітичних та інформаційних жанрів, розподіл матеріалів на офіційні та неофіційні притаманні періодиці ЗУНР та УНР. “Гарячі” інформації про політичні та воєнні події мали телеграфний стиль викладу. Нового звучання набула публіцистика, виступи письменників.

У період між двома війнами помітніша, аніж в інші періоди, градація видань за політичною орієнтацією. Загальноінформаційні національно-патріотичні видання подавали більше інформації без коментування, бо цьому на перешкоді стояли цензурні перепони. Використовуючи гумор, гротеск, пародіювання, велася мова про засилля польських властей, недосконалість

виборчої системи. Помітна майже повна відсутність фейлетонів у виданнях релігійного характеру, які могли вільніше висловлюватись на теми, які входили в коло їх інтересів. Пресі соціалістичного спрямування були характерні стилістика, лексика, тон висловлювань, близькі до більшовицької преси Радянської України, що свідчить не лише про наслідування, а й часто про механічне перенесення ідеологічних штампів на терени Галичини.

Українська преса періоду німецької окупації, продемонструвавши зразки публіцистики в перших номерах, перейшла на суто інформаційні жанри. Натомість радянська преса довоєнних і післявоєнних років була наповнена різножанровими матеріалами. Чітко відстежувалась, планувалась завчасу наповненість кожного з номерів газети різножанровими матеріалами, часто, навіть, спричиняючи до штучності, навмисності.

Преса періоду національного відродження і побудови Української держави про проблеми могла говорити відкрито, тому майже нема фейлетонів. Їй притаманні публіцистичні жанри, які межують з творами художньої літератури, народознавчими й історичними статтями. Помітне наповнення загальноінформаційних газет творами інформаційно-аналітичних жанрів. Вузькоспецифічні видання, які виходили без сталого ритму, найчастіше не мали чіткої жанрової градації; тут домінують статті, зрідка – поточні інформації; основні ж матеріали – звернення з публіцистичним забарвленням, політичні заяви тощо.

У Коломиї, як і в Галичині загалом, на прикладі періодики і книговидання 1860-х – 1880-х рр. простежується засилля реакційного етимологічного правопису, церковнослов'янської, сполонізованої та зросійщеної лексики, які перекреслювали задекларовані “Русалкою Дністровою” ідеї рівняння на мову народну. Однак, з появою радикальної, січової, національно-демократичної преси 1890-х – 1900-х рр. поступово змінювалось мовне обличчя преси і книг. Цьому особливо сприяла публікація творів авторів з Великої України, які часто ставали еталоном. Використання старого правопису сприймалося як данина консерватизму, московізму. Питання мовне набувало політичного характеру.

У час Першої світової війни, особливо в період ЗУНР-УНР, унаслідок об'єктивних причин мова періодики і книг стала максимально наближеною до мовного ареалу Наддніпрянщини.

У міжвоєнний період хоч і був помітний вплив полонізмів, однак викликано це було потребою відображати реалії життя в складі Польщі. Це ж саме стосується і нетривалого періоду німецької окупації, коли в пресі з'явилися германізми.

Особливим був лексичний склад радянської преси в Коломиї, яка оперувала спеціальним шаром лексики, своєрідною стилістикою, мовностилістичними штампами, притаманними періодичі Радянської України загалом, що давало змогу випускати газету, але уникати розповідей про реальний стан справ. Помітна сепарація лексики, відбір тих слів, які найбільше наближені до мови російської.

Дослідження засвідчило, що видавнича справа в Коломиї є комплексним явищем, яке має свою історію, традиції, етапи розвитку. Це явище є складовою частиною багатогранного і тривалого процесу боротьби українського народу за збереження національної самобутності, за державність. Простежується складний, тривалий шлях пошуків, самовідданої праці задля втілення в життя ідеї волі і незалежності. Ідеї національно-культурного відродження, згодом – автономії та власне державності, які послідовно викристалізувались у суспільній думці, без друкованого слова не могли б стати доступними широким верствам населення. Незаперечною є роль друкованого слова в єднанні частин українського народу в єдине ціле, в згуртуванні нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

Державний архів Івано-Франківської області

1. Ф. 2, оп. 1, спр. 201, арк. 62.
2. Ф. 68, оп. 2, спр. 155, арк. 41, 45, 49, 53, 59.
3. Ф. 225, оп. 1, спр. 157, арк. 2. (с. 91).

Коломийська районна друкарня, архів

4. Приказ № 4 / Городская типография № 2 : г. Коломыя, 1946-48 гг. [Книги наказів].
5. Приказ № 32 / Городская типография № 2 : г. Коломыя, 1946-48 гг. [Книги наказів].
6. Приказ № 751 от 2 октября 1944 г. Уполномоченного Министерства СССР по охране военных тайн в печати и начальника Главлита / Городская типография № 2 : г. Коломыя, 1946-48 гг. [Книги наказів].
7. Приказ № 17 / Городская типография № 2 : г. Коломыя, 1946-48 гг. [Книги наказів].
8. Приказ № 2 / Городская типография № 2 : г. Коломыя, 1946-48 гг. [Книги наказів].
9. Приказ № 40. 1958. 12 апреля / Книга приказов, г. Коломыя. Типография № 2. – 78 арк.

Коломийський національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття

ім. Йосафата Кобринського (Рукописний фонд бібліотеки)

10. *Кратюк О.* Йосафат Кобринський : життя і праця / Машинопис. – 64 с.

Коломийський районний архів

11. Порядок денний другої сесії Коломийської районної ради. 1990. 27 лип. / Протоколи 1–4 сесій районної ради XXI скликання за 1990 р. Индекс 1-01.
12. Про пресу : Рішення третьої сесії Коломийської районної ради. 1990. 26 жовт. / Протоколи 1–4 сесій районної ради XXI скликання за 1990 р.
13. Про пресу : Рішення третьої сесії Коломийської районної ради. 1990. 26 жовт. / Протоколи 1–4 сесій районної ради XXI скликання за 1990 р.

14. Про затвердження редактора районної газети “Вільний голос” : Рішення четвертої сесії Коломийської районної ради. 1990. 17 груд. / Протоколи 1–4 сесій районної ради XXI скликання за 1990 р.

Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. – Відділ рукописів

- Арсенич Петро Іванович
15. Ф. 221, біографічні довідки для енциклопедичних видань на видатних культурно-громадських діячів Прикарпаття на літери А–Л. – Арк. 1–32. Левицький Іван Омелянович (Матеріали до біографічного словника)
 16. Ф. 167, оп. 2. [Автобіографія Ю. Насальського. – Коломия, 1896. – 12 верес].
 17. Ф. 167, оп. 2, спр. 252. – С. 9. [Витинка з газети].
 18. Ф. 167, оп. 2, спр. 252, арк. 1–25.
 19. Ф. 167, оп. 2, спр. 252, картон 9.
 20. Ф. 167, оп. 2, спр. 253, арк. 1–4.

Музей історії м. Коломиї

21. Матеріали і документи основного фонду (МІМК № 11112–12209).

Центральний державний історичний архів у м. Львові

- Товариство ім. Качковського
22. Ф. 182, оп. 1, спр. 18
- Товариство “Просвіта”
23. Ф. 348, оп. 1, 2943.
- Редакція журналу “Літературно-науковий вістник”
24. Ф. 406, оп. II, спр. 87–96
- Редакція Української Загальної Енциклопедії (УЗЕ)
25. Ф. 328, оп. III, спр. 1–12.
- Галицьке Намісництво
26. Ф. 146, оп. IV, спр. 11, 27.
- Крушельницький Антін
27. Ф. 361, оп. IV, спр. 1–7.
- Весоловський Ярослав
28. Ф. 381, оп. IV, спр. 1.
- Гординський Ярослав
29. Ф. 384, оп. IV, спр. 1, 2.

Приватні збірки

Васильчук Микола Миколайович

(колекція документів і матеріалів, м. Коломия)

30. *Білинкевич І.* Коломийські адреси, пов'язані з М. Павликом / Машинопис. 1972. 1 с.

31. *Білинкевич І.* Про коломийські друкарні / Оповідь у записі автора дослідження. Рукопис. 1990. 2 с.
32. *Васильчук М.* Польові записи про Коломийську районну друкарню 1990-99 рр. 76 од. зб.
33. *Гливе'як Р.* Про Коломийську районну друкарню / Конспект оповіді. Рукопис. 1999. 3 с.
34. Журнал обліку набраних книжок видавництва "Світ". Ксерокопія. 1994. 9 арк.
35. Журнал обліку робсількорів. 1940. 67 с.
36. *Зубенко Н.* Про батька. Конспект виступу на вечорі пам'яті І. Зубенка 10 листоп. 1995 р. 14 с.
37. Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз.
38. *Кремер (Оренштайн) Ц.* Спогади про працю в коломийській друкарні під час німецької окупації. Машинопис. 1991. 2 с.
39. *Поліщук О.* Про нову друкарню. Конспект оповіді. Рукопис. 1992. 2 с.
40. Презентаційний лист [газети "Юрікс-Інформ"]. 2 с.
41. *Пригродська В.* Децю про культурне життя Коломиї. Конспект виступу на зустрічі з коломийськими гімназистами. 1992. 7 с.
42. Про створення видавництва у м. Коломиї : Ухвала президії Коломийської міської Ради народних депутатів від 14 листоп. 1990 р. 2 с.
43. *Стусік Є.* Про перший радянський танк у Коломиї. Конспект оповіді. 3 с.
44. *Sigmund Hoffman...* Factura; *Samuel i Markus Feldmann...* Rachunek dla...; *S. i M. Feldmann Kolomyja.*

Вишиванюк Іван Іванович

(колекція документів і матеріалів, м. Коломия)

45. Картотека видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз.

Нагірний Василь Григорович

46. Перла : Виходить раз на тиждень. – 1916. – 4 (23) падол. 4 с.

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

47. Акт проголошення Української держави. 30 червня 1941 р. // Національні відносини в Україні у ХХ ст. : Зб. док. і мат. – К. : Наук. думка, 1994. – С. 250.
48. А ми тую стрілецькую славу збережемо... / Автор-упоряд. *Я. Полатайчук.* – Т. І. – Коломия : Вік, 1999. – 416 с.
49. Антін Крушельницький – письменник, публіцист, педагог : Матеріали до бібліографії та епістолярної спадщини / Укл. *О. В. Канчалаба;* автор передм. канд. філол. наук *М. І. Гнатюк.* – Львів, 2002. – 296 с.
50. *Бачинський В.* Преса ЗУНР 1918–1919 рр. // Українська Галицька Армія : Матеріали до історії УГА / Упоряд. *Д. Микитюк.* – Зб. 5. – Вінніпег, 1975. – С.126–141.

51. Боротьба за воз'єднання Західної України з Українською РСР (1917–1939) : Зб. док. та мат. – К. : Наук. думка, 1979. – 168 с.
52. Виставка творів художника Ярослава Васильовича Пстрака : Каталог / Каталог склали *І. Матасяк, М. Сахро.* – Коломия, 1959. – 40 с.
53. Вінок Маркіянові Шашкевичу : Поезії, статті, виступи, хроніка. – К. : Рад. письменник, 1987. – 204 с.
54. *Головацький Я.* Пережитое и перестраданное // Письменники Західної України 30-50-их років ХІХ ст. – К. : Дніпро, 1965. – С. 229–285.
55. До тернопільської громади // Писання Осипа-Юрія Федьковича. – Т. IV. – Львів, 1910. – С. 129.
56. Документи до історії м. Коломиї / Упоряд. *І. Монолатій.* – Коломия : Музей історії міста, 1998. – 32 с.
57. З листа М. Верещинського про недоцільність друкування збірника народних прислів'їв латинським шрифтом // "Русалка Дністровая" : Документи і матеріали. – К. : Наук. думка, 1989. – С. 161.
58. Звіт Коломийської гімназії за 1991-92 н. р. – Коломия, 1991. – 24 с.
59. *Ласійчук М., Лудчак І.* Нижній Вербїж : Нариси і матеріали з історії та народознавства. – Коломия : Вік, 1995. – 148 с.
60. *Лизанчук В.* Навічно кайдани кували : Факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1995. – 415 с.
61. *Николишин Д.* Спис моїх творів і писань // *Николишин Д.* Поминальна (листопадна) симфонія. – Коломия : Літопис коломийський, 1993. – С. 16–27.
62. Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом. У 8 т. / Зладив *М. Павлик.* – Т. 1. – Львів, 1901 ; – Т. 2–8. – Чернівці, 1910-12.
63. Рішення і зарядження пресв. Єпископського ординаріату в Станиславові від 1904–1931 р. / Зібрав *о. Симеон Лукач.* – Станиславів : Накладом кооперативи "Священича поміч", 1932. – 72 с.
64. "Русалка Дністровая" : Документи і матеріали. – К. : Наук. думка, 1989. – 282 с.
65. *Тершаковець М.* Матеріали і замітки до історії національного відродження Галицької Руси в 1830 та 1840 рр. – Львів, 1907. – 372 с.
66. У півстолітніх змаганнях : Вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941) / Упоряд. *О. В. Гайова, У. Я. Єдлиньська, Г. І. Сварник.* – К. : Наук. думка, 1993. – 768 с.
67. *Українка Леся.* Публікації, статті, дослідження : У 3-х т. – Т. 1. – К., 1954. – 320 с.
68. Українська преса: Хрестоматія. – Т. І. Преса Східної України 60-70-х років ХІХ ст. / За ред. д-ра філол. наук, проф. *М. Ф. Нечитайлока.* – Львів, 1999. – 500 с.

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

69. Авангард : Тижневик. – Коломия, 1937–1938.
70. Агро : Комерційна газета об'єднаного профкому і правління агрофірми “Прут” (1988 ч. 1); Газета ради секретарів первинних партійних організацій, об'єднаного профкому і правління агрофірми “Прут” (1988 ч. 2–62); Інформаційно-рекламна газета агрофірми “Прут” (1988–1990); Інформаційно-рекламна газета (1991–1994). – Тижневик. – Коломия, 1988–1994.
71. Альтернатива : Суспільно-політичне видання. – Коломия, 1999.
72. Антикомуніст : Місячник, присвячений боротьбі з комунізмом, марксизмом та скептицизмом. – Коломия, 1935.
73. Армейская правда : Ежедневная красноармейская газета. – [Б.м.], 1944.
74. Батьківщина : Національний тижневик. – Коломия, 1933.
75. Безпека руху : Видання фонду “Безпека руху” при відділі державтоінспекції УМВС м. Івано-Франківська. – Коломия; Івано-Франківськ, 1996.
76. Більшовик : Орган політвідділу Коломийської МТС Станіславської обл. – Три рази на тиждень. – Коломия, 1950–1952.
77. Борогьба : Орган Української партії незалежних соціалістів. – Виходить два рази на місяць. – Коломия, 1938.
78. Верховинські вісті : Народна газета Верховинського району. – Верховина [Івано-Франківської обл.], 1994.
79. Веселка : Інформаційний бюлетень. – Коломия, 1937–1938.
80. Весна : Письмо для забавы и науки (1878–1879 ч. 1–12); Письмо для словесности, науки и политики (1879 ч. 13/14–15/16); Письмо для словесности, науки и забавы (1879 ч. 17/18–23/24 – 1880). – Два рази на місяць кожного 5 і 20 (1878 ч. 1–2), кожного 8 і 24 (1878 ч. 3–20 – 1880). – Коломия, 1878–1880.
81. Від А до Я : [Тижневик для школярів. Видає] Коломийський районний відділ освіти. – Коломия, 1995–1996.
82. Вільна трибуна : Тижневик. – Коломия, 1936.
83. Вільний голос : Газета Коломийської районної Ради народних депутатів Івано-Франківської обл. – Виходить тричі на тиждень (1991–1992), двічі на тиждень (з 1994). – Коломия, з 1991.
84. Віра і наука = Wira i nauka : Євангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу (1925–1929 ч. 1–8/9); Орган Євангельської Реформованої церкви присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу (1929 ч. 10/12 – 21/24, 1930); Євангельський місячник (1933); Орган Української Євангельської Реформованої Церкви (1934–1939). – Виходить раз на місяць (1925, 1926, 1934–1939), два рази в місяць (1927–1930). – Станіславів; Коломия, 1925–1939.
85. Вісник : Місячник літератури, науки й громадського життя. – Львів, 1933–1939.

86. Вісник Коломиї : Часопис краю. – Виходить двічі на тиждень (1990), чотири рази на тиждень (1991–1993), тимчасово двічі на тиждень (1994). – Коломия, 1990–1996.
87. Вісти Покуття : Одноднівка для українського народу (1928, 28 січ.); Тижневик для українського народу Покуття (1928, ч. 4–7). – Коломия, 1928.
88. Воля нації : Часопис коломийської міськрайонної організації Конгресу українських націоналістів. – Коломия, 1994–1998.
89. Воля Покуття = Pokutien Wille : Орган повітового Українського революційного проводу і Організації Українських Націоналістів (1941 ч. 1, 2/3); Орган Окружної управи і Організації Українських Націоналістів (1941 ч. 4–9); Орган української громадської думки (1941 ч. 10/11–13); Вістник Коломийської округи (1941 ч. 14/15–32); Часопис Коломийської округи (1942); Український популярний тижневик для Коломийщини (1943, 1944). – Виходить двічі на тиждень (1941), раз на тиждень (1941–1944). – Коломия, 1941–1942; Львів, 1943–1944.
90. Всевідо : Інформаційно-рекламний додаток. – Коломия, з 1990.
91. Галицька Русь. – Львів, 1891–1892.
92. Галичина : Суспільно-політичний часопис. – Івано-Франківськ, з 1990.
93. Гімназійна ватра : Щоквартальний літературний часопис. – Коломия, 1992.
94. Голос. – Львів, 1937.
95. Голос дяків : Незалежний, аполітичний, безпартійний, становий часопис. – Виходить 1 і 15 кожного місяця. – Коломия, 1925–1928.
96. Голось народный : Часопись литературно-политична съ прилученьемъ части господарской. – Месячно два разы т. е. 9 и 26 (1865–1866), два разы на месяц (1867–1868). – Коломия, 1865–1868.
97. Голос Покуття : Народний часопис (1934, 1935 ч. 1/2). – Виходить два рази в місяць (1935 ч. 3–6), кожного тижня (1935 ч. 7–24, 1936).
98. Громада : Часопись для робучого народа. – Виходить раз на місяць. – Коломия, 1896–1897.
99. Громадський голос : Орган Української радикальної партії (1919 ч. 1–6); Орган Селянської радикальної партії (1919 ч. 7–13). – Виходить раз на тиждень. – Коломия, 1919.
100. Гуцульське слово : Двотижневий часопис організації українців міста Коломиї. – Виходить що другий четвер з датою найближчої неділі. – Коломия, 1934–1935.
101. Де правда? = De prawda? : Демократичний тижневик = Demokratyczny tygodnik. – Коломия, 1939.
102. Диабет і життя : Газета товариства ендокринологів Прикарпаття. – 1994–2000.
103. Діло. – Львів, 1880–1939.
104. Для сільського жіноцтва : Безплатний додаток до часопису “Жіноча доля” (Осібнo виходить під назвою “Жіноча воля”). – Коломия, 1933.

105. Дніпро = Dnipro : Політико-громадський тижневик (1937–1939); Орган державницької думки (1938, 1939). – Коломия, 1937–1939.
106. До істини : Вісник церкви св. Йосафата в Коломиї. – Коломия, 1993–1994.
107. Дорогою спасіння : Інформатор канонічної Української Православної Церкви Миколаєво-Успенського собору м. Коломия. – Коломия, 1998.
108. Дяківський прапор : Тижневик Краєвої Організації греко-католицьких дяків. – Коломия, 1936.
109. Дяківський шлях : Ілюстрований, незалежний, аполітичний, становий орган. – Виходить 1 дня кожного місяця. – Коломия, 1929–1930.
110. Жало : Сатирично-гумористичний кварталний додаток до “Голосу дяків”. – За 2-й квартал 1927. – Коломия, 1927.
111. Життя : Орган української молодіжи. – Виходить раз на місяць. – Коломия, 1911.
112. Життя Покуття : Двотижневик. – Коломия, 1932–1933.
113. Жіноча воля : Часопис для сільського жіноцтва. Додаток до часопису “Жіноча доля” (1932–1933); Часопис для сільського жіноцтва (1934, 1937–1939); Часопис для сільських господинь (1935, 1936). – Двотижневик (1932–1938 ч. 1–4), місячник (1938 ч. 5–14, 1939). – Коломия, 1932–1939.
114. Жіноча доля = Zinocza dola : Щомісячний часопис для українського жіноцтва (1925–1926); Двотижневик для українського жіноцтва (1930–1931); Часопис для українського жіноцтва (1932–1939) = Czasopismo dla ukraińskich kobiet (1939 G. 6–15/16). – Коломия, 1925–1939.
115. Журавлик : Листок-часопис літературної студії імені Тараса Мельничука. – Коломия, 1997.
116. За справедливість : Газета Коломийської районної ради профспілки працівників агропромислового комплексу. – Коломия, 1996.
117. Зеркало : Журнал молоді літератури. – Місячник (1935); Місячник молоді літератури (1936). – Коломия, 1935–1936.
118. Зоря : Місячник для народу. Виходить що місяця особними книжочками. – Коломия, 1902–1904, 1910.
119. Зоря галицкая. – Львів, 1848–1857.
120. Зоря коломийська : Додаток до Русской Рады. – Коломия, 1875.
121. Зоря Радехівщини. – Радехів [Львівська обл.], 1988.
122. Ілюстрована Україна : Популярний літературно-науковий двотижневик. – Львів, 1913–1914.
123. Киевские ведомости. – Київ, 2000.
124. Кляштор : чотири сторінки для коломиян. І для всіх. – Коломия, 1993.
125. Коломийське слово : Безпартійна часопись посвячена національним, просвітним, політичним і економічним справам Коломиї і Покуття (1914 ч. 1–6); Часопись посвячена національним, просвітним, економічним і політичним справам Коломиї і Покуття (1914 ч. 7, 15–17, 21–25). – Кожного тижня в четвер. – Коломия, 1914.

126. Коломийський вісник. – Виходить тричі на тиждень. – Коломия, з 1997.
127. Коломийський спорт : Тижневик. – Коломия, 1997.
128. Коломийські вісти : Тижневик для українського народу Покуття. – Виходить кожної суботи (1927), п'ятниці (1928). – Коломия, 1927–1928.
129. Комар : Сатирично-гумористичний додаток і постійно діючий орган Коломийської Об'єднаної Межипартійної Асоціації Реготунів. – Коломия, 1992, 1993.
130. Комсомольський прапор : Орган Івано-Франківського обкому ЛКСМУ. – Івано-Франківськ, 1957–1990.
131. Кропило. – Виходить два рази на місяць. – Коломия, 1869.
132. Ліберальний погляд : Газета Коломийської міської організації Ліберальної партії України. – Коломия, 1999.
133. Літературно-науковий вісник. – Львів ; Київ, 1898–1933.
134. Літопис коломийський : Науково-популярний бюлетень музею історії міста Коломиї. – Коломия, 1991–1994.
135. Лоза виноградна : Часопис Коломийської єпархії Української Православної Церкви Київського патріархату. – Коломия, з 1998.
136. Людина і екологія : Видання Коломийської територіальної організації “Зелений світ”. – Коломия, з 1995.
137. Ми йдемо вперед... : Журнал Шкільної Громади Коедукаційної гімназії “Рідна школа” в Коломиї. – Коломия, 1937–1938.
138. Молода громада : Часопис присвячений справам української молоді. – Виходить що другий тиждень. – Коломия, 1922.
139. На переломі : Газета Коломийської організації Української республіканської партії. – Виходить щомісяця. – Коломия, 1990–1994.
140. На провесні : Місячник для української євангельської молоді. Виходить як додаток до “Віри і науки”. – Коломия, 1934.
141. Над Прутом : Додаток до суспільно-політичної газети Коломийщини “Червоний прапор”. – Коломия, 1990.
142. Народ : Орган руско-української радикальної партії (1890–1893 нр. 1–14); Руско-українська радикальна часопись (1893 нр. 15–23/24 – 1895). – Виходить 1 і 15 (1890–1892 ч. 1–15/18, 1893 нр. 12/13–23/24 – 1895), 8 і 22 (1892 ч. 19–24, 1893 нр. 1–11) кожного місяця. – Львів ; Коломия, 1890–1895.
143. Народна школа : Газета для учителів школи (1875 ч. 1–20); Газета для учителей и приятелей школы (1875 ч. 21). – Кожного місяця 1 і 15 (ч. 1–18), 3 і 30 (ч. 19), 5 і 20 (ч. 20, 21). – Коломия, 1875.
144. Народний дім : Науково-теоретичний журнал Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського. – Коломия, 1993–1994.
145. Народня трибуна : Національний часопис Покуття. – 2 рази на місяць. – Коломия, 1934.

146. Наука : Письмо мѣсячное для читающихъ мѣщанъ и селянъ (1871); Газета мѣсячная для народа (1872 ч. 5–12/13 – 1876 [Коломийський період]). – Коломия, 1871–1876.
147. Наша праця : Місячник, присвячений професійним, господарським і культурним справам (1935); Двотижневий інформаційно-суспільний та професійний часопис (1936). – Коломия ; Львів, 1935–1936.
148. Наша слава : Щомісячний літературно-мистецький та інформаційно-публіцистичний часопис Коломийської СШ № 1 ім. Василя Стефаника (ч. 1); Щоквартальний літературно-мистецький та інформаційно-публіцистичний часопис... (ч. 2). – Коломия, 1990, 1991.
149. Недільна шкілька : Зразковий показчик для релігійних шкіл. Додаток до “Укр. реформації”. – Коломия, 1931.
150. Неділя. – Львів, 1928–1939.
151. Нова зоря. – Виходить щотижня (1926–1927), двічі на тиждень (1928–1939). – Львів, 1926–1939.
152. Нове діло : Часопись по справам політичним і суспільноекономічним. Орган Української Народної партії. – Виходить що неділі. – Коломия, 1924–1925.
153. Нове життя : Двотижневик, присвячений справам Покуття і Поділля (1933 ч. 3, 4/5). – Виходить 5 і 20 кожного місяця. – Коломия, 1933.
154. Новий час : Ілюстрований популярний часопис. – Львів, 1923–1939.
155. Новини : Інформаційний щоденник. – Виходить у годині 11 дня. – Коломия, 1919.
156. Останні вiсти : Видання часопису “Воля Покуття”. – Виходить два рази на тиждень. – Коломия, 1941.
157. Перемога : Орган політвідділу Коломийської МТС Станіславської обл. – Три рази на тиждень. – Коломия, 1952–1953.
158. Піка : Газета Коломийської регіональної асоціації незалежних профспілок Івано-Франківської області. – Коломия, 1991–1993.
159. Плай : Журнал молоді державної гімназії з українською мовою навчання в Коломій. – Коломия, 1931–1934.
160. Плин : Газета Коломийського літературного товариства (ч. 1); Коломийський літературно-мистецький часопис (ч. 2–4).
161. Плуг : Селянський двотижневик (1932 ч.1, 1933 ч. 2–3/4); Селянський часопис (1933 ч. 7); Селянський тижневик (1933 ч. 8). – Коломия, 1932–1933.
162. Покутське слово : Тижневик, присвячений справам політичним, господарським і просвітним Покуття. – Що четверга рано. – Коломия, 1912–1913.
163. Покутське слово : Політична, культурно-освітня і господарська часопись Покуття. – Виходить покищо 1 і 15 кожного місяця (1926), кожного тижня під неділю (1927). – Коломия, 1926–1927.
164. Покутський вістник. – Виходить два рази на тиждень (1918 ч. 1–3), що четверга та неділі (1918 ч. 4–14, 1919). – Коломия, 1918–1919.

165. Покуття : Український тижневик. – Виходить кожної неділі. – Коломия, 1921.
166. Поступ : Популярно-науковий тижневик. – Виходить щотижня в п'ятницю. – Коломия, 1903–1905.
167. Правда : Письмо наукове и литературне. – Львів, 1867–1896.
168. Правні поради : Популярний правничий місячний часопис для народу (1932); Популярний правничий місячник для народу. – Виходить в кінці кожного місяця (1933), що місяця (1934). – Коломия, 1932–1934.
169. Право народу : Політико-економічний часопис. Орган Української Народної партії. – Виходить що тижня. – Коломия, 1923.
170. Прапор = Прагор : Орган українсько-руського народного учительства (1908–1909 ч. 1–30); Орган українського народного учительства в Галичині (1909 ч. 31–36, 1910–1912). – Виходить 1 і 15 кожного місяця (1908), 5, 15 і 25 кожного місяця (1908 ч. 1–13, 31–36 –1912), що п'ятниці кожного тижня (1909 ч. 14–26), три рази на місяць (1909 ч. 27–30). – Коломия, 1908–1912.
171. Приятель дітей : Євангельський часопис для релігійного виховання укр. молоді. Додаток до євангельського часопису “Віра і наука” (1928); Місячник для української євангельської дітвори. Виходить як додаток до “Віри і науки” (1934, 1935). – Раз на місяць. – Коломия, 1928–1935.
172. Приятель дітей : Иллюстрированное двухнедельное письмо (1881 ч. 7 – 1883). – Выходит раз в месяц (1881 ч. 1–6), що 14 днів (1881 ч. 7–15 – 1883). – Коломия, 1881–1883.
173. Проблески : Журнал шкільної громади гімназії “Рідна школа” в Коломій. – Коломия, 1933, 1936.
174. Радикальний голос : Політично-економічний і просвітний тижневик, присвячений справам Селянсько-Радикальної Партії. – Коломия, 1922.
175. Радянська Гуцульщина : Міжрайонна газета Станіславського обкому компартії України і облвиконкому при Коломийському територіальному виробничому колгоспно-радгоспному управлінні (1962); Міжрайонна газета Івано-Франківського обкому компартії України і облвиконкому при Коломийському територіальному виробничому колгоспно-радгоспному управлінні (1962 № 94–121); Газета Івано-Франківського обкому КП України і облвиконкому при Коломийському виробничому колгоспно-радгоспному управлінні (1963). – Чотири рази на тиждень. – Коломия, 1962–1963.
176. Рідна земля. – Івано-Франківськ, з 1991.
177. Рідний ґрунт : Двотижневик (1935 ч. 1); Інформаційно-політичний тижневик (1935 ч. 2–11). – Коломия ; Львів, 1935.
178. Робітниче слово : Орган парткому, завкому профспілки, комітету комсомолу і дирекції ордену “Знак пошани” заводу “Коломиясільмаш” (1979–1982); Орган парткому, профкому, комітету комсомолу та дирекції заводу “Коломиясільмаш” (1983–1988); [Орган ВАТ “Коломиясільмаш” (1994)]. – Один раз на тиждень. – Коломия, 1979–1994.

179. Русская рада : Газета для народа (1871–1883). – Два рази на місяць 1-го и 15-го рус. – Коломия, 1871–1912.
180. Світ молоді = Swit molodi (1939) : [Додаток до часопису “Жіноча доля”] (1932–1935); Місячник для українських дівчат (1934–1938); Культура, життя, мистецтво (1939). – Коломия, 1932–1939.
181. Свѣтъ и люде : Книжка образкова (илюстрована) – Вып. 1. 1894.
182. Селянська літературна сторінка : Літературний додаток “Селянських вістей” (1937, 1938 ч. 5, 6); Місячний літературний додаток “Селянських вістей” за квітень 1938 р. (ч. 7), за травень 1938 р. (ч. 8), за серпень 1938 р. (ч. 9). – Коломия, 1937–1938.
183. Селянська правда. – Виходить що тижня. – Коломия, 1928.
184. Селянські вісти = Selanski wisty : Двотижневий селянський інформаційний часопис (1937); Щотижневий селянський інформаційний часопис (1938 ч. 1–4); Селянський інформаційний тижневик (1938 ч. 5–29, 1939 ч. 1); Тижневик = Tygodnik (1939 ч. 2). – Коломия, 1937–1939.
185. Січовий голос. Виходить кожного четверга (1918 ч. 1–4) раз на тиждень (1918 ч. 5/6 – 1919 ч. 1–6), два рази в місяць (1919 ч. 7/8, 9/10). – Коломия, 1918–1919.
186. Сіач : Незалежний орган української євангельської церковно-реформаційної думки (1932 ч. 1, 2); Орган Союзу українських євангельських реформованих громад (1932 ч. 3/4, 5, 1933); Євангелізаційний листок. Виходить як додаток до “Віри і науки” (1934). – Раз на місяць. – Коломия, 1932–1934.
187. Слово. – Львів, 1861–1887.
188. Слово Боже : Прилога мѣсячная до “Науки”. – Коломия, 1879–1881.
189. Старообрядець : Газета церковно-научно-нравственная й экономическая (1878–1879); Газета церковно-научно общественная (1880–1885). – Виходить два рази в місяць 1-го и 15-го дня. – Коломия, 1878–1885.
190. Студентська драбина : Часопис КЕПКУ. – Коломия, 1998.
191. Торгівля і промислу. – Виходить що 15 кожного місяця. – Коломия, 1929.
192. Трембіта : Громадський двотижневик Покуття. – Коломия, 1937.
193. Україна : Щоденна газета. – Кам’янець-Подільський ; Вінниця ; Станіславів ; Коломия [ч. 141–144], 1919–1920.
194. Українська праця = Українська праця : Незалежний демократичний часопис. – Виходить кожної неділі. – Коломия, 1922.
195. Українська реформація : Релігійно-освітній місячник. Орган Укр. Єв. Церкви (1929, 1930); Євангельський часопис присвячений духовному, культурному і економічному життю українського народу (1931). – Виходить раз у місяць (1929, 1930), два рази в місяць (1931). – Львів ; Коломия, 1929–1931.
196. Українська школа : Додаток до “Воля Покуття”. – Коломия, 1942.

197. Український верховинець : Ілюстрований безпартійний часопис, присвячений господарським і культурно-освітнім справам гуцулів, бойків, лемків і підгірян. Виходить з початком кожного місяця (1927 ч. 1,2), раз в місяць (1927 ч. 3–6/7). – Коломия, 1927.
198. Український купець : Місячник українських купців і промисловців (1929 ч. 1); Місячник українських купців і промисловців. Орган “Союзу українських купців” (1929 ч. 2–3); Місячник. Орган “Союзу українських купців” (1929 ч. 4–8). – Коломия, 1929.
199. Учительський голос : Орган народнього учительства (1919 ч. 1); Орган укр. народ. учительства (1919 ч. 2–4). – Виходить раз на місяць (1919 ч. 1), два рази на місяць (1919 ч. 2–4). – Коломия, 1919.
200. Хлібороб : Письмо політичне, літературне і наукове для руских селян і міщан. – Виходить 8 і 21 (1891 ч. 1–6/7), 1 і 15 кожного місяця (1891 ч. 8/9/10, 11/12 –1895). – Львів ; Коломия, 1891–1895.
201. Хлопска правда : Часопис для народа (1909). – Два рази на місяць. – Коломия, 1903, 1909.
202. Християнський вісник : Двотижневик Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ. – Коломия, з 1994.
203. Час водоля : Інформаційно-рекламний тижневик. – Коломия, 1998.
204. Червоний прапор : Орган тимчасового управління міста Коломиї (1939); Орган Коломийського повітового комітету КП(б)У та повітвиконкому (1939, 1940); Орган Коломийського повітового комітету КП(б)У та повітвиконкому Станіславської обл. (1940); Орган Коломийського міського Комітету КП(б)У та міськвиконкому Станіславської обл. (1940); Орган Коломийського міськкому і райкому КП(б)У, міськради і райвиконкому Станіславської обл. (1940, 1941); Орган Коломийського міськкому і райкому КП(б)У, міської і районної Рад депутатів трудящих (1941, 1945); Орган Коломийського міськкому КП(б)У і міської Ради депутатів трудящих Станіславської обл. (1947–1953); Орган Коломийського міського комітету Комуністичної партії України і міської Ради депутатів трудящих Станіславської обл. (1953–1959); орган Коломийського міського комітету КП України, міської та районної Рад депутатів трудящих Станіславської обл. (1960–1962); Орган партійного комітету Коломийського виробничого колгоспно-радгоспного управління і районної Ради депутатів трудящих, Коломийського міськкому КП України і міської ради депутатів трудящих Івано-Франківської обл. (1963–1965); Орган Коломийського міського комітету КП України, міської та районної Рад депутатів трудящих Івано-Франківської обл. (1965–1977); Орган Коломийського міського комітету Комуністичної партії України, міської та районної Рад народних депутатів Івано-Франківської обл. (1977–1990); Орган Коломийського міського комітету Комуністичної партії України Івано-Франківської обл. (1990 № 79–108); Суспільно-політична газета (1990 № 109–110); Суспільно-політична газета Коломийщини (1990–1991). – Три рази на тиждень (1939), щодня (1940–1962), чотири рази на тиждень

(1963–1990, 1991), два рази на тиждень (1990 № 109–136). – Коломия, 1939–1941, 1945–1962, 1963–1991.

205. Червоний промінь : Орган Коломийського РК КП(б)У та районної Ради депутатів трудящих Станіславської обл. (1945–1951); Орган Коломийського райкому Комуністичної партії України та районної Ради депутатів трудящих Станіславської обл. (1952–1959): – Два рази на тиждень (1945–1957). Три рази на тиждень (1958–1959). – Коломия, 1945–1959.

206. Черногора : Літературно-мистецький кварталний часопис Покуття та Гуцульщини. – Коломия, 1991.

207. Юні борці : Ілюстрований щомісячний часопис для дітей українського працюючого народу. – Коломия, 1938.

208. Юрікс-Інформ. – Коломия, 1998.

209. Young English Club. – Коломия, 1996.

СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

210. *Аверченко А.* Гуморески / Пер. з рос. – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, [Б.р.]. – 74 с.

211. *Андрусак М.* Нариси з історії галицького москвофільства. – Львів, 1935. – 79 с.

212. *Антонюк Н.* Українська культура в Генеральній губернії (1939–1944 рр.). – Львів, 1997. – 232 с.

213. *Арсенич П.* Засновник “Січі” Кирило Трильовський. – Івано-Франківськ, 1993. – 16 с.

214. *Арсенич П.* Карпатськими шляхами Богдана Лепкого : Путівник. – Івано-Франківськ, 1999. – 42 с.

215. *Ахеліс Т.* Начерк соціології / Пер. Якименко. – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, [Б.р.]. – 160 с.

216. *Бернзон Б.* Новоженці : Комедія в двох діях. – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, [Б.р.]. – 61 с.

217. *Бернзон Б.* Понад наші сили : Драма в 2-х діях / Пер. А. Крушельницький. – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, [Б.р.]. – 88 с.

218. *[Бѣлиловскій Ц. А.] Катерина* : Мелодрама в 3 актахъ. Написалъ Цезарь А. Бѣлиловскій. – Коломия : Накладомъ издательства “Весны”. Зъ печатнѣ Михаїла Бѣлоуса, 1879. – 52 с.

219. *Бѣлоусъ Ф.* О литературномъ русскомъ обществѣ. Издалъ Феодоръ Бѣлоус. – Коломия : Черенками и накладомъ М. Бѣлоуса и Спѣлки, 1864. – 7 + 1 с.

220. *Бѣлоусъ Ф.* Церкви рускія въ Галиции и на Буковинѣ въ сравненіи съ храмами и зданіями у инныхъ, преимущественно у древнихъ народовъ. – Коломия, 1877. – 184 с.

221. *Брик І.* Початки української преси в Галичині. – Львів, 1921. – 42 с.

222. *Васильчук М.* Брати Білоуси та їх внесок в українську культуру. – Коломия : Плин, 1995. – 44 с.

223. *Васильчук М., Кречковський Л.* Андрій Чайковський : штрихи до портрета на тлі Коломиї. – Коломия : Вік, 1994. – 32 с.

224. *Васильчук М.* Микола Верещинський в контексті національно-культурного відродження у Галичині в першій половині XIX століття. – Коломия : Народний дім, 1993. – 24 с.

225. *Верещинскій Н.* Проповѣди Церковніи : Недільні. – Т. 1. – Коломия, 1877. – 238 с.

226. *Віконська Д.* Райська яблінка : Нариси. – Коломия : Жіноча доля, 1934. – 64 с.

227. Вітер з полонин : Збірник творів чеських письменників / Пер. з чес. [*М. Горбатюк* та ін.; Вступ. ст. та прим. *Г. Сиваченко*]. – Ужгород : Карпати, 1986. – 342 с.

228. *Владимиров В.* Історія української журналістики (1917–1997 рр.) : Навч. посібник. – Луганськ : Вид-во Східноукраїнського держ. ун-ту, 1998. – 166 с.

229. *Гербільський Г.* Передова суспільна думка в Галичині. – Львів, 1959. – 252 с.

230. *Гнатюк В.* Національне відродження австро-угорських українців (1772–1884). – Відень, 1916. – 128 с.

231. *Горєвалов С.* Військова журналістика України в національно-визвольних змаганнях / Від-ня військ. підготовки Держ. ун-ту “Львівська політехніка”. – Львів, 1997. – 316 с.

232. *Горліс-Горський Ю.* Холодний Яр : Спогади з визвольної боротьби. – Коломия : Жіноча доля, 1934. – 382 с.

233. *[Гофман Ф.]* Люнко. Оповѣдане Франца Гофмана на руску мову перевѣвъ Иванъ зъ Верень. – Коломия : Зъ печатнѣ М. Бѣлоуса, 1894. – 112 с.

234. *[Гофман Ф.]* Невислідимы стежки : Оповѣдане Франца Гофмана на рускій языкъ перевѣвъ Судиголовъ Покрышка. – Коломия : Зъ печатнѣ М. Бѣлоуса, 1894. – 140 + 4 непаг.

235. *[Гофман Ф.]* Прави люде. Оповідане Франца Гофмана на рускій языкъ переклавъ Александръ Сероїчковскій. – Коломия : Зъ печатнѣ М. Бѣлоуса, 1894. – 141 с.

236. *Гофманъ Ф.* Пѣдъ землею : Оповіданье для молодежи / Зъ нѣмецкої мови переповѣвъ *И. М.* – Коломия : З друк. А. І. Мізевича пѣдъ зарядомъ Ф. Долинского, [Б.р.]. – 71 с.

237. *Грбовецький В.* Історія Коломиї : З найдавніших часів до початку XX ст. – Ч. 1. – Коломия : Вік, 1996. – 176 с.

238. *Гриньків Д.* Подорож з червоного у синьо-жовте. – Коломия : Ред. “Агро”, 1992. – 64 с.

239. Дивна нѣчь. Дуньске оповѣдане про страхѣвъ Вильгельма Бергзея. Зъ нѣмецкогo тексту на рускій языкъ перевела *Ольга Кобыляньска*. П. Знайдонъ. Небылиця, переказана зъ усть народа *Димитріємъ Г. Третьякомъ*. – Коломия : Зъ печатнѣ М. Бѣлоуса, 1894. – 86 с.

240. Для неї – все! : Альманах “Жіночої долі” з додатком календаря на рік 1930. – Коломия, 1929 : Накладом редакції часопису “Жіноча доля”. – 205, [50] с.
241. *Домашевський М.* Історія Гуцульщини. – Т. 1. – Чикаго, 1975. – 402 с.
242. *Драгоманов М.* Оповідання про задрих богів, написав Михайло Драгоманов. – Коломия : Заходом М. Павлика. В друкарні Я. Брука і спілки, 1894. – 54 + 2 с. (Передрук із “Хлібороба”).
243. *Животко А.* Історія української преси. – Регенсбург, 1946. – 190 с.
244. *Животко А.* Історія української преси / Упоряд., авт. передмови і приміт. *М. Тимошик*; Сер. “Літературні пам’ятки України”. – К., 1999. – 362 с.
245. *Животко А.* Історія української преси / Передм. *К. Костева*. – Мюнхен, 1989-90. – 334 с.
246. *Животко А.* Нариси історії української преси : [Курс лекцій]. – Подєбради, 1937. – 108 с.
247. Жито на камені : Твори письменників Івано-Франківщини. – Кн. друга : Проза. – Коломия : Вік, 1996. – 264 с.
248. Жіноча доля, 1931 : Практичний календар-порадник для українського жіноцтва, – Коломия, 1930 : Накладом редакції часопису “Жіноча доля”. – 60, VI, [42] с.
249. Ілюстрований календар-альманах “Жіночої долі” на звичайний рік 1927 : На нових шляхах. – Коломия, 1926 : Коштом редакції часопису “Жіноча доля”. – XXII, 164, [12] с.
250. Ілюстрований календар-альманах “Жіночої долі” на рік 1937. – Коломия, 1936. – [16], 112, [12] с.
251. Історія української дожовтневої журналістики / *Цьох Й.* (кер. авт. колект.). – Львів : Вища шк., 1983. – 512 с.
252. Історія УПА. – 1990, [Б.м.]. – 200 с.
253. *Качкан В.* Хай святиться ім’я твоє : Галицькі просвітницькі діячі, письменники, вчені – вихідці із священницьких родин. – Чернівці : Прут, 1994. – 198 с.
254. *Качкан В.* Хай святиться ім’я твоє : Українознавство та пресологія (XIX – перша половина XX ст.) / Наук. ред. *М. Романюк*. – Кн. 3. – Львів : Фенікс, 1998. – 368 с.
255. *[Каутський К.]*. Основныя положенія эрфуртской программы К. Каутского. – Коломия : Изданіє М. Павлика. Типографія Я. Брука и Комп., 1894. – 346 + 2с.
256. *Кисілевська О.* Листи з над Чорного моря (До сина). – Коломия, 1939. – 177 с.
257. *Кисілевська О.* Під небом півдня : По широкому світі. – Коломия, 1937. – 134 с.
258. Коломия і Коломийщина : Збірник споминів про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання комітету коломиян, 1988. – 959 с.
259. Колядки і щедрівки : Дітвори краю з торби Святого Миколая. – Коломия : Поетична бібліотека “Агро”, 1990. – 32 с.

260. *Костащук В.* Володар дум селянських. – Львів : Книжково-журнальне вид-во, 1959. – 182 с.
261. *Кость С., Тимчишин О., Федірко К.* Нариси з історії української військової преси. – Львів : Світ, 1998. – 356 с.
262. *Крип’якевич І.* Історія України. – Львів : Світ, 1990. – 520 с.
263. *Крупський І.* Національно-патріотична журналістика України : Друга половина XIX – перша чверть XX ст. – Львів : Світ, 1995. – 184 с.
264. *Кугутяк М.* Галичина : Сторінки історії : Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
265. *Куліш П.* Товитові словеса переказані старорусчиною. – Коломия : Видав М. Павлик. З друкарні Яна Брука і Спілки, 1893. – 27 с.
266. *Купчинський Р.* В зворах Бескиду. – Коломия : Жіноча доля, 1934. – 96 с.
267. *Левецький К.* Історія політичної думки галицьких українців (1848–1914) : На підставі споминів. – Львів, 1926. – 736 с.
268. *Лепкий Б.* Начерк історії української літератури. Кн. 1. (До нападів татар). – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, [Б.р.]. – 320 с.
269. *[Лепкий Д.]*. Повѣнь : Оповѣданє зъ житя малоруского люду, написавъ Данило Лепкій. – Коломия : Зъ печатнѣ М. Бѣлоуса, 1894. – 45 с.
270. *[Лепкий Д.]*. Чужа кривда не загрѣе : Оповіданє зъ житя малоруского люду написавъ Данило Лепкій. – Коломия : Зъ печатнѣ М.Бѣлоуса, 1894. – 69 с.
271. *Лизанчук В.* З-під іга ідолів : Роздуми про пережите. – Львів, 1997. – 218 с.
272. *Литвин М., Науменко К.* Історія галицького стрілецтва. – Львів : Каменярь, 1991. – 200 с.
273. *Ля Фонтен І. де.* Байки : На руську мову свобідно пер. *Л. Селянський* / Передм. від видав. – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, [Б.р.]. – 70 с.; 4 л. іл.
274. *Макарчук С. А.* Українська республіка галичан. – Львів : Світ, 1997. – 192 с.
275. *Михайлин І.* Історія української журналістики : Підручник. – Кн. 1-ша : Період становлення : Від журналістики в Україні до української журналістики. – Х. : ХІФТ, 2000. – 280 с.
276. *Мельничук Т.* Чага. – Коломия : Вік ; Просвіта, 1994. – 176 с.
277. Мѣсяцословець маленькій коломыйській на годь 1877. – Коломия : Черенками и накладомъ М. Бѣлоуса, 1877. – 56 с.
278. *Монолатій І.* Державність, воля, Україна : Суспільно-політичний рух і активність населення Коломиї у період Західноукраїнської народної республіки. – Коломия, 1999. – 64 с.
279. *Москаленко А.* Основи журналістики : Навч. посібник. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1994. – 342 с.

280. Народний декляматор / Передм. та вступ. замітки від ред. – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, 1903. – 306 с.
281. Наш світ : Альманах “Жіночої долі” з додатком календаря на рік 1928. – Коломия, 1927 : Накладом редакції часопису “Жіноча доля”. – 216, [58] с.
282. Наша книга : Альманах “Жіночої долі” з додатком календаря на рік 1929. – Коломия, 1928 : Накладом редакції часопису “Жіноча доля”. – 200, [50] с.
283. *Нечиталюк М.* Примітки // Федькович Ю. Твори : В 2-х т. – Т. I. – К. : ДВХЛ, 1960. – С. 491–514.
284. *Нечуй-Левицький І.* Запорожці : Казка. – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, [Б.р.]. – 44 с.
285. *Ніцше Ф.* Так мовив Заратустра : Книга для всіх і для нікого / Пер. *Л. Гринюка*. – Ч. 1–3. – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, [Б.р.].
286. *Олексюк М.* Прогресивна преса Західної України в боротьбі на захист СРСР. – К., 1973. – 272 с.
287. *Омельянович-Павленко М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. – Прага, 1929. – 178 с.
288. Оповідання виняти зь писемь *А. П. Чехова* переказавь *Яромир Ярославичь*. – Ч. 1. Ілюстр. В. Петрука. – Коломия : З друк. А. І. Мізевича, 1907. – 56 с.
289. *Осечинський В.* Галичина під гнітом Австро-Угорщини в епоху імперіалізму. – Львів, 1954. – 270 с.
290. *Охрімович Ю.* Розвиток української національно-політичної думки. – Львів ; Київ, 1922. – 104 с.
291. *Поліщук К.* Гуляйпільський батько. – Коломия : Жіноча доля, 1934. – 128 с.
292. *Поліщук К.* Жертва. – Коломия : Жіноча доля, 1934. – 118 с.
293. *Поліщук К.* Манівцями. – Коломия : Жіноча доля, 1934. – 156 с.
294. *Поліщук К.* Отаман Зелений. – Коломия : Жіноча доля, 1934. – 192 с.
295. *Поліщук К.* Світ червоний. – Коломия : Жіноча доля, 1934. – 212 с.
296. Радянське Прикарпаття : Літ.-худ. зб. літ. об'єднання при редакції газети “Прикарпатська правда”. – Станіслав : Обласне газетне вид-во, 1954. – 72 с.
297. Радянське Прикарпаття : Альманах Станіславського обласного літературного об'єднання. – Станіславське обласне видавництво, 1956. – 144 с.
298. Радянське Прикарпаття : Альманах Станіславського обласного літературного об'єднання. – Станіславське обласне видавництво, 1957. – 204 с.
299. *Руданський С.* Сьпівомовки / Зі вступом *Н. Н.* і з портретом автора. Передм. *Б. Ленкого*. – Коломия : Галицька накладня Якова Оренштайна, [Б. р.]. – 144 с.
300. *Саводник В.* Краткій курсь історії русскої словесности. – Коломея : Издательство Я. Оренштайна, [Б.р.]. – 484 с.

301. *Савчук М.* Тарас Шевченко на землі Коломийській. – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – 32 с.
302. *Савчук М.* Часописи Коломиї (1865–1939). – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – 12 с.
303. *Стеблій Ф.* Боротьба селян Східної Галичини проти феодального гніту. – К., 1961. – 264 с.
304. *Стельмахович М.* Українська родинна педагогіка. – К., 1996. – 286 с.
305. *Степанович М.* Євангелики без маски. – Коломия, 1936. – 32 с.
306. *Субтельний О.* Україна : Історія. – К. : Либідь, 1991. – 369 с.
307. *Гарнавський О.* Літературний Львів. 1939–1944 : Спомини. – Львів : Просвіта, 1995. – 136 с.
308. Теорія і практика радянської журналістики. Основи майстерності. Проблеми жанрів : Навч. посібник для студентів фак. журналістики ун-тів / *Здоровега В.* (відп. ред.) та ін. – Львів : Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. – 324 с.
309. *Тернопільський Ю.* Українська преса в перспективі 150-ліття. – Джерсі-Сіті : Вид-во М. П. Коця, 1974. – 175 с.
310. *Голстой Л.* Казка про Івана-дурака і его двох братів Семена-воина і Тараса-черевача та про нїму сестру Маланю. – Коломия : Друк. А. І. Мізевича, підъ зарядомъ *Ф. Долинского*, 1913. – 42 с.
311. [*Українка Леся*]. Роберт Брюс, король шотланський. Шотланська легенда. Зложила Леся Українка. – Коломия : Видав Михайло Павлик. З друкарні Яна Брука і Спілки, 1894. – 22 с.
312. *Федоришин П.* Преса і українська державність (1917–1920 рр.). – Тернопіль, 1996. – 177 с.
313. *Федькович О.* Поезії Юрія Городенчука Федьковича. – Випускь перший. – Коломия : Друкувавъ Михайло Б'єлоус, 1867. – 45 с. ; Поезії Юрія Городенчука Федьковича. – Випускь другий. – Коломия : Друкувавъ Михайло Б'єлоус, 1867. – С. 46–96.; Поезії Юрія Городенчука Федьковича. – Випуск третій. – Коломия : Друкувавъ Михайло Б'єлоус, 1868.
314. *Федькович Ю.* Твори : В двох томах. – Т. 2. – К. : ДВХЛ, 1960. – 506 с.
315. *Франко І.* Що таке поступ? – Коломия : Накладом часопису “Поступ”. – 64 с.
316. *Франко П.* Огляд території України : Після д-р С. Рудницького (Пластун знає свій край. Пластовий книгозбір. Ч. 3). – Відень, 1921 : Накладом Вид. Тов. “Франко Син і Спілка”. – 34 с. [Рекламні аркуші].
317. *Франко П.* У Херсоні : Із записок подорожника. – Львів, 1923 : Власним накладом. Малий книгозбір, ч. 8. З друк. Ставропігійського Інститута під управою А. Яськова. – 19 с. [Рекламні аркуші].
318. Хиньська цар'ївна на основ'ї *Шиллєра* переказавъ *Т. Фризь*. – Коломия : З друк. А. І. Мізевича. – 44 с.

319. *Цьох Й.* Комуністична преса Західної України (Роль друкованої пропаганди в ідеологічній діяльності КПЗУ). 1919–1939 рр. – Львів : Вид-во Львів. держ. ун-ту, 1966. – 269 с.
320. *Чайковський А.* Чорні рядки : Мої спомини за час від 1 листопада 1918 до 13 травня 1919. – Львів : Червона Калина, 1930. – 119 с.
321. *Шаповал Ю.* “Діло” (1880–1939 рр.) : Поступ української суспільної думки. – Львів, 1999. – 384 с.
322. *Шевченко Т.* Гайдамаки / Примітки подав *Іван Шпитковський.* – Коломия : З друкарні Вільгельма Бравнера, 1915. – 96 с.
323. *Шекспір В.* Сон літньої ночі / Пер. *А. Веретельника.* – Коломия : З друк. А. Й. Мізевича, 1903. – 44 с.
324. *[Шіллер Ф.]* Дзвонъ. Пѣснь Фридриха Шильера въ переводѣ. – Коломия : Накладомъ редакції “Весны”. Зъ печатнѣ М. Бѣлоуса, 1879. – 16 с.
325. *Шоробура С.* Рахмане : Оповідання з життя сільського народу. – Коломия : З друк. А. Й. Мізевича, 1905. – 90 с.
326. *Щурат С.* На досвітку нової доби. – Львів, 1919. – 196 с.
327. Яворове листя : Твори письменників Івано-Франківщини. – Кн. перша : Поезія. – Коломия : Вік, 1996. – 216 с.
328. Geschichte der Briefmarken von Pokutien. Ukrainische Briefmarken aus der rumanischen Okkupationsherrschaft in Pokutien (Kolomyja). Aus Grundautentischer Documente, personlicher Aufzeichnungen und Erinnerungen verfasst von *Ivan Czerniawskyj.* – Kolomyja, 1928. – 47 s.
329. *Kruszelnyckyj A.* Szkice z ukraińskiej literatury wspolczesnej. – Kolomyja, 1910.
330. *Wajdel L.* Rys miasta Kolomyi. – Kolomyja, 1877. – 104 s.

СТАТТІ, ДОПОВІДІ, ПОВІДОМЛЕННЯ

331. *Андрусак М.* “Агро” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 3, літера В. – Коломия : Вік, 2000. – С. 11.
332. *Андрусак М.* Вежі духу // Перевал : Всеукраїнський літературно-художній і громадсько-політичний журнал. – 2003. – № 2. – С. 39–90.
333. *Бемко В.* Листопадові події в Коломиї // Літопис коломиїський. – 1991. – Спецвипуск [листопад]. – С. 8.
334. *Б. Р.* Українські видавництва і періодичні видання в Коломиї в 1865–1939 рр. // Коломия і Коломийщина : Зб. споминів і ст. про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету коломиян, 1988. – С. 332.
335. *Вальо М.* Яків Оренштайн – феномен української видавничої справи // Літературний Львів. – 1994. – Ч. 10–11.
336. *Вальо М.* Оренштайн Яків // Українська журналістика в іменах : Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 6. – Львів, 1999. – С. 253–259.

337. *Васильчук М.* В епоху Білоусів : Нотатки про коломиїське друкарство, газетярство, видавничу справу 1864–1918 рр. // Перевал : Всеукраїнський літературно-художній і громадсько-політичний журнал. – 2000. – № 2–3. – С. 179–206.
338. *Васильчук М.* Видавнича справа в Коломиї наприкінці 40-х – у 50-х рр. ХХ ст. // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 140–144.
339. *Васильчук М.* Видавнича справа і газетярство в Коломиї доби української державності 1918–1920-х рр. // Вісник Львівського університету : Серія журналістика. – Вип. 21. – Львів, 2001. – С. 430–435.
340. *Васильчук М.* Видання перекладні // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 3, літера В. – Коломия : Вік, 2000. – С. 113–116.
341. *Васильчук М.* Доля “Жіночої долі” // “Просвіта” : історія та сучасність (1868–1998). – К. : Просвіта ; Веселка. – 1998. – С. 294.
342. *Васильчук М.* Не зневірися в собі // П'ять імен : Діячі української культури на Коломийщині. – Коломия : Плин, 1995. – С. 20–21.
343. *Глаголюк В.* Українська преса Покуття як джерело дослідження економічного та суспільно-політичного життя краю 20–30-х рр. ХХ ст. : до історіографії проблеми // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 572–579.
344. *Дашкевич Я.* Комуністична та радянська преса в Західній Україні у 1919–1920 рр. // Український історичний журнал. – 1958. – № 1.
345. *Донцов Д.* Згода в сімействі // Вісник. – 1936. – Кн. 7–8. – С. 579.
346. *Дорошенко Я.* Князь поезії // *Мельничук Т.* Чага. – Коломия : Вік ; Просвіта, 1994. – С. 4.
347. *Зелінська Н.* Становлення професійної видавничої діяльності у дзеркалі української періодики (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.) // Українська періодика : Історія і сучасність : Доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 17–18 трав. 2002 р. / За ред. М. Романюка. – Львів, 2002. – С. 518–521.
348. *Зелінська Н.* Українська наукова публіцистика в сучасних типологічних вимірах : реалії та прогнози // Українська періодика : історія і сучасність : Доповіді та повідомлення п'ятої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 27–28 листопада 1998 р. – Львів, 1999. – С. 396–408.
349. Іван Андрійович Михайлюк // Радянське Прикарпаття : Альманах станіславського обласного літературного об'єднання. – Станіславське обласне вид-во, 1956. – С. 99.
350. “Іван Андрійович Михайлюк...” // Радянське Прикарпаття : Альманах станіславського обласного літературного об'єднання. – Станіславське обласне вид-во, 1957. – С. 95.
351. *Ісаєвич Я.* Усе про Коломийщину // Президентський вісник. – 2000. – № 12.
352. *Кадоб'янська-Пришляк С.* Вирок // *Пришляк Г., Кадоб'янська-Пришляк С.* Довга дорога до волі : Спогади, вірші, фотознімки. – Коломия : Вік, 1999. – С. 82–87.

353. *Качкан В.* Павлик Михайло Іванович // Українська журналістика в іменах : Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 1. – Львів, 1994. – С. 144–148.
354. *Кирчів Р.* Етнографічні та фольклорні матеріали діячів “Руської трійці” // Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних : Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. 20–21 верес. 1996 р. – Львів, 1999. – С. 181–186.
355. *Кость С.* Західноукраїнська преса 1900 – початку 50-х років : Особливості функціонування, періодизація, структура // Збірник праць кафедри української преси. – Вип. 1. – Львів, 1995.
356. *Кревецький І.* Український видавничий рух в 1903 році // Літературно-науковий вістник. – 1904. – Т. XXV. – С. 221.
357. *Крупський І.* Становлення української журналістики в Галичині (1848 – початок ХХ ст.) // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 3–18.
358. *Крупський І.* Українська журналістика середини ХІХ – початку ХХ ст. і формування модерної української нації // Другий міжнародний конгрес україністів. Львів, 22–28 серпня 1993 р. : Історіографія українознавства, етнологія, культура. – Львів, 1994. – С. 327.
359. *Курдидик А.* Друковане слово в Коломиї // Коломия і Коломийщина : Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету коломиян, 1988. – С. 315.
360. *Лужицький Г.* Про місто, що дихало театром // Коломия і Коломийщина. – С. 277–278.
361. *Макарчук С.* Галицьке москвофільство в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Історичні дослідження. Вітчизняна історія // Республіканський міжвідомчий збірник наукових праць. – Вип. 16. – К., 1990. – С. 105–106.
362. *Мельник Л.* Архітектура Коломиї // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 1, літера А. – Коломия : Вік, 1996. – С. 29.
363. *Мельничук Я., Сегал П.* Коломия // Історія міст і сіл Української РСР : Івано-Франківська область. – К. : Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1971. – С. 280–292.
364. *Микитчук В.* З історії “Української Загальної Енциклопедії” в Коломиї // Коломия і Коломийщина : Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету коломиян, 1988. – С. 351–361.
365. *Микитчук В.* Як виникла Українська Загальна Енциклопедія // Сучасність. – 1961. – Ч. 4. – С. 68.
366. Надіслані журнали // Вісник. – 1935. – Кн. 9.
367. *Нечитайок М.* Франко Іван Якович // Українська журналістика в іменах : Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 2. – Львів, 1995. – С. 234–251.

368. *Пеленський Є.-Ю.* Українська преса до світової війни // Календар для всіх : Альманах “Нового часу” на рік 1938. – Львів, 1937. – С. 56.
369. *Потоцький Г.* Здійснення мрії // Назустріч мрії : Нариси з історії Прикарпаття. – Ужгород : Карпати, 1978. – С. 106–107.
370. *Романюк М.* “Веселка” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 3, літера В. – Коломия : Вік, 2000. – С. 59–60.
371. *Романюк М.* Віра і наука // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 3, літера В. – Коломия : Вік, 2000. – С. 180.
372. *Рябий В.* Таїна коломийської аури : Два штрихи про літературу і видавничу діяльність у місті над Прутом // Дзвін. – 1996. – № 9. – С. 135–137.
373. *Савчук М.* “Авангард” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 1, літера А. – Коломия : Вік, 1996. – С. 7.
374. *Савчук М.* Альманахи // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 1, літера А. – Коломия : Вік, 1996. – С. 13.
375. *Савчук М.* “Антикомуніст” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 1, літера А. – Коломия : Вік, 1996. – С. 18.
376. *Савчук М.* “Бібліотека аматорського театру” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 53.
377. *Савчук М.* “Бібліотека для рускої молодіжи” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 53.
378. *Савчук М.* Бібліотека літератури “Ряст” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 54.
379. *Савчук М.* “Бібліотека літературних характеристик” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 53.
380. *Савчук М.* Бібліотека “Пролом” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 53
381. *Савчук М.* Бібліотека “Ріжноманітність” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 53.
382. *Савчук М.* Бібліотека “Фронт освіти” // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 54.
383. *Савчук М.* Білоуса Михайла друкарня // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 68.
384. *Савчук М.* Білоусів Федора та Михайла друкарня // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 69.
385. *Савчук М.* Бойчука Михайла друкарня // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 84.
386. *Савчук М.* Брука (Бруха) Яна і сп. друкарня // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 97.
387. *Савчук М.* Видавництво // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 3, літера В. – Коломия : Вік, 2000. – С. 103–104.
388. *Савчук М.* Видавнича спілка українського вчительства (ВСУВ) // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 3, літера В. – Коломия : Вік, 2000. – С. 105.

389. *Савчук М.* Видання // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 3, літера В. – Коломия : Вік, 2000. – С. 105–113.
390. *Савчук М.* Місто Коломия як унікальний видавничий центр української провінції (1865–1939 рр.) // Коломийці – 750 : Тези доп. і виступів історико-краєзнавчої конф. – Коломия, 1991. – С. 5–7.
391. *Степень С.* Поляки й українці в ІІ Речі Посполитій: спроба діалогу // Польсько-українські студії : Україна – Польща : Історична спадщина і суспільна свідомість : Матеріали міжнародної наук. конфер., Кам'янець-Подільський, 29–31 трав. 1992 р. – Т. 1. – К. : Либідь, 1993. – С. 213.
392. *Тинченко Я.* Вимышленний полковник: Життя у подлинного “атамана” Голуба была покруче, чем у книжного // Киевские ведомости. – 2000. – 29 июля.
393. *Трегуб М.* Білоус Михайло Іванович // Українська журналістика в іменах / За ред. М. Романюка. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 33–35.
394. *Ясіновський Ю.* Білинська Марія, донька Леонтія // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 63–64.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

395. *Бурдуланюк В., Гаєрилів Б.* Історія Прикарпаття. Хронологічний довідник : події, факти, дати. – Івано-Франківськ, 1993. – 64 с.
396. *Васильчук М.* Видавнича Коломия : Періодичні та книжкові видання нової доби : Довідник. – Коломия : Вік, 1995. – 48 с.
397. *Васильчук М.* Коломийський азбуковник : Друкарство, журналістика, література 1939–1999 рр. : Біобібліографічний словник. – Коломия : Вільний голос, 2000. – 200 с. + 20 с. іл.
398. *Васильчук М.* Письменство на Коломийщині : Друга половина XVI століття – 1939 рік. – Коломия : Народний дім, 1993. – 80 с.+ 8 с. іл.
399. Видання “Просвіт” Галичини : книги та аркушева продукція (1868–1938) : Бібліографічний покажчик / Упоряд. *С. Зворовський.* – К. : Абрис, 1996. – 248 с.
400. *Галушко М.* Українські часописи Станіслава (1879–1944 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження / Наук. ред.-консультант *М. М. Романюк.* – Львів, 2001. – 304 с.
401. *Григораш Д.* Журналістика у термінах і виразах. – Львів : Вища школа, 1974. – 296 с.
402. *Дей О.* Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.). – К. : Наукова думка, 1969. – 559 с.
403. Довідковий том до зібрання творів у 50-ти томах Івана Франка. – К. : Наук. думка, 1989. – 328 с.
404. Довідник для працівників редакцій газет, місцевих видавництв і друкарень / Упоряд. *Х. Поляков, М. Голінський.* – К. : Державне вид-во технічної л-ри УРСР, 1962. – 386 с.

405. Довідник з історії України : Видання в 3 т. / За ред. *І. Підкови, Р. Шуста.* – К. : Генеза, 1995. – Т. 2 (К-П) – 440 с.
406. Довідник з історії України : А–Я / За ред. *І. Підкови, Р. Шуста.* – 2-ге вид. – К. : Генеза, 2001. – 1136 с.
407. *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження / Наук. ред.-консультант *М. Романюк.* – Львів, 2001. – 364 с.
408. Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 1–3, 12, літери А–В, Ч. / За ред. *М. Васильчука, М. Савчука.* – Коломия : Вік, 1996–2001.
409. Енциклопедія Українознавства : Загальна частина. – К., 1994. – Т. 1. : Перевидання в Україні. – 400 с.
410. Енциклопедія Українознавства : Словникова частина / За ред. *В. Кубійовича.* – Т. 1. – Львів, 1993; – Т. 2. – Львів, 1993; – Т. 3. – Львів, 1994; – Т. 4. – Львів, 1994; – Т. 5. – Львів, 1996; – Т. 6. – Львів, 1996; – Т. 7. – Львів, 1998 : Перевид. в Україні.
411. *Іван Франко.* Бібліографія творів : 1874–1964 / Склад *М. Мороз.* – К., 1966. – 120 с.
412. *Ігнатієнко В.* Бібліографія української преси (1816–1916). – Х. ; К. : Держвидав України, 1930. – 286 с.
413. *Кізлик О.* Іншомовні джерела до історії міст і сіл України : Покажч. літ. – Львів : ЛНБ ім. В. Стефаника, 1995. – 289 с.
414. Коломийська округа 1941–42 рр. на сторінках газети “Воля Покуття” / Авт.-упоряд. *І. Монолатій.* – Коломия, 1996. – 18 с.
415. Коломийські книжкові видання 1864–1941 рр. : Каталог / Упоряд. *І. Монолатій* // Літопис коломийський. – 1993. – Ч. 1. – 16 с.
416. *[Левицький І.]* Галицко-русская библиография XIX-го столетия съ узглядненіемъ появившихся въ Угорщинѣ и Буковинѣ (1801–1886). – Львовъ : Изд. авт., 1888. – Т. 1 : Хронологический список публикацій [1801–1860]. – XXII, 161, [5] с.
417. *[Левицький І.]* Галицко-русская библиография XIX-го столетия съ узглядненіемъ появившихся въ Угорщинѣ и Буковинѣ (1801–1886). – Львовъ : Изд. авт., 1888. – Т. 2 : Хронологический список публикацій [1861–1886]. 1895. – 8, 736 с.
418. *Марунчак М.* Бібліографічний довідник до історії українців Канади. – Вінніпег : Накладом УВАН в Канаді, 1986. – 735 с.
419. *Микола Васильчук* : Бібліографічний покажчик. – Коломия : Ред.-вид. комітет “Енциклопедія Коломийщини”, 1999. – VIII+56 с.
420. *Місило Є.* Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній республіці (1918–19). – Едмонтон : Альберта, 1991. – 328 с.
421. Народ : 1890–1895 : Системат. покажч. змісту / Склад *П. Баб'як.* – Львів, 1970. – 135 с.

422. Населені пункти Косівщини : Довідник / Упоряд. *І. Пилипейко*. – Косів : Писаний камінь, 1995. – С. 67.
423. *Пеленський Є.-Ю.* Бібліографія української бібліографії. – Львів, 1932. – 197, [1] с.
424. *Пелипейко І.* Гуцульщина в літературі : Довідник. – Косів : Писаний камінь, 1997. – 112 с.
425. Письменники Радянської України : Довідник. – К. : Рад. письменник, 1976. – 416 с.
426. *Підкова І., Шуст Р.* Довідник з історії України. – Т. І. – К. : Генеза, 1993. – 238 с.
427. *Полєк В.* Біографічний словник Прикарпаття : Зош 1–17. – Івано-Франківськ, 1993. – 272 с. – (Б-чка “Нового часу”).
428. *Полєк В.* Біографічний словник Прикарпаття : Зош 18–24. – Івано-Франківськ : Лік, 1999. – 112 с. – (Б-чка “Нового часу”).
429. Редактор-2000 / Ред.-упоряд. *О. Михайлюта*. – К. : КП “Журналістський фонд України”, 2000. – 264 с.
430. Репертуар української книги, 1798–1916 : Матеріали до бібліографії. – Т. 1 : 1798–1870 / Упорядк., підгот. до друку та приміт. *Л. Льницької*; Передм. і наук. ред. *Я. Дашкевича*; НАН України. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка; Ін-т. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського. Львівське відділення. – Львів, 1995. – XXIV+387 с.; – Т. 2 : 1871–1886 / Упорядк., підгот. до друку та прим. *Л. Льницької, О. Хміль*. – Львів, 1997. – 402 с.; – Т. 3 : 1887–1894. – Львів, 1999. – 428 с.; – Т. 4: 1895–1900. – Львів, 1999. – 488 с.; – Т. 5 : 1901–1905. – Львів, 2001. – 416 с.
431. *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – 238 с.
432. Словник чужих слів, виразів і приповідок, що вживаються в українській мові / Упоряд. *О. Скалозуб*. – Коломия : Рекорд, 1933. – 480 с.
433. Українська журналістика в іменах : Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 1. – Львів, 1994; – Вип. 2. – Львів, 1995; – Вип. 3. – Львів, 1996; – Вип. 4. – Львів, 1997; – Вип. 5. – Львів, 1998; – Вип. 6. – Львів, 1999; – Вип. 7. – Львів, 2000; – Вип. 8. – Львів, 2001.
434. Українська Загальна Енциклопедія : Книга Знання в 3-ох томах / За ред. І. Раковського. – Т. І–ІІІ. – Львів ; Станіславів ; Коломия : Видання кооперативи “Рідна школа, [1930–1935].
435. Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. / Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР; Відп. ред. І. Дзевєрін. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1988–1995. – Т. 1–3.
436. Українська Радянська Енциклопедія : У 17 т. / АН УРСР; Гол. ред. *М. Бажан*. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1959–1965.
437. Українське журналістознавство в працях науковців інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

- (1993–1998) : Вибрана бібліографія / Уклад. *В. Іванов, Б. Черняков*. – К. : Центр вільної преси, 1998. – 124 с.
438. Український Радянський Енциклопедичний Словник : У 3 т. / АН УРСР; Голов. ред. *М. Бажан*. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1966–1968.
439. Український Радянський Енциклопедичний Словник : У 3 т. / Відп. ред. *А. Кудрицький*. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986–1987.
440. Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853–1939 рр.) / Уклад. *В. А. Передурій*. – Вид. 2-ге, доп. – Львів : Мета, 1996. – 192 с.
441. Українські письменники : Бібліограф. покажч. : У 5 т. / АН УРСР, Ін-т літ.; Редкол.: *О. І. Білецький* (гол.) та ін. – К. : 1960–1965.
442. Хлібороб : 1891–1895 : Системат. покажч. змісту / Склали *П. Баб'як, В. Хома*. – Львів, 1971. – 54 с.
443. Яків Оренштайн – феномен української видавничої справи : Каталог виставки (До 120-річчя від дня народження) / Уклад. *О. Канчалаба, І. Гречко*; вст. ст. *М. Вальо*. – Львів, 1998. – 92 с.
444. Mała encyklopedia powszechna. – Warszawa : PWN, 1970. – 1200 s.
445. Skorowidz powiatu Kolomyjskiego. – Kolomyja : Nakładem i drukiem Michała Wojczuka, [..] – 32 s.
446. Skorowidz przemysłowo-handlowy Krolestwa Galicyi. – 1912. – 2-ге вид. – XLVIII s. + 904 кол. + LX.

УКРАЇНСЬКІ ДРУКАРНІ КОЛОМІЇ (1864–2000 рр.)

ІСТОРИКО-БІБЛІОГРАФІЧНІ ДОВІДКИ

1. Білоуса Михайла і Спільки печатня (19 березня 1864 – 1867).

Адреса друкарні: Коломия, Надвірнянське передмістя, 70.

Продукція друкарні: брошура Т. Білоуса “О литературномъ русскомъ обществѣ” (1864), видання “Тропари, кондаки и примѣрники гласовъ воскресныхъ, сѣдальныхъ и проч.,” “Сборникъ пѣсней набожныхъ на всѣ свѣтлыя праздники цѣлого года” (1864), брошура Л. Трещаківського “Судь, або Що Иванъ на тамтомъ свѣтѣ видѣлъ” (1864), антиалкогольна брошура М. Кульчицького “Поглядъ на употребленіе напоевъ” (1864), “Сборникъ народныхъ пѣсень” (1864), “Молитвословъ для мѣрянъ” (1865) та інші москвофільські видання, писані язичієм. Останнім з видань печатні Михайла Білоуса і Спільки був буклет-листітка “На памятку шести роковин смерти славного нашого Батька-Кобзаря Тараса Шевченка” (1867) з віршованою посвятою станіславського гімназиста О. Шавинського. Інші видання, датовані 1867 р., підписані лише самим М. Білоусом, власником друкарні.

У друкарні склали і друкували першу українську газету в Коломії – “Голосъ народный” (1865-68).

Примітки: друкарню створили спільно брати Білоуси – поліграфіст Михайло і директор гімназії Федір (Теодор), який у підприємство вклав власні кошти. Друкарня переросла у велике поліграфічне підприємство, котре діяло й як видавництво. Не виключено, що М. Білоус змушений був стати одноосібним власником друкарні тому, що було вирішено питання про переїзд з 1868 р. Ф. Білоуса в Бохню. Кириличний та азбучний шрифти, високий друк.

Література: Білоус М. Теодор Білоус // Крестний календарь на р. 1907. – Коломия, 1906; Білинкевич І. Теодор Білоус // Червоний прапор. – 1971. – 2 лип.; Його ж. Михайло Білоус // Червоний прапор. – 1971. – 14 серп.; Костів М. Родовід Білоусів // Зоря Радехівщини. – 1988. – 9 квіт.; Васильчук М. Брати Білоуси та їх внесок у українську культуру. – Коломия : Плин, 1995. – С. 16–22; Його ж. Брати Білоуси // Вісник Коломії. – 1995. –

25 жовт.; Його ж. В епоху Білоусів : Нотатки про коломийське друкарство, газетярство, видавничу справу 1864–1918 рр. // Перевал. – 2000. – № 2–3. – С. 179–206; Савчук М. Білоусів Федора та Михайла друкарня // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 69; Коломийські книжкові видання 1864–1941 рр.: Каталог / Упоряд. І. Монолатій // Літопис коломийський. – 1993. – Ч. 1. – 28 с.; Репертуар української книги, 1798–1916 : Матеріали до бібліографії. – Т. 1 : 1798–1870 / Упоряд., підгот. до друку та приміт. Л. Глиницької; передм. і наук. ред. Я. Дашкевича; відп. ред. Л. Крушельницька. – Львів, 1995. – 387 с.

Архівні джерела: ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України, відділ рукописів. – Ф. 167, оп. 2, спр. 253, арк. 1–4. – (Матеріали до біографічного словника І. О. Левицького); Картоотека видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картоотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

2. Білоуса Михайла друкарня (1867 – 8 березня 1913).

Адреса друкарні: м. Коломия, Надвірнянське передмістя, 70 (1867 – середина 1870-х); м. Коломия, вул. Собеського, 42 (нині вул. М. Грушевського), в районі будинку № 46 (середина 1870-х – 1913).

Продукція друкарні: складання і друк книг та брошур. Каталог книжкових видань І. Монолатія містить 286 назв; за підрахунками М. Савчука – їх було понад 600. Серед найзначніших – три частини книги “Поезії Юрія Городенчука Федьковича” (1867–1868), книги К. Білиловського “Катерина: Мелодрама в 3 актахъ” і “Дзвонь: Пѣснь Фридриха Шильера в переводѣ” (обидві – 1879), брошура М. Білоуса “Про изданіе иллюстрованой поемы “Гайдамаки” славного украинского поэта Тараса Григоріевича Шевченка” (1899), перший том книги М. Верещинського “Проповѣди церковніи : Недільні” (1877), твори М. Гоголя (1896), брошура “Довбуш : Комедійка для забави” (1869), прижиттєві видання М. Драгоманова “Віра в громадські справи” (1892) і “Про брацтва хрестителів або баптистів на Україні” (1893), Є. Згарського “Народная русская философія ведля пословиць и прыповѣдокъ” (1873), О. Кобилянської “Дещо про ідею жіночого руху” (1894) і “Царівна” (1896), М. Павлика “Моя Бродска одісея. [Спомин з виборів 1894 р.]” (1894), І. Франка “Іван Вишенський. Руський писатель XVI віку” (1892), Т. Шевченка “Гайдамаки” (1899). Тут друкували книги видавці Ю. Насальський, Я. Оренштайн, К. Трильовський.

Склали і друкували українські періодичні видання – перший український часопис в Коломії “Голосъ народный” (1865-66), сатирично-гумористичний часопис “Кропило” (1869 ч. 1–6), місячник “Наука” (1875–76), газети “Русская рада” (1871–1912) і додаток до неї “Зоря коломийська” (1875 ч. 1, 2), педагогічну газету “Народна школа” (1875 ч. 1–21 [?]), двомісячний часопис “Весна” (1878-80), церковно-науково-моральну газету “Старообрядецъ” (1878-85), дво-

тижневий часопис “Приятель дѣтей” (1881 ч. 1–5, 1882, 1883 ч. 1–10), часопис радикальної партії “Народ” (1892 ч. 19–24 – 1894 № 1–19), часопис “Хлібороб” (1891 ч. 8/9/10, 11/12 – 1893), газету старообрядців Буковини й Румунії “Древная Русь” (1892 ч. 1–9, 1893 ч. 1–10), ілюстровану книжку “Свѣтъ и люде” (1894. Вип. 1), часопис “Громада” (1897), місячник “Зоря” (1902–1904, 1910 ч. 3), часопис “Хлопска правда” (1903 ч. 2–21/24, 1909 ч. 13), учительський часопис “Прапор = Prapor” (1909 ч. 26–28).

Три серії листівок з портретами історичних осіб, політичних діячів та письменників (з 1902). Різноманітна білова продукція, друкосорти, популярні карти військових дій у російсько-японській війні, конверти, картонажна продукція. Термінове виготовлення візитних карток, запрошень, посмертних оголошень (“кляпсид”).

Велика різноманітність шрифтів, спроможність друкувати продукцію десятима мовами (азбучний і латинський шрифти, різноманітні допоміжні знакові елементи – титли, наголоси тощо). Обладнання для швидкісного друку продукції (з кінця 1890-х рр.), перфорації, розкрою паперу, в т.ч. й фігурного, нумерації касових книг, квитанцій. На думку колекціонера І. Вишиванюка тут друкував поштові картки Я. Оренштайн.

Примітки: М. Білоус займався не лише поліграфічним боком справи, а й був видавцем. Видані тут книги й іншу продукцію підписували в різні часи по-різному – “Зъ печатні М. Бѣлоуса”, “Черенками М. Бѣлоуса”, “Иждивением М. Бѣлоуса”. Видання, здійснені власним коштом, підписано “Черенками і накладомъ М. Бѣлоуса”. Про потужність друкарні М. Білоуса свідчать каталоги її видань за 1884, 1886, 1888, 1900 рр. Сам М. Білоус здебільшого виступав редактором продукції, організатором книжкової торгівлі. Друкарня мала склад (“магазин”) готової продукції різних років; книги і друкосорти звідси висилали після передоплати поштою; за допомогою пошти тут приймали замовлення на виготовлення продукції. М. Білоус був редактором і видавцем низки періодичних видань.

Після смерті М. Білоуса (помер 8 березня 1913 р.) друкарня стала друкарнею М. Бойчука. 1914 р. вийшло декілька книг із зазначенням прізвища старого власника. Зокрема чотири книги “Бібліотеки для рускої молодежи” Ю. Насальського, а також “Мужицькі оповідання” Б. Б’єрсона (Коломія : Мужицьке видавництво, 1914).

Література: Білоус М. Теодор Білоус // Крестный календарь на р. 1907. – Коломія, 1906; Новый дополнительный каталог книжочокъ, брошуръ, друкосортотъ и образковъ изданныхъ накладомъ и печатнею Михаила Бѣлоуса въ Коломыѣ на годъ 1900. – Коломия : Зъ печатнѣ Михаила Бѣлоуса, 1900; Білинкевич І. Теодор Білоус // Червоний пра-

пор. – 1971. – 2 лип.; *Його ж.* Михайло Білоус // Червоний прапор. – 1971. – 14 серп.; *Костів М.* Родовід Білоусів // Зоря Радехівщини. – 1988. – 9 квіт.; *Б. Р.* Українські видавництва і видання в Коломії в 1865–1939 рр. // Коломия і Коломийщина : Збірник споми́нів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету коломи́я, 1988; *Савчук М.* Прогресивний діяч // Комсомольський прапор. – 1988. – 17 верес.; *Васильчук М.* Письменство на Коломийщині : Друга половина XVI століття – 1939 рік. – Коломия : Народний дім. – 80 с.; *Його ж.* Брати Білоуси та їх внесок в українську культуру. – Коломия : Плин, 1995. – 44 с.; *Його ж.* В епоху Білоусів : Нотатки про коломи́йське друкарство, газетярство, видавничу справу 1864–1918 рр. // Перевал. – 2000. – № 2–3. – С. 179–206; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломи́ї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 35–76; *Савчук М.* Білоус Михайло, син Івана // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 66–67; *Його ж.* Білоуса Михайла друкарня // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 68; Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolestwa Galicyi. – 1912. – 2-ге вид. – Кол. 800.

Архівні джерела: Білинкевич І. Про коломи́йські друкарні / Конспект оповіді. Рукопис. 1993. 12 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломи́йських видань з колекції І. Вишиванюка. – 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломи́йських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

3. Задембського Г. і спілки друкарня, *Zadembskiego H. i spolki druk.* (1870-і – 1880-і рр.)

Адреса друкарні: м. Коломия (назва вул. і число дому не зазначено).

Продукція друкарні: Найранішим виданням була, очевидно, перша історія Коломи́ї, видана окремою книгою, – “Rys miasta Kołomyi...” (“Нарис про місто Коломию”, 1877. – 114 с.) Леопольда Вайгеля. Тут також надруковано “Pieśni nabożne Franciszka Karpińskiego...” (“Набожні пісні Францішка Карпінського”); це видання здійснено старанням комітету пам’ятника Карпінського в Коломи́ї року 1880. – 33 с.). Ще одна книга, пов’язана з вшануванням Карпінського – польськомовна брошура “Пам’яті Францішка Карпінського “Поета серця” на урочистому відкритті пам’ятника в Коломи́ї дня 16 вересня 1880 року, присвячує комітет” (Коломія, 1880).

У цій друкарні видано україномовну книгу Тимка Падури “Співанки Українця Тимка Падури. Рускі співанки. Часть I” (Коломія : Друк и наклад Г. Задембського, 1878. – 56 с.). Ще однією книгою українською мовою є праця Ісидора Трембицького “Історія і географія Австро-Угорщини для шкіл народних” (Коломія, 1885. – 56 с.). Цікаво, що тут з’являється інформація про ще одного власника друкарні; у маркуванні продукції записано: “З друкарні Задембського і Голлендра”. Таким чином, з друкарні Задембського слід виводити витоки друкарні А. І. Голлендра, а не Яна Брука (див.: Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – С. 97). Очевидно, друкарня Задембського перейшла до А. Голлен-

дра 1886 чи 1887 р., оскільки продукція за 1877 маркується вже без згадки про Задембського, а лише з іменем А. І. Голлендра.

Примітки: Малопотужна польсько-українська друкарня, відома в Коломиї у другій половині 1870-х – середині 1880-х рр. Власник друкарні і видавець – Г. Задембський. Заснована як суто польське підприємство, друкарня не мала належної кількості замовлень, тому (в умовах конкуренції з друкарнею Білоуса) з часом розширила коло замовників, друкуючи продукцію й українською мовою.

Література: Репертуар української книги 1798–1916 : Матеріали до бібліографії / Упоряд. Л. Ільницька, О. Хміль. – Т. 2. – Львів, 1997. – С. 138; Репертуар української книги 1798–1916 : Матеріали до бібліографії / Упоряд. Л. Ільницька, О. Хміль. – Т. 3. – Львів, 1999. – С. 39, 81.

4. Брука (Бруха, Вруха) Яна і Спілки друкарня (1891–1899).

Адреса друкарні: м. Коломия (назва вул. і число дому не зазначались).

Продукція друкарні: Складання і тиражування місячників радикального спрямування “Хлібороб” (1894–95) та “Громада” (1896), а також книг і брошур Лесі Українки “Роберт Брюс, король шотланський. Шотланська легенда” (1891), П. Куліша “Товитови словеса переказані старорусчиною” (1893), М. Драгоманова “Оповідання про заздрих богів” (1894), подорожні записки Т. Дуткевича “Подорож до Іерусалима” (1899).

Примітки: друкарня співпрацювала з представниками різних політичних течій тодішнього галицького суспільства, видавала книги і періодику різними правописами. Друкарня не була потужною – видавала брошури до двох аркушів. На думку дослідника М. Савчука, друкарня Яна Брука і Спілки – це колишня польська друкарня Г. Задембського.

Література: *Сегал П.* Михайло Павлик // Червоний прапор. – 1973. – 19 вересня; Коломийські книжкові видання 1864–1941 рр. : Каталог / Упоряд. І. Монолатій // Літопис коломийський. – 1993. – Ч. 1. – 28 с.; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 60–65; *Савчук М.* Часописи Коломиї (1865–1939). – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – С. 5; *Його ж.* Брука (Бруха) Яна і Сп. друкарня // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 97.

Архівні джерела: Картотека коломийських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); *Михальчук В.* Друкарні в Коломиї / Конспект оповіді. Рукопис. 1999. 2 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

5. Бравнера (Браунера) Вільгельма друкарня (1901–1938).

Адреса друкарні: м. Коломия (1901–1928); м. Коломия, вул. Собіського (нині – вул. Грушевського), 3 (за іншими даними –5), (1929–1938).

Продукція друкарні: друкосорти мовою їдиш, німецькою й польською мовами, білова продукція. Друк українських періодичних видань – науково-популярного тижневика “Поступ” (1903-05), першого числа часопису “Хлопська правда” (1903), учительського часопису “Прапор = Prapor” (1909 ч. 1–8, 29–30, 33, 36, 1910 ч. 1–10/11, 25–34 – 1912 ч. 16–19), часопису Української народної партії “Право народу” (1923 ч. 20), євангелистської періодики “Віра і наука = Wira i nauka” (1927 ч. 17/18 – 23/24 – 1934 ч. 4, 1935 ч. 3–11/12 – 1938 ч. 1), “Приятель дітей” (1928, 1934 ч. 4, 1935 ч. 3–10), “Українська реформація” (1929 ч. 1), “Сіач” (1932 ч. 3/4, 5 – 1934 ч. 2), “На провесні” (1934 ч. 2), станових часописів “Голос дяків” (1925, 1926 ч. 1/2 – 11, 1928) і “Дяківський шлях” (1929 ч. 1), часописів “Покутське слово” (1926 ч. 1–4, 1927), “Плуг” (1933 ч. 2/3, 7–8), а також видань радянфільського спрямування “Зеркало” (1935-36), “Наша праця” (1936 ч. 4).

Видрукувано більш як сотню книг і брошур, зокрема збірку новел Л. Гринюка “Весняні вечори” (1904), драму А. Володиславича (псевд. А. Крушельницького) “Філістер” (1905), збірку поезій М. Кічури “Tempi passati” (“Минулі часи”, 1913), “Змову Катиліни” Кая Саллюстія Кріспа у перекладі з латинської мови і коментарями Д. Николишина (1910), книгу нарисів Уляни Кравченко “Мої цвіти” (1933). Накладом видавництва “Віра і наука” тут видрукувано книги Р. Ф. Гортон у перекладі з англійської В. Кузева “Поблазнь хреста”, Т. Кириленка “Правдиве обличчя православ’я : Факти з преси та життя” (обидві – 1937), а також перше число “Бібліотечки релігійної літератури “Сіач” – брошура П. Бо[днар]я “Почин і кінець віків” (1937). Серед іншомовних видань – статuti державних установ польською мовою, а також, крім українського, ще й польсько- та німецькомовний варіанти історії поштових марок І. Чернявського – “Geschichte der Briefmarken von Pokutien...” (1928). Як свідчить І. Вишиванюк, станом на 1919 р. ця друкарня вважалася найкраще оснащеною, тому тут друкували коломийські поштові марки.

Примітки: друкарня В. Бравнера, крім власних видань, складала й друкувала книги на замовлення видавництв. Зокрема, видавничу діяльність “Галицької накладні” на її базі розпочав Я. Оренштайн, тут друкували видання серії “Загальна книгозбірня”, свою продукцію видавало видавництво з Косова “Довбуш”. Способи друку: високий, плоский (вже з першого десятиліття 1900-х рр., зокрема монохромні ілюстровані бланки рахунків для коломийських крамниць).

Література: Оренштайн Яків // Українська Загальна Енциклопедія : Книга знання в 3-ох томах. – Т. II. – Львів ; Станіславів ; Коломия; *Курдидик А.* Друковане слово в Коломиї // Коломия й Коломийщина : Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету коломиян, 1988. – 969 с.; *Вальо М.* Яків Оренштайн – феномен української видавничої справи // Літературний Львів. – 1994. – Ч. 10–11; *Васильчук М.*

Письменство на Коломийщині : Друга половина XVI століття – 1939 рік. – Коломия : Народний дім, 1993. – С. 19; *Його ж.* Письменник Лесь Гринюк – інтерпретатор “Так мовив Заратустра” Фрідріха Ніцше та інших західноєвропейських естетико-філософських праць (історико-біографічний аспект) // Статті з історії культури й освіти на Коломийщині. – Вип. 1. – Коломия ; Івано-Франківськ, 1996. – С. 10–15; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломії (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 69–170; *Савчук М.* Браунера (Бравнера) друкарня // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 96; Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolestwa Galicyi. – 1912. – 2-ге вид. – Кол. 800.

Архівні джерела: *Михальчук В.* Друкарні в Коломії / Конспект оповіді. Рукопис. 1999. 2 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора); *Біликевич І.* Про коломиїські друкарні / Конспект оповіді. Рукопис. 1993. 12 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломиїських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка).

6. Кисілевського А. В. і Спілки друкарня (1903–1914).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Архикнязя Рудольфа (1909).

Продукція друкарні: складання і друк журналу “Зоря” (1910 ч. 1, 2), часописів “Хлопська правда” (1909 ч. 1–12), “Прапор = Prapor” (1909, 1910, 1912), “Покутське слово” (1912–13). До придбання власної друкарні свої видання тут тиражував Я. Оренштайн. Надруковано гуморески А. Аверченка, твори лауреата Нобелівської премії Б. Б’єрнсона “Новоженці” і “Понад наші сили”. Тут друкували книги Л. Толстого “Живий труп” і “Думки про народне формування” (1912), “Запорожець : Календар для народу на рік наступний 1912” (1911).

Примітки: на початку 1912 р. друкарня А. В. Кисілевського поновила обладнання, про що повідомляла в рекламному оголошенні: “Друкарня А. В. Кисілевського і Ски в Коломії заосмотрена в поспішні машини і великий вибір черенок поручає ся до виконання всіх робіт друкарських по цінах конкурентційних”. Про діяльність друкарні під час Першої світової війни відомостей нема. Поновила діяльність 1920 [?] р. під назвою друкарня А. Кисілевського.

Література: Друкарня А. В. Кисілевського... // Покутське слово. – 1912. – 28 марта; *Савчук М.* Часописи Коломії (1865–1939). – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – С. 5; Коломиїські книжкові видання 1864–1941 рр. : Каталог / Упоряд. *І. Монолатій* // Літопис коломиїський. – 1993. – Ч. 1. – 28 с; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломії (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 67–79; *Курдидик А.* Друковане слово в Коломії // Коломия й Коломиїщина : Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету коломиян, 1988. – С. 327; Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolestwa Galicyi. – 1912. – 2-ге вид. – Кол. 800.

Архівні джерела: *Біликевич І.* Про коломиїські друкарні / Конспект оповіді. Рукопис. 1993, 12 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломиїських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

7. Мізевича А. Й. друкарня і літографія (1903–1909).

Адреса друкарні: м. Коломия (назва вул. і число дому не зазначались). “Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolestwa Galicyi” за 1912 р. у переліку літо-

графій і хромолітографій подає відомості про коломиїську фабрику картону, друкарню і літографію А. Й. Мізевича в с. Дятьківцях повіту Коломия. Йдеться про фабрику пакувального паперу (бурий та сірий патентований папір з дерева) і шліфувальню дерева Александра (власне, Олександра) Мізевича та Мойзеса Гаммера.

Продукція друкарні: друкосорти, бланки рахунків крамниць, ілюстровані книги і брошури. Низка польськомовних видань, зокрема статuti товариств. З українських видань – переклад А. Веретельника п’єси В. Шекспіра “Сон літної ночі” (1903), книги С. Шоробури “Рахмане : Оповідання з життя сільського народу” (1905), а також “Хиньська цар’ївна на основі Шильєра переказав Т. Фризь”, “Оповідання, виняти зь писемь А. П. Чехова” (1907), “Зм’їй нотьяйській, пов’їсть зь часовь борбы Сербовь з Турками” (1908), “Три ковал’ї свого щастя” (1908).

Примітки: друкарня і літографія А. Й. Мізевича мала набори шрифтів для високого друку та виготовлення плоскодрукарських форм. З А. Й. Мізевичем співпрацював на той час початкуючий художник В. Петрук. Тут друкував ілюстровані видання зі своєї “Бібліотеки для рускої молодежи” Ю. Насальський. Приблизно з 1910 р. друкарня змінила свою назву на друкарню А. Й. Мізевича під управою Ф. Долінського. З цього часу відомостей про виготовлення продукції літографським способом нема.

Література: Василь Петрук... // *Домашевський М.* Історія Гуцульщини. – Т. І. – Чікаго [США], 1975. – С. 427–429; *Савчук М.* Часописи Коломиї (1865–1939). – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – С. 5; Коломиїські книжкові видання 1864–1941 рр. : Каталог / Упоряд. *І. Монолатій* // Літопис коломиїський. – 1993. – Ч. 1. – 28 с.; Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolestwa Galicyi. – 1912. – 2-ге вид. – Кол. 800.

Архівні джерела: Картотека коломиїських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломиїських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

8. Мізевича А. Й. друкарня під управою Фелікса Долінського (1909 – поч. грудня 1918).

Адреса друкарні: “Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolestwa Galicyi” за 1912 р. у переліку літографій і хромолітографій подає відомості про коломиїську фабрику картону, друкарню і літографію А. Й. Мізевича в с. Дятьківцях повіту Коломия. М. Романюк і М. Галушко в “Українських часописах Коломії” подають адресу – м. Коломия, вул. Костюшки, 8 (нині – вул. Театральна), хоч “Skorowidz...” свідчить, що за цією адресою містилась польська друкарня Владислава Аксентовича.

Продукція друкарні: складання і друк україно- та польськомовних книг і брошур. Зокрема, Й. Головацького “Fryderyk Chopien” (1910), А. Крушельницького “Szkice z ukraińskiej literatury współczesnej” (1910), Ф. Гофмана “Під землею”, Л. Толстого “Казка про Івана-дурака і его двоох братів...” (1913), Ф. Лабенського “Історія української стенографії” (1913).

Склали і надрукували десять номерів тижневика “Коломийське слово” (1914 ч. 15–19, 21–25), часописи доби ЗУНР і УНР “Покутський вістник” (1918 ч. 1–9), “Січовий голос” (1918 ч. 1, 2).

Примітки: ім’я А. Й. Мізевича на поліграфічній продукції відоме з 1903 р., з 1910 р. у вихідних даних з’явилося ім’я управителя друкарні Ф. Долінського, який у 1920-х – 1930-х рр. був власником друкарні (можливо, тієї ж, котрою управляв у А. Й. Мізевича). У друкарні складала і тиражувала книжкову серію Ю. Насальського “Бібліотека для рускої молодежи”, видали книгу А. Крушельницького (польською мовою) з літературними нарисами про І. Франка, В. Стефаніка, І. Семанюка (Марка Черемшину), Л. Мартовича, М. Коцюбинського. Друкарня А. Й. Мізевича під управою Фелікса Долінського, назва якої зникає у перших числах грудня 1918 р., на нашу думку, в час ЗУНР перейшла у відання Окружної військової Команди (ОВК).

Література: Романенчук Б. Літературна Коломия // Коломия і Коломийщина : Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету коломиян, 1988. – С. 207–209; Васильчук М. Письменство на Коломийщині : Друга половина XVI століття – 1939 рік. – Коломия : Народний дім, 1993. – С. 50–51; Савчук М. Часописи Коломій (1865–1939). – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – С. 5; Коломийські книжкові видання 1864–1941 рр. : Каталог / Упоряд. І. Монолатій // Літопис коломийський. – 1993. – Ч. 1. – 28 с.; Романок М., Галушко М. Українські часописи Коломій (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 81, 83, 86; Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolestwa Galicyi. – 1912. – 2-ге вид. – Кол. 800.

Архівні джерела: Білинкевич І. Про коломийські друкарні / Конспект оповіді. Рукопис. 1993. 12 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломийських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

9. Тайхера Симона (Шимона) друкарня (1912–1939).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Пілсудського, 23.

Продукція друкарні: білова продукція, друкосорти, періодичні видання, зокрема складання і друк релігійно-освітнього євангельського місячника “Українська реформація” (1931 ч. 7), популярного щомісячного часопису для народу “Правні поради” (1933–1934), народного часопису “Голос Покуття” (1935 ч. 4–24, 1936), національного часопису “Народня трибуна” (1934 ч. 1), тижневика “Селянські вісти = Selanski wisty” (1939), тижневика “Боротьба” (1938),

ілюстрованого щомісячного часопису для дітей “Юні борці” (1938). Серед іншої продукції – книга П. Франка “Без праці : Чарівна казка в 3 діях і 14 відслонах” (1930).

Примітки: відома з 1912 р. як малопотужне підприємство з обмеженою відповідальністю, де для друку використовували мускульну силу. У міжвоєнний період розширила виробництво.

Література: Савчук М. Часописи Коломій (1865–1939). – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – С. 5; Романок М., Галушко М. Українські часописи Коломій (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 133–190; Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolestwa Galicyi. – 1912. – 2-ге вид. – Кол. 800.

Архівні джерела: Михальчук В. Друкарні в Коломій / Конспект оповіді. Рукопис. 1999. 2 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Кушук Я. З мого життя / Конспект зустрічі в колективі редакції “Вісника Коломій”. Рукопис. 1990. 5 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

10. Оренштайна Якова (Кисілевського) друкарня (1914).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Архикнязя Рудольфа.

Продукція друкарні: складання і друк щотижневої газети “Коломийське слово” (1914 ч. 1–7), книги новел Д. Макогона “Проти филі” (1914) і “Звіту приватної жіночої семінарії (кружка українського педагогічного товариства в Коломій)” (1914).

Примітки: Власником друкарні Кисілевського А. В. і Спілки з самого початку 1914 р. став видавець Я. Оренштайн. До цього часу він, і можливо, ще хтось, був у числі співвласників, тобто “Спілки”. А. Кисілевський при власникові друкарні Я. Оренштайнові продовжував бути редактором семи номерів газети “Коломийське слово” – до кінця лютого 1914 р. Унаслідок воєнних дій Я. Оренштайн також перестав бути реальним власником друкарні. Під час російської окупації 1916 р. друкарню і крамницю Я. Оренштайна пограбували солдати. Я. Оренштайна вивезли в Росію (1916–17 рр.). З 1920 р. відома як друкарня А. Кисілевського.

Література: Романок М., Галушко М. Українські часописи Коломій (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 81.

Архівні джерела: Картотека коломийських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

11. Окружної військової Команди (ОВК) друкарня (початок грудня 1918 – 1919).

Адреса друкарні: м. Коломия (назва і число дому не зазначені, можливо, вул. Костюшки, 8, нині – вул. Театральна).

Продукція друкарні: часописи доби ЗУНР і УНР “Січковий голос” (1918 ч. 3–6) і “Покутський вістник” (1919 ч. 37). Складання і друк книг, брошур, буклетів: “Запорожець : Календар” (1918), “Ручний американський скоростріл “Льоїс” (1918), “Стінний календар з картою України” (1918), “Ключ до читання жидівського друку” (1919), “Січова зоря : Ілюстрований український часослов на 1919 рік до вжитку і науки української молоді і старших” (1919), “Що треба кожному з нас знати про угорських українців : Короткий історичний нарис” (1919), брошура О. Кузьми “Український правопис” (1919) і 3. Скварка “Земельна справа” (1919).

Примітки: Постала після листопадового зриву 1918 р., тобто, встановлення української державності в Галичині. Очевидно, друкарнею Окружної військової Команди назвали друкарню А. Й. Мізевича під управою Фелікса Долінського. Якийсь час не на всіх виданнях друкарні ОВК писали, що нею управляє О. Кузьма, тому вважаю, що періоди друкарні ОВК і друкарні ОВК під управою О. Кузьми – тотожні. Друкарня здебільшого виконувала замовлення Коломийської філії Центрального інформаційного бюро при Директорії УНР. Високий і плоский друк, що давало змогу видавати ілюстровані книги, друкувати картографічну продукцію.

Література: Федоришин П. Преса і українська державність (1917–1920 рр.). – Тернопіль, 1996. – 178 с.; Савчук М. Місто Коломия як унікальний видавничий центр української провінції (1865–1939 рр.) // Коломия – 750 : Тези доповідей і виступів історико-краєзнавчої конференції. – Коломия, 1991. – С. 5–7; Бемко В. Листопадові події в Коломійі // Літопис коломийський. – Святковий випуск [1991. – Листопад]. – 24 с.; Романюк М., Галушко М. Українські часописи Коломійі (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 83, 86.

Архівні джерела: Картотека коломийських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

12. Окружної військової Команди (ОВК) друкарня під управою О. Кузьми (грудень 1918 – квітень 1919).

Адреса друкарні: м. Коломия (назва і число дому не зазначені, можливо, вул. Костюшки, 8, нині – вул. Театральна).

Продукція друкарні: складання і друк газет доби УНР і ЗУНР “Покутський вістник” (1918 ч. 10–14, 1919 ч. 1–36), “Січковий голос” (1919 ч. 1–7/8), “Громадський голос” (1919 ч. 1–11), інформаційного щоденника “Новини” (1919 ч. 1–23), педагогічної газети “Учительський голос” (1919 ч. 1–4).

Примітки: не на всіх виданнях друкарні ОВК писалось, хто нею управляє; на виданнях, котрі побачили світ в один і той же час, написи: “З друкарні ОВК” і “З друкарні ОВК під управою О. Кузьми”.

Високий і плоский друк. Керівництво друкарнею ОВК О. Кузьма передав Антонові Гринцишину (див.: Окружної військової Команди (ОВК) друкарня в Коломійі під управою Антона Гринцишина).

Література: Карашкевич О [?]. Наш привіт // Покуття. – 1921. – 19 черв.; Васильчук М. Перша у міжвоєнні // Вільний голос. – 1997. – 17 груд.; Федоришин П. Преса і українська державність (1917–1920 рр.). – Тернопіль, 1996. – 178 с.; Бемко В. Листопадові події в Коломійі // Літопис коломийський. – Святковий випуск [1991. – Листопад]. – 24 с.; Романюк М., Галушко М. Українські часописи Коломійі (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 83, 86, 87.

13. Окружної військової Команди (ОВК) друкарня в Коломійі під управою Антона Гринцишина (квітень – травень 1919).

Адреса друкарні: м. Коломия (назва і число дому не зазначені, можливо, вул. Костюшки, 8, нині – вул. Театральна).

Продукція друкарні: складання і друк часописів доби ЗУНР і УНР “Покутський вістник” (1919 ч. 38–43), “Січковий голос” (1919 ч. 9/10), “Громадський голос” (1919 ч. 12, 13).

Примітки: Антон Гринцишин у квітні 1919 р. перебрав від О. Кузьми управління друкарнею ОВК і керував нею до двадцятих чисел травня, доки місцеві польські повстанці силою не припинили друк чергового номера “Покутського вістника”, що сталося внаслідок захоплення влади в місті перед приходом румунського війська. Крім газет, іншої продукції з цього періоду діяльності друкарні не виявлено. Очевидно, друкарня ОВК під час польської окупації краю перейшла у відання Фелікса Долінського.

Література: Карашкевич О [?]. Наш привіт // Покуття. – 1921. – 1 черв.; Васильчук М. Перша у міжвоєнні // Вільний голос. – 1997. – 17 груд.; Федоришин П. Преса і українська державність (1917–1920 рр.) – Тернопіль, 1996. – 178 с.; Бемко В. Листопадові події в Коломійі // Літопис коломийський. – Святковий випуск [1991. – Листопад]. – 24 с.; Романюк М., Галушко М. Українські часописи Коломійі (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 83, 86, 87.

14. Кисілевського А. друкарня (1920–1939).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Леґіонів, 10 (з 1922); м. Коломия, вул. Пілсудського, 24 (з 1931); м. Коломия, вул. Брасона, 6 (1938–39).

Продукція друкарні: складання і друк останньої газети доби УНР і ЗУНР “Україна” (1920 ч. 141–144), газет часів польської окупації “Молода громада” (1922 ч. 1–7), “Радикальний голос” (1922 ч. 1–6), “Українська праця = Ukrainiska praca” (1922 ч. 1–8), “Право народу” (1923 ч. 1–19, 21), “Нове діло” (1924 ч. 1), “Вільна трибуна” (1936 ч. 1), інформаційного бюлетеня “Веселка” (1938 ч. 1), першого номера двотижневика “Трембіта” (1937 ч. 1). У друкарні складали і

друкували книги і брошури українською та польською мовами. Зокрема, переклади з німецької книги В. Єрузалема “Психологія” (1921), з російської – О. Купріна “Остання любов царя Соломона (Суляміт)” (1924), збірки польськомовних поезій М. Бессажанки “Sloneczne loty” (1933), К. Могильницького “Byt wieczny” (1939).

Примітки: друкарня, котрою під час польської окупації краю одноосібно почав керувати А. Кисілевський, співпрацювала з видавництвами “ОКА”, “Бистриця”. Сам А. Кисілевський виступав у ролі редактора окремих видань, зокрема й періодичних – газети “Право народу” (1923 ч. 3–12).

Література: *Савчук М.* Часописи Коломиї (1865–1939). – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – С. 5; Коломийські книжкові видання 1864–1941 рр. : Каталог / Упоряд. *І. Монолатій* // Літопис коломийський. – 1993. – Ч. 1 – 27 с.; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 90–187; *Курдидик А.* Друковане слово в Коломиї // Коломия й Коломийщина : Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Видання Комітету коломиян, 1988. – С. 327.

Архівні джерела: *Пригородська В.* Дещо про культурне життя Коломиї / Конспект виступу на зустрічі з коломийськими гімназистами. Рукопис. 1992. 7 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломийських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

15. Бойчука Михайла друкарня (не пізніше 19 червня 1921 – 1939).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Собіського, 38 (1932); м. Коломия, вул. Собіського, 44 (1921–33); м. Коломия, вул. Собіського, 48 (1934–38); м. Коломия, вул. Собіського, 63 (нині – вул. М. Грушевського, в р-ні буд. № 46).

Продукція друкарні: складання і друк першої газети міжвоєнного періоду “Покуття” (1921 ч. 1–11), часопису “Молода громада” (1922 ч. 8–17), євангельського часопису “Віра і наука = Wira i nauka” (1926, 1927 ч. 1–15/16), часопису для українського жіноцтва “Жіноча доля = Zinocza dola” (1925–38 ч. 1/2 – 15/16), часопису “Покутське слово” (1926 ч. 5, 6), тижневиків “Коломийські вісти” (1927 ч. 1–3), “Вісти Покуття” (1928 ч. 4–7 [?]), “Селянська правда” (1928 ч. 1, 2 [?]), релігійно-освітнього місячника “Українська реформація” (1931 ч. 1–6), додатку до нього “Недільна шкілька” (1931 ч. 1–3), місячника “Український купець” (1929 ч. 1–7), журналу молоді державної гімназії з українською мовою навчання в Коломиї “Плай” (1932, 1934), часопису для сільського жіноцтва “Жіноча воля” (1932 – 1938 ч. 1–5), двотижневика “Плуг” (1932 ч. 1, 1933 ч. 2), місячника для українських дівчат “Світ молоді = Swit molodi” (1932 – 1938 ч. 1–6/7), тижневика “Батьківщина” (1933 ч. 1, 2/3 [?]), безплатного додатку до часопису “Жіноча доля” – “Для сільського жіноцтва” (1933–34), журналу шкільної

громади гімназії “Рідна школа” в Коломиї “Проблески” (1933 ч. 1–3, 1936 ч. 1 (4) [?]), двотижневика “Гуцульське слово” (1934 ч. 1–7, 1935 ч. 1, 2/3), часопису “Народня трибуна” (1934 ч. 2), місячника “Антикомуніст” (1935 ч. 1, 2 [?]), двотижневика “Рідний ґрунт” (1935 ч. 1), станового часопису “Дяківський прапор” (1936 ч. 1–3), інформаційного бюлетня “Веселка” (1937, 1938 ч. 2–3), двотижневика “Дніпро = Dnipro” (1937 ч. 1–4/5, 1938 ч. 1/2, 3/4 [?], 1939 ч. 1/2–6), журналу гімназії “Рідна школа” в Коломиї – “Ми йдемо вперед...” (1938), двотижневика “Трембіта” (1937 ч. 2–4), тижневика “Де правда? = De prawda?” (1939 ч. 2–5).

Видруковано понад 150 книг і брошур, зокрема, М. Мельника (згодом – М. Матіїв-Мельник) “На рiках Вавилонських” (1921), І. Федорички “Талергоф, чи Русько-українська Голгота” (1923), переклад Д. Николишина “Перемін (Метаморфоз)” Публія Овідія Назона (1927), П. Франка “В пралісах Бразилії” (1928) і його ж “Дядько Шкіпер” (1930), М. Гоголя “Тарас Бульба” (1929), І. Франка “Мойсей” (1930), “Як добре і здорово варити” (1931) та ін.

Тут побачила світ ціла низка альманахів і книг “Жіночої долі” – “Великий ілюстрований календар “Прут” на рік 1926” (1925), “Ілюстрований календар-альманах “Жіночої долі” на звичайний рік 1927 : На новий шлях” (1926), “Наш світ : Альманах “Жіночої долі” з додатком календаря на рік 1928” (1927), “Наша книга: Альманах “Жіночої долі з додатком календаря на рік 1929” (1929), а також календарі-альманахи на 1930, 1931 рр. Видруковано книгу О. Кисілевської “Під небом півдня (по широкому світі)” (1937).

Примітки: власник друкарні М. Бойчук перебрав її після смерті М. Білоуса, тобто, це колишня друкарня М. Білоуса, котра продовжувала міститися в т. зв. камениці Білоуса (є звістки про зразки продукції, випущеної в цій друкарні окупаційною російською владою у час Першої світової війни).

Тут виходили книжкові серії “Загальна книгозбірня”, “Народна бібліотека”, “Бібліотека “Ряс”. Друкарня випускала й бланкову продукцію, що видно з рекламних оголошень у пресі: “Друкарня М. Бойчука, Коломия, Собіського, 48. Виконує всякі роботи входячі в обсяг друкарства і поручає свій багато заосмотрений склад друків”. Друк високий і плоский, клішарня, кольоровий друк обкладинок, афіш. Співпраця з художником В. Дядинюком.

Література: Друкарня М. Бойчука... // Дяківський прапор. – 1936. – 12 квіт.; *Савчук М.* Бойчука Михайла друкарня // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 2, літера Б. – Коломия : Вік, 1998. – С. 84; Дядинюк Василь // Енциклопедія Українознавства. – Т. 2. – Львів, 1993. – С. 614–615; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 97–191; Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853–1939 рр.) : Анотований каталог / Уклад. *В. Переприїї.* – Львів : НВП “Мета”, 1996. – С. 29–42.

Архівні джерела: *Білинкевич І.* Про коломийські друкарні / Конспект оповіді. Рукопис. 1993. 12 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломийських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

16. Долінського Фелікса друкарня (1925–1937).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Замкова, 23 (1925); м. Коломия, вул. Легіонів, 10 (з 1926).

Продукція друкарні: складання і друк української періодики – газети Української народної партії “Нове діло” (1925), станових часописів “Голос дяків” (1926 ч. 12/13–25, 1927) та “Дяківський шлях” (1929 ч. 3/4–6, 1930), тижневика “Коломийські вісти” (1927 ч. 4–18, 1928), місячника “Український верховинець” (1927), часописів “Торгівля і промисел” (1929 ч. 1–8) та “Український купець” (1928 ч. 8), двотижневика “Життя Покуття” (1932 ч. 1).

Помітний слід друкарня залишила у виданні серії брошур “Бібліотека літературних характеристик”; відомо загалом 20 випусків. Серед них брошури про творчість І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, І. Франка, М. Коцюбинського, П. Куліша, О. Маковея, О. Кобилянської та ін. Тут видруковано “Перший календар-альманах “Світ праці” на звичайний рік 1938” (1937).

Примітки: Вірогідно, що друкарня Ф. Долінського – це колишня друкарня ОВК (до 1918 р. – друкарня А. Й. Мізевича під управою Ф. Долінського). Співпраця з видавництвом “Чорногора”.

Література: *Романенчук Б.* Бібліографія // Українська книга : Місячник, присвячений бібліології та бібліофільству [Львів]. – 1938. – С. 46–53; Коломийські книжкові видання 1864–1941 рр. : Каталог / Упоряд. *І. Монолатій* // Літопис коломийський. – 1993. – Ч. 1. – 28 с.; *Савчук М.* Часописи Коломиї (1865–1939). – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – 12 с.; *Його ж.* Місто Коломия як унікальний видавничий центр української провінції (1865–1939 рр.) // Коломиї – 750 : Тези доповідей і виступів історико-краєзнавчої конференції. – Коломия, 1991. – С. 5–7; *Романок М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 105–139.

Архівні джерела: *Білинкевич І.* Про коломийські друкарні / Конспект оповіді. Рукопис. 1993. 12 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломийських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

17. “СО-ВА” друкарня (1931–1935).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Словацького, 44 (1931); м. Коломия, вул. Словацького, 50 (1932, 1934–35); м. Коломия, вул. Словацького, 50 а (1933).

Продукція друкарні: складання і друк євангельського часопису “Віра і наука = Wira i nauka” (1933–35) та додатків “Приятель дітей” (1934–35), “Сіач”

(1932, 1934), “На провесні” (1934 ч. 1–10), а також релігійно-освітнього місячника “Українська реформація” (1931) і додатку “Недільна шкілька” (1931), двотижневика “Життя Покуття” (1932–33), місячника “Правні поради” (1932), двотижневого часопису “Нове життя” (1933), часопису “Голос Покуття” (1934–35). Серед книг, видрукованих тут, – “Комунізм чи капіталізм” (1934) М. Ковалюка, спомин хорунжого З. Стефаніва “Від Слов’янська до Тухолі” (1933) з передмовою А. Чайковського.

Примітки: здебільшого друкарня спеціалізувалась на виданні євангельських часописів і книг. Також співпрацювала з видавництвами “Рекорд” і “Бувальщина”.

Література: Коломийські книжкові видання 1864–1941 рр. : Каталог / Упоряд. *І. Монолатій* // Літопис коломийський. – 1993. – Ч. 1. – 28 с.; *Романок М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 106–165.

Архівні джерела: Картотека коломийських видань з колекції І. Вишиванюка. 207 поз. – (Зберіг. в особистому архіві І. Вишиванюка); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); *Природська В.* Дещо про культурне життя Коломиї / Конспект виступу на зустрічі з коломийськими гімназистами. Рукопис. 1992. 7 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

18. “Джерело” друкарня (травень 1937 – 1939).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Красінського, 3 (травень – січень 1939), м. Коломия, вул. Костюшки (нині – вул. Театральна), 15 (лютий–березень 1939).

Продукція друкарні: відома з 22 травня 1937 р.; складання і друк українських періодичних видань. Зокрема тижневика “Авангард” (1937 ч. 1–15, 1938 ч. 1–2), журналу “Жіноча доля = Zinocza dola” (1938 ч. 17–24 – 1939 ч. 1/2), додатків до нього “Жіноча воля” (1938 ч. 12–14 – 1939 ч. 3–8) і “Світ молоді” (1938 ч. 8/9–12 – 1939), а також євангельського часопису “Віра і наука = Wira i nauka” (1938 ч. 1, 2).

Примітки: після тривалої співпраці видавництва “Жіноча доля” з друкарнею М. Бойчука, видавництво вдалося до послуг нової друкарні. Очевидно, це пов’язано з переїздом М. Бойчука, одруженого з чешкою, на батьківщину дружини.

Література: *Савчук М.* Часописи Коломиї (1865–1939). – Івано-Франківськ : Облвидав “Галичина”, 1991. – С. 5; *Романок М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 106–176.

Архівні джерела: *Ясичук З.* Про Михайла Бойчука / Конспект оповіді. Рукопис. 1997. 2 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

19. Державна друкарня поліграфтресту м. Коломиї (1940).

Адреса друкарні: м. Коломия.

Продукція друкарні: друкосорти, білова продукція, друк газети тимчасового управління міста Коломиї “Червоний прапор” (1940 № 2–102).

Примітки: складання ручне, друк високий. Комплект різноманітних шрифтів, металеві і дерев'яні розетки, заставки. Поліграфтрест утворили на базі націоналізованих приватних друкарень.

Література: Васильчук М. Наприкінці 1940-х... // Вільний голос. – 1997. – 4 черв.; Романюк М., Галушко М. Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів. – С. 197, 198.

Архівні джерела: Кулик Я. З мого життя / Конспект зустрічі в колективі редакції “Вісника Коломиї”. Рукопис. 1990. 5 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

20. “Червоний прапор” друкарня (1940–41, 1944).

Адреса друкарні: м. Коломия.

Продукція друкарні: складання і друк газети Коломийського міського комітету КП(б)У та міськвиконкому, згодом – міськради і райвиконкому та міської і районної рад депутатів трудящих Станіславської обл. “Червоний прапор” (1940 № 103–301, 1941, 1944). Білова продукція, друкосорти.

Примітки: колишня Державна друкарня поліграфтресту, передана у відання редакції газети “Червоний прапор”; колектив друкарні входив у штат редакції як т. зв. газетна група.

Архівні джерела: Кулик Я. З мого життя / Конспект зустрічі в колективі редакції “Вісника Коломиї”. Рукопис. 1990. 5 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

21. Державна українська друкарня (поч. липня – поч. серпня 1941).

Адреса друкарні: м. Коломия.

Продукція друкарні: листівки, друкосорти, розпорядження влади, білова продукція, складання і друк газети “Воля Покуття”, органу повітового Українського революційного проводу і ОУН (1941 ч. 1, 2/3) та органу Окружної управи і ОУН (1941 ч. 4–9).

Примітки: після відступу Червоної армії 2–3 липня 1941 р., в Коломиї владу перебрала адміністрація на чолі з А. Княжинським; міську друкарню очолив поліграфіст О. Кічак. Він негайно випустив масовим тиражем звернення Проводу ОУН на матірних українських землях, в котрому, зокрема зазначалось: “Український народ! Знай: твоєю метою є Українська самостійна соборна держава! Твоім вождем є Степан Бандера!”. 6 липня 1941 р. вийшов перший номер газети “Воля Покуття” з колонтитулом, тисненням золотом (очевидно, частина тиражу). У друкарні здійснено надрук на майже двох тисячах поштових карток радянського зразка зображення тризуба і напису “Пов. упр. Коломия 3.VII. 1941”, “50 сот.”. З початку серпня 1941 р. перейменована у друкарню видавництва “Воля Покуття”.

Література: Фрела О. Прислуга порятівникові // Вісник Коломиї. – 1991. – 17 верес.; Кічак І. Коломийське революційне підпілля під час і після Другої світової війни // Воля

нації. – 1996. – 24 лют.; Його ж. Вільна Коломия 55 років тому // Вісник Коломиї. – 1996. – 10 верес.; Романюк М., Галушко М. Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 192; Коломийська округа 1941–1942 рр. на сторінках газети “Воля Покуття” : Бібліограф. покажчик / Автор-упоряд. І. Монолатій. – Коломия, 1996. – 18 с.; Андрусак М. Вежі духу // Перевал. – 2003. – № 2. – С. 39–90.

Архівні джерела: Кремер (Ореништайн) Ц. [Спогади про працю в коломийській друкарні під час німецької окупації]. Машинопис. 1991. – 2 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

22. Видавництва “Воля Покуття” друкарня (серпень – кінець вересня 1941).

Адреса друкарні: м. Коломия, очевидно, вул. Гетьмана Мазепи, 3 (з 1942 перейменована на вул. Головну, нім. – Hauptstrasse).

Продукція друкарні: газети “Воля Покуття” (1941 ч. 10/11–18), “Останні вісті” (1941 ч. 1–3). Накладом “Волі Покуття” як ч. 36 серії “Загальна книгозбірня” побачили світ книги Д. Николишина “На становищі : Картина в 3-ох діях” (1941) і “Поминальна (листопадна) симфонія : Сонети” (1941, серпень).

Примітки: після нетривалого періоду існування видавництва послідували господарські реформи. Це, передусім, пов'язано з тим, що на зміну спочатку угорським, а згодом німецьким військовим керівникам, далеким від справ господарських, прибули німецькі господарники-тиловики. Йшлося про централізацію видавничої справи (й української в тому числі) у Кракові (з філією у Львові). Перейменована у друкарню редакції “Воля Покуття”.

Література: Николишин Д. Поминальна (листопадна) симфонія. – Коломия : Літопис коломийський, 1993. – С. 4; Його ж. Моя біографія // Літопис коломийський. – 1991. – Ч. 2. – С. 8–10; Васильчук М. Не зверітисся в собі // П'ять імен : Діячі української культури на Коломийщині. – Коломия : Плин, 1995. – С. 17–23; Тарнавський О. Літературний Львів. 1939–1944 : Спомини. – Львів : Просвіта, 1995. – 136 с.; Романюк М., Галушко М. Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 192; Коломийська округа 1941–1942 рр. на сторінках газети “Воля Покуття” : Бібліограф. покажчик / Авт.-упоряд. І. Монолатій. – Коломия, 1996. – 18 с.; Андрусак М. Вежі духу // Перевал. – 2003. – № 2. – С. 76–77.

Архівні джерела: Картотека коломийських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

23. Редакції “Воля Покуття” друкарня (вересень 1941 – 1942).

Адреса друкарні: м. Коломия, очевидно, вул. Гетьмана Мазепи, 3 (згодом – вул. Головна, нім. – Hauptstrasse).

Продукція друкарні: складання і друк газети “Воля Покуття = Pokutiens Wille” (1941 ч. 19/20–32, 1942 ч. 1–10), “Останні вісті” (1941 ч. 4–17).

Примітки: друкарня здебільшого обслуговувала видання газети “Воля Покуття”, виконувала дрібні замовлення влади – друк офіційних наказів, розпоряджень. Згодом увійшла до складу “Поліграф-Тресту”.

Література: Коломийська округа 1941–1942 рр. на сторінках газети “Воля Покуття” : Бібліограф. покажчик / Авт.-упоряд. *І. Монолатій*. – Коломия, 1996. – 18 с.; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломії (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 192; *Николишин Д.* Моя біографія // Літопис коломийський. – 1991. – Ч. 2. – С. 8–10; *Андрусак М.* Вежі духу // Перевал. – 2003. – № 2. – С. 39–90.

Архівні джерела: *Кремер (Орешитайн) Ц.* Спогади про працю в коломийській друкарні під час німецької окупації. Машинопис. 1991. 2 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

24. “Поліграф-Грест” (1942–1944).

Адреса друкарні: м. Коломия.

Продукція друкарні: білова продукція, друкосорти, брошури, розпорядження влади. Друк газети “Воля Покуття = Rokutien Wille” (1942 ч. 11–33).

Примітки: у ході адміністративних реформ, проведених німецькою окупаційною владою в Галичині, було накладено обмеження на український видавничий процес. Друкарню очолив старший лейтенант СС Віллі Зетцер. Газету “Воля Покуття” з Коломії було перенесено у Львів (з 1943). Друкарня виконувала, здебільшого, дрібні замовлення – друк бухгалтерської документації, реєстраційних книг тощо, а також розпоряджень німецької адміністрації.

Література: *Николишин Д.* Моя біографія // Літопис коломийський. – 1991. – Ч. 2. – С. 8–10; *Фрела О.* Прислуга порятунків // Вісник Коломії. – 1991. – 17 верес.; *Кічак І.* Коломийське революційне підпілля під час і після Другої світової війни // Воля нації. – 1996. – 24 лют.; *Його ж.* Вільна Коломия 55 років тому // Вісник Коломії. – 1996. – 10 верес.; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломії (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 192; *Андрусак М.* Вежі духу // Перевал. – 2003. – № 2. – С. 39–90.

Архівні джерела: *Кремер (Орешитайн) Ц.* Спогади про працю в коломийській друкарні під час німецької окупації / Машинопис. 1991. 2 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

25. Друкарня № 2 Управління поліграфії і видавництва (1945–1950).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Леніна, 5 (тепер – просп. Чорновола).

Продукція друкарні: складання і друк газети Коломийського міськкому і райкому КП(б)У, міської і районної рад депутатів трудящих “Червоний прапор”, газети Коломийського райкому Компартії України та райради “Червоний промінь”. Різноманітна бланкова продукція, плакати, розрахункові й касові книги, коробки для продукції взуттєвої фабрики.

Примітки: директори – Б. Я. Гутман (29 червня – 22 жовтня 1946), Артеменко (22 жовтня 1946 – 13 травня 1947), Сухов (13 травня 1947 – 7 січня 1948), Є. Б. Большинський (7 січня – 10 грудня 1948), Борис Карпов (з 11 грудня 1948). Складання ручне і машинне (лінотип з 1946 р., два – з 1950 р.); 15–18 працівників. З 1946 – двозмінна робота. Друкарські машини “РП”, “ГП”, “Авгсбург”,

дві – “Лібєрті”. Дротешвейні машини, машина для розкрою паперу. 1945–47 рр. погане забезпечення друкарні матеріалами (великі збитки, виробництво нерентабельне); матеріали і деталі до поліграфічної техніки закуповували на ринку у приватних осіб (до березня 1947 р.). Реорганізована у друкарню № 2 Станіславського обласного управління поліграфічної промисловості, видавництва і книготоргівлі.

Література: *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломії (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 197, 201; *Васильчук М.* Наприкінці 1940-х... // Вільний голос. – 1997. – 4 черв.; *Андрусак М.* Вежі духу // Перевал. – 2003. – № 2. – С. 39–90.

Архівні джерела: Приказ № 1. – 1946. – 18 люта // Книга приказов. 18 люта 1946 – 31 грудня 1948 г. 84 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні); Приказ № 5. – 1946. – 28 люта // Там само; Приказ № 17. – 1946. – 8 жовтня // Там само; Приказ № 21. – 1946. – 22 жовтня // Там само; Приказ № 25. – 1946. – 29 жовтня // Там само; Приказ № 40. – 1946. – 4 грудня // Там само; Приказ № 12. – 1947. – 15 люта // Там само; Приказ № 44. – 1947. – 15 мая // Там само; Приказ № 103. – 1947. – 28 жовтня // Там само; Приказ № 1. – 1948. – 7 люта // Там само; Приказ № 11. – 1948. – 23 люта // Там само; Приказ № 39. – 1948. – 26 люта // Там само; Приказ № 67. – 1948. – 2 люта // Там само; Приказ № 127. – 1948. – 11 грудня // Там само; Приказ № 149. – 1948. – 31 грудня // Там само; Приказ № 35. – 1949. – 27 люта // Книга приказов по типографії № 2. Начата 1 люта 1949, окончена 26 грудня 1953 г. – 200 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні); Приказ № 87. – 1949. – 5 жовтня // Там само; Приказ № 24. – 1950. – 28 люта // Там само; Приказ № 8. – 1952. – 19 люта // Там само.

26. Друкарня № 2 Станіславського обласного управління поліграфічної промисловості, видавництва і книготоргівлі (1950–1953).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Леніна, 5 (тепер – просп. Чорновола).

Продукція друкарні: складання і друк газети Коломийського міськкому КП(б)У і міської ради депутатів трудящих Станіславської області “Червоний прапор” (1952–53), газети коломийського РК КП(б)У та районної ради депутатів трудящих Станіславської області “Червоний промінь” (1950–53), газети політвідділу Коломийської МТС Станіславської області “Більшовик” (1950–52), газети політвідділу Коломийської МТС Станіславської області “Перемога” (1952–53).

Примітки: директори – Борис Карпов (до 1952), Олексій Пономаренко; 15–18 працівників, з них шестеро друкарів. Складальний, лінотипний, друкарський, палітурний (коробочний) цехи. Складання ручне і машинне (два лінотипи Н-4), обладнання для палітурних робіт, машина для розкрою паперу, відбивний верстат.

Реорганізована у Коломийську міську друкарню Станіславського обласного управління культури.

Література: *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломії (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 201–204.

Архівні джерела: Приказ № 24. – 1950. – 28 люта // Книга приказов по Коломийської гортипографії № 2. – 117 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної

друкарні); Приказ № 38. – 1950. – 10 мая // *Там само*; Приказ № 48. – 1950. – 4 июня // *Там само*; Приказ № 52. – 1950. – 17 июня // *Там само*; Приказ № 53. – 1950. – 19 июля // *Там само*; Приказ № 51. – 1951. – 26 июля // *Там само*; Приказ № 56. – 1951. – 5 июля // *Там само*; Приказ № 73. – 1953. – 5 ноября // *Там само*; Приказы по типографии за 1953 год. – 177 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні); Приказ № [?]. – 1953. – 16 июня // *Там само*.

27. Коломийська міська друкарня Станіславського обласного управління культури (1953–1962).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Шуберта, 5 (1953-54); м. Коломия, вул. Борисенка, 6 (1954-62).

Продукція друкарні: складання і друк газети Коломийського міського комітету КП України і міської ради, згодом міської і районної рад депутатів трудящих “Червоний прапор”, газети Коломийського райкому КП України та райради депутатів трудящих “Червоний промінь” (1953-59). Книги і брошури, зокрема наукові записки Станіславського педагогічного інституту (1957 р., три друк. арк.) і Чернівецького державного університету (1959), Львівського лісотехнічного інституту (1957 р., чотири друк. арк.), книги кївського видавництва “Радянська школа” (1957 р., 18 друк. арк.), каталогу Коломийського музею народного мистецтва “Гуцульщина” (1957) та ін. Бланкова продукція, плакати, буклети, передвиборна агітація і документація, етикетки (двоколірні), запрошення тощо.

Примітки: директор Олексій Пономаренко; близько двадцяти працівників; складальний, лінотинний, друкарський, палітурний (коробочний) цехи. Складання ручне і машинне (два лінотипи Н-4), з 1962 р. – три лінотипи. Шрифти дерев’яні (плакатні) і металеві. 1954 р. – шість друкарських машин, зокрема “Аугсбург”, “Йоганесберг” з продуктивністю від 7 до 11 тисяч відбитків за зміну, в т. ч. і друкарська машина з нижнім приводом “Лібєрті”. З 1956 р. – сім друкарських машин. Робота двозмінна. Друк високий (з 1956 р. – відливали пласкі стереотипи). З іншого обладнання – відливний і відбивальний верстати, машина для розкрою паперу, матричний прес, бронзувальний верстат; з 1957 р. – дртошвейна машина; з 1960 – електронно-гравірувальний автомат ЭГА-2 для виготовлення газетних кліше. До 1958 р. друкарня мала автомашину, потім – лише моторолер.

1962 р. реорганізована у Коломийську міжрайонну друкарню Івано-Франківського обласного книжково-газетного видавництва.

Література: Романюк М., Галушко М. Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.): Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 198, 201.

Архівні джерела: Приказ № [?]. – 1953. – 24 ноября // Приказы по типографии за 1953 год. – 177 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні);

Приказ № 73. – 1953. – 5 ноября // *Там само*; Приказ № [?]. – 1953. – 16 июня // *Там само*; Приказ № 1. – 1954. – 4 января // Книга приказов Коломыйской типографии. Начата 1.01.1954. Окончена 27 декабря 1955 г. – 127 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні); Приказ № 24. – 1954. – 20 марта // *Там само*; Приказ № 40. – 1954. – 10 мая // *Там само*; Приказ № 55. – 1954. – 14 июня // *Там само*; Приказ № 98. – 1954. – 15 октября // *Там само*; Приказ № 69. – 1955. – 6 июля // *Там само*; Приказ № 71. – 1956. – 6 сентября // Книга приказов, г. Коломия. Типография № 2. – 78 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні); Приказ № 12. – 1957. – 5 февраля // *Там само*; Приказ № 62. – 1957. – 10 августа // *Там само*; Приказ № 90. – 1957. – 26 ноября // *Там само*; Приказ № 98. – 1957. – 18 ноября // *Там само*; Приказ № 53. – 1958. – 9 июня // *Там само*; Приказ № 69а. – 1958. – 15 августа // *Там само*; Приказ № 84. – 1958. – 25 сентября // *Там само*; Приказ № 40. – 1958. – 12 апреля // *Там само*; Приказ № 23. – 1959. – 2 августа // Книга приказов 1959-61 г. Гортипография № 2. – 69 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні); Приказ № 83. – 1959. – 19 сентября // *Там само*; Приказ № 11. – 1960. – 1 февраля // *Там само*; Приказ № 64. – 1960. – 13 июля // *Там само*; Приказ № 23. – 1962. – 17 марта // Книга приказов 1962–1963 гг. Гортипография г. Коломия. – 91 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні); Приказ № 49. – 1962. – 12 мая // *Там само*; Приказ № 58. – 1962. – 1 июня // *Там само*; Приказ № 93. – 1962. – 20 августа // *Там само*.

28. Коломийська міжрайонна друкарня Івано-Франківського обласного книжково-газетного видавництва (1962–1966).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Борисенка, 6 (тепер – вул. Шашкевича, 6).

Продукція друкарні: бланкова продукція, афіші, плакати, палітурні і картонажні роботи. Автореферат А. Волкової “Минеральные воды Красноярского края” (1965) та ін. брошури. Складання і друк газети Коломийського міського КП України і міської ради депутатів трудящих, згодом – ще й районної рад депутатів трудящих Івано-Франківської області “Червоний прапор” і міжрайонної газети Станіславського (згодом – Івано-Франківського) обкому Компартії України і облвиконкому при Коломийському територіальному виробничому колгоспно-радгоспному управлінні “Радянська Гуцульщина” (1962 – 1963 № 1–154).

Примітки: директори – Олексій Пономаренко (до 16 січня 1963), Олексій Василець (17 січня 1963 – 1965), Іван Сенюк (з 9 квітня 1965). У зв’язку з хрущовськими господарсько-управлінськими реформами створено територіальне виробниче колгоспно-радгоспне управління, в Коломиї почала виходити міжрайонна газета “Радянська Гуцульщина”, призначена для декількох районів. З травня 1962 розпочато розширення потужностей Коломийської міської друкарні Станіславського обласного управління культури (згодом вона стала Коломийською міжрайонною друкарнею). Кількість працюючих – 32–34 особи; складальний, лінотинний, друкарський, палітурний (коробочний) цехи. Складання ручне і машинне (три лінотипи марки Н-4 і Н-7; четвертий лінотип – з 1964 р.). Сім друкарських машин різних марок з продуктивністю робо-

ти від 11 до 13 тисяч відбитків за семигодинну зміну. Робота двозмінна. Електронно-гравірувальні автомати ЭГА-2 і ЭГ-4. Матричний прес, верстальний і бронзувальний верстати. Розкрій паперу з рулонів на ротаційній аркушенарізній машині з лічильником. Два моторолери. Обладнання і шрифти друкарня перебрала у Заболотівської і Яблунівської райдрукарень. 3 9 березня 1964 вступила в дію ротаційна друкарська машина для друкування газети зі стереотипів. Для забезпечення роботи машини створено ротаційно-стереотипну дільницю. Встановлено (1964) відливний напівавтомат (цілнолиті газетні заголовки). Споруджено ліфт для транспортування друкарських форм зі складального (другий поверх) у друкарський цех (перший поверх).

Реорганізована у Коломийську міську друкарню Івано-Франківського обласного управління по пресі.

Література: *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – 198, 204.

Архівні джерела: Приказ № 48. – 1962. – 10 мая // Книга приказов 1962–1963 гг. Гортипография г. Коломыя. – 91 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні); Приказ № 43. – 1962. – 12 мая // *Там само*; Приказ № 56. – 1962. – 1 июня // *Там само*; Приказ № 58. – 1962. – 1 июля // *Там само*; Приказ № 85. – 1962. – 3 августа // *Там само*; Приказ № 93. – 1962. – 20 августа // *Там само*; Приказ № 138. – 1962. – 7 декабря // *Там само*; Приказ № 7. – 1963. – 17 сичня // *Там само*; Наказ № 55. – 1963. – 5 червня // *Там само*; Наказ № 43. – 1964. – 11 березня // Книга наказів по Коломийській міськрайонній друкарні. Почата 2 жовтня 1963 р. Закінчена 7 липня 1966 р. м. Коломия. – 93 арк. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні); Наказ № 95. – 1964. – 7 липня // *Там само*; Приказ № 97. – 1964. – 14 июля // *Там само*; Приказ № 130. – 1964. – 21 сентября // *Там само*; Наказ № 1. – 1965. – 4 сичня // *Там само*; Наказ № 28. – 1965. – 26 березня // *Там само*; Наказ № 74. – 1965. – 16 серпня // *Там само*.

29. Коломийська міська друкарня Івано-Франківського обласного управління по пресі (1967–1991).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Борисенка, 6 (тепер – вул. Шашкевича, 6).

Продукція друкарні: складання і друк газет Коломийського міського комітету КП України, міської та районної рад “Червоний прапор” і додатку “Над Прутом” (1990), газети парткому, профкому, комітету комсомолу і дирекції заводу “Коломиясільмаш” – “Робітниче слово” (з 1979), інформаційно-рекламної газети агрофірми “Пруг” – “Агро” (з 1988), газети Коломийської організації Української республіканської партії “На переломі” (з 1990), газети Коломийської міської ради народних депутатів “Вісник Коломиї” (з 1990) і додатку “Всевідо” (з 1990), газети Коломийської районної ради народних депутатів “Вільний голос” (з 1991). Друк книги “Погрузчик-экскаватор ПЭА-1,0 “Карпатець” (Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1988), брошур “Статут товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка” (1989), “Біблія для дітей” (Коломия :

Поетична бібліотечка “Агро”, 1990), “Колядки та щедрівки” (Коломия : Поетична бібліотечка “Агро”, 1990), “Статут Демократичної партії України : Коломийський осередок ДемПУ” (Коломия, 1991), “Коломії – 750 : Тези доповідей і виступів історико-краєзнавчої конференції” (Коломия, 1991). Бланкова продукція, бухгалтерські книги обліку, запрошення, плакати, палітурні роботи тощо.

Примітки: директори – Іван Сенюк (до 1982), Олексій Поліщук (з 1982). Складальний, лінотипний, друкарський, палітурний цехи. Ручне і машинне складання (чотири лінотипи). Плоскодрукарські машини, електронно-гравірувальний автомат ЭГ-4. Матричний прес, верстальний і бронзувальний верстати. Розкрій паперу з рулонів на ротаційній аркушенарізній машині. Ротаційно-стереотипна дільниця; друк на ротаційній стереотипній машині (до 1985). 3 13 травня 1985 ротаційна офсетна чотирисекційна машина РО-62 (друк газети “Червоний прапор” та ін. продукції). Фотолабораторія для виготовлення діапозитивів фотознімків, а також офсетних друкарських форм.

Реорганізована у Коломийську міськрайонну друкарню комітету у справах преси та інформації Головного управління (департаменту) з гуманітарних питань виконкому Івано-Франківської обласної Ради народних депутатів.

Література: *Васильчук М.* Видавнича Коломия : Періодичні та книжкові видання нової доби. Довідник. – Коломия : Вік, 1995. – 48 с.; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.) : Історико-бібліографічне дослідження. – Львів, 1996. – С. 206–213; *Васильчук М.* Газета: штрихи біографії // Вільний голос. – 1993. – 14 сичня.

Архівні джерела: Наказ № 113. – 1969. – 17 жовтня // Книга наказів. 2 червня 1969 – 12 липня 1971. – (Зберіг. у поточному архіві Коломийської районної друкарні).

30. Коломийська міськрайонна друкарня комітету у справах преси та інформації Головного управління (департаменту) з гуманітарних питань виконкому Івано-Франківської обласної Ради народних депутатів (1991–1995).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Шашкевича, 6.

Продукція друкарні: складання і друк газет Коломийської міської ради народних депутатів “Вісник Коломиї” (1991-94) і додатків “Всевідо” (1991-94) та “Комар” (1992-93), газет “Агро” (1991-94), газети Коломийської районної ради “Вільний голос”, газети профкому заводу сільськогосподарських машин “Робітниче слово”, рекламно-інформаційної газети “ЗР-Інформ” (з 1995), сатирично-гумористичної газети “Кляштор” (1993 № 1). Складання і друк журналів “Чорногора” (1991 № 1), “Народний дім” (Кн. 1, 4, 6), “Наша слава” (1991 ч. 1), “Гімназійна ватра” (1992 ч. 1 – 1993 ч. 2), бюлетеня музею історії міста Коломиї “Літопис коломийський” (1991 ч. 1–4 – 1992 ч. 1, 2 – 1993 ч. 1, 2), “До істини” (1993 ч. 1, 2 – 1994 ч. 1). Складання і друк високим друком книг і брошур І. Білин-

кевича “Іван Франко і Коломия” (Івано-Франківськ, 1991), М. Васильчука “Письменство на Коломийщині” (Коломия, 1993), “Брати Білоуси та їх внесок в українську культуру” (Коломия, 1995) та ін. Офсетним способом з позитивів видавництва “Світ” видрукувано книги “А вже весна воскресла : Гаївки Прикарпаття” (Коломия, 1993), П. Арсенича “Гуцульський театр Гната Хоткевича” (Коломия, 1993), Д. Гринькова “Панас Заливаха : Поезії” (Коломия, 1992), А. Охрімовича “Замкнутий простір : Поезії” (Коломия, 1993), Я. Ясінського “Маленькі ужинки для донечки Яринки : Поезії” (Коломия, 1993) та ін. Офсетний друк з готових позитивів газет “Гуцульський край” (Косів, 1991), “Народна воля” (Надвірна, 1991).

Примітки: директори – Олексій Поліщук (до 13 лютого 1994), Роман Гливік; 25–30 працівників. Відділення лінотипне, складальне, друкарське, палітурне, підготовки паперу, фотоскладальне. Чотири діючих лінотипи; три плоскодрукарські машини, одна малоформатна тигельна, ротатійна офсетна машина РО-62, відбивні верстати, дві машини для розкрою паперу, ротатійна аркушенарізна машина.

Реорганізована у Коломийську районну друкарню комітету інформації Івано-Франківської облдержадміністрації.

Література: *Васильчук М.* Видавнича Коломия : Періодичні та книжкові видання нової доби. Довідник. – Коломия : Вік, 1995. – 48 с.

Архівні джерела: *Васильчук М.* Польові записи про Коломийську друкарню 1990-99 рр. 76 од. зб. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Колекція продукції Коломийської друкарні. 112 од. зб. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

31. Коломийська друкарня ім. Шухевича (з 29 грудня 1993; з 23 березня 1996 – ВАТ “Коломийська друкарня ім. Шухевича”).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Гетьмана Мазепи, 235.

Продукція друкарні: газети, журнали, книги, кольорові каталоги, буклети, етикетки, бланки, різноманітна рекламна продукція. Складання, верстка, кольороподіл, виведення на лазерному принтері й фотонабірній техніці позитивів для одноколірного та багатоколірного друку. Набір, верстка, друк газет “Вісник Коломий”, “Всевідо”, “Від А до Я”, “Коломийський спорт”, “Ліберальний погляд”, “Людина й екологія”, “За справедливість”, “Безпека руху”, “Плин”, “Your English Club” (англійською мовою), журналу “Писанка” (Верховина). Друк з готових діапозитивів газет “Вісник Коломий” (“Коломийський вісник”) і “Всевідо” (усі – Коломия); “Час”, “Молодий буковинець”, “Шанс”, “Чернівці-ріо”, “Чернівці-сіті”, “Час пік”, “Кліп” (усі – Чернівці); “Тиждень”, “Львівська реклама”, “Світ авто”, “Львівська нерухомість”, “Kontrakty galicyjskie”

(польською мовою; усі – Львів); “Подільський вісник”, “Кам’янець-Подільський університет” (обидві – Кам’янець-Подільський); “Alma-mater”, “Івано-Франківськ” (обидві – Івано-Франківськ), “Степова Україна” (Херсон). Журналів “Дзвіночок” (Рогатин), “Перевал”, “Четвер”, “Обнова”, “Крайслер імперіал” (усі – Івано-Франківськ); “Зернятко” (Львівщина), “Осьмомисл”, “Бізнес і безпека”, “Жіночі секрети”, “Універсум”, “Азарт-клуб”, “Світ пригод” (усі – Львів); “Business information”, “Здоров’я жінки”, “Клас” (усі – Тернопіль); “Образотворче мистецтво”, “Перехід IV” (обидва – Київ); “Моє здоров’я” (Харків), альманаха рибальського досвіду “Ключ!” (Івано-Франківськ). Складання і друк книг документальної і художньої прози, наукових праць і поезій. Зокрема, збірок поезій Д. Арсенича “Відбитки часу” (1993) та “Намісто колібрі” (1994), В. Германа “Під сонцем кульбабки” і “Сонячна корона” (обидві – 1994) та “Alter ego” / Друге Я” (1995), історичної повісті Д. Гринькова “Мста” (1994), вінка сонетів Я. Дорошенка “Весла часу” (1994) та книги сонетів “Сонце у сльозині” (1995), книги В. Звизяцьковського “Николай Гоголь: Тайны национальной души” (1994) та “Енеїда” І. Котляревського в мовних загадках Петра Щербачка” (1998). Друкарня виконує замовлення різноманітних видавництв з усієї України, але найпродуктивніше працює з коломийським видавництвом “Вік”.

Примітки: директор – Михайло Андрусак; понад 60 працівників. Комп’ютеризована дільниця підготовки до друку (комп’ютери, лазерні принтери, сканери, фотонабірна машина), обладнання для експонування офсетних друкарських форм. Дільниця підготовки паперу (дві різальні машини). Друкарська дільниця (листові однофарбові машини форматів А2 і А3, листова двофарбова машина формату А2, ротатійна шестисекційна (дообладнана) офсетна друкарська машина РО-62). Палітурна дільниця. Ремонтно-механічна майстерня, паросилове господарство, транспортна дільниця (автомобілі МАЗ, “Жигулі”), господарська дільниця, техніко-експлуатаційний відділ. Термоклейна машина для склеювання книжкових блоків, дротошвейні машини (дві), прес для обтискання книг і брошур, бігувальний прес; ротатійна аркушенарізна машина для розкрою паперових рулонів. Фізкультурно-оздоровчий центр.

Наприкінці 1980-х друкарня задумувалась як куштовий комбінат друку для тиражування районних газет, виготовлення інших замовлень. У цьому ж приміщенні було передбачено розміщення редакції міськрайонної газети “Червоний прапор”. Замовником нової друкарні виступала Коломийська міська друкарня Івано-Франківського обласного управління по пресі.

Література: *Рябий В.* Журналіст, директор, перекладач, видавець... // Вільний голос. – 1995. – 13 груд.; *Савчук М.* Андрусак Михайло, син Миколи // Енциклопедія Коломийщини. – Зш. 1, літера А. – Коломия : Вік, 1996. – С. 17; *Васильчук М.* Видавнича Коломия : Періодичні та книжкові видання нової доби. Довідник. – Коломия : Вік, 1995. – 48 с.

Архівні джерела: *Васильчук М.* Польові записи про Коломийську друкарню 1990-99 рр. 76 од. зб. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Колекція продукції Коломийської друкарні. 112 од. зб. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); *Андрусак М.* Про Коломийську друкарню ім. Шухевича / Рукопис. 1999. 9 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); *Андрусак М.* Звіт про діяльність АТ “Коломийська друкарня ім. Шухевича” за 1996 рік. 2 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломиїських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

32. Мале приватне підприємство “Фірма “Берег” (з 1993).

Адреса друкарні: м. Коломия, просп. Відродження, 27/1; з 2000 – бульв. Лесі Українки, 23.

Продукція друкарні: бланкова продукція бухгалтерського обліку і звітності. Учнівські щоденники, зошити і блокноти в твердих палітурках. Бланки документів (посвідки, залікові книжки тощо). Книга Т. Григорчука “Основи економічної теорії : Курс лекцій для студентів економічних спеціальностей” (Коломия, 1998), збірки віршів М. Слободяна “Дорога жигтя” (Коломия, 1998), В. Михайлищука “На терезах неспокою” (Коломия : Вік, 1999), Я. Руданця “Раїна” (Коломия : Вік, 1999).

Примітки: директор – Тарас Кузенко. 12 працівників. Фірма створена 1993 р. як радіотехнічне підприємство, перепрофільована на торгівлю (крамниця “Лідер”) і виготовлення канцелярських товарів. Друк книг і брошур – з 1998 р. Комп’ютерний комплекс для складання і верстки форм-оригіналів. Тиражування продукції на двоколірному дуплікаторі фірми “Riso” (формати А4 і А3), продуктивність 130 копій за хвилину. Обладнання для палітурних робіт, дрогошвейна машина, пружинковий скріплювач “Івісо”, гільйотина “Gls”, тиснення написів “золотом” і “сріблом”.

Література: *Грицишин В.* Ще одна поетична збірка // Вільний голос. – 1999. – 17 березня.

Архівні джерела: *Кузенко Т.* Про фірму “Берег” / Конспект оповіді. 1999. 5 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

33. Коломийська районна друкарня комітету інформації Івано-Франківської облдержадміністрації (з 1995).

Адреса друкарні: м. Коломия, вул. Шашкевича, 6.

Продукція друкарні: складання і офсетний друк газети обласного статусу “Вільний голос” (до 1997, далі – друк з готових позитивів). З готових позитивів офсетним способом друкувались газети “Анонс-контракт” (1997, Івано-

Франківськ), “Обрій” (1997-98, Косів), “Освітнянський вісник” (1998, Косів), “Юрікс-інформ” (з 1998), “Людина і екологія” (з 1998). Складання і друк книг і брошур, зокрема збірника “Статті з історії освіти й культури на Коломийщині” (Івано-Франківськ; Коломия, 1996), пісенних збірок С. Ткачука “Візерунки веселкові” і “Там, де Прут-ріка” (обидві – Коломия, 1996), поетичної збірки А. Малащука “Чверть на першу” (Коломия : Вік, 1997), автореферату кандидатської дисертації І. Шевчук “Клініко-патологічне обґрунтування ефективності антиоксидантів...” (Івано-Франківськ, 1998). Бланкова продукція бухгалтерської і податкової звітності.

Примітки: в. о. директора (з 2 січня 1995), директор (з 1 березня 1996) Роман Глив’як. 22 працівники. Складальне, лінотипне, друкарське, палітурне, фотоскладальне відділення, відділення підготовки паперу. Два діючі лінотипи; комп’ютерний комплекс набору і верстки поліграфічної продукції; три плоскодрукарські машини, одна малоформатна тигельна, ротажна офсетна машина РО-62, відбивні верстати, дві машини для розкрою паперу, ротажна аркушенарізна машина, позолотний прес.

Архівні джерела: *Глив’як Р.* Про Коломийську районну друкарню / Конспект оповіді про підприємство. Рукопис. 1999. 3 с. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці); Картотека коломиїських видань і публікацій. 517 поз. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці). *Васильчук М.* Польові записи про Коломийську друкарню 1990-99 рр. 76 од. зб. – (Зберіг. в особистому архіві автора праці).

Післяслово про друкарні

Цією працею тему українських друкарень Коломиї не вичерпано. У подальших дослідженнях залишається з'ясувати ще багато аспектів. Для прикладу, рамки діяльності окремих друкарень встановлено часто на підставі доступної авторові поліграфічної продукції, отож вони можуть бути розширені. Немає єдиної думки і про те, на якій базі було створено друкарні ОВК: Михайла Білоуса, Якова Оренштайна чи ще якісь.

Окремого дослідження потребують й інші коломийські друкарні, які діяли в різний час, аж до Другої світової війни – А. Голлендра, Владислава Аксентовича, Міхала Жіборського, “Графіка”, Соломона Рареса. Вони головним чином забезпечували друк поліграфічної продукції для поляків, євреїв, німців, отож залишилися поза межами нашої праці.

Українські друкарні були й на Коломиїщині. Так у роки Другої світової війни під час німецької окупації неподалік від Коршева в бункері діяла обласна підпільна друкарня ОУН.

Нинішній Коломиїський район, центром якого є місто Коломия, включає в себе колишні Гвіздецький, Коршівський, Отинійський, Печеніжинський райони, в яких у радянський час були друкарні, виходили районні газети. Але це теж тема іншого дослідження, яке виходить за територіальні межі нашої праці.

ЗМІСТ

<i>Передмова до другого видання</i>	3
Вступ	4
I. Українські друкарні в Коломиї – основа національної преси та книговидання австро-угорської доби (друга пол. XIX ст. – 1918 р.)	
1. 1. Становлення української видавничої справи в Коломиї (1860-і – 1890-і рр.)	11
1. 2. Фахові особливості українських видань у Коломиї кінця 1890-х – 1918 рр.	33
II. Роль друкованого слова в формуванні національної самосвідомості українців (1918–1939 рр.)	
2. 1. Українська періодика в добу ЗУНР-УНР (1918–1920 рр.)	55
2. 2. Видання періоду становлення організаційних форм суспільно-політичного життя українців Галичини (1920–1926 рр.)	65
2. 3. Видавнича справа в період загострення українсько-польських відносин (1927–1939 рр.)	86
III. Періодичні видання в Коломиї під час Другої світової війни та в радянську добу (1939 – кінець 1980-х рр.)	115
IV. Новітня преса і книговидання в Коломиї (серпень 1991–2000 рр.)	135
Висновки	157
Список використаних джерел	162
<i>Українські друкарні Коломиї (1864–2000 рр.): Історико-бібліографічні довідки</i>	188
<i>Післяслово про друкарні</i>	216

Дотепер у серії «Коломийська бібліотека» побачили світ книжки:

Випуск 1. **Леопольд Вайгель. Нарис про місто Коломию** / Переклад з польської мови М. Васильчука і М. Кочержук. – Коломия : Вік, 2008. – 120 с.

Польський краєзнавець Леопольд Вайгель – один з перших істориків міста Коломиї. В українському перекладі краєзнавчої книжки про Коломию і Коломийську округу, яка вийшла друком ще 1877 р., читач знайде маловідомі факти з природознавства, історії та народознавства.

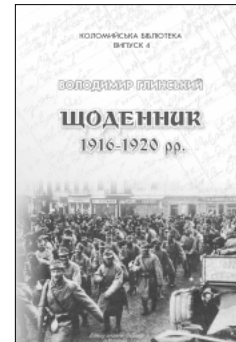
Випуск 2. **Микола Савчук. Колумб з Коломиї, або Розповідь про те, як 400 років тому коломисць Іван Богдан першим з України відкрив Америку.** – Коломия : Вік, 2008. – 64 с.

Ця книжка знайомить українського читача з забутим відкривачем Америки Іваном Богданом з Коломиї. Він був першим посланцем України в Новому Світі. Сталося це 400 років тому. Захоплююча розповідь відомого письменника й журналіста Миколи Савчука не залишить байдужим нікого.

Випуск 3. **Микола Васильчук. Світочі галицького відродження: Микола Верещинський, брати Білоуси.** – Коломия : Вік, 2009. – 64 с.

У книзі представлено дослідження краєзнавця Миколи Васильчука про чільні постаті українського національно-культурного відродження на Подкарпатті у ХІХ столітті – Миколу Верещинського та братів Білоусів. Тут розкрито промовисті сторінки історії української культури та літератури.

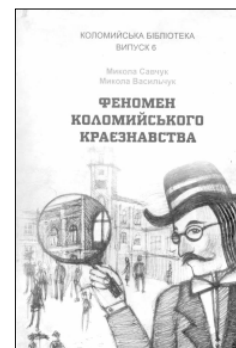
Випуск 4. **Володимир Глинський. Щоденник 1916–1920 рр.** / Підготовка тексту, передмова, примітки М. Васильчука. – Коломия : Вік, 2010. – 112 с.

Щоденникові записи коломиянина Володимира Глинського (1843–1920), які опубліковано вперше, – цінне джерело до вивчення суспільно-політичного та економічного життя у регіоні в період 1916–1920 рр. Видання доповнює наші знання про добу великих переємін початку минулого століття.

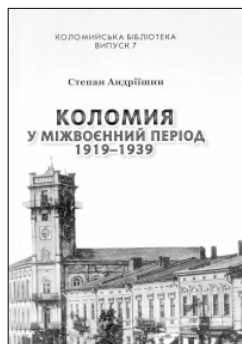
Випуск 5. **Валерій Ковтун. Золота доба коломийської листівки.** – Коломия : Вік, 2010. – 64 с. +ХVІ с. іл.

У книжці відомого краєзнавця Валерія Ковтуна вперше розглянуто коломийські поштові листівки як культурно-мистецьке явище. Автор віднайшов і прокоментував понад 1400 листівок, виданих у різний період у Коломиї понад 60-ма накладами та видавництвами.

Випуск 6. **Микола Савчук, Микола Васильчук. Феномен коломийського краєзнавства.** – Коломия : Вік, 2010. – 112 с +ХVІ с.

Коломийщина славна і своїм краєзнавством, яке бере початки в давні часи. Від 1860-х років тут друкують краєзнавчі статті, нариси й книжки. Про краєзнавчий рух, про колекціонерів і дослідників минулого Коломийщини, про виставки, музеї і краєзнавчі ініціативи, про краєзнавців і їхні видання розповідає книжка двох відомих авторів, які також причетні до цього феномену.

Випуск 7. **Степан Андрійшин. Коломия у міжвоєнний період 1919–1939. Суспільно-політичний та національно-визвольний рух у Галичині.** – Коломия : Вік, 2010. – 536 с.

У книжці подано основні етапи українського патріотичного руху в Східній Галичині, зокрема в Коломиї, у міжвоєнний період 1919–1939 рр. На тлі суспільно-політичного розвитку згадується понад тисячу прізвищ знакових постатей Західної України — знаменитих коломийських професорів, видатних громадсько-політичних діячів краю, незламних борців за незалежність країни.

Випуск 8. **Мирослава Кочержук. Українська державна гімназія в Коломиї. 1892–1944.** – Коломия : Вік, 2011. – 304 с.

Книжка знайомить читача з історією заснування української державної гімназії в Коломиї (1892–1944), різними періодами її діяльності, розповідає про викладачів, а також подає короткі відомості про учнів, які своєю працею чи участю у національно-визвольній боротьбі заслужили особливу шану.

Випуск 9. **М. Топографія історична. Коломия.** – Коломия : Вік, 2011. – 48 с.

Нарешті шанувальники нашої минувшини, коломієзнавці, історики, краєзнавці отримують у книжковому форматі перший історичний нарис про Коломию, який упродовж 1865–1866 років публікувала перша українська коломийська газета «Голось Народный». Він засвідчує тогочасний український погляд на заснування, розвиток і проблеми славного, відомого в світі літописного міста над Прутом.

Випуск 10. **Василь Нагірний. Недавні історії давнього міста.** – Коломия : Вік, 2011. – 240 с.

Відомий коломийський краєзнавець і тележурналіст Василь Нагірний подає на суд читацької аудиторії сценарії, написані у звичному для нього стилі художньої документалістики. Всі вони вже пройшли через телеефір у проекті «Місто Кола – спадок предків», і були належно сприйняті глядачами. Тепер ви маєте змогу у книжковому форматі поринути в недавні історії улюбленого давнього міста та його мальовничих окраїн.

Випуск 11. **Михайло Андрусyak. Останні з когорти «залізних».** – Коломия : Вік, 2012. – 456 с.

Документально-художня повість «Останні з когорти «залізних» написана на основі архівних документів і свідчень очевидців. Автор розповідає про героїчні й водночас трагічні сторінки національно-визвольної боротьби на терені Коломиї та Коломийщини, про її останні роки. Гола правда, нерідко гірка, про звитягу й ганьбу, про відданість і зраду, про самопожертву й пристосування не може залишити байдужим нікого.

«Коломийська бібліотека» – це науково-популярні й художні книжки давніх і нинішніх авторів про Коломию, про різні її епохи. Це переклади, які залишилися невідомими, щоденники, передруки, які розсіпані по давніх часописах і збірниках та нарешті зібрані докупи. Це розповіді про тих, хто жив у цих сірих каменцях і ходив міською бруківкоюю 100 чи 200 літ тому. Це захоплюючі нариси про сучасників, про талановитих і цікавих коломийців. Це, можливо, фотоальбоми і презентовані колекції.

Гадаємо, книжки з «Коломийської бібліотеки» будуть у кожній коломийській оселі та в кожній книжковій шафі тих, хто народився, навчався чи мешкав у місті над Прутом. Видавці намагаються не розчарувати своїх читачів, а читачі, сподіваємося, нетерпляче чекатимуть на нові видання «Коломийської бібліотеки».

У СЕРІЇ «КОЛОМИЙСЬКА БІБЛІОТЕКА» ЗАПЛАНОВАНО ТАКІ ВИДАННЯ: (назви і порядковість – умовні)

С. Андріішин. Коломия, 1939–1941.

В. Ковтун. М. Петрів. М. Гуйванюк. Кирило Трильовський – січовий батько.

М. Савчук. Історія Коломиї: короткий посібник.

В. Ковтун. Коломия 100 літ тому і сьогодні.

Л. Генік. Коломийська філателія.

М. Генік-Березовський. Спогади.

М. Савчук. Спогади про Коломийський театр.

КОЛОМИЙСЬКА БІБЛІОТЕКА

ВИПУСК 12

Микола Миколайович Васильчук

УКРАЇНСЬКА
ВИДАВНИЧА СПРАВА В КОЛОМІЇ
(друга половина ХІХ – ХХ ст.)
Монографія

Васильчук М. М.

В 19 Українська видавнича справа в Коломиї (друга половина ХІХ – ХХ ст.) : Монографія. – 2-е вид., переробл. і доп. – Коломия : Вік, 2012. – 224 с., іл.

ISBN 966-550-041-4

Засновник серії

«Коломийська бібліотека»

Валерій Ковтун

а/с 22, м. Коломия, Івано-Франківська обл., Україна, 78200

У виданні використано ілюстрації з архіву автора та старовинні коломийські листівки з колекції Валерія Ковтуна

Редакція авторська
Верстка Ігоря Зварича

Здано до складання 15.02.2012 р.

Підписано до друку 15.05.2012 р.

Вид. № 765. Замовлення 19709. Тираж 500 примірників.

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 14.

Папір офсетний № 1. Друк офсетний.

Видавничо-поліграфічне товариство "Вік".

Коломийська друкарня ім. Шухевича.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ІФ, № 15 від 18. 07. 2001 р.

78200, Коломия, Гетьмана Івана Мазепи, 235.

Тел. (03433) 2-34-06, 2-49-37